

ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΣΟΛΑΚΗ

νεοελληνική γραμματική

τῆς ε' καί στ' δημοτικοῦ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ Ε, ΣΤ/Δ = 69

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΔΩΡΕΑΝ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΔΙΕΥΚΥΛΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΑ

ΣΤ 89

ΣΧΒ

ΧΡ. ΤΣΟΛΑΚΗ

Τσολακί, Χρήστος

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

002
418
A13
225

ΝΕΟΒΥΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΟ Ε ΚΑΙ ΤΟ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΩΡΗΣΑΤΟ

Οργ. Ευρω. Βιβλίων
1982. 3213 Έτος 1982

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΛΟΓΟ

1

Η ΠΡΟΤΑΣΗ

- *Τί υπέροχος ζωγραφικός πίνακας! Τέτοιο πορτραίτο του Σολωμού δέν έχω ξαναδεί. Ποιός τό ζωγράφισε;*
- *Είμαι έργο τής αδελφής μου. Έχει τελειώσει τή Σχολή Καλών Τεχνών.*
- *Φώτισέ το μ' εκείνη τή λάμπα: θέλω νά τό δώ στίς λεπτομέρειές του. Μήν τό μετακινείς, σέ παρακαλώ... "Α! μά αυτό είναι άριστούργημα!*
- *Είμαι ένα άληθινό έργο τέχνης. Όλοι αυτό λένε.*

⊙ Τί είναι πρόταση

Δύο άνθρωποι συζητοῦν γιά ένα πορτραίτο. 'Η συζήτηση γίνεται μέ σύντομα κομμάτια τοῦ λόγου: τό καθένα από αυτά άποτελείται από λέξεις βαλμένες πλάι πλάι έτσι, ώστε νά δίνουν ένα άπλό νόημα :

- *Τί υπέροχο πορτραίτο!*
- *Τέτοιο πορτραίτο τοῦ Σολωμοῦ δέν έχω ξαναδεί.*
- *Ποιός τό ζωγράφισε;*

Τά κομμάτια αυτά τοῦ λόγου λέγονται **προτάσεις**.

Πρόταση είναι ένα σύντομο κομμάτι τοῦ λόγου μέ άπλό νόημα.

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Α

Στόν παραπάνω διάλογο :

1	'Υπάρχουν προτάσεις μέ τίς όποίεσ έκείνοσ πού μιλάει δί-
νει μιά πληροφορία ή κρίνει
κάτι.	→ • <i>Είναί έργο τήσ άδερφήσ
μου.</i>
→ • <i>Είναί άληθινό έργο τέ-
χνησ.</i>
Οί προτάσεισ αύτέσ λέγονται <i>προτάσεισ κρίσησ.</i>		
2	'Υπάρχουν προτάσεισ μέ τίς
όποίεσ έκείνοσ πού μιλάει έκ-
φράζει μιά έπιθυμία.	→ • <i>Φώτισέ το μ' έκείνη τή
λάμπα.</i>
→ • <i>Μήν τό μετακινείσ.</i>
Οί προτάσεισ αύτέσ λέγονται <i>προτάσεισ έπιθυμιάσ.</i>		
3	'Υπάρχουν προτάσεισ μέ τίς
όποίεσ έκείνοσ πού μιλάει έκ-
φράζει μιά έρώτηση.	→ • <i>Ποίοσ τό ζωγράφισε ;</i>
Οί προτάσεισ αύτέσ λέγονται <i>έρωτηματικέσ προτάσεισ.</i>		
4	'Υπάρχουν προτάσεισ μέ τίς
όποίεσ έκείνοσ πού μιλάει έκ-
φράζει θαυμασμό.	→ • <i>Τί ύπέροχοσ ζωγραφικόσ
πίνακασ !</i>
Οί προτάσεισ αύτέσ λέγονται <i>έπιφωνηματικέσ προτάσεισ.</i>		

B

Στόν παραπάνω διάλογο οί προτάσεις :

1	• Τέτοιο πορτραίτο τοῦ Σο-λωμοῦ δέν ἔχω ξαναδεῖ• Μήν τό μετακινεῖς	ἔχουν ἄρνηση (δέν, μήν) καί γι' αὐτό λέγονται ἀρνητικές προτάσεις
2	• Εἶναι ἔργο τῆς ἀδερφής μου• Εἶναι ἀληθινό ἔργο τέχνης	δέν ἔχουν ἄρνηση καί γι' αὐτό λέγονται καταφατικές προτάσεις.

Ἐπομένως :

1. Ὄταν μιά πρόταση ἔχει ἄρνηση λέγεται **ἀρνητική πρόταση.**
2. Ὄταν μιά πρόταση δέν ἔχει ἄρνηση λέγεται **καταφατική πρόταση.**

Ἀσκήσεις

▲ 1 Νά βρεῖς τό εἶδος τῶν προτάσεων πού ἀκολουθοῦν:

- α. Τό φεγγάρι κοιτάζε τόν κῆπο. Τόν κοιτάζε ὦρα πολλή.
— Τί ὄμορφος πού εἶναι! μουρμούρισε γεμάτο θαυμασμό.
- β. Ὁ Θεός ρωτοῦσε, οἱ ἄγγελοι ἀπαντοῦσαν.
— Ἄνοιξτε τή σελίδα τῆς προόδου. Πῶς πᾶνε οἱ ἄνθρωποι;
— Πολύ καλά, ἀποκρίθηκε ὁ μέγας Ἄγγελος. Ξαναπήγαν στό φεγγάρι καί φωτογράφισαν καί τήν Ἄφροδίτη.
Ὁ Θεός κούνησε τό κεφάλι του.
— Ἄπό ἀγάπη, ἀπό ὁμόνοια, ἀπό συμπόνια πῶς πᾶνε; Οἱ ἄγγελοι κόμπιασαν.

Ἄγγελική Βαρελά

- γ. Τό γατάκι μας δέν εἶναι τέλεια εὐτυχισμένο! Κάτι τοῦ λείπει.

▲ 2 Νά σχηματίσεις μιά πρόταση από τό κάθε είδος.

- Παράδειγμα: 'Ο άνθρωπος ξεκίνησε γιά τ' άστέρια (πρόταση κρίσης).

Γ

Κύριες καί δευτερεύουσες πρότασεις

- α *Χτές βράδυ δέν κοιμήθηκαν καθόλου τά παιδιά.*
 - β *Σήμερα νυστάζω.*
 - γ ... + *γιά νά μήν κρυώνει.*
 - δ ... + *γιατί ήταν παλικάρι.*
 - ε *"Αν δέ στοιχειώσετε άνθρωπο + ...*
 - στ *"Όταν γαληνέψουν οί θάλασσεσ + ...*
- Οί πρότασεις α καί β έχουν ολοκληρωμένο νόημα καί γι' αυτό μπορούν νά σταθοῦν μόνες στό λόγο. Οί πρότασεις αυτές λέγονται **κύριες πρότασεις**.
 - Οί πρότασεις γ, δ, ε, στ δέν έχουν ολοκληρωμένο νόημα καί γι' αυτό δέν μπορούν νά σταθοῦν μόνες στό λόγο. Οί πρότασεις αυτές λέγονται **δευτερεύουσες πρότασεις**.

Μιά δευτερεύουσα πρόταση, γιά νά σταθεῖ μέσα στό λόγο, έχει ανάγκη από μιά κύρια πρόταση. "Ετσι, καθεμιά από τίς προηγούμενες δευτερεύουσες πρότασεις γ, δ, ε, στ ἄν συνδεθεῖ μέ μιά κύρια πρόταση, δίνει μαζί της ἕνα ολοκληρωμένο νόημα καί στέκεται κοντά της μέσα στό λόγο :

- γ

<u>Φοροῦσε ἕνα μαντίλι στό λαιμό,</u>	γιά νά μήν κρυώνει
↓	↓
κύρια πρόταση	+ δευτερεύουσα πρόταση
- δ

<u>"Όλοι τόν ἀγαποῦσαν τόν καπετάνιο,</u>	γιατί ήταν παλικάρι
↓	↓
κύρια πρόταση	+ δευτερεύουσα πρόταση

• ε Ἄν δέ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δέ στεριώνει
 ↓ ↓
 δευτερεύουσα πρόταση + κύρια πρόταση

• στ Ὄταν γαληνέψουν οἱ θάλασσοι, θά φύγουν τὰ καράβια
 ↓ ↓
 δευτερεύουσα πρόταση + κύρια πρόταση

Ἀσκήσεις

▲ 1 Νά χωρίσεις τίς κύριες ἀπό τίς δευτερεύουσες προτάσεις :

- Ὄταν φτάσαμε στήν ἐκκλησιά, δέ βλέπαμε πιά τή θάλασσα. Μιά βαριά καταχνιά τήν εἶχε σκεπάσει. Τήν ἀκούγαμε μόνο νά μουγκρίζει ἀπό κάτω.
- Ἐγραψε στή μητέρα μου ὅτι θά ἴρχοταν γιά τό Πάσχα.
- Κάναμε Πάσχα μαζί, ὅπως τό ἔχε πει ἡ μητέρα.
- Δέν ξέρω πόσες ὥρες μείναμε ἐκεῖ.

Αἰμιλία Πετράκη

2 Νά βάλεις τίς προτάσεις πού λείπουν, ὥστε οἱ φράσεις νά δίνουν νόημα :

- α/ νά ἀνοιχτῶ στό πέλαγος
 β/ ὅτι θά γυρίσει
 γ/ ὅπως τά περιμένε
 δ/ Φαντάζεσαι πόσο ὅταν ὅτι
 ε/ Ἦρθα, ἐπειδή
 στ/ Τόν ἐπισκεπτόμουν τακτικά, ἂν καί

Γ.— ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

- α *Ὁ ἥλιος λάμπει*
- β *Τά παιδιά παίζουν*
- α₁ *Ὁ ἥλιος λάμπει στά βουνά καί στούς κάμπους*
- β₁ *Τά παιδιά παίζουν ξένοιαστα στήν ἀκρογιαλιά*

- Οἱ προτάσεις α καί β λέγονται ἀπλές προτάσεις, γιατί ἔχουν μόνο τούς κύριους ὄρους.
- Οἱ προτάσεις α₁ καί β₁ ἔγιναν ἀφοῦ προσθέσαμε στούς κύριους ὄρους τῶν ἀπλῶν προτάσεων κάποιους προσδιορισμούς, δηλαδή κάποια συμπληρώματα :

Ὁ ἥλιος λάμπει + **στά βουνά καί στούς κάμπους**

Τά παιδιά παίζουν + **ξένοιαστα στήν ἀκρογιαλιά**

- Μιά πρόταση μέ προσδιορισμούς ὀνομάζεται **ἐπαυξημένη πρόταση**.

Δ.— ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

- α *Πήγαινε* (ἐνν. ἐσύ)
- β *Χρόνια πολλά* (ἐνν. νά ζήσεις)
- γ *Τά βουνά εἶναι δασωμένα, οἱ κάμποι δέν εἶναι* (ἐνν. δασωμένοι)
- Ἡ πρόταση ἀπό τήν ὁποία παραλείπονται κύριοι ὄροι λέγεται **ἔλλειπτική πρόταση** (π. α, β, γ).

Ἀσκήσεις

▲1 Νά βρεῖς τίς σύνθετες, τίς ἐπαυξημένες καί τίς ἔλλειπτικές προτάσεις :

- Ὁ λύκος καί ἡ ἀλεπού ἔγιναν φίλοι.
- Σαρανταπέντε μάστοροι κι ἐξήντα μαθητάδες γιοφύρι ἐθεμέλιωναν στής Ἄρτας τό ποτάμι.
- Τόν κλαίει ἡ νύχτα κι ἡ αὐγή, τ' ἄστρο καί τό φεγγάρι.

- Ὁ φίλος μου ἦταν τίμιος καί εἰλικρινής.
- Πότε θά φύγετε; — Αὔριο.
- Ὁ Κώστας κι ὁ Πέτρος εἶναι φίλοι; — Εἶναι.
- Τό ἀεροπλάνο κατέβηκε χαμηλά.
- Τό ἀεροπλάνο χάθηκε μέσα στά σύννεφα.
- Ὁ Ὀρφέας ἦταν γλυκός τραγουδιστής.
- Ὁ Ὀλυμπος, τό ψηλό βουνό, στεκόταν περήφανο ἀντίκρουμας.

▲ 2 Μέ τίς ἀπλές προτάσεις πού σοῦ δίνονται νά σχηματίσεις ἐπαυξημένες ἢ σύνθετες προτάσεις, ὅπως στό παράδειγμα :

- Τό ρόδο εἶναι λουλούδι. (ἀπλή)
- Τό ρόδο εἶναι λουλούδι ὥραϊο. (ἐπαυξημένη)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης γυρίζει. (ἀπλή)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης γυρίζει ἀπό χωριό σέ χωριό. (ἐπαυξημένη)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης τή νύχτα τῆς Πρωτοχρονιᾶς γυρίζει ἀπό χωριό σέ χωριό καί ἀπό πόλη σέ πόλη. (ἐπαυξημένη)
- Ὁ Ἀπόλλωνας ἦταν θεός. (ἀπλή)
- Ὁ Ἀπόλλωνας καί ἡ Ἀθηνᾶ ἦταν θεοί. (σύνθετη)
- Τά παιδιά ἔπαιζαν →
- Ὁ κῆπος ἦταν πελώριος →
- Τά πουλιά φτερούγιζαν →
- Τό αὐτοκίνητο σταμάτησε →
- Ἡ ὥρα πέρασε →

ΠΕΡΙΟΔΟΣ, ΗΜΙΠΕΡΙΟΔΟΣ, ΠΡΟΤΑΣΗ

Πέτρωσε εὐθύς τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη του· σοβαρεύτηκε τὸ πρόσωπό του. Γύρισε καὶ μέ κοιτάζε ἀφαιρεμένα, σάν νά ἔλειπε ὁ νοῦς ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

Ἄ. Καρκαβίτσα;

Ὁ λόγος χωρίζεται σέ περίόδους, ἡμιπερίόδους καὶ προτάσεις.

- ⊙ **Περίοδος** λέγεται λόγος ὀλοκληρωμένος πού ἀρχίζει καὶ τελειώνει μέ τελεία.

Ἡ περίοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ἢ περισσότερες προτάσεις.

- ⊙ **Ἡμιπερίοδος** λέγεται μέρος μιᾶς περιόδου πού ἔχει δικό του νόημα καὶ πού βρίσκεται ἀνάμεσα σέ τελεία καὶ ἄνω τελεία ἢ ἀνάμεσα σέ δύο ἄνω τελείες.

Ἡ ἡμιπερίοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ἢ περισσότερες προτάσεις.

Ἡ διαίρεση τοῦ κειμένου μας

<i>Πέτρωσε εὐθύς τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη του· σοβαρεύτηκε τὸ πρόσωπό του.</i>	→ 1η ἡμιπερίοδος (Μία πρόταση)	} 1η περίοδος
	→ 2η ἡμιπερίοδος (Μία πρόταση)	
<i>Γύρισε καὶ μέ κοιτάζε ἀφαιρεμένα, σάν νά ἔλειπε ὁ νοῦς ἀπὸ τὸ κεφάλι του.</i>	→ 1η πρόταση	} 2η περίοδος
	→ 2η πρόταση	
	→ 3η πρόταση	

Ὅπως βλέπουμε στὸν πίνακα τὸ κείμενό μας διαιρεῖται σέ δύο περίόδους :

ἡ πρώτη περίοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἡμιπερίόδους· ἡ κάθε ἡμιπερίοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ μία πρόταση.

ἡ δεύτερη περίοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς προτάσεις.

▲ Νά χωρίσεις τό παρακάτω κείμενο σέ περιόδους, ήμιπερίοδους καί προτάσεις :

- Μερικοί λοτόμοι ἔσκιζαν ἕνα πεῦκο· καί τό ἔσκιζαν εὐκολα μέ σφήνες πού ἔφτιασαν ἀπό τό ξύλο του. Καί εἶπε τό πεῦκο· «δέν παραπονιέμαι τόσο μέ τό πελέκι πού μ' ἔκοψε, ὅσο μέ τίς σφήνες πού γεννήθηκαν ἀπό μένα».

Αἰσώπου μῦθοι, μετάφρ. Θρ. Σταύρου

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

5

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μπροστά σ' ένα μεγάλο πρόβλημα

Ἡ γρήγορη ἀνάπτυξη τῶν πόλεων καί τῶν βιομηχανιῶν φορτώνει ὅλο καί περισσότερο τόν ἀέρα μέ καυσαέρια πού εἶναι δηλητήρια. Ἀντίθετα, τό πράσινο πού ἀνανεώνει τόν ἀέρα, ὄχι μόνο δέν ἀυξάνεται, ἀλλά πολλές φορές καταστρέφεται ἀπό τοὺς ἀνθρώπους ἀπερίσκεπτα. Ἄν δέ φροντίσουν οἱ ἄνθρωποι, ὥστε αὐτό νά μὴ συνεχιστεῖ, θά βρεθοῦν μπροστά σ' ἕνα μεγάλο πρόβλημα.

Οἱ φθόγγοι

• Ὁ λόγος, ὅπως μάθαμε, γίνεται ἀπό προτάσεις →	1. Ἄν δέ φροντίσουν οἱ ἄνθρωποι, 2. ὥστε αὐτό νά μὴ συνεχιστεῖ, 3. θά βρεθοῦν μπροστά σ' ἕνα μεγάλο πρόβλημα.	→ εἶναι τρεῖς προτάσεις
• Οἱ προτάσεις γίνονται ἀπό λέξεις	ἄνθρωποι, νά, μεγάλο	→ εἶναι λέξεις

• Οί λέξεις γίνονται από φωνές. Αυτό τό καταλαβαίνουμε όταν προφέρουμε τίς λέξεις· βγάζουμε τότε φωνές :

* Γιά τή λέξη *αν* βγάζουμε δύο φωνές → *α, ν*

* Γιά τή λέξη *μεγάλο* βγάζουμε έξι φωνές → *μ, ε, γ, α, λ, ο*

Τίς φωνές από τίς όποίες γίνονται οί λέξεις τίς όνομάζουμε **φθόγγους**.

• 'Η γλώσσα μας έχει 25 φθόγγους →

*α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ,
ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ,
τ, φ, χ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ*

Τά γράμματα

• Τούς φθόγγους τούς παριστάνουμε μέ γραπτά σημάδια. Τά γραπτά αυτά σημάδια τά λέμε **γράμματα**.

• Τούς φθόγγους πού προφέρουμε, όταν λέμε τή λέξη *μεγάλο*, τούς παριστάνουμε μέ τά γράμματα *μ, ε, γ, α, λ, ο*.

○ Τά γράμματα τής έλληνικής γλώσσας είναι 24 :

Μικρά	ΚΕΦΑΛΑΙΑ	Όνομασία	Μικρά	ΚΕΦΑΛΑΙΑ	Όνομασία
<i>α</i>	A	<i>άλφα</i>	<i>ν</i>	N	<i>νί</i>
<i>β</i>	B	<i>βήτα</i>	<i>ξ</i>	Ξ	<i>ξι</i>
<i>γ</i>	Γ	<i>γάμα</i>	<i>ο</i>	O	<i>όμικρο</i>
<i>δ</i>	Δ	<i>δέλτα</i>	<i>π</i>	Π	<i>πί</i>
<i>ε</i>	E	<i>έψιλο</i>	<i>ρ</i>	P	<i>ρό</i>
<i>ζ</i>	Z	<i>ζήτα</i>	<i>σ</i>	Σ	<i>σίγμα</i>
<i>η</i>	H	<i>ήτα</i>	<i>τ</i>	T	<i>ταυ</i>
<i>θ</i>	Θ	<i>θήτα</i>	<i>υ</i>	Υ	<i>ύψιλο</i>
<i>ι</i>	I	<i>γιώτα</i>	<i>φ</i>	Φ	<i>φί</i>
<i>κ</i>	K	<i>κάπα</i>	<i>χ</i>	X	<i>χί</i>
<i>λ</i>	L	<i>λάμδα</i>	<i>ψ</i>	Ψ	<i>ψί</i>
<i>μ</i>	M	<i>μί</i>	<i>ω</i>	Ω	<i>ώμέγα</i>

"Όλα μαζί κάνουν τό **άλφάβητο** τῆς **ἐλληνικῆς** γλώσσας καί γράφονται μέ μιά καθιερωμένη σειρά πού λέγεται **άλφάβητική** σειρά. εἶναι ἡ σειρά πού δείχνει ὁ πίνακας.

Ἀσκήσεις

- Χτές βράδου δέν κοιμήθηκαν καθόλου τά παιδιά.
Εἶχαν κλείσει ἕνα σωρό τζιτζίκια στό κουτί τῶν μολυβιῶν.
- ▲ 1. α) Πόσες προτάσεις ἔχει αὐτό τό κείμενο;
β) Κάθε πρόταση ἀπό πόσες λέξεις ἔγινε;
γ) Ἀπό ποιούς φθόγγους ἔγινε ἡ λέξη *τζιτζίκια*; Μέ ποιά γράμματα ἀποδίδουμε τόν κάθε φθόγγο τῆς;
- ▲ 2. Σχημάτισε τρεῖς προτάσεις· ἡ καθεμιά τους φρόντισε νά ἔχει τρεῖς τουλάχιστον λέξεις τοῦ κειμένου.
- Παράδειγμα: Χτές βράδου τό παιδί μου κοιμήθηκε στίς ὄχτω.

6

ΦΩΝΗΕΝΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΑ

Ἐκεῖνο τό χειμωνιάτικο βράδου ἔκανε πολύ δυνατό κρύο. Ὁ παγωμένος ἀέρας φουσούσε ἀσταμάτητα καί τό ἐλάφι εἶχε χάσει τό κέφι του.

Θ Ἡ λέξη *ἐλάφι* σχηματίζεται ἀπό τούς φθόγγους *ε, λ, α, φ, ι*

* Ἀπό αὐτούς οἱ φθόγγοι *ε, α, ι* μπορούν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή → *ε - λά - φι, ἀ - ε - ρας*

Οἱ φθόγγοι πού μπορούν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή ὀνομάζονται **φωνήεντα**.

- * Οί φθόγγοι λ, φ δέν μπορούν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή και πηγαίνουν μαζί μέ φωνήεντα → λ, φ, έ - λά - φι

Οί φθόγγοι πού δέν μπορούν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή λέγονται **σύμφωνα**.

- Οί φθόγγοι λοιπόν χωρίζονται σέ **φωνήεντα** και **σύμφωνα**. Σέ φωνήεντα και σύμφωνα χωρίζονται και τά γράμματα πού, όπως μάθαμε, παριστάνουν τούς φθόγγους.
- * Τά φωνήεντα είναι έφτά (7) : α, ε, η, ι, ο, υ, ω
- * Τά σύμφωνα είναι δεκαεφτά (17) : β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ
- 'Από τά φωνήεντα
- * δύο όνομάζονται **βραχύχρονα**, τά → ο, ε
- * δύο όνομάζονται **μακρόχρονα**, τά → η, ω
- * τρία όνομάζονται **δίχρονα**, τά → α, ι, υ

⊙

'Αρχικά και τελικά γράμματα Τό πρώτο γράμμα μιās λέξης τό λέμε **άρχικό**· τό τελευταίο τό λέμε **τελικό**.

Στή λέξη *δυνατό* άρχικό είναι τό δ, τελικό τό ο.

Δορθογραφία.

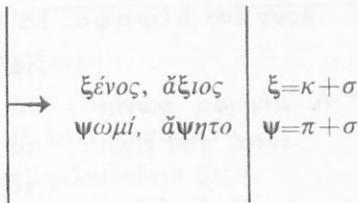
'Αντί για τό σ στό τέλος τών λέξεων γράφουμε ς : *σεμνός*.

⊙

Τελικά σύμφωνα Τελικά σύμφωνα είναι τό ς και τό ν. Πολλές ξένες λέξεις και μερικά έπιφωνήματα τελειώνουν και σέ άλλα σύμφωνα : *'Αινστάιν*, *'Εμμανουήλ*, *Μωάμεθ*, *σοφέρ*, *άχ!* οϋφ!

Διπλά γράμματα

Τό ξ και τό ψ
τά όνομάζουμε
διπλά γράμματα,
γιατί τό καθένα
παριστάνει δύο
φθόγγους:

▲ Όρθογραφία.

Τό **κσ** δέ γράφεται μέ ξ στίς λέξεις τίς σύνθετες μέ τό **έκ**: *έκστρατεύω*.

Άσκήσεις

▲ 'Από τή γειτονιά μās έδωσαν ένα γατάκι. "Ένα χαριτωμένο άσπρο γατάκι, θηλυκό — αλλά μέ πολύ μακριά ... μουστάκια — έξυπνότατο και ζωηρότατο. Μās τρέλανε όλους τό διαβολάκι!

Γρ. Ξενόπουλος, 'Από τίς 'Αθηναϊκές έπιστολές

* Νά αναγνωρίσεις :

α) τά φωνήεντα και τά σύμφωνα

β) τά βραχύχρονα, τά μακρόχρονα και τά δίχρονα φωνήεντα

γ) τά άρχικά και τά τελικά γράμματα κάθε λέξης.

ΔΙΨΗΦΑ

*Στή στιγμή άνοιξε ή πόρτα και τό πουλί μίηκε
στό σπίτι και πέταξε στόν ώμο τής Έλενίτσας,
πού ζαφνιάστηκε μέ τόν άπρόσμενο έπισκέπτη.*

- * Στή λέξη *άνοιξε* τά γράμματα **ο** και **ι** παριστάνουν τά δύο μαζί τό φθόγγο (**ι**).
- * Στή λέξη *μπήκε* τά γράμματα **μ** και **π** παριστάνουν τά δύο μαζί τό φθόγγο **μπ**.

- Δύο γράμματα μαζί πού παριστάνουν ένα φθόγγο αποτε-
λοῦν ένα δίψηφο. Τά δίψηφα διακρίνονται σέ :

	τό ου γιά τό φθόγγο ου	<i>πουλί</i>
* Α. Δίψηφα φωνήε- εντα, πού εἶναι :	τό αι γιά τό φθόγγο ε	<i>αἶθουσα</i>
	τό ει γιά τό φθόγγο (ι)	<i>τρέχει</i>
	τό οι γιά τό φθόγγο (ι)	<i>οἱ κάτουκοι</i>
	τό υι γιά τό φθόγγο (ι)	<i>υίοθετῶ</i>

τό **μπ** : *μπαμπάς, μπαρμποῦνι*

* Β. Δίψηφα σύμφω- να, πού εἶναι :	τό ντ : <i>ντύνω, φίλντισι</i>
	τό γκ : <i>γκέμι, γκρεμίζω</i>
	τό τσ : <i>ἔτσι</i>
	τό τζ : <i>τζιτζίκι</i>

- * Τά δίψηφα φωνήεντα εἶναι μακρόχρονα : *ροῦχο, αἷμα.*
- * Τό **αι** καί τό **οι** στό τέλος τῆς λέξης εἶναι βραχύχρονα : *εἶμαι, τοῖχοι.*

Ρινικά συμπλέγματα (μπ, ντ, γκ, γγ)

- *Λάμπει* ὁ ἥλιος στά βουνά, στούς κάμπους τό *φεγγάρι.*
- *Κάλλιο* *πέντε* καί στό χέρι, παρά δέκα καί καρτέρι.
- Ἐπί *ρόδο* βγαίνει *ἀγκάθι* καί ἀπό *ἀγκάθι* βγαίνει *ρόδο.*

- * Ἡ λέξη *λάμπει* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό δίψηφο **μπ** ἓνα **μ** : *λάμ-μπει.*
- * Ἡ λέξη *πέντε* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό δίψηφο **ντ** ἓνα **ν** : *πέν-ντε.*
- * Ἡ λέξη *ἀγκάθι* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό δίψηφο **γκ** ἓνα **ν** : *ἀν-γκάθι.*
- * Ἡ λέξη *φεγγάρι* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό **γγ** ἓνα **ν** : *φεν-γγάρι.*

• Στά παραδείγματα αὐτά δηλαδή βλέπουμε ὅτι τά **μπ, ντ, γκ, γγ** ἔχουν ρινική προφορά. Γι' αὐτό ὀνομάζονται **ρινικά συμπλέγματα.**

- ▲ • Κι οί άτσαλένιες πόρτες τρίξαν
τρίξιμο σάν νά βογγήξαν.....
 - Άμπέλι μου πλατύφυλλο καί κοντοκλαδεμένο...
 - Έχει άσημένιον άργαλειό καί φιλντισένιο χτένι
κι ένα κορμί άγγελικό πού κάθεται καί ύφαινει
 - Γράμματα πάνε κι έρχονται στών μπέηδων τά σπίτια
- * 1. Νά ύπογραμμίσεις :
- α) τά δίψηφα φωνήεντα
 - β) τά δίψηφα σύμφωνα
 - γ) τά ρινικά συμπλέγματα.
- * 2. Σχημάτισε τρεις φράσεις πού ή καθεμιά τους νά έχει μιά
τουλάχιστον λέξη μέ δίψηφο φωνήεν, μιά μέ δίψηφο
σύμφωνο καί μιά μέ ρινικό σύμπλεγμα.

Σύμφωνα

Πίνακας τών συμφώνων

(Δείχνει πώς διαιρούνται τά σύμφωνα)

1. Άνάλογα μέ τό μέ- ρος όπου σχηματί- ζονται στό στόμα	2. Άνάλογα μέ τό πόσο διαρκούν		3. Άνάλογα μέ τή φωνή πού έχουν	
	Στιγμιαία		Έξακολουθητικά	
	Άηχα	Άχηρά	Άηχα	Άχηρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β (μ)
Όδοντικά	τ	ντ	θ	δ
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ
Γλωσσικά (ύγρά)				(ν) λ, ρ
Ρινικά				μ, ν

• 'Από τόν πίνακα βλέπουμε ότι τά σύμφωνα διαιροῦνται :

* 1. 'Ανάλογα μέ τό μέρος ὅπου σχηματίζονται στό στόμα σέ :

→ **χειλικά** : σχηματίζονται στά χεῖλη.
ὀδοντικά : σχηματίζονται στά δόντια.
διπλοδοντικά ἤ συριστικά : σχηματίζονται στό δόντια καί ἀφήνουν ἕνα σφύριγμα.
λαρυγγικά : σχηματίζονται στό λάρυγγα.
γλωσσικά : σχηματίζονται στή γλώσσα.
ρινικά : σχηματίζονται στή μύτη.

* 2. 'Ανάλογα μέ τό πόσο διαρκοῦν σέ :

→ **στιγμιαῖα** : προφέρονται μιά στιγμή.
ἐξακολουθητικά : προφέρονται μέ φωνή πού διαρκεῖ.

* 3. 'Ανάλογα μέ τή φωνή πού ἔχουν σέ :

→ **ἄηχα** : βγάζουν ἀδύνατο ἦχο
ἤχηρά : βγάζουν δυνατό ἦχο

⊙ Προφορά τοῦ σ

Τό σ ἐμπρός ἀπό ἤχη-
ρό, ἐκτός ἀπό τό λ,
προφέρεται σάν ζ :

→ σβούρα, σγουρός
Σμύρνη, Ἰσραηλίτης
ἀλλά προσλαμβάνω,
Σλάβος

⊙ Προφορά τοῦ γ
καί τῶν δύο γγ

Τό γ ἐμπρός ἀπό τό
χ προφέρεται συχνά ν :
Τά δύο γγ προφέρονται
σέ μερικές λέξεις νγ :

→ Ἀγχίαλος, ἀγχόνη
→ συγγραφέας, συγγνώμη

⊙ Ὅμοια σύμφωνα

Σέ μερικές λέξεις γρά-
φουμε δύο ὅμοια σύμ-
φωνα πλάι πλάι. Τά
σύμφωνα αὐτά προ-
φέρονται σάν ἕνα καί
εἶναι τά ἀκόλουθα :

ββ Σάββατο **κκ** κόκκινος
λλ πολλά **μμ** γραμμή
νν ἐννιά **ππ** παπούς
ρρ θάρρος **σσ** γλώσσα
ττ Ἀττική

Άσκησης

- Μεσουρανίς ἢ ὀλόφεγγη ἢ Σελήνη
λαμποκοπᾷ κι ἀστράφτει πέρα ὡς πέρα·
τό φῶς της μέσ στον ἔρημον αἰθέρα
τῆς νύχτας ὅλα τ' ἄστρα σβήνει.

I. Γρυπάρης

- * 1. Στίς λέξεις : ὀλόφεγγη, λαμποκοπᾷ, φῶς, αἰθέρα, πέρα, μεσουρανίς ποιά σύμφωνα εἶναι ἠχηρά, ποιά ἄηχα, ποιά στιγμιαῖα καί ποιά ἐξακολουθητικά;
- * 2. Πῶς προφέρεis τῆ λέξη σβήνει καί γιατί;

9

Οἱ δίφθογγοί

- Τά πουλιά κεληδοῦσαν στίς ρεματιές.
- Ὁ αἰτός πέταξε ψηλά.
- Βόθηα με νά σε βοηθῶ ν' ἀνεβοῦμε τόν γκρεμό.
- Τό ρόιδι ἄνοιξε στή μέση.
- Τό γωαλί ἔγινε κομμάτια.
- Πειός θά τό ἔλεγε ὅτι τό θέατρο θά ἀδειαζε στή στιγμή.

- * Στίς
λέξεις

κεληδοῦσαν

αἰτός

βόθηα

ρόιδι

ὅταν προφέ-
ρουμε τά φω-
νήεντα :

αη

αι

όη

οι

ἀκούονται στό
χρόνο τῆς μιᾶς
συλλαβῆς δυό
φθόγγοι

- Δυό φωνήεντα πού προφέρονται ἔτσι, ὥστε νά ἀκούονται δυό φθόγγοι στό χρόνο τῆς μιᾶς συλλαβῆς ἀποτελοῦν **δίφθογγο**.

* Στίς λέξεις

πουλιά
γαλι
ἄδειαζε
ποιός, ποιοί

ὄταν προφέ-
ρουμε τά

ι
υ
ει
οι

μέ τό ἀκόλουθο φω-
νήεν (ἢ τό δίψηφο)
ἀκούεται στό χρόνο
τῆς μιᾶς συλλαβῆς
ἕνας φθόγγος ἀνά-
μεικτος καί ἀπό τά
δυό φωνήεντα.

- Αὐτοῦ τοῦ εἴδους τούς συνδυασμούς τοῦ **ι, υ, ει, οι**, μέ τό ἀκό-
λουθο φωνήεν τούς ὀνομάζουμε **καταχρηστικούς διφθόγγους**.

○

Οἱ συνδυασμοί **αυ, ευ**

*Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Μικροῦ Χωριοῦ δουλεύουν
ἀπό τήν αὐγή ἴσαμε τό βράδυ. Αὐτοί δέν
ξέρουν τί εἶναι κούραση. Τήν εὐτυχία τή
βρίσκουν στήν ἐργασία.*

* Στίς λέξεις

αὐγή
αὐτοί
δουλεύουν
εὐτυχία

τά φωνήεντα

α,υ
α,υ
ε,υ
ε,υ

σχηματίζουν τούς
συνδυασμούς **αυ, ευ**
οἱ ὅποιοι ἄλλοτε
προφέρονται **αβ, εβ**
καί ἄλλοτε **αφ, εφ**.

αβ, εβ προφέρονται ὄταν ἀκολουθεῖ φω-
νήεν ἢ ἡχηρό σύμφωνο :

αφ, εφ προφέρονται ὄταν ἀκολουθεῖ ἄηχο
σύμφωνο :

→ ἀναπαύω, αὔριο
δουλεύω, εὐλογία
→ ναύτης, εὐχαριστῶ

Ἄσκήσεις

- Τό μαγεύουε καί βγαίνει
τό θαλασσινό τριφύλλι.
Κί ὅποιος τό ἔβρει δέν πεθαίνει.
(...)

Μιά φορά στά χίλια χρόνια
κελαηδοῦν ἀλλιῶς τ' ἀηδόνια

Ο. Ἐλύτης

- * Σημείωσε : α) τοὺς διφθόγγους, β) τοὺς καταχρηστικούς διφθόγγους, γ) τοὺς συνδυασμούς (αυ, ευ).

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

10

⊙ Οἱ λέξεις

- * Τίς λέξεις τίς γράφουμε χωριστά τή μία ἀπό τήν ἄλλη.

⊙ Ὁρθογραφία

- * Γράφονται μέ μία λέξη :
- Τά ἀριθμητικά ἀπό τό δεκατρία (13) ὡς τό δεκαεννέα (19).
 - Μερικές ἀντωνυμίες : καθένας, καθετί, ὅποιοσδήποτε κτλ.
 - Μερικά ἄκλιτα : ἀπαρχῆς, ἀπεναντίας κτλ.
 - Ἡ πρόθεση σέ μέ τή γενική καί τήν αἰτιατική τοῦ ἄρθρου :
στοῦ σπιτιοῦ μου τήν αὐλή, στόν οὐρανό της.

Τίς λέξεις πού γράφονται δύο ἢ καί τρεῖς μαζί, ἐνωμένες σέ μία λέξη, θά τίς βρῖσκεῖς στό Ἐπίμετρο, Πίν. 1.

Ἀσκήσεις

- * Σχημάτισε πέντε φράσεις χρησιμοποιώντας στήν καθεμιά μία τουλάχιστον ἀπό τίς λέξεις τοῦ κύκλου.

διαμιᾶς
ἐξάλλου, ἐξαιτίας
ἐπιτέλους, ἐπικεφαλῆς,
καληνύχτα, ὄλωσ-
διόλου, ὅπωςδήποτε
προπάντων, ὥστόσο
ὑπόψη

⊙ Οί συλλαβές

- *Τ' ἀηδόνια δέ μέ ἄφησαν νά κλείσω μάτι.*
- *Ὁ οὐρανός σέ λίγο μαύρισε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.*
- *Αὔριο, αὔριο, αὔριο τό Πάσχα τοῦ Θεοῦ.*
- *Ἐλεύθερα ἐκεῖ τά πουλιά κελαηδοῦσαν ἀσταμάτητα μέρα καί νύχτα.*

Ἐ - λεύ - θε - ρα

- * Κάθε λέξη χωρίζεται σέ μικρότερα τμήματα. Τό καθένα ἀπ' αὐτά ὀνομάζεται **συλλαβή**.

Μιά συλλαβή μπορεῖ νά ἔχει :

- ἓνα μόνο φωνῆεν
- ἓνα μόνο δίψηφο φωνῆεν

ἐ - κεῖ

θε - οὔ

- ἓνα μόνο δίφθογγο
- ἓνα μόνο συνδυασμό αυ, ευ

ἄη - δό - νια

αὔ - ρι - ο

ἢ μπορεῖ νά ἔχει ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα μέ :

- ἓνα φωνῆεν
- ἓνα δίψηφο φωνῆεν
- ἓνα δίφθογγο
- ἓνα συνδυασμό αυ, ευ

μέ - ρα, ἄ - κρη

ἐ - κεῖ, κλεί - νω

κε - λαη - δοῦ - σαν

ἐ - λεύ - θε - ρα

- * Μιά λέξη ὀνομάζεται ἀπό τόν ἀριθμό τῶν συλλαβῶν :

- **μονοσύλλαβη**, ἂν ἔχει μιά συλλαβή
- **δισύλλαβη**, ἂν ἔχει δύο συλλαβές
- **τρισύλλαβη**, ἂν ἔχει τρεῖς συλλαβές
- **πολυσύλλαβη**, ἂν ἔχει περισσότερες ἀπό τρεῖς συλλαβές

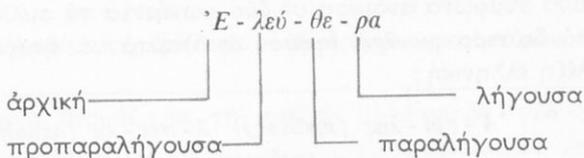
τά

μά - τι

ἄ - φη - σαν

ἐ - λεύ - θε - ρα

ἄ - στα - μά - τη - τα

- 'Η τελευταία συλλαβή τῆς λέξης λέγεται **λήγουσα** : ἐ - λεύ - θε - ρα
- 'Η προτελευταία συλλαβή τῆς λέξης λέγεται **παραλήγουσα** : ἐ - λεύ - θε - ρα
- 'Η πρὶν ἀπὸ τὴν παραλήγουσα συλλαβή λέγεται **προπαραλήγουσα** : ἐ - λεύ - θε - ρα
- 'Η συλλαβὴ μὲ τὴν ὁποία ἀρχίζει μιὰ λέξη λέγεται **ἀρχικὴ** : ἐ - λεύ - θε - ρα

⊙ Συλλαβισμός

- Ξέρω μιὰ λεύκα πού πίνει νερό στὸν Κηφισό. Στὴν καρδιά της τὸν Ἀπρίλη τραγουδεῖ ἓνα ἀηδόνι.
- Τὸ κυπαρίσσι ἔστεκε ἀντίκρου κι ἡ λεύκα τὸ ρωτοῦσε : — "Ὡς πότε συλλογισμένο; Ὁραία πού εἶναι ἡ ζωή!
- Οἱ ἄνθρωποι, εἶπε ἡ ἄλεπού, ἔχουν τουφέκια καὶ κυνηγοῦν. Εἶναι πολὺ ἐνοχλητικό. Πρέπει κανεὶς νά προσέχει συνεχῶς.
- Ποτέ ἐχθρικό πόδι δέν πάτησε τὸ κάστρο τῆς Ὁριάς, εἶπε ἡ γιαγιά. Ἦταν παλικάρια ἐκείνοι πού τὸ προστάτευαν.

Συλλαβισμό ὀνομάζουμε τὸ χῶρισμα μιᾶς λέξης στὶς συλλαβές της : *πί - νει*.

Κανόνες τοῦ συλλαβισμοῦ

- 1. "Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σὲ δύο φωνήεντα τὸ συλλαβίζουμε μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν"

ἐ - να, κυ - νη - γοῦν, ζέ - ρο, πό - τε

- 2. Δύο σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα τά συλλαβίζουμε με τό δεύτερο φωνήεν, εφόσον από αυτά τά σύμφωνα αρχίζει λέξη ελληνική :

ἄ - πρί - λης (πρῶτος), ἔ - στε - κε (στάση)

Ἄλλιῶς τά χωρίζουμε καί τό πρῶτο σύμφωνο τό συλλαβίζουμε με τό προηγούμενο φωνήεν, ἐνῶ τό δεύτερο με τό ἀκόλουθο :

κυπαρίς - σι καρ - διά

- 3. Τρία σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα τά συλλαβίζουμε με τό ἀκόλουθο φωνήεν, εφόσον καί από τά τρία αυτά σύμφωνα ἢ τουλάχιστον από τά δύο πρῶτα ἀρχίζει λέξη ελληνική :

κά - στρο (στροφή) ἐ - χθρικό (χθές)

Ἄλλιῶς τά χωρίζουμε καί τό πρῶτο σύμφωνο τό συλλαβίζουμε με τό προηγούμενο φωνήεν, ἐνῶ τά δύο ἄλλα με τό ἀκόλουθο :

ἄν - θρωπος

- 4. Οἱ σύνθετες λέξεις ἀκολουθοῦν τούς ἴδιους κανόνες με τίς ἀπλές :

*ἐ - νο - χλη - τι - κός, προ - σέ - χω, συ - νε - χῶς,
συλ - λο - γι - σμέ - νος*

- 5. Τά δίψηφα φωνήεντα, οἱ δίφθογγοι, οἱ καταχρηστικοί δίφθογγοι καί οἱ συνδυασμοί **αυ** καί **ευ** στό συλλαβισμό λογαριάζονται σάν ἕνα φωνήεν :

τρα - γου - δεῖ, ἀη - δό - νι, του - φέ - κια, λεύ - κα

- 6. Τά δίψηφα σύμφωνα καί τά ρινικά συμπλέγματα δέ χωρίζονται στό συλλαβισμό :

*μπα - μπάς, μα - ντέ - μι, ἔ - τσι, τζί - τζι - κας,
ἀ - μπέ - λι, πέ - ντε, ἀ - γκα - λιά*

⊙ Χρόνος τῶν συλλαβῶν

Τίς συλλαβές τίς χωρίζουμε σέ βραχύχρονες καί σέ μακρόχρονες.

- **Βραχύχρονη** ὀνομάζουμε τή συλλαβή πού ἔχει βραχύχρονο φωνῆεν:
νε - ρό λό - γος
τέ - λος ἄ - λε - ποι
- **Μακρόχρονη** ὀνομάζουμε τή συλλαβή πού ἔχει φωνῆεν μακρόχρονο ἢ δίψηφο ἢ τό συνδυασμό αυ, ευ:
ζώ - νη ἐ - κει - νος
μαῦ - ρος πεῦ - κο
- * **Προσοχή!** Τά δίψηφα **αι** καί **οι** στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι βραχύχρονα: *εἶ-μαι, κῆ-ποι*. (βλ. σ. 22).

Ἄσκήσεις

- Ὁ Ξέρξης καμώθηκε πῶς ἠθελε ν' ἀκούσει τήν ἀλήθεια. Κι ὁ Δημάρατος τοῦ εἶπε:
— Μάθε, βασιλιά, πῶς ἡ φτώχεια εἶναι παντοτινή πιστή φίλη τῶν Ἑλλήνων. Μά πρέπει νά λογαριάζεις πάντα καί τήν ἀρετή.

Γ. Μηλιάδης, Ἱστορίες ἀπό τόν Ἡρόδοτο

- * 1. Νά γράψεις σέ χωριστές στήλες:
 - α) τίς δισύλλαβες καί τίς πολυσύλλαβες λέξεις
 - β) τίς λέξεις πού τονίζονται στή λήγουσα καί στήν παραλήγουσα.
- * 2. Νά συλλαβίσεις τίς λέξεις:
Ξέρξης, ἀλήθεια, λογαριάζεις, Ἑλλήνων
- * 3. Νά σημειώσεις τίς μακρόχρονες καί τίς βραχύχρονες συλλαβές ἀπό τήν ἀρχή τοῦ κειμένου ὡς τήν πρώτη τελεία.

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΙΝΕΥΜΑΤΑ

11

Οί τόνοι

*Δέν είναι χωρίς λόγο ἡ Ἐλβετία πατρίδα τοῦ ρολοιοῦ.
Πρίν γίνει τό ρολόι τῆς εἶδος ἐξαγωγικό, ὑπῆρξε ἡ ζωή τῆς.
Ἄπό τότε νά μετῶ τῖς ὥρες τῆς; Μᾶς ἔδειξαν στή Βέρνη ἕνα
τεράστιο πύργο-ρολόι, ὀλόκληρη σκηνογραφία μέ τόν κόκορα
πού ἀνοίγει τά φτερά του καί σημαίνει ἐγερτήριο, μέ ἀνθρωπάκια
πού χτυποῦν στό τύμπανο τῖς ὥρες, σωστή παράσταση πού γίνε-
ται χωρίς διακοπή καί δίχως ἀνωμαλία ἐπί 419 χρόνια.*

Π. Παλαιολόγος

- Σέ κάθε λέξη πού ἔχει δυό ἢ περισσότερες συλλαβές ὑπάρχει μιά συλλαβή πού προφέρεται πιό δυνατά ἀπό τίς ἄλλες, δηλαδή **τ ο ν ι ζ ε τ α ι**
→

<i>εἶναι πατρίδα διακοπή</i>

- Πάνω ἀπό τό φωνῆεν τῆς συλλαβῆς πού τονίζεται βάζουμε ἕνα σημάδι πού λέγεται **τ ό ν ο ς**
→

<i>πότε, ποτέ χωρίς, ὑπῆρξε</i>

- Τόνο βάζουμε καί στίς περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις
→

<i>Δέν, πρίν μέ, πού</i>

- Καμιά λέξη δέν τονίζεται πιό πάνω ἀπό τήν προπαραλήγουσα
→

<i>μετῶ, μετροῦσε μέτρησε, καταμέτρησε</i>

- Σέ μιά λέξη πού κλίνεται ὁ τόνος δέ μένει πάντα στήν ἴδια συλλαβή
→

<i>ἔδειξαν, δείξαμε ρολόι, ρολοιοῦ</i>

Οί τόνοι εἶναι δύο: ἡ ὀξεῖα (´) καί ἡ **περισπωμένη** (~)

<i>μᾶς, ἀνοίγει</i>

Γενικοί κανόνες

Οι ακόλουθοι κανόνες καθορίζουν αν μία λέξη θα πάρει όξεια ή περισπωμένη :

1. ποδήλατο
ἤρθαμε
γειτόνας
ἐξώθυρα } → • Ἡ προπαραλήγουσα, ὅταν τονίζεται, παίρνει όξεία.
2. λόγος, ἔχω
καλό, ἔλα } → • Ἡ βραχύχρονη συλλαβή, ὅταν τονίζεται, παίρνει όξεία.
3. ἀπλώνω
θήκη
ἀνοίγει
μαύρη } → • Ἡ παραλήγουσα, ὅταν τονίζεται, παίρνει όξεία, ἂν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη.
4. κήπος,
ἀγαπήστε,
σῶσε,
ναυτες,
τοιχοι,
κοιμοῦνται } → • Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα, ὅταν τονίζεται, παίρνει **περισπωμένη**, ἂν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη.
• Ἐξαιροῦνται οἱ λέξεις : ὥστε, οὔτε, μήτε, εἶτε, εἶθε.
5. ποτήρια
καινούριος
κούνιες
ἦλιος } → • Ὁ καταχρηστικός δίφθογγος, ὅταν εἶναι στό τέλος τῆς λέξης, λογαριάζεται στόν τονισμό γιά δύο συλλαβές.
6. σχολεῖο
ροῦχο
παῖξε
τοιχος } → • Τά δίψηφα φωνήεντα εἶναι **μακρόχρονα**.
• Τό **αι** καί τό **οι** στό τέλος τῆς λέξης εἶναι **βραχύχρονα** : εἶσαι, κῆποι.
7. μαῦρος
πεῦκο } → • Οἱ συνδυασμοί **αυ** καί **ευ** εἶναι **μακρόχρονοι**.

⊙ Ὁ τόνος στὰ ὀνόματα καί στίς ἀντωνυμίες

● Ὁ τόνος στή λήγουσα

	ὁ δικαστής	οἱ γιατροί	} Τά ὀνόματα καί οἱ ἀντωνυμίες ὅταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα.
	τό δικαστή	τούς γιατρούς	
	ὁ παππούς	ὁ μαρμαράς	
1.	ἡ ἀλεπού	ἡ γιαγιά	
	ὁ συνεχής	ὁ βαθύς	
	ἡ καλή	ἐγώ	

● Παίρνουν περισπωμένη:

α/. Ἡ μακρόχρονη γενική	→	τοῦ καλοῦ	τραγουδιστή
		τοῦ μικροῦ	ψαρᾶ
		τῆς βαθῆς	σιωπῆς
		τῆς Ἀργυρῶς	τῆς ἀλεπούς
		τῶν ἀρνιῶν	σοῦ εἶπα

β/. Οἱ ἀντωνυμίες	→	ἐμεῖς	ἐσεῖς
		ἐμᾶς	ἐσᾶς
		μᾶς	σᾶς

γ/. Οἱ πληθυντικοί σέ - εἰς	→	συγγενεῖς	τρεῖς
		συγγραφεῖς	συνεχεῖς

● Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

2.	ὁ αἰώνας	ἡ γλώσσα	} • Τό α στή λήγουσα τῶν ἀρ- σενικῶν καί τῶν θηλυκῶν ὀνο- μάτων εἶναι μακρόχρονο.
	τοῦ αἰῶνα	τῆς γλώσσας	
	τόν αἰῶνα	τή γλώσσα	
	αἰῶνα	γλώσσα	
	ἡ πείνα	ἡ μουσα	
3.	τό σῶμα	μῆλα	} • Τό α στή λήγουσα τῶν οὐ- δετέρων εἶναι βραχύχρονο.
	ώραῖα	δώρα	
	ἐκεῖνα	φροῦτα	
	πλοῖα	σχολεῖα	

4. καλοκαίρι λουλούδι }
ποτήρι αλεύρι } • Τό ι στή λήγουσα τῶν οὐδε-
τέρων εἶναι **μακρόχρονο**.

5. δράκος Νίκος μύθος }
πλάνο κινίνο σύκο }
πράγμα κλίμα κύμα }
Σπαρτιάτες μανάδες } • Τά α, ι, υ στήν παραλήγου-
σα τῶν ὀνομάτων εἶναι **βρα-
χύχρονα** καί παίρνουν, ὅταν
τονίζονται, **ὀξεῖα**.

⊙ Ὁ τόνος στά ρήματα

● Ὁ τόνος στή λήγουσα

1. καλῶ καλεῖς }
καλοῦν ἀκοῦς }
καῖς τρωῶς } • Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρη-
μάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει **πε-
ρισπωμένη**.

- Τό τονισμένο α τῆς λήγουσας στά ρήματα εἶναι **μακρόχρονο**: ἀγαπάς, ἀγαπᾶ.

● Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

2. γελοῦσα γελοῦσαν }
πῆγα εἶδαν } • Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς ὀρι-
στικῆς εἶναι **βραχύχρονο**.

3. πῆδα ρώτα }
κοίτα τραγοῦδα } • Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς
προστακτικῆς εἶναι **μακρόχρονο**.

4. θυμᾶμαι γελᾶμε }
θυμᾶσαι γελᾶτε }
θυμᾶται γελᾶνε }
ἐλάτε νᾶ φᾶμε } • Οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ -ᾶμαι,
-ᾶσαι, -ᾶται καί οἱ καταλήξεις τοῦ
πληθυντικοῦ -ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε παίρ-
νουν **περισπωμένη**.

- Παντοῦ ἄλλοῦ τό α τῆς παραλή-

γουσας είναι βραχύχρονο : *πάρε, βάλ-
τε, θυμάστε.*

5. *λύνε πίνε
λύστε*

Τά **ι, υ** στην παραλήγουσα είναι **βραχύχρονα** και παίρνουν **όξεια**.

• Μιά λέξη από τον τόνο που παίρνει ονομάζεται :

α/ **όξύτονη**, όταν παίρνει όξεια στή λήγουσα : *τά μικρά αρνιά, τό
καλό παιδί.*

β/ **παροξύτονη**, όταν παίρνει όξεια στην παραλήγουσα : *λόγος,
φύγε, μούσα.*

γ/ **προπαροξύτονη**, όταν παίρνει όξεια στην προπαραλήγουσα :
Ένωση, έστιατόριο, γυμναστήριο.

δ/ **περισπώμενη**, όταν παίρνει περισπωμένη στή λήγουσα : *άγαπώ,
έδω.*

ε/ **προπερισπώμενη**, όταν παίρνει περισπωμένη στην παραλήγουσα :
άγαπούσα, εκείνος.

● **Άτονες λέξεις**

Τά άρθρα **ό, ή, οί** και τό επίρρημα **ώς**
δέν παίρνουν τόνο. Είναι **άτονες λέξεις**.

Άσκησης

- * 1. Δικαιολόγησε τον τόνο στις λέξεις : γενναίοι, ήρθαν, πεζούλι, ύψωσε, είναι, μάς, κελαηδούν, λατρεύει.
- * 2. Τόνισε τις λέξεις : παγωνω, μητε, ειχα, ειχατε, πηραμε, λυπασαι, λυπαστε, μηνες, δραμα, κλιμα, σωπα, γλωσσα, τον άγωνα, κυμα, τον παπα, του παπα, τό σπουδαστη, του σπουδαστη, σωμα, έργαστηρι, άλωνι, εύγενεις, είκοσι, τρεις, μουρα, μυθοι, κηποι, έσεις, τής γιαγιας, τραγουδουσα, γελας,δινε, δωστε, θειος, Κωστης.
- * 3. Σημείωσε τους τόνους :

- Σ' όλους τους τοπους κι αν γυρνῶ
μονον ἔτουτον ἀγαπῶ

Ο. Ἐλύτης

12

Ἐγκλιτικές λέξεις

- Στό στάβλο ἀπόψε ἦρθε τό φεγγάρι...
Ἐκοίταζεν ἀπ' τό παράθυρό του,
εἶδε τήν ἀγελάδα, τό μοσκάρι,
τό βόδι πού μασοῦσε τό σανό του.

Ζ. Παπαντωνίου

Στό κείμενο οἱ μονοσύλλαβες λέξεις **του, του** προφέρονται μαζί μέ τήν προηγούμενη λέξη: γι' αὐτό ὁ τόνος τους ἢ χάνεται (τό σανό του) ἢ ἀνεβαίνει στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης (τό παράθυρό του).

- Οἱ μονοσύλλαβες λέξεις πού χάνουν τόν τόνο τους ἢ τόν ἀνεβάζουν στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης λέγονται **ἐγκλιτικές λέξεις**.

- Οἱ πιά συχνές ἐγκλιτικές λέξεις εἶναι οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀνωθυμίας :
μοῦ, μέ, μᾶς, σοῦ, σέ, σᾶς
τοῦ, τόν, τούς, τήν, τό κτλ.

- Πότε ἀνεβαίνει καί πότε χάνεται ὁ τόνος

Ἄ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ :

α/ Ἀνεβαίνει (ὡς ὀξεῖα) στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης, ὅταν ἡ λέξη αὐτή εἶναι προπαροξύτονη :	<i>τό παράθυρό μου τό ἐργοστάσιό τους ὁ ἄνθρωπός σας</i>
--	--

β/ Χάνεται ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη τονίζεται στή λήγουσα ἢ στήν παραλήγουσα :	<i>Σῶσε με, οἱ φίλοι μου, ὁ αἰτός του</i>
--	---

Άσκήσεις

- Άνοιξε τό κουτί της καί ἔφυγαν ὄλοι οἱ θησαυροὶ του.
 - Τῆς χάρισε ὄλα τὰ βιβλία του.
 - Τόν ἀγαπήσαμε ὄλοι στό σπίτι μας· ἔγινε πιά ὁ ἄνθρωπος μας.
 - Τά βήματά του τόν ἔφεραν στήν προκυμαία.
- * 1. Ὑπογράμμισε τίς ἐγκλιτικές λέξεις καί ἐξήγησε γιατί χάνουν τόν τόνο τους.
- * 2. Βάλε τόνο στίς λέξεις :
- Ἄνοιξε το παραθυρο και το δωματιο του γεμισε πουλια.
 - Καiei μεσα στα σπηθια μας ὁ καημος μας για τη λευτερια.
 - Πες μου θυμασαι, ἀγαπη μου, ἐκεινη την παιδουλα που ειχε στα μαλλακια της νιοθεριστη μυρτουλα:

Δ. Σολωμός

Τά πνεύματα

Οἱ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό φωνῆν παίρνουν ἓνα σημάδι πού λέγεται **πνεῦμα** ἀνοίγω, ἀπό Ἑλλάδα, ἀγνός

Τά πνεύματα εἶναι δύο, ἡ **ψιλῆ** (´) καί ἡ **δασεία** (´´). ἔχω ἀπλός

- Οἱ λέξεις πού παίρνουν δασεία.

Παίρνουν δασεία :

1. οἱ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό υ: → ὑπηρεσία, υγεία

2. οἱ ἄτονες λέξεις: → ὄ, ἦ, οἶ, ὤς

3. Τά ἀριθμητικά: →

ἓνας, ἔξι, ἑφτά, ἔντεκα, ἑκατό
καί ὄσα γίνονται ἀπό αὐτά:
ἑφτακόσια.

4. οί αναφορικές άντωνυμίες : → *όποιος, όσος* κτλ.
5. λέξεις πού έχουν πρώτο συνθετικό τά άχώριστα μόρια **όμο-** και **ήμι-** : → *όμόγλωσσος, ήμισφαίριο*
6. μερικές άκόμη λέξεις : → *άγιος, έλικας, ήλικία, ί-κανός, όδηγός, ώρα* κτλ.

Κατάλογο λέξεων πού δασύνονται βλ. στό 'Επίμετρο, Πίνακα 2

⊙ 'Η θέση του τόνου και του πνεύματος

Τόνο και πνεύμα βάζουμε :

1. Πάνω άπό τά φωνήεντα :	<i>έσύ</i>	<i>τραγουδῶ</i>
2. 'Εμπρός κι έπάνω άπό τά κεφαλαία φωνήεντα, όταν βρίσκονται στην άρχή της λέξης :	<i>Όλυμπος</i>	<i>Άλιάκμονας</i>
3. Πάνω άπό τό πρώτο φωνήεν στους διφθόγγους :	<i>αἰτός</i>	<i>νεράιδα</i>
4. Πάνω άπό τό δεύτερο φωνήεν :		
• στά δίψηφα φωνήεντα	<i>οὐρανός</i>	<i>εἰλωτας</i>
• στους καταχρηστικούς διφθόγγους	<i>βουλιάζω</i>	<i>μοιάζω</i>
• στους συνδυασμούς αυ, ευ	<i>αὔριο</i>	<i>εὐρετήριο</i>
● "Όταν μία συλλαβή έχει πνεύμα και τόνο, τότε βάζουμε πρώτα τό πνεύμα και μετά την όξεία ή περισπωμένη μπαίνει πάνω άπό τό πνεύμα :	<i>έχω</i> <i>εἶμαι</i>	<i>ώρα</i> <i>αἶμα</i>
● "Όταν ή λέξη γράφεται μέ κεφαλαία ό τόνος και τό πνεύμα παραλείπονται :	<i>ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΙΡΗΝΗ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ</i>	

- * 1. Βάλε τόνο και πνεύμα :
 - Αν δώσεις ενα ψαρι σ' εναν ανθρωπο, θα φαι μια φορα. Αν του μαθεις, να ψαρευει, θα τρεφεται σ' ολη του τη ζωη.
 - Απλωσε τις χερουκλες του και αρπαξε δυο απο τους συντροφους μου.
- * 2. Σχημάτισε πέντε φράσεις · σέ καθεμιά βάλε και δύο τουλάχιστον δασυόμενες λέξεις.
 - Παράδειγμα: 'Η 'Ελένη ήταν ή πιό ικανή απ' όλες μας.

ΑΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

- Άλλα ορθογραφικά σημεια, εκτός από τούς τόνους και τά πνεύματα, είναι :

1. 'Η απόστροφος (`)

■ 'Απόστροφο (`) σημειώνουμε στή θέση ενός φωνήεντος πού χάθηκε και πού βρισκόταν στήν αρχή ή στό τέλος μιās λέξης (βλ. σ. 51).

- Θ' ἀργήσω λίγο τό βράδυ
- Μοῦ ἔφερε τοῦ κόσμου τά δῶρα
- Φέρ' το αὔριο

2. 'Η ύποδιαστολή (,)

■ 'Υποδιαστολή (,) σημειώνουμε :

α/ στήν αναφορική ἀντωνυμία ὅ,τι γιά νά τήν ξεχωρίσουμε ἀπό τό σύνδεσμο ὅτι.

β/ στους δεκαδικούς ἀριθμούς.

- Ἄκουγες ὅ,τι ἤθελες (= αὐτό πού ἤθελες).
- Ἐλεγε ὅτι πῆγε ἀμέσως (= πῶς πῆγε).

• 18,3 105,18

3. Τά διαλυτικά (·)

<p>■ Διαλυτικά (·) σημειώνουμε πάνω από τό ι και τό υ, όταν (τό ι και τό υ) τά προφέρουμε χωριστά από τό προηγούμενο φωνήεν</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>πλαϊνός</i> (<i>παίζω</i>) • <i>θεικός</i> (<i>έκεινος</i>) • <i>κοροϊδέυω</i> (<i>οϊκτος</i>) • <i>καταπραϋντικός</i> (<i>αὔριο</i>) • <i>μυϊκός</i> (<i>υίοθετῶ</i>) • <i>εργατοϋπάλληλος</i> (<i>οὔρανος</i>)
--	--

<p>■ Τά διαλυτικά είναι περιττά :</p> <p>α/ όταν τό προηγούμενο φωνήεν ἔχει πνεῦμα ἢ τόνο.</p> <p>β/ όταν δέν ἔχουμε δίψηφο φωνήεν</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>αἰτός, ἄπνος, δρόμος, κορόδεψα</i> • <i>πρωί, Μουσηῆς, διυλιστήριο</i>
--	--

4. Τό ένωτικό (-)

<p>■ Ἐνωτικό (-) σημειώνουμε :</p>	
<p>α/ γιά νά χωρίσουμε στό τέλος τῆς σειράς μιά λέξη πού δέ χωρεῖ ὀλόκληρη.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Εἶναι μιά ἔρημος πού πόδι ἀνθρώπινο δέν τήν πάτησε ποτέ.</i>
<p>β/ ὕστερα ἀπό τίς λέξεις :</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ἄγια-, Ἄι-, γερο-, γρια-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα- παπα-</i> • <i>Ἄγια-Μαρίνα, τῆς κυρα-Ρήνης κτλ.</i>

Ἀσκήσεις

* 1. Βάλε τά ὀρθογραφικά σημεῖα πού λείπουν :

- Ο δρόμος τῆς Ἁγία Τριάδας ἦταν ὁ πιό φαρδύς στό

Αιβαλί, στρωμένος πέρα γιά πέρα μέ πέτρα. Σ ὄλο τό μάκρος του βρισκόταν μονάχα ενα δέντρο.

* 2. Ἀπό ποιές λέξεις λείπουν ὀρθογραφικά σημεῖα;

ἐγλωιστής, πλαινός, πλάι, πρωινός, καταπραῦνω, Ἄι Δημήτρης, κυρα Μαρία, εὐρωπαϊκός, βοῦίξε, Νικο-λαΐδης, ἰστιοπλοία, ὄτι κι ἄν μοῦ πεῖς τό δέχομαι, θεῖος, θεικός, Πομπηία, νεράιδα.

15

ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΙΞΗΣ

• Ἦταν ἡ δευτέρα νύχτα στούς οὐρανοῦς ἐπάνω ἀπό τό σπήλαιο εἶχαν σβήσει οἱ ὕμνοι δέν κυμάτιζαν πιά στόν αἰθέρα φτεροῦγες ἀγγελικές στίς ψυχές πού εἶχαν ἀναστατωθεῖ ἀπό τό θαῦμα βασίλευε τώρα γαλήνη οἱ μάγοι ἀνέβηκαν στίς καμηλές τους οἱ βοσκοί γύρισαν στά μαντριά τους.

• Ἦταν ἡ δευτέρα νύχτα. Στοῦς οὐρανοῦς, ἐπάνω ἀπό τό σπήλαιο, εἶχαν σβήσει οἱ ὕμνοι. Δέν κυμάτιζαν πιά στόν αἰθέρα φτεροῦγες ἀγγελικές. Στίς ψυχές, πού εἶχαν ἀναστατωθεῖ ἀπό τό θαῦμα, βασίλευε τώρα γαλήνη. Οἱ μάγοι ἀνέβηκαν στίς καμηλές τους. Οἱ βοσκοί γύρισαν στά μαντριά τους.

Σ. Μαυροειδή-Παπαδάκη

κείμε. 1

κείμε. 2

• Βλέπεις τό ἴδιο κείμενο γραμμένο δυό φορές. Τήν πρώτη φορά (κείμε. 1) δύσκολα τό διαβάξεις καί δύσκολα τό καταλαβαίνεις· δέ συμβαίνει ὁμως τό ἴδιο καί τή δευτέρα φορά. Εἶναι φανερό ὅτι τή δευτέρα φορά σέ βοηθοῦν νά καταλάβεις τό κείμενο μερικά σημάδια πού βρίσκονται ἀνάμεσα στίς λέξεις· αὐτά σοῦ λένε ποῦ πρέπει νά σταματήσεις καί πόσο κάθε φορά. Τά σημάδια αὐτά τά ὀνομάζουμε **σημεῖα τῆς στίξης**.

- Τά σημεία τῆς στίξης εἶναι :

1. ἡ τελεία (.)	7. ἡ παρένθεση ()
2. ἡ ἄνω τελεία (¨)	8. τὰ ἀποσιωπητικά (. . .)
3. τό κόμμα (,)	9. ἡ παύλα (-)
4. τό ἐρωτηματικό (;)	10. ἡ διπλή παύλα (- -)
5. τό θαυμαστικό (!)	11. τὰ εἰσαγωγικά (« »)
6. ἡ διπλή τελεία (:)	

1. Τελεία (.)

- Ὁ γιός τοῦ μυλωνᾶ περπατοῦσε ὀλομόναχος στό δάσος.

- Τότε τό φεγγάρι σκόνταψε στίς ἰτιές κι ἔπεσε στό πικνό χορτάρι. Μεγάλο σούσουρο ἔγινε στά φύλλα.

Γ. Ρίτσος

- ▲ Τελεία (.) βάζουμε στό τέλος μιᾶς φράσης πού ἔχει ὀλόκληρο νόημα. Ἐκεῖ σταματᾷ λίγο ἡ φωνή μας.

- * Ὁρθογραφία. Ὑστερα ἀπό τελεία γράφεται κεφαλαῖο τό ἀρχικό γράμμα τῆς πρώτης λέξης.

2. Ἄνω τελεία (¨)

α| Δέν ἦταν θάλασσα ἐκεῖνη· ἦταν θυμός καί σείσμα, κατάρτα καί χολή.

β| Αὐτός δέν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν θεριό, δράκος τοῦ βουνοῦ, στοιχειό.

- ▲ Ἡ ἄνω τελεία (¨) χρησιμεύει, γιά νά χωρίσει μέσα στή φράση δύο μέρη ἀπό τά ὁποῖα τό δεύτερο ἐπεξηγεῖ τό πρῶτο (π. α) ἢ ἔρχεται σέ ἀντίθεση μαζί του (π. β).

Μέ τήν ἄνω τελεία σταματοῦμε περισσότερο ἀπό ὄ,τι μέ τό κόμμα καί λιγότερο ἀπό ὄ,τι μέ τήν τελεία.

- * Ὁρθογραφία. Μετά τήν ἄνω τελεία ἀρχίζουμε μέ μικρό γράμμα.

3. Τό κόμμα (,)

α| Φάγαμε ψωμί, κρέας, πορτοκάλια.

β| Πέτα, ροβόλα, κράζε με.

- γ| Σοῦ εἶπα, ἀγαπητέ μου, ὅτι πρέπει νά δουλέψεις σκληρά.
 δ| Μέριασε, βράχε, νά διαβῶ.
 ε| Ἦμουν παιδί, ὅταν ἄκουσα πρώτη φορά αὐτή τήν ἱστορία.
 στ| Ἡ νεράιδα λυπόταν, γιατί ἦταν ἄσκημη.
 ζ| Ἄν δέ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δέ στεριώνει.
 η| Μιλοῦσε τόσο σιγά, ὥστε μόλις τόν ἄκουγα.
 θ| Τόν ἔβλεπα σάν ἐχθρό μου, ἄν καί ἦταν συγγενής μου.
 ι| Φοροῦσε ἕνα χοντρό ἐπανωφόρι, γιά νά μήν κρυώνει.
 ια| Ὅσο νύχτωνε, τόσο ἔλαμπε ἡ φωτιά.

▲ **Τό κόμμα (,)** τό σημειώνουμε, γιά νά δείξουμε μικρό σταμάτημα τῆς φωνῆς. Εἶναι τό πιό συνηθισμένο ἀπό τά ἄλλα σημεῖα τῆς στίξης.

● Χωρίζουμε μέ κόμμα:

1. λέξεις **ἀσύνδετες**, πού ἀνήκουν στό ἴδιο μέρος τοῦ λόγου (π. α)
2. **προτάσεις ἀσύνδετες**, (π. β)
3. **τήν κλητική**, (π. γ, δ)
4. **προτάσεις μεταξύ τους** (π. ε - ια)

● Δέ χωρίζουμε μέ κόμμα τίς **εἰδικές προτάσεις**, τίς **διστακτικές προτάσεις** καί τίς προτάσεις πού ἀρχίζουν μέ τό **νά**:

- Ἔλεγε πὸς δέν ἄκουσε τίποτε.
- Φοβᾶται μήπως κρυώσει τό παιδί.
- Ἦρθα νά σέ βρῶ.
(βλ. Μάθημα 53, σύνδεση προτάσεων, Γ')

4. Τό ἐρωτηματικό (;)

- α| Ἀπό ποῦ ἔρχεσαι; Ἐμαθες τίποτε γιά τούς φίλους μας;
 β| Γιατί τρέχεις; Ποῦ θέλεις νά πᾶς;
 γ| Τί ἔπαθε τό παλικάρι; ρώτησε ὁ πατέρας.

▲ **Τό ἐρωτηματικό (;)** τό σημειώνουμε στό τέλος μιᾶς ἐρωτηματικῆς φράσης.

- * **Ὅρθογραφία.** Ὑστερα ἀπὸ ἐρωτηματικὸ ἀρχίζουμε μὲ κεφαλαῖο γράμμα (π. α,β). Ἀρχίζουμε ὁμῶς μὲ μικρὸ, ὅταν συνεχίζεται ἡ φράση (π. γ).

5. Τὸ θαυμαστικὸ (!)

α| *Τὶ ὁμορφο διήγημα! Τὸ ἀκοῦς καὶ τὸ χαίρεσαι.*

β| *Ἄχ! καὶ νὰ γύριζαν πίσω τὰ χρόνια τῆς νιότης μου.*

- ▲ **Τὸ θαυμαστικὸ (!)** τὸ σημειώνουμε μετὰ ἀπὸ ἐπιφώνημα (π. β) καὶ μετὰ ἀπὸ κάθε φράση ποῦ ἐκφράζει θαυμασμό (π. α), χαρά, λύπη κτλ.

- * **Ὅρθογραφία.** Ὑστερα ἀπὸ θαυμαστικὸ ἀρχίζουμε μὲ κεφαλαῖο γράμμα (π. α). Ἀρχίζουμε ὁμῶς μὲ μικρὸ, ὅταν ἡ φράση συνεχίζεται (π. β).

6. Ἡ διπλὴ τελεία (:)

α| *Ὁ Κολοκοτρώνης ἔλεγε : «Τὸ ἄν σπάρθηκε πολλές φορές, ἀλλὰ δὲ φύτρωσε».*

β| *Ἡ παροιμία λέει : Στάλα τη στάλα τὸ νερὸ τρυπάει τὸ λιθάρι.*

γ| *Οἱ μεγαλύτερες πόλεις μας εἶναι : ἡ Ἀθήνα, ἡ Θεσσαλονίκη καὶ ὁ Πειραιάς.*

δ| *Μιά νύχτα εἶδα ἓνα ὄνειρο : ἦμουν σκυμμένος ἀπάνω σ' ἓνα σωρὸ χαρτιά καὶ ἔγραφα, ἔγραφα, ἔγραφα... (Καζαντζάκης)*

ε| *Δὲν ἤξερε αὐτὸς ἀπὸ οικονομίες. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα : σπατάλησε ὀλόκληρη τὴν περιουσία του.*

- ▲ **Διπλὴ τελεία (:)** σημειώνουμε :

1. μπροστὰ ἀπὸ λόγια ποῦ ἀναφέρονται κατὰ λέξη (π. α)
2. μπροστὰ ἀπὸ παροιμίες καὶ γνωμικά (π. β)
3. ὅταν κάνουμε ἀπαρίθμηση (π. γ)
4. ὅταν θέλουμε νὰ ἐπεξηγήσουμε κάτι (π. δ)
5. ὅταν δείχνουμε ἓνα ἐπακόλουθο (π. ε)

7. Ἡ παρένθεση ()

- α) Τό αὐτοκίνητο (ἦταν καί σαράβαλο) ἀγκομαχοῦσε στόν ἀνήφορο.
β) Ἐμίσευες καί μ' ἄφησες ἕνα γυαλί φαρμάκι (Δημοτικό).

▲ Ἡ παρένθεση () κλείνει :

1. μιά λέξη ἢ μιά φράση πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τά λόγια μας (π. α) *
2. μιά παραπομπή (π. β).

8. Τά ἀποσιωπητικά (...)

α| Τή θυμοῦμαι τήν ἡμέρα ἐκείνη...

β| Ἀποφεύγω νά τόν συναντήσω, γιατί...

▲ Μέ τά ἀποσιωπητικά (...) δείχνουμε ὅτι ἀποσιωποῦμε κάτι ἀπό συγκίνηση (π. α) ἢ γιατί δέ θέλουμε νά τό ποῦμε (π. β).

9. Ἡ παύλα (—)

— Ποῦ πᾶς;

— Στή Ζάκυνθο.

— Μέ παίρνεις κι ἐμένα;

▲ Παύλα (—) σημειώνουμε στό διάλογο, γιά νά δείξουμε ὅτι ἀλλάζει τό πρόσωπο.

10. Ἡ διπλή παύλα (— —)

• Ὁ πατέρας μου—μύρο τό κύμα πού τόν τύλιξε—δέν εἶχε σκοπό νά μέ κάνει ναυτικό.

▲ Στίς δύο παύλες (— —) κλείνουμε λέξεις ἢ φράσεις, ὅπως καί στήν παρένθεση.

11. Τά εἰσαγωγικά (« »)

α| Ὁ Μακρυνγιάννης λέει : «Οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι κάνουν μεγάλα λάθη».

β| Ἡ Ἀφρόδω τά πρόβατα τά ἔλεγε «πράτα», τό ξανά «μάτα».

γ| «Τά ψηλά βουνά» εἶναι ἀπό τά ἀγαπημένα βιβλία τῶν παιδιῶν.

▲ Σέ εισαγωγικά (« ») κλείνουμε :

1. τά λόγια ἄλλου προσώπου πού ἀναφέρονται κατά λέξη (π. α)*
2. λέξεις πού δέν ἀνήκουν στή συνηθισμένη γλώσσα (π. β)*
3. τίτλους βιβλίων (π. γ), ἡμερησίων, ὀνόματα πλοίων κτλ.

Ἀσκήσεις

* 1. Βάλε τά σημεῖα τῆς στίξης :

α/ Ποιός εἶσαι

β/ Ἦ ζωὴ τρελὴ πού εἶσαι Ἦ ζωὴ

γ/ Εἶδα φουρτοῦνες χιονιές ἀγριοκαίρια
(Α. Καρκαβίτσας)

δ/ Καί στὸν Πλάστη κινώντας μὲ σέβας
τά λευκά της τά χέρια θά πεῖ
Κοίτα μέσα στά σπλάχνα μου Πλάστη

ε/ Τά τραγούδια μοῦ τά ἔλεγε ὅλα
τοῦτο μόνο δέ θέλει τό πεῖς

στ/ Τί λές πᾶμε τοῦ κάνω
Μωρὲ ποῦ νά πᾶμε
Γιὰ τό Γιούσουρι
Καί ποιός θά βουτήξει
Ἐγὼ βουτῶ γι' αὐτό ρωτᾶς

ζ/ Ἐκεῖνος ἦταν καί κουρασμένος δέν ἤθελε νά μιλήσει

η/ Ὅταν τό πρωτάκουσα ἤμουν παιδί στά σπάργανα

* 2. Νά δικαιολογήσεις στό κείμενο τά σημεῖα τῆς στίξης :

Βραδιάζει. Τί λαμπρὴ φωτιά εἶναι αὐτὴ πού φάνηκε στό βουνό!

Πρῶτος ὁ Φάνης τὴν εἶδε. Πρῶτος αὐτὸς βλέπει τίς ὁμορφιές τῆς γῆς καί τ' οὐρανοῦ καί τίς δείχνει στ' ἄλλα παιδιά: τὸν ἥλιο πού βασιλεύει, τά σύννεφα πού τρέ-

χουν στόν οὐρανό, τό ἄστρο πού καθρεφτίζεται στό ρυάκι.
«Κοιτᾶτε, εἶπε, μιά φωτιά ἐκεῖ ἄπάνω!»

Ζ. Παπαντωνίου, Τά Ψηλά Βουνά.

ΠΑΘΗ ΦΘΟΓΓΩΝ

Παραδείγματα

α/ Δέν πρέπει νά μεταχειριζόμαστε βία σέ καμιά περίπτωση.	→	Σέ γνωρίζω ἀπό τήν ὄψη πού μέ βιά μετράει τή γῆ.
β/ Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ προ- στάτης τῶν θαλασσιῶν.	→	Ἅγιε Νικόλα βόηθα με.
γ) Αὐτά εἶναι γνωστά σέ ὅλους.	→	Σ' ὄλον τόν κόσμο ξαστεριά, σ' ὄλον τόν κόσμο μέρα.
δ/ Δέν εἶναι κατάσταση αὐτή.	→	Ἀπ' ὄλα τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ ἕνα `ναι πού σου μοιάζει.
ε/ Στήν κορυφή τοῦ Ὀλύμπου βρι- σκόταν ἡ κατοικία τῶν θεῶν.	→	Ποιός ἔλατος κρατεῖ νερό καί ποιά κορφή τό χιόνι.
στ/ Βάλε νά πιῶ νά δροσιστῶ.	→	Κόψ' τό νερό στή μάνα του, βάλ' το στό περιβόλι.
ζ/ Ξαφνικά φωτίστηκαν τά πέλα- γα καί οἱ ἀκρογιαλιές.	→	Κι ἀπό τό πέλαο πού πατεῖ χωρίς νά τό σουφρώνει, κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνά- στημα σηκώνει.
η/ Τό νέο κτιριακό συγκρότημα ἔχει τρεῖς πτέρυγες.	→	Θέλω, μά δέν ἔχω φτερά.

• Μερικές λέξεις δέ λέγονται καί δέ γράφονται πάντοτε μέ τόν ἴδιο τύπο, ἀλλά παρουσιάζουν ἀλλαγές: ἕνας ἢ περισσότεροι φθόγγοι

τους αλλάζουν (π. α, β, η) ή χάνονται (π. γ-ζ), δηλαδή παρουσιάζουν διάφορα **πάθη**. Τά πάθη αυτά τά ονομάζουμε **πάθη τῶν φθόγγων**.

Τά πάθη τῶν φθόγγων διακρίνονται σέ **πάθη τῶν φωνηέντων** (π. α - στ) καί σέ **πάθη τῶν συμφώνων** (π. ζ, η).

ΠΑΘΗ ΤΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

Τά πιό συνηθισμένα πάθη τῶν φωνηέντων εἶναι ἡ **συνίζηση**, ἡ **συναίρεση**, ἡ **ἐκθλιψη**, ἡ **ἀφαίρεση**, ἡ **συγκοπή**, ἡ **ἀποκοπή**.

Α. - Συνίζηση

Λέμε ἢ γράφουμε :	ἀλλά λέμε ἢ γράφουμε καί :
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Στά χαμένα περιμέναν. Βοήθεια δέ φαινόταν ἀπό πουθενά.</i> • <i>Ἦταν νέος ἀκόμη μπροστά του εἶχε ὀλόκληρη ζωή.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> → • <i>Ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια καί σέ γέλασε φριχτά.</i> → • <i>Ξεντύθη ὁ νιός, ξεζώστηκε καί στό πηγᾶδι μπῆκε.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Τή λέξη βοήθεια τήν προφέρουμε συνήθως σέ τέσσερις συλλαβές Κάποτε ὁμως τήν προφέρουμε καί σέ τρεῖς συλλαβές 	<ul style="list-style-type: none"> βο - ή - θει - α βο - ή - <u>θει</u> α
<ul style="list-style-type: none"> • Τή λέξη νέος τήν προφέρουμε συνήθως σέ δυό συλλαβές Κάποτε ὁμως τήν προφέρουμε καί σέ μιά συλλαβή 	<ul style="list-style-type: none"> νέ - ος νιός

- ⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή νά προφέρονται μαζί σέ μιά συλλαβή δυό φωνήεντα πού βρίσκονται πλάι πλάι, λέγεται **συνίζηση**.

• Ἡ συνίζηση γίνεται σέ πολλές λέξεις, ὅταν ὕστερα ἀπό τό φθόγγο (ι) (η,υ,ει,οι) ἢ τό φθόγγο ε (αι) ἀκολουθεῖ φωνήεν :	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <i>δύο</i>
ζήτησε ἄδεια
ἐννέα
παλαιός   <i>δυό</i>
Ἡ τάντα ἦταν
ἄδεια
ἐννιά
παλιός </div> </div>
• Τό ε (ε ἢ αι), ὅταν παθαίνει συνίζηση μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν, γίνεται ι (γιῶτα).	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <i>γενεά</i>
παλαιός   <i>γενιά</i>
παλιός </div> </div>

B. - Συναίρεση

Λέμε ἢ γράφουμε

ἀλλά λέμε καί γράφουμε

α/ Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ προστάτης τῶν ναυτικῶν.	→ α ₁ / Μόνο ὁ Νικόλας ὁ ψαράς δέν εἶχε γυρίσει ἐκεῖνο τό βράδυ στό νησί.
β/ Ἀπό τή δύσκολη στιγμή ἔβγαλε τόν Ἰουστινιανό ἢ γυναίκα του ἢ Θεοδώρα.	→ β ₁ / Τό ἀποκίνητό μας ὄλοι στό σπίτι τό λέγαμε «Θοδώρα».

- Στή λέξη Ἅγιος Νικόλαος (π. α) τά δύο γειτονικά φωνήεντα α καί ο ἐνώθηκαν σέ ἕνα, στό α (π. α₁) : Νικόλαος
Νικόλας
- Στή λέξη Θεοδώρα (π. β) τά δύο γειτονικά φωνήεντα ε καί ο ἐνώθηκαν σέ ἕνα, στό ο (π. β₁) : Θεοδώρα
Θοδώρα.

- ⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή νά ἐνώνονται μέσα στήν ἴδια λέξη δύο γειτονικά φωνήεντα σέ ἕνα, λέγεται **συναίρεση**.

Ἀσκήσεις

- * 1. Οἱ λέξεις λέ(γ)ετε, λέ(γ)εις, ἀκού(γ)ετε, πρω-

το άκουσε, δεκαέξι, παραέφαγες πώς λέγονται μέ συναίρεση;

- * 2. Νά βρεις Ένα στίχο καί μιά παροιμία πού νά Έχουν μιά τουλάχιστον συνηρημένη λέξη.
 - Παράδειγμα: Κρυφά τό λένε τά πουλιά, κρυφά τό λέν τ' άηδόνια.

Γ. - Έκθλιψη

- **Τ' άδέρφια** σχίζουν τά βουνά καί δέντρα ξεριζώνουν.
- *Βαρκούλα, πού θ' άράζουμε; Βαρκούλα, πού θά πάμε;*
- **Πέφτουμ' έμεις**, τό έργο μας γιά τήν πατρίδα μένει.

Οί λέξεις **τά, θά, πέφτουμε** έχασαν τό τελικό τους φωνήεν, γιατί βρέθηκαν μπροστά από τίς λέξεις **άδέρφια, άράζουμε, έμεις**, πού άρχίζουν από φωνήεν. Τό φαινόμενο αυτό λέγεται **έκθλιψη**.

© Έκθλιψη μπορεί νά πάθει μιά λέξη πού τελειώνει σέ φωνήεν, όταν βρεθεί μπροστά από λέξη πού άρχίζει από φωνήεν :	Του άντρειω- μένου	τ' άντρειωμένου
	→ μέ έδιωξε γιά αυτό	μ' έδιωξε γ' αυτό

- Στή θέση του φωνήεντος πού χάνεται σημειώνουμε **άπόστροφο (´)**.
- Τό **καί**, όταν παθαίνει έκθλιψη, γράφεται **κι** :

καί όμως	κι όμως
καί άλλος	κι άλλος

Άσκήσεις

- * 1. Από τά παραδείγματα πού ακολουθούν μπορείς νά δεις ποιές λέξεις παθαίνουν συνήθως έκθλιψη : τ' άρματα, τ' ουρανού, θ' άξιωθώ, ν' άποδείξετε, μ' έδιωξε, σ' άφησε, τ'

ὁμολόγησε, γι' ἄλλη φορά.

Τό παλικάρι πού ἔπεσε μ' ὀρθή τήν κεφαλή του
δέν τό σκεπάζει ἡ γῆς ὀγρή, σκουλήκι δέν τ' ἀγγίζει.

Δ. - Ἀφαίρεση

- Κάθε λέξη κι ἀπό ἴνα χελιδόνι
 - Νά ἴναι τάχα πλεούμενο, νά ἴναι καράβι:
- Οἱ λέξεις ἔνα, εἶναι ἔχασαν τό ἀρχικό τους φωνῆεν ἢ τό δίψηφο, γιατί βρέθηκαν μετά ἀπό τίς λέξεις ἀπό, νά πού τελειώνουν σέ φωνῆεν. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **ἀφαίρεση**.

⊙ Ἀφαίρεση μπορεῖ νά πάθει μιά λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν, ὅταν βρεθεῖ μετά ἀπό λέξη πού τελειώνει σέ φωνῆεν :	→	μοῦ ἔδωσε	μοῦ ἔδωσε
		πού εἶχε	πού ἔχε
		τά ἔφερε	τά ἔφερε

- Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού χάνεται σημειώνουμε **ἀπόστροφο**.
- Ἀφαίρεση, ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα, παθαίνουν συνήθως τύποι τοῦ ρήματος.

Ἀσκήσεις

* α/ Νά κάμεις ἀφαίρεση :

1. Σάν νά εἶχαν ποτέ τελειωμό τά βάσανα κι οἱ καημοί τοῦ κόσμου.
 2. Πήγαινε στή δουλειά σου· ἐγώ θά ἔχω τό νοῦ μου στά παιδιά.
 3. Ὁ πατέρας τήν Πρωτοχρονιά μοῦ ἔφερε ἕναν Ἄι-Βασίλη.
 4. Ποῦ εἶσαι καί σέ γυρεύω;
 5. Τά παιδιά πού ἔπαιζαν ξένοιαστα βουβάθηκαν στή στιγμή.
- β/ Νά πεις ὕστερα ἀπό ποιές λέξεις ἔκανες τήν ἀφαίρεση.

Ε. - Συγκοπή

- Παπάδες **πάρτε** τὰ **ιέρα**, κι ἐσεῖς **κεριά** σβηστεῖτε.
- Τὰ **στάρια** μέστωσαν πιά. Ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ θερισμοῦ.

⊙ Οἱ λέξεις **πάρτε** καὶ **στάρια** ἦταν **πάρετε** καὶ **σιτάρια**. Ἐχασαν ὅμως τὰ φωνήεντα **ε** καὶ **ι**, πού βρισκόνταν ἀνάμεσα σέ σύμφωνα:

Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **συγκοπή**.

- Συγκοπή μπορεί νά πάθει ἕνα φωνῆεν πού βρίσκεται ἀνάμεσα σέ δυό σύμφωνα μέσα στήν ἴδια λέξη:

κορυφή - κορφή
κόψετε - κόψτε

ΣΤ. - Ἀποκοπή

- Κάτω ἀπ' τήν κληματαριά ὤρες ἐκεῖ **ρέμβασα**.
- **Κόψ'** τό νερό στή μάνα του, **βάλ'** το στό περιβόλι.

⊙ Οἱ λέξεις **ἀπό**, **κόψε** καὶ **βάλε** ἔχασαν τό τελικό τους φωνῆεν μπροστά ἀπό λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο. Τό φαινόμενο αὐτό ὀνομάζεται **ἀποκοπή**.

- Ἀποκοπή μπορεί νά πάθει τό τελικό φωνῆεν μιᾶς λέξης, ὅταν βρεθεῖ μπροστά ἀπό τό ἀρχικό σύμφωνο τῆς ἀκόλουθης λέξης:

λύσε το	λύσ' το
στεῖλε το	στεῖλ' το

- Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού ἔπαθε ἀποκοπή σημειώνουμε **ἀπόστροφο**.

* Τό ἐπίρρημα μέσα:

α/ Ὄταν παθαίνει ἀποκοπή
γράφεται χωρίς ἀπόστρο- → μέσα στή θάλασσα μέσ στή θάλασσα
φο καί μέ τελικό ς.

β/ Ὄταν παθαίνει ἐκθλιψη
γράφεται μέ ἀπόστροφο. → μέσα ἀπό τό σπίτι μέσ' ἀπό τό σπίτι

Ἀσκήσεις γιά τά πάθη τῶν φωνηέντων

* 1 α/ Ὑπογράμμισε τά πάθη τῶν φωνηέντων:

- Πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα τά μάτια τῆς ψυχῆς μου
(Δ. Σολωμός)
- Ἄστραψε φῶς καί γνώρισεν ὁ νιός τόν ἑαυτό του
(Δ. Σολωμός)
- Τ' ἀντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωή στή νιότη
(Α. Βαλαωρίτης)
- Εἶμαι γριά καί ξέρω· μόνο ἂν πάθεις,
μπορεῖ καί τί ἔναι ἡ χαρά νά μάθεις. (Ι. Γρυπάρης)
- Τό ἔνα χέρι μου κρατεῖ
μέλισσα θεόρατη
τ' ἄλλο στόν ἀέρα πιάνει
πεταλούδα πού δαγκάνει (Ο. Ἐλύτης)
- Κάμποι τῆς Σαλονίκης κι ὄρη τοῦ Μοριᾶ
πού ἔναι τά παρμένα κάστρα πού ἔναι τά χωριά;
Μές στόν ἀέρα κοίτα μισοφέγγαρο. (Ο. Ἐλύτης)
- Κόψτε κλαδιά καί στρῶστε μου καί βάλτε με νά κάτσω
(Δημοτικό)

β/ Αἰτιολόγησε τήν κάθε περίπτωση.

- Ὅπως βλέπεις καί ἀπό τά παραδείγματα τά πάθη
τῶν φωνηέντων παρουσιάζονται κυρίως στή λογο-
τεχνική γλώσσα.

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

Α.- Τό τελικό ν

Τό τραγούδι τόν νίκησε

Ἔκουσε τότε ὁ Ὀρφέας τὸ θεῶ Πλούτωνα, πού ἔλεγε μέ βαριά φωνή :

— «Μέ τό τραγούδι σου μέ νίκησες. Ἐκεῖνο πού ἄλλος ποτέ δέν τόλμησε νά ζητήσῃ, ἐσύ τό ἀπόλαυσες μέ τόν πόνο σου. Πήγαινε! Ἡ Εὐρυνδίκη θά σ' ἀκολουθήσῃ στή γῆ. Πρόσεχε ὁμως, ὅ,τι καί ἂν γίνῃ, ὅ,τι καί ἂν ἀκούσῃς, μή γυρίσῃς νά τή δεῖς, γιατί τήν ἔχασες γιά πάντα».

Ἔτσι εἶπε, καί ὁ Ὀρφέας πῆρε πάλι τό δρόμο γιά τόν ἐπάνω κόσμο. Περπατοῦσε ἀνήσυχος καί βιαστικός. Πίσω του τίποτε δέν ἄκουγε καί ὅμως τοῦ φάνηκε πῶς κάποιος τόν ἀκολουθοῦσε.

Α. Δέλτα, Μῦθοι καί θρύλοι

Στό κείμενο διαβάζουμε :

τόν πόνο ἀλλά καί τό θεῶ
τήν ἔχασε ἀλλά καί νά τή δεῖ

- ⊙ Μερικές λέξεις ἄλλοτε διατηροῦν τό τελικό ν καί ἄλλοτε τό χάνουν. Οἱ λέξεις αὐτές εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

α/ τό ἄρθρο	τόν	τόν ἐπάνω κόσμο	ἀλλά καί	τό δρόμο
β/ τό ἄρθρο	τήν	τήν Κυριακή	»	» τή Δευτέρα
γ/ τό ἀόριστο ἄρθρο	ἕναν	μιά φορά κι ἕναν καιρό	»	» εἶδε ἕνα γέρο
δ/ τό ἀριθμητικό	ἕναν	φώναξε ἕναν ἀπό κάθε πόλη	»	» εἶδε ἕνα μόνο γέρο
ε/ ἡ προσωπική ἀντωνυμία	τήν	τήν ντρόπιασε	»	» τή δώρισε
στ/ τό ἄκλιτο	δέν	δέν ἤθελε	»	» δέ ζήτησε
ζ/ τό ἄκλιτο	μήν	μήν τρέχεις	»	» μή φοβᾶσαι

⊙

Διατηροῦν τό τελικό ν :

1. "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν :

→	<table border="0" style="display: inline-table;"> <tr> <td style="padding-right: 10px;">τόν ἀέρα,</td> <td style="padding-right: 20px;">τήν ἀγάπη</td> </tr> <tr> <td>δέν εἶδα,</td> <td>μήν ἔρχεσαι</td> </tr> </table>	τόν ἀέρα,	τήν ἀγάπη	δέν εἶδα,	μήν ἔρχεσαι
τόν ἀέρα,	τήν ἀγάπη				
δέν εἶδα,	μήν ἔρχεσαι				

2. "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό σύμφωνο στιγμιαῖο :

κ π τ	→	<table border="0" style="display: inline-table;"> <tr> <td style="padding-right: 10px;">ἕναν κόσμο,</td> <td>τόν πόνο</td> </tr> <tr> <td>τήν τέχνη,</td> <td>τόν γκρεμό</td> </tr> <tr> <td>δέν μπόρεσε,</td> <td>τήν ντροπή</td> </tr> <tr> <td>τόν τσαλαπετεινό,</td> <td>τόν τζιτζικα</td> </tr> </table>	ἕναν κόσμο,	τόν πόνο	τήν τέχνη,	τόν γκρεμό	δέν μπόρεσε,	τήν ντροπή	τόν τσαλαπετεινό,	τόν τζιτζικα
ἕναν κόσμο,			τόν πόνο							
τήν τέχνη,			τόν γκρεμό							
δέν μπόρεσε,			τήν ντροπή							
τόν τσαλαπετεινό,	τόν τζιτζικα									
γκ μπ ντ										
τζ										
τσ										

3. "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό διπλό ξ, ψ :

→	<table border="0" style="display: inline-table;"> <tr> <td style="padding-right: 10px;">τόν ξεναγό,</td> <td>ἕναν ξένο</td> </tr> <tr> <td>τήν ψυχή,</td> <td>δέν ψήθηκε</td> </tr> </table>	τόν ξεναγό,	ἕναν ξένο	τήν ψυχή,	δέν ψήθηκε
τόν ξεναγό,	ἕναν ξένο				
τήν ψυχή,	δέν ψήθηκε				

⊙

Χάνουν τό τελικό ν

• "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό σύμφωνο ἐξακολουθητικό :

→	<table border="0" style="display: inline-table;"> <tr> <td style="padding-right: 10px;">τό δρόμο,</td> <td>τή βρύση,</td> </tr> <tr> <td>ἕνα στεναγμό,</td> <td>μή χάνεσαι</td> </tr> </table>	τό δρόμο,	τή βρύση,	ἕνα στεναγμό,	μή χάνεσαι
τό δρόμο,	τή βρύση,				
ἕνα στεναγμό,	μή χάνεσαι				

Ἀσκήσεις

* 1 Νά βρεῖς λέξεις πού διατηροῦν ἢ χάνουν τό τελικό ν καί νά δικαιολογήσεις τήν κάθε περίπτωση :

- ἐκάλεσε καί στή χαρά συμπέθερους τ' ἀστέρια.
- Μιά φορά κι ἕναν καιρό ἦταν ἕνας γέρος ψαράς.
- "Όλη τή νύχτα τήν εἶχαν ξεχάσει στό ὑπόγειο· τό πρωί τή θυμήθηκαν.
- Μή ρωτᾶς καλύτερα. . Τό φόβο δέν τόν ἔνωσε ποτέ. .

Μή σταματᾶς· δούλευε ὅλο τὸ χρόνο ὅσο μπορεῖς. Δέ σέ φοβοῦμαι ὅσο καί νά μέ ἀπειλεῖς.

- Ἡ Παναγιά στό πέλαγο κρατοῦσε στήν ποδιά της τή Σίκινο τήν Ἀμοργό καί τ' ἄλλα τὰ παιδιά της.

* 2 Νά διαγράψεις τὸ τελικό ν ὅπου δέν πρέπει νά ὑπάρχει :

- τόν χαρακτήρα, τόν Κώστα, τόν ζήτησα τόν Γιώργο, τόν ψωμά
- τήν ὥρα, τήν στιγμή, τήν μπάλα, τήν ξένη
- δέν ἀκούω, δέν μπορῶ, δέν θέλει, δέν σώθηκε
- μὴν πᾶς, μὴν λές, μὴν ψάχνεις, μὴν γράφεις
- Βρῆκα ἕναν γέρο καί μιὰ γριά, ἔχω ἕναν θησαυρό. Τόν ἔχω ἕναν καί μονάκριβο τόν γιό μου.

B.- Συμφωνικά συμπλέγματα

ἔφτασε	τοῦ Πλούτωνα
ἄστραψαν	θλιβερά
στό θρόνο	τό τραγούδι

- ⊙ Κάθε συνδυασμός ἀπό δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα πού βρίσκονται τὸ ἕνα πλάι στό ἄλλο μέσα στή λέξη ὀνομάζεται **συμφωνικό σύμπλεγμα**.

- Τά συμφωνικά συμπλέγματα πολλές φορές παρουσιάζουν διαφορά μέσα στίς ἴδιες ἢ σέ συγγενικές λέξεις. Ἔτσι λέμε :

→ { *ράφτης* καί *ραπτική*
δαχτυλίδι καί *δακτυλογράφος*
κολυμπῶ καί *κολυμβητήριο*

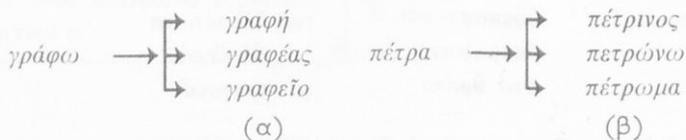
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

I. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Παραγωγικό

Γενικά

⊙ 1 Παραγωγή

- Ἐκ τῆς λέξης *γράφω* ἔγιναν οἱ λέξεις *γραφή*, *γραφέας*, *γραφείο* (π.α)
- Ἐκ τῆς λέξης *πέτρα* ἔγιναν οἱ λέξεις *πέτρινος*, *πετρώνω*, *πέτρωμα* (π. β)

- ⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή μία λέξη νά γίνεταί (παράγεται) ἀπό ἄλλη λέξη, λέγεται **παραγωγή**.

- 'Η λέξη, από τήν ὁποία παράγεται μιά ἄλλη λέξη, λέγεται **πρωτότυπη**. → *γράφω* (π. α)
- 'Η λέξη, ἡ ὁποία παράγεται ἀπό τήν πρωτότυπη, λέγεται **παράγωγη**. → *γραφὴ γραφέας γραφεῖο* (π. α)
- 'Η κατάληξη πού προσθέτουμε στό θέμα μιᾶς πρωτότυπης λέξης, γιά νά σχηματίσουμε μιά παράγωγη λέξη, λέγεται **παραγωγική κατάληξη**.

Ἔτσι οἱ λέξεις *γραφὴ*
γραφέας ἔγιναν ἀπό τό θέμα **γραφ-** τῆς
γραφεῖο

πρωτότυπης λέξης *γράφω*, καί ἀπό τίς παραγωγικές καταλήξεις **-η**, **-εας**, **-εῖο**.

Δηλαδή ἔγιναν ἔτσι: *γραφ-* + *-η* = *γραφὴ*.

γραφ- + *-εας* = *γραφέας*

γραφ- + *-εῖο* = *γραφεῖο*

"Ὁμοια ἀπό τή λέξη *ἄλλος* ἔγινε *ἄλλοῦ* (ἄλλ-οῦ) καί ἀπό τή λέξη *ἐδῶ* ἔγινε *ἐδῶθε* (ἐδῶ-θε).

Ἀσκήσεις

* 1 Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις :

καλοσύνη, πολίτης, βασιλεῦα, ἀνεμίζω, βαλτός

* 2 α/ Νά βρεῖς ἀπό μιά παράγωγη :

δρoσιᾶ, ἔθνος, πατέρας, πατῶ, πέλαγος

β/ Μέ τήν κάθε παράγωγη σχημάτισε καί μιά φράση :

• Παράδειγμα: δρoσιᾶ → δρoσιζῶ

'Η θαλασσινή αὔρα μᾶς δρoσιζε ἀπό τήν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ.

⊙ 2 Σύνθεση

Παραδείγματα					
	Στήλη α'		Στήλη β'	=	Στήλη γ'
α/	σιγά	+	τραγουδῶ	=	σιγοτραγουδῶ
β/	ανοίγω	+	κλείνω	=	ανοιγοκλείνω
γ/	πέτρα	+	πόλεμος	=	πετροπόλεμος

- 'Από τις λέξεις *σιγά* και *τραγουδῶ* ἔγινε ἡ λέξη *σιγοτραγουδῶ*
- 'Από τις λέξεις *ανοίγω* και *κλείνω* ἔγινε ἡ λέξη *ανοιγοκλείνω*
- 'Από τις λέξεις *πέτρα* και *πόλεμος* ἔγινε ἡ λέξη *πετροπόλεμος*

⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή νά γίνεται μιá λέξη ἀπό δύο ἄλλες λέξεις, λέγεται **σύνθεση**.

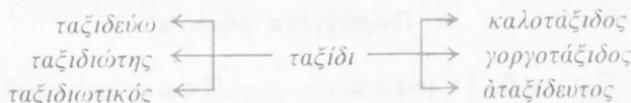
- 'Η λέξη πού γίνεται ἀπό τή σύνθεση δύο ἄλλων λέξεων λέγεται **σύνθετη λέξη** : \longrightarrow *σιγοτραγουδῶ*
 - 'Από τις δύο λέξεις πού ἐνώνονται, γιά νά γίνει ἡ σύνθετη λέξη, ἐκείνη πού ἔχει τήν πρώτη θέση λέγεται **πρῶτο συνθετικό** (α' συνθετικό) : \longrightarrow *σιγά*
 - ἐκείνη πού ἔχει τή δεύτερη θέση λέγεται **δεύτερο συνθετικό** (β' συνθετικό) : \longrightarrow *τραγουδῶ*
-
- Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε στή στήλη α' τά πρῶτα συνθετικά, στή στήλη β' τά δεύτερα συνθετικά και στή στήλη γ' τίς σύνθετες λέξεις.
 - 'Η λέξη πού δέν εἶναι σύνθετη εἶναι **ἀπλή**: *σιγά*, *τραγουδῶ*, *πόλεμος*.

Ἄσκηση

* Νά βρεῖς τό πρῶτο και τό δεύτερο συνθετικό :

συχνοπερνῶ, ἀργοπεθαίνω, αὐγολέμονο, κοντορεβιθούλης

⊙ 3 Οικογένειες τῶν λέξεων

- Οἱ λέξεις *ταξιδεύω*, *ταξιδιώτης*, *ταξιδιωτικός* ἔγιναν ἀπὸ τῆ λέξη *ταξίδι* μέ π α ρ α γ ω γ ῆ.
- Οἱ λέξεις *καλοτάξιδος*, *γοργοτάξιδος*, *ἀταξίδευτος* ἔγιναν ἀπὸ τῆ λέξη *ταξίδι* μέ σ ὺ ν θ ε σ η.
- Ἐπομένως οἱ λέξεις: *ταξιδεύω*, *ταξιδιώτης*, *ταξιδιωτικός*, *καλοτάξιδος*, *γοργοτάξιδος*, *ἀταξίδευτος* ἔγιναν ὅλες ἀπὸ τὴν ἴδια ἀπλή λέξη *ταξίδι*. Γι' αὐτὸ λέμε ὅτι οἱ λέξεις αὐτές ἀποτελοῦν μιὰ **οἰκογένεια λέξεων**.
- Οἱ λέξεις πού ἀνήκουν στὴν ἴδια οἰκογένεια λέγονται **συγγενικές**.
- Ἔτσι ἀπὸ τῆ λέξη *κορυφή* σχηματίζεται ἡ οἰκογένεια τῶν λέξεων: *κορυφή*, *κορυφαῖος*, *κορύφωμα*, *κορφή*, *κορφάδα*, *κορφογραμμή*, *κατακόρυφος*, *κορφοβούνι* κτλ.

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε τίς οἰκογένειες τῶν λέξεων: δῶρο, κῆπος, κλῆρος.
- * 2 Σχημάτισε σύνθετα ἀπὸ τίς λέξεις:
ἀλάτι - πιπέρι, φύλλο - μετῶν, βαριά - ἀκούω, πρῶτος - ἔτος
- * 3 Σχημάτισε παράγωγα καί σύνθετα ἀπὸ τῆ λέξη θάλασσα.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Α. Παράγωγα ρήματα

Παραδείγματα

'Από τό ὄνομα παράγεται τό ρῆμα	
<i>δόξα</i>	→ <i>δοξάζω</i>
<i>ἀρχή</i>	→ <i>ἀρχίζω</i>
<i>γειτονας</i>	→ <i>γειτονεύω</i>
<i>στεφάνι</i>	→ <i>στεφανώνω</i>
<i>ὄμορφος</i>	→ <i>ὀμορφαίνω</i>

πίν. α'

Παραδείγματα

'Από τήν ἄκλιτη λέξη πα- ράγεται τό ρῆμα	
<i>συχνά</i>	→ <i>συχνάζω</i>
<i>παράμερα</i>	→ <i>παραμερίζω</i>
<i>κοντά</i>	→ <i>κοντεύω</i>
<i>σιμά</i>	→ <i>σιμώνω</i>

πίν. β'

- ⊙ Ρήματα παράγονται ἀπό ὀνόματα (πίν. α') καί ἀπό ἄκλιτα (πίν. β').
- ⊙ Ρήματα ἀπό ρήματα σπάνια παράγονται: *φέγω* → *φεγγίζω*, *μασῶ* → *μασουλῶ*.

Ἀσκήσεις

- * 1 α/ Στούς πίνακες α' καί β' διακρίνονται ἀπό τά χτυπητά γράμματα οἱ παραγωγικές καταλήξεις τῶν ρημάτων μέ τή βοήθειά τους σχημάτισε κι ἐσύ ρήματα ἀπό τίς λέξεις :

θεμέλιο, ἄλώνι, καληνύχτα, ἀγκαλιά, φυτό, χαμηλά.

- β/ Μέ καθένα ἀπό τά ρήματα πού σχημάτισες γράψε μιά πρόταση.

. Παράδειγμα : φυτό – φυτεύω

'Η Σοφία ἔχει φυτέψει στόν κήπο της λο-
γῆς λογῆς λουλούδια.

B.- Παράγωγα ουσιαστικά

Ουσιαστικά παράγονται από ρήματα, από άλλα ουσιαστικά και από επίθετα.

α) Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα

Παραδείγματα

'Από τό ρήμα παράγεται τό ουσιαστικό		'Από τό ρήμα παράγεται τό ουσιαστικό	
↓	↓	↓	↓
προμηθεύω → προμηθευτής		γελῶ → γέλιο	
θερίζω → θεριστής		κοστίζω → κόστος	
κουρεύω → κουρέας		φορολογῶ → φορολογία	
ἔρχομαι → ἐρχομός		μιλῶ → μιλιὰ	
ἀπαντῶ → ἀπάντηση		δουλεύω → δουλειὰ	
δένω → δέσιμο		φυτεύω → φυτεία	
κλαδεύω → κλάδεμα		ὠφελῶ → ὠφέλεια	
στολίζω → στολίδι		ἀνεμίζω → ἀνεμιστήρας	
βογκῶ → βογκητό		κλαδεύω → κλαδευτήρι	
κολυμπῶ → κολύμπι		πιέζω → πιεστήριο	

Θ Πολλά ουσιαστικά παράγονται από ρήματα.

Άσκησης

* 1 Στά παραδείγματα τοῦ πίν. α' διακρίνονται ἀπό τὰ χτυπητά γράμματα οἱ παραγωγικές καταλήξεις τῶν οὐσιαστικῶν, τὰ ὁποῖα παράγονται ἀπό ρήματα* μέ τή βοήθεια αὐτῶν τῶν καταλήξεων σχημάτισε κι ἐσύ οὐσιαστικά ἀπό τὰ ρήματα :

πεταλώνω, χτίζω, σηκώνω, εἰσπράττω, τρίζω, κεντῶ, στρώνω, παραμιλῶ, ζυγίζω, βαθμολογῶ, λατρεύω, καλλιεργῶ, κινῶ, σκαλίζω.

* 2 Πώς λέμε εκείνον πού :

μαθαίνει, σπουδάζει, φοιτᾷ, συγγράφει, βάφει, συμβουλεύει :

* 3 Πώς λέμε τόν τόπο ὅπου κάποιος :

ἐκπαιδεύει ἢ ἐκπαιδεύεται, γυμνάζει ἢ γυμνάζεται, ὑφαίνει, σχεδιάζει, σιδερώνει, δικάζει, γράφει, κουρεύει :

β/ Οὐσιαστικά παράγωγα ἀπό οὐσιαστικά

Τά οὐσιαστικά πού παράγονται ἀπό ἄλλα οὐσιαστικά εἶναι :

Ὑποκοριστικά, μεγεθυντικά, τοπικά, περιεκτικά, ἔθνικά, ἐπαγγελματικά.

1. Ὑποκοριστικά

Παραδείγματα

Ἀπό τό οὐσιαστικό	παράγεται τό οὐσιαστικό	Ἀπό τό οὐσιαστικό	παράγεται τό οὐσιαστικό
↓	↓	↓	↓
γατί	→ γατάκι	ἀδερφή	→ ἀδερφούλα
Γιῶργος	→ Γιωργάκης	ἄγγελος	→ ἄγγελοῦδι
ἄνθρωπος	→ ἀνθρωπάκος	σακί	→ σακούλι
Ἐλένη	→ Ἐλενίτσα	βοσκός	→ βοσκόπουλο
ἀδερφός	→ ἀδερφούλης	θάλαμος	→ θαλαμίσκος

⊙ Τά οὐσιαστικά τοῦ πίνακα παράγονται ἀπό ἄλλα οὐσιαστικά καί φανερώνουν ὅτι κάτι εἶναι μικρό. Γι' αὐτό λέγονται ὑποκοριστικά.

Ἀσκήσεις

* 1 α/ Σχημάτισε τά ὑποκοριστικά τῶν οὐσιαστικῶν : σκύλος, τραπέζι, μαθητής, Δημήτρης, παππούς, ἐλιά, μητέ-

ρα, κρυφτό, ἄρχοντας, σατράπης. Μπορείς νά δεῖς καί τίς παραγωγικές καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν τοῦ πίνακα.

β/ Σχημάτισε μέ τό καθένα μιά φράση.

- Παράδειγμα : σκύλος – σκυλάκι
Χτές μᾶς ἔφεραν ἓνα συμπαθητικό σκυλάκι.

2. Μεγεθυντικά

Παραδείγματα	
Ἐπίσης τό οὐσιαστικό παράγεται τό οὐσιαστικό	
↓	↓
κολοκύθι	κολοκύθα
φωνή	φωνάρα
δουλευτής	δουλευτάρης

- ⊙ Τά παράγωγα οὐσιαστικά τοῦ πίνακα φανερώουν ὅτι κάτι εἶναι μέγ α λ ο. Γι' αὐτό λέγονται **μεγεθυντικά**.

Ἀσκήσεις

- * Σχημάτισε, μέ τή βοήθεια τῶν παραγωγικῶν καταλήξεων, πού μπορείς νά δεῖς στόν πίνακα, τά μεγεθυντικά τῶν οὐσιαστικῶν : βαρέλι, χορευτής, φέτα.

3. Τοπικά

Παραδείγματα	
Ἐπίσης τό οὐσιαστικό παράγεται τό οὐσιαστικό	
↓	↓
βιβλιοπώλης	βιβλιοπωλεῖο
φύλακας	φυλάκιο
ράφτης	ραφτάδικο
καμπάνα	καμπαναριό

- ⊖ Τά παραπάνω παράγωγα ουσιαστικά φανερώνουν **τόπο**, και γι' αυτό λέγονται **τοπικά**.

Άσκησης

- * Σχημάτισε τοπικά από τά ουσιαστικά : δασάρχης, κρεοπώλης, τηλεγράφος, έστιάτορας, γαλατάς, στρατηγός.

4. Περιεκτικά

Παραδείγματα

Άπό τό ουσιαστικό παράγεται τό ουσιαστικό

ὄρνιθα → ὄρνιθώνας
ἄμμος (ἄμμουδα) → ἄμμουδιά

- Τό ουσιαστικό *ὄρνιθώνας* φανερώνει ὅτι πολλές *ὄρνιθες* βρίσκονται στό ἴδιο μέρος.
 - Τό ουσιαστικό *ἄμμουδιά* φανερώνει ὅτι πολὺς *ἄμμος* βρίσκεται στό ἴδιο μέρος.
- ⊖ Τά ουσιαστικά πού φανερώνουν ὅτι πολλὰ ὅμοια βρίσκονται στό ἴδιο μέρος λέγονται **περιεκτικά**.

Άσκησης

- * 1 Πῶς λέγεται ὁ τόπος πού περιέχει :
καλάμια, ἄμυγαλιές, πορτοκαλιές, περιστέρια, πεῦκα.
- * 2 α/ Σχημάτισε περιεκτικά από τά ουσιαστικά :
ἄμπέλι, ἐλιά (ἐλαία), ποτάμι, στρατός, ἄχυρο.
β/ Σχημάτισε μέ τό καθένα από αὐτά μία φράση :
 - Παράδειγμα : ἄμπέλι — ἄμπελώνας :
Τά κλήματα τοῦ ἄμπελώνα μας εἶναι φορτωμένα καρπό.

5. Ἐθνικά

Παράδειγματα			
Ἐπί τοῦ οὐσιαστικοῦ	παράγεται ἐπί τοῦ οὐσιαστικοῦ	Ἐπί τοῦ οὐσιαστικοῦ	παράγεται ἐπί τοῦ οὐσιαστικοῦ
↓	↓	↓	↓
Ἄνατολή	→ Ἄνατολίτης	Σύρος	→ Συριανός
Μοριάς	→ Μοραϊτης	Τρίκαλα	→ Τρικαλινός
Σπάρτη	→ Σπαρτιάτης	Θεσσαλονίκη	→ Θεσσαλονικιός
Ἡπειρος	→ Ἡπειρώτης	Κύπρος	→ Κύπριος
Βόλος	→ Βολιώτης	Ἀθήνα	→ Ἀθηναῖος
Ἀφρική	→ Ἀφρικανός	Κίνα	→ Κινέζος

- ⊙ Τά παράγωγα οὐσιαστικά τοῦ πιν. φανερώνουν τόν ἄνθρωπο πού κατάγεται ἀπό κάποιο τόπο, καί γι' αὐτό λέγονται **ἔθνικά**.

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε ἔθνικά ἀπό τά οὐσιαστικά: Πόλη, Φαρά, Βυζάντιο, Μάνη, Σούλι, Ρούμελη, Ἀμερική, Κόρινθος, Κέρκυρα, Θήβα, Μυτιλήνη. Μπορεῖς νά δεῖς καί τίς παραγωγικές καταλήξεις τῶν ἔθνικῶν τοῦ πιν.
- * 2 Τό θηλυκό τοῦ Πολίτης εἶναι Πολίτισσα· ποιά εἶναι τά θηλυκά τῶν: Μεσολογγίτης, Σπαρτιάτης, Μοραϊτης, Βολιώτης;
- * 3 Τό θηλυκό τοῦ Ἀθηναῖος εἶναι Ἀθηναία· ποιά εἶναι τά θηλυκά τῶν: Ὑδραῖος, Εὐρωπαῖος;
- * 4 Τό θηλυκό τοῦ Τρικαλινός εἶναι Τρικαλινή· ποιά εἶναι τά θηλυκά τῶν: Ἀλεξανδρινός, Πατρινός, Ζακυνθινός, Λαρισινός;
- * 5 Πῶς λέγεται ἐκεῖνος πού κατάγεται ἀπό:
τὴ Μάλτα, τὸ Μιλάνο, τὴ Χαλκιδική, τὴ Μύκονο, τὴ

Ρόδο, τήν Καλαμάτα, τίς Σέρρες, τή Χίο, τήν Τρίπολη,
τή Λευκάδα, τή Σαντορίνη :

6. Έπαγγελματικά

Παραδείγματα

Άπό τό ούσιαστικό παράγεται τό ούσιαστικό

↓		↓
γάλα	→	γαλατός
περιβόλι	→	περιβολάρης
βιβλιοθήκη	→	βιβλιοθηκάριος

- ⊙ Τά παράγωγα ούσιαστικά τοῦ πίνακα φανερώνουν ἑπ' ἀ-
γγελμα καί γι' αὐτό λέγονται **ἐπαγγελματικά**.

Άσκήσεις

- * Σχημάτισε ἐπαγγελματικά ἀπό τά ούσιαστικά :
πάπλωμα, βάρκα, βαρέλι, ψωμί, ἀποθήκη.

7. Διάφορα

Παραδείγματα

Άπό τό ούσιαστικό παράγεται τό ούσιαστικό πού φανερώνει

↓ (α)		↓ (β)		↓ (γ)
παλικάρι	→	παλικαριά	→	ιδιότητα
ἀμύγδαλο	→	ἀμυγδαλιά	→	δέντρο
πεπόνι	→	πεπονιά	→	φυτό
ἀνήφορος	→	ἀνηφοριά	→	τόπο
"Ομηρος	→	ὀμηριστής	→	τό μελετητή

τοῦ Ὀμήρου

- ⊙ Τά παράγωγα ούσιαστικά τοῦ πίνακα ἔχουν διάφορες σημα-
σίες, ὅπως βλέπεις στή στήλη (γ). ἔτσι δέν εἶναι δυνατόν νά
μποῦν σέ μιά ὀρισμένη ὁμάδα.

Στίς ἀσκήσεις πού ἀκολουθοῦν θά δεῖς καί ἄλλες τέτοιες περι-
πτώσεις.

Άσκησης

- * 1 'Από τό ουσιαστικό **χριστιανός** παράγεται τό ουσιαστικό **χριστιανισμός** πού φανερώνει τόν όπαδό τής θρησκείας του Χριστού. Νά βρείς τά παράγωγα τών ουσιαστικών : **μωσαμεθανός, βραχμάνας, 'Ιουδαϊός** καί νά πείς τί φανερώνουν.
- * 2 'Ο φιλόλογος πού μελετᾶ τόν **"Όμηρο** λέγεται **όμηριστής**. Πώς λέγεται ό φιλόλογος πού μελετᾶ τήν **'Ελληνική φιλολογία** ἢ τή **Λατινική φιλολογία** ἢ τήν **'Εβραϊκή φιλολογία** ;
- * 3 'Εκείνος πού ἔχει ἕνα **κτημα** λέγεται **κτηματίας**. Πώς λέγεται εκείνος πού άσκει ἕνα **ἐπάγγελμα** ἢ ἔχει ἕνα **εἰσόδημα** ἢ ἕνα **τραῦμα**; Καί πώς λέγεται εκείνος πού κάνει ἕνα **ἔγκλημα** ἢ ἕνα **πραξικόπημα** ἢ ἕνα **κίνημα**;

γ/ Ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα

Παραδείγματα

'Από τό ἐπίθετο	παράγεται τό ουσιαστικό	πού φανερώνει
↓	↓	↓
ἔξυπνος	→ ἔξυπνάδα	→ τήν ιδιότητα τοῦ ἔξυπνου
σάπιος	→ σαπίλα	→ τήν ιδιότητα τοῦ σάπιου
ἀγράμματος	→ ἀγραμματισύνη	→ τήν ιδιότητα τοῦ ἀγράμματος
γενναϊός	→ γενναιότητα	→ τήν ιδιότητα τοῦ γενναίου
ταχύς	→ ταχύτητα	→ τήν ιδιότητα τοῦ γρήγορου

⊙ Τά ουσιαστικά πού παράγονται από επίθετα εἶναι ἀφηρημένα καί φανερώνουν **ιδιότητα** σχετική μέ τό ἐπίθετο από τό όποιο παράγονται.

Άσκησης

- * 1 Σχημάτισε ουσιαστικά από τά ἐπίθετα : **καλός, μαῦρος,**

ἄσπρος, νέος, βαρύς, ἅγιος, ἄγριος.

- * 2 Κατά τὸ **φοβερὸς** — **φοβέρα** σχημάτισε οὐσιαστικά ἀπὸ τὰ ἐπίθετα: πικρὸς, γλυκὸς, ἄμυρὸς; τρελὸς, ξερὸς, λοξός.

Γ. - Παράγωγα ἐπίθετα

α/ Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ ρήματα

Πα ρ α δ ε ῖ γ μ α τ α			
Ἄπὸ τὸ ρήμα	παράγεται τὸ ἐπίθετο	Ἄπὸ τὸ ρήμα	παράγεται τὸ ἐπίθετο
↓	↓	↓	↓
πειθαρχῶ	→ πειθαρχικός	γράφω	→ γραφτός
δρoσίζω	→ δρoσιστικὸς	ἀγαπῶ	→ ἀγαπητός
λάμπω	→ λαμπερός	καμαρώνω	→ καμαρωτός
κινῶ	→ κινήτριος	κατοικῶ	→ κατοικήσιμος

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι ἐπίθετα παράγονται ἀπὸ ρήματα. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ λέγονται **ρηματικά ἐπίθετα**.

Ἄ σ κ ῆ σ ε ι ς

- * 1 Νά σχηματίσεις ρηματικά ἐπίθετα ἀπὸ τὰ ρήματα: σηκώνω, κινῶ, μισῶ, ἐνοχλῶ, προβιβάζω, ἀνοίγω, σβήνω, στρώνω, ξεχωρίζω.
- * 2 Μερικά ρηματικά ἐπίθετα ἔχουν παραγωγική κατάληξη **-τέος** καί δείχνουν ἐκεῖνον πού πρέπει νά γίνει: **διαρῶ - διαιρετέος** = ἐκεῖνος πού πρέπει νά διαιρεθεῖ. Νά σχηματίσεις τέτοια ἐπίθετα ἀπὸ τὰ ρήματα: ἀφαιρῶ, προσθέτω, πληρώνω, μειώνω, πολλαπλασιάζω καί νά πείς τί δείχνει τὸ καθένα.

β/ 'Επίθετα παράγωγα από ουσιαστικά

Πα ρα δ ε ί γ μ α τ α			
'Από τό ουσιαστικό	παράγεται τό επίθετο	'Από τό ουσιαστικό	παράγεται τό επίθετο
↓	↓	↓	↓
πεισμα	→ πεισματάρης	ήλιος	→ ήλιακός
σπαθί	→ σπαθάτος	γέρος	→ γέρικος
άσήμι	→ άσημένιος	άνοιξη	→ άνοιξιάτικος
ξύλο	→ ξύλινος	άγορι	→ άγορίστικος
φλόγα	→ φλογερός	βουνό	→ βουνίσιος
στάχτη	→ σταχτής	ουρανός	→ ουράνιος
μετάξι	→ μεταξωτός	άντρας	→ άντρείος
άμαρτία	→ άμαρτωλός	'Αριστοτέλης	→ άριστοτέλειος
σιωπή	→ σιωπηλός	μέση	→ μεσαίος

⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ότι πολλά επίθετα παράγονται από ουσιαστικά.

'Α σ κ ή σ ε ι ς

* Νά σχηματίσεις επίθετα από τά ουσιαστικά: ζήλια, σφρίγος, πρωταπριλιά, σελήνη, έθνος, κάμπος, Ζάππας, γυναίκα, Πυθαγόρας, άκρη, θάλασσα, βροχή, άγκάθι, κυπαρίσσι.

Μπορείς νά δεις καί τίς παραγωγικές καταλήξεις πού σημειώνονται μέ χτυπητά γράμματα στόν πίν.

γ/ 'Επίθετα παράγωγα από επίθετα

Πα ρα δ ε ί γ μ α τ α	
'Από τό επίθετο	παράγεται τό επίθετο
↓	↓
πράσινος	→ πρασινωπός
παχύς	→ παχουλός
άσπρος	→ άσπριδερός
μικρός	→ μικρούλης
ψηλός	→ ψηλούτσικος

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ότι επίθετα παράγονται από επίθετα.
- ⊙ Πολλά από τὰ επίθετα πού παράγονται από επίθετα είναι **υποκοριστικά**.

Άσκηση

- * Νά σχηματίσεις επίθετα από τὰ επίθετα :
κόκκινος, φτωχός, βαθύς, μαύρος, καλός, κουτός, άγριος.

δ/ 'Επίθετα παράγωγα από έπιρρήματα

Παραδείγματα

'Από τό έπιρρήμα παράγεται τό επίθετο

↓		↓
<i>σήμερα</i>	→	<i>σημερινός</i>
<i>αύριο</i>	→	<i>αύριανός</i>

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ότι επίθετα παράγονται από έπιρρήματα.

Άσκησης

- * 1 Νά σχηματίσεις επίθετα από τὰ έπιρρήματα :
μακριά, άπόψε, χτές, φέτος, κοντά, άλλοτε.
- * 2 'Από ποιά έπιρρήματα παράγονται τὰ επίθετα :
άντικρινός, πλαιίνος, περσινός, τωρινός, παντοτινός;

Δ.- Παράγωγα έπιρρήματα

Παραδείγματα

'Από τή λέξη παράγεται τό έπιρρήμα

↓		↓
α/ καλός (έπίθετο)	→	<i>καλ ά</i>
β/ άμεσος (έπίθετο)	→	<i>άμέσ ως</i>
γ/ άλλος (άντωνυμία)	→	<i>άλλ οϋ</i>
δ/ έδω (έπιρρήμα)	→	<i>έδω θε</i>

- ⊙ Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπό ἐπίθετα (π. α,β), ἀπό ἀντωνυμίες (π. γ) καί ἀπό ἄλλα ἐπιρρήματα (π. δ).

Ἄσκησεις

- * 1 Νά σχηματίσεις ἐπιρρήματα ἀπό τίς λέξεις : ὠραῖος, χαρούμενος, καλύτερος, εὐχάριστος, αὐτός, βαθύς, ὑποφερτός.
- * 2 α/ Ἐπίθετα ἀπό ποιές λέξεις παράγονται τὰ ἐπιρρήματα : τελευταῖα, εὐγενικά, βαριά, ἐκεῖθε, ὄλοϋθε.
β/ Μέ τήν καθεμίᾳ σχηματίσε καί μία φράση.
• Παράδειγμα : Προσπάθησε ἀλλά τερμάτισε τελευταῖος.

ΣΥΝΘΕΣΗ

Α.- Σύνθεση μέ ἀχώριστα μόρια

Τά ἀχώριστα μόρια εἶναι μονοσύλλαβες ἢ δυσύλλαβες λέξεις πού δέν τίς λέμε καί δέν τίς γράφουμε ποτέ μόνες τους· τίς βρίσκουμε μόνο ὡς πρῶτα συνθετικά στίς σύνθετες λέξεις.

Παράδειγματα					
Τό ἀχώριστο μόριο (α' συνθετικό)	+	μέ τή λέξη (β' συνθετικό)	→	σχηματίζουν τή σύνθετη λέξη	=
α/ ἀ-	+	κακός	→	ἄ- κακος	= ἄκακος
β/ ἀν-	+	ἄξιος	→	ἀν- ἄξιος	= ἀνάξιος
γ/ ξε-	+	μακραίνω	→	ξε- μακραίνω	= ξεμακραίνω
δ/ ξε-	+	γράφω	→	ξε- γράφω	= ξεγράφω
ε/ ἀνα-	+	πηδῶ	→	ἀνα- πηδῶ	= ἀναπηδῶ

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι :
1. Τά ἀχώριστα μόρια ἐνώνονται μέ λέξεις καί σχηματίζουν σύνθετες λέξεις.
 2. Τά ἀχώριστα μόρια χρησιμεύουν μόνο ὡς πρῶτα συνθετικά. Τά ἀχώριστα μόρια θά τά βρεῖς στό 'Επίμετρο, πίν. 4.
- ⊙ Τά πιό συνηθισμένα ἀχώριστα μόρια εἶναι τό στερητικό **ἀ-**, τό **ξε-** καί τό **ἀνα-**.
- Τό **ἀ-** (ἐμπρός ἀπό φωνήεν **ἀν-**) σημαίνει στέρηση (π. α,β).
 - Τό **ξε-** σημαίνει πολύ (π. γ) ἢ στέρηση (π. δ).
 - Τό **ἀνα-** σημαίνει συνήθως ἐπάνω (π. ε)

Ἄσκησεις

- * 1 Ἄν ἀναλύσεις προσεκτικά τίς παρακάτω σύνθετες λέξεις, θά διαπιστώσεις ὅτι ἡ γλώσσα μας ἔχει καί ἄλλα ἀχώριστα μόρια :

ἀμφιθέατρο, ἀρχιεπίσκοπος, διακηρύττω, διχοτόμος, δυσέυρετος, εἰσοδος, ἐκφράζω, ἐξαγριώνω, ἐνήλικος, ἐπιβλέπω, ἔφιππος, εὐάερος, ἡμικύκλιο, ὁμόθρησκος, περικυκλώνω, σύνδεσμος, συγκρατῶ, συλλυποῦμαι, συμμαζεύω, σύρριζα, συστήνω, συνειπαίρνω, τηλέφωνο, ὑποδιευθυντής, ὑπαξιωματικός, ὑφυπουργός.

Μπορεῖς νά δεῖς τόν πίνακα 4, στό ἐπίμετρο

- * 2 Συμπλήρωσε τό κενό· ἔχεις τό ἀχώριστο μόριο καί μία λέξη μέσα σέ παρένθεση :
- . Αὐτό τό παιδί ἦταν ἕνα **ἀ**... (κακός) ἀρνάκι.
 - . Δέν ἔγραφε σωστά καμιά λέξη· ἦταν **ἀ**... (ὀρθογραφία).
 - . Δέν τό περιμέναμε τέτοιο καλό· μᾶς ἦταν **ἀν**... (ἐλπίζω).
 - . Ξε... (μακριά) ἀκουγόταν μία ἀπαλή μουσική.
 - . Ὁ παπούς **ἀνα**... (θυμοῦμαι) τά παλιά καί δάκρυσε πάλι.
- * 3 Νά ἀποδώσεις τίς ἀκόλουθες ἐκφράσεις μέ σύνθετες λέξεις· ἔχεις τό ἀχώριστο μόριο.

Πῶς λέγεται :

- αὐτός πού κινεῖται ἀδιάκοπα : ἀει-
 - ὁ πρῶτος ἐργάτης : ἀρχι-
 - ἡ πρώτη τοῦ μήνα : ἀρχι-
 - αὐτός πού πιστεύει δύσκολα : δυσ-
 - τό μέσα μέρος μιᾶς χώρας : ἐνδο-
 - αὐτός πού εἶναι πάνω στόν ἵππο : ἐφ-
 - αὐτός πού ἔχει τήν ἴδια θρησκεία : ὄμο-
 - ἡ συσκευή μέ τήν ὁποία μιλοῦμε μακριά : τηλε-
 - λυποῦμαι μαζί μέ κάποιον ἄλλο : συλ-
 - πηγαίνω πρὸς τά πίσω : ὑπο-
- (Βλ. τόν πίνακα 4 στό ἐπίμετρο).

Β.- Σύνθεση λέξεων

Ἡ σημασία τῶν συνθέτων

Ἐπίθετο λέξη (α' συνθετικό)	καί ἀπό τή λέξη (β' συνθετικό)	γίνεται ἡ λέξη (τό σύνθετο)	πού σημαίνει
α / μαχαίρια	+ πιρούνια	→ μαχαιροπίρουνα	μαχαίρια καί πιρούνια
β / ἀνοίγω	+ κλείνω	→ ἀνοιγοκλείνω	ἀνοίγω καί κλείνω
γ / φτωχή	+ γειτονιά	→ φτωχογειτονιά	φτωχή γειτονιά
δ / σκληρός	+ καρδιά	→ σκληρόκαρδος	ἐκεῖνον πού ἔχει σκληρή καρδιά
ε / καντήλα	+ ἀνάβω	→ καντηλανάφτης	ἐκεῖνον πού ἀνάβει τά καντήλια

Οἱ σύνθετες λέξεις :

1. μπορεῖ νά σημαίνουν ὅ,τι καί τά δύο συνθετικά τους, ὅταν ἐνώνουνται μέ τό σύνδεσμο **καί** (π. α, β)
2. μπορεῖ νά ἐκφράζουν μιᾶ νέα σημασία πού συγγενεῦει καί μέ τά δύο συνθετικά (π. γ - ε).

* 1 Ποιές από τις λέξεις που ακολουθούν σημαίνουν ὄ,τι καί τά συνθετικά τους καί ποιές ἔχουν μιά νέα σημασία; κοντόχοντρος, νοτιοανατολικός, πηγαينوέρχομαι, ζερβόδεξα, σιγοπερπατῶ, γλυκόφωνος, ἀγριολούλουδο, κτηνοτρόφος, χορτοφάγος, καλότυχος, ἀστραπόβροντα.

* 2 Πῶς λέγεται μέ μιά λέξη :

- αὐτός πού ἔχει ξανθά μαλλιά
- αὐτός πού ἔχει σκληρή καρδιά
- αὐτός πού δένει βιβλία
- αὐτός πού ἔχει μαύρα φρύδια
- τό πουλί πού τρώει τίς μέλισσες
- ἄνεμος καί βροχή μαζί
- ἡ φωλιά τοῦ ἀετοῦ
- τό πικρό ἀμύγδαλο
- θυμοῦμαι ξανά
- τό πουλί τῆς νύχτας

Γ. Ἡ μορφή τῶν συνθέτων

Τό συνδετικό φωνῆεν

α' συνθετικό		β συνθετικό		σύνθετο	
	↓		↓	↓	
α/	τρέμων	+	σβήνω	→	τρεμο σβήνω
β/	πόρτες	+	παράθυρα	→	πορτο παράθυρα
γ/	πικρή	+	δάφνη	→	πικρο δάφνη
δ/	ἄγριος	+	ἄνθρωπος	→	ἀγριάνθρωπος
ε/	ὅλος	+	ὀρθός	→	ὀλόρθος

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι, γιά νά γίνει τό σύνθετο, ἐνώνονται τό θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ καί τό δεύτερο συνθετικό· ἀνάμεσα τους μπαίνει συνήθως τό φωνῆεν **ο** πού ὀνομάζεται τότε **συνδετικό φωνῆεν** (π. α-γ).

Θ Τό συνδεδειγμένο φωνήεν ο κάποτε χάνεται (π. δ, ε).

Άσκησης

- * 1 Ποιά από τὰ σύνθετα ἔχουν συνδεδειγμένο φωνήεν καί ποιά δέν ἔχουν;
- πρωτότυπος, σημαιοφόρος, χειρόγραφο, ρυζόγαλο, πλατύφυλλο, κρυφακούω, σπιτονοικοκύρης.
- * 2. Νά σχηματίσεις μέσα σέ φράσεις πέντε σύνθετα· ἀπό αὐτά τὰ τρία νά ἔχουν τό συνδεδειγμένο φωνήεν ο· τὰ ἄλλα δύο νά εἶναι χωρίς συνδεδειγμένο φωνήεν.
- Παράδειγμα : Τό νυχτοπούλι φώναξε τρεῖς φορές.

Δ.- Τό πρῶτο συνθετικό

Θ Τό πρῶτο συνθετικό στίς σύνθετες λέξεις μπορεῖ νά εἶναι :

1α	Όνομα πού δέν παρουσιάζει ἀλλαγές στό θέμα του.	→	<table><tbody><tr><td>νύχτα</td><td>νυχτοπούλι</td></tr><tr><td>στενός</td><td>στενόμακρος</td></tr></tbody></table>	νύχτα	νυχτοπούλι	στενός	στενόμακρος		
νύχτα	νυχτοπούλι								
στενός	στενόμακρος								
1β	Όνομα πού παρουσιάζει ἀλλαγές στό θέμα του	→	<table><tbody><tr><td>γῆ</td><td>γεωγραφία</td></tr><tr><td>γῆ</td><td>γαιοκτήμονας</td></tr><tr><td>καλός</td><td>καλλιτέχνης</td></tr></tbody></table>	γῆ	γεωγραφία	γῆ	γαιοκτήμονας	καλός	καλλιτέχνης
γῆ	γεωγραφία								
γῆ	γαιοκτήμονας								
καλός	καλλιτέχνης								
2α	Άριθμητικό πού παρουσιάζει ἀλλαγές	→	<table><tbody><tr><td>ἓνα</td><td>μονοπάτι</td></tr><tr><td>δύο</td><td>δίδραχμο</td></tr><tr><td>δύο</td><td>δισέγγονο</td></tr></tbody></table>	ἓνα	μονοπάτι	δύο	δίδραχμο	δύο	δισέγγονο
ἓνα	μονοπάτι								
δύο	δίδραχμο								
δύο	δισέγγονο								
2β	Άριθμητικό πού στή θέση τοῦ συνδεδειγμένου φωνήεντος ο ἔχει τό φωνήεν α	→	<table><tbody><tr><td>πέντε</td><td>πεντάδραχμο</td></tr><tr><td>ἕξι</td><td>ἕξαδάχτυλος</td></tr><tr><td>ὄχτος</td><td>ὄχτάστιχο</td></tr></tbody></table>	πέντε	πεντάδραχμο	ἕξι	ἕξαδάχτυλος	ὄχτος	ὄχτάστιχο
πέντε	πεντάδραχμο								
ἕξι	ἕξαδάχτυλος								
ὄχτος	ὄχτάστιχο								

- 3α **Ρήμα**
μέ τό ένεστωτικό του θέμα
- 3β **Ρήμα**
μέ τό άοριστικό του θέμα
- 4α **Έπίρρημα**
μέ τό συνδετικό φωνήεν ο
- 4β **Έπίρρημα**
χωρίς τό συνδετικό φωνήεν ο.
Τέτοια είναι τά έπιρρήματα σέ
ω. Αύτά διατηροϋν τό ω. Έ-
ξαιρείται τό χάμω.
- 5α **Πρόθεση**
όλόκληρη
- 5β **Πρόθεση**
πού έχει πάθει έκθλιψη
- μισῶ μισάνθρωπος
μπαίνω μπαινοβγαίνω
- φεύγω ἔφυγα φυγόδικος
χάνω ἔχασα χασομέρης
- συχνά συχνορωτῶ
κρυφά κρυφομιλῶ
- πάνω πανωφόρι
χάμω χαμόκλαδο
- κατά κατασταλάζω
ἀντί ἀντιαεροπορικός
- ἀπό ἀπάνεμος
ἀντί ἀντάξιος
 ἀνθοπολογαγός

Άσκήσεις

- * 1 Άνάλυσε τά παρακάτω σύνθετα καί πές ἂν διατηρεῖται πάντα ἢ ὄχι τό υ τῶν ἐπιθέτων σέ -υς, ὅταν αὐτά γίνονται πρῶτα συνθετικά :
- πολύγλωσσος, βαθύπλουτος, Μακρυάμμος, μακρολαίμης
- * 2 Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά ἀκόλουθα ζεύγη :
- γῆ - μετῶ, πατέρας - παράδοση, χέρι - δύναμη, μέγας - βδομάδα

- * 3 Ἐπί ποιά ἀριθμητικά ἐγιναν τὰ πρῶτα συνθετικά στά παρακάτω σύνθετα :
 - Διγενής, δισύλλαβος, τριφύλλι, τετράδραχμο, δεκαοκτάχρονος
- * 4 α/ Νά ἀναλύσεις στά συνθετικά τους τὰ σύνθετα :
 - ἀνοιγοκλείνω, ἀλλαξοπιστῶ, φυγομαχῶ, φυγόπονος
 β/ Τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι τό πρῶτο συνθετικό τους;
- * 5 Νά ἀναλύσεις στά συνθετικά τους τὰ σύνθετα :
 - πισωδρομῶ, κατωσάγονο, ἐξωκλήσι, χαμόδεντρο

Ε.- Τό δεύτερο συνθετικό

Θ Τό δεύτερο συνθετικό στίς σύνθετες λέξεις μπορεῖ νά εἶναι :

- 1 **Οὐσιαστικό**,
ὁπότε τό σύνθετο
γίνεται

}	οὐσιαστικό :	<i>μάστορας</i>	→	<i>πρωτομάστορας</i>
}	ἐπίθετο :	<i>καρπός</i>	→	<i>ἄκαρπος</i>
}	ἐπίρρημα :	<i>κεφάλι</i>	→	<i>κατακέφαλα</i>
- 2 **Ἐπίθετο**,
ὁπότε τό σύνθετο γίνεται ἐπίθετο :

}	<i>ἄξιος</i>	→	<i>ἀνάξιος</i>
}	<i>γαλανός</i>	→	<i>καταγάλανος</i>
- 3 **Ρῆμα**,
ὁπότε τό σύνθετο
γίνεται

}	Ρῆμα :	<i>στέκομαι</i>	→	<i>ἀντιστέκομαι</i>
}	Οὐσιαστικό :	<i>παίζω</i>	→	<i>ὀργανοπαίχτης</i>
}	Ἐπίθετο :	<i>ἀκούω</i>	→	<i>ὕπακουος</i>
- 4 **Μετοχή** : *γυρισμένος* → *κοσμογυρισμένος*, *φοβούμενος* → *θεοφοβούμενος*
- 5 **Ἐπίρρημα** : *πέρσι* → *πρόπερσι*, *γύρω* → *περίγυρα*

Ἀσκήσεις

- * 1 α/ Νά ἀναγνωρίσεις τά παρακάτω σύνθετα καί νά τά ἀναλύσεις στά συνθετικά τους : ἐξώπορτα, περιγιάλι, στενόκαρδος, ἀπόμερος, χεροπόδαρα.

β/ Τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι τό δεύτερο συνθετικό;

* 2 Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά ακόλουθα ζεύγη :

- ἄ - δεξιός, γλυκός - πικρός, πολὺς - ὄροφος, ἐπί - ὄνομα, στρατός - ἄρχω.

Βοηθητικό στοιχείο :

Οἱ παρακάτω λέξεις, ὅταν γίνονται δεύτερα συνθετικά, ἀλλάζουν τό **ο** σέ **ω**.

- ὀδύνη → ἀνώδυνος
- ὄνομα → συνώνυμος
- ὄλεθρος → πανωλεθρία
- ὄροφή → μονόροφος
- ὀμαλός → ἀνωμαλία
- ὄρυχειο → χρυσορυχειο

ΣΤ.— Τονισμός τῶν συνθέτων

α' συνθετικό		β' συνθετικό		σύνθετο
α ἄρχοντας	+	χωριάτης	→	ἀρχοντοχωριάτης
β κρυφά	+	μιλῶ	→	κρυφομιλῶ
γ παρά	+	κλαδί	→	παρακλάδι
δ ἄγρια	+	πάπια	→	ἀγριοπάπια

- Τά σύνθετα ἢ διατηροῦν τόν τόνο στή συλλαβή στήν ὁποία τονίζεται τό β' συνθετικό (π. α,β) ἢ τόν μετακινοῦν (π. γ,δ).

Παρασύνθετα

⊙ Τίς λέξεις πού παράγονται ἀπό σύνθετα τίς ὀνομάζουμε **παρασύνθετα** ἢ **παρασύνθετες** λέξεις.

→ [καλωσορίζω καλωσόρισμα
χασομέρης χασομερῶ
σιδηρόδρομος σιδηροδρομικός

- Παρασύνθετα γίνονται καί ἀπό λέξεις πού συνήθως λέγονται μαζί.

→ [Στερεά Ἑλλάδα Στερεοελλαδίτης
Ἐρυθρός Σταυρός Ἐρυθροσταυρίτης

Άσκσεις

- * 1 Ποιά από τὰ σύνθετα πού ἀκολουθοῦν διατηροῦν τόν τόνο στή συλλαβή στήν ὁποία τονίζεται τό δεύτερο συνθετικό καί ποιά τόν μετακινοῦν;
 - ἐπικίνδυνος, μεταφυσικός, σειсмоγράφος, ματόκλαδο, ἀφύσικος, πρωτοβρόχι, κορφοβούνι, μεσότοιχος, ἀλληλοθαυμασμός.
- * 2 Πῶς λέμε :
 - αὐτόν πού σβήνει τή φωτιά
 - αὐτόν πού ρίχνει τό δίσκο
 - αὐτόν πού γνωρίζει τά πάντα
 - τή συσκευή πού προφυλάγει ἀπό τόν κεραυνό
 - κατεβαίνω μέ τό ἀεροπλάνο στή γῆ

II. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Κυριολεξία καί μεταφορά

1. Ἡ *τίναξε πέρα δῶθε τή θυσανωτή οὐρά της καί χάθηκε στό δάσος.*
2. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶναι (=πονηρός).

- Τήν πρώτη φορά (π. 1) ἡ λέξη *ἀλεπού* χρησιμοποιήθηκε μέ τήν ἀρχική (τήν πραγματική) της σημασία· αὐτό λέγεται **κυριολεξία**.

Τή δεύτερη φορά (π. 2) ἡ λέξη *ἀλεπού* χρησιμοποιήθηκε, γιά νά φανερώσει ἕναν ἄνθρωπο πονηρό. Δηλαδή τή δεύτερη φορά ἡ ἀρχική σημασία τῆς λέξης *ἀλεπού* μεταφέρθηκε, ἄλλαξε καί φανέρωσε ἕνα πρόσωπο πού ἔχει κάποια ὁμοιότητα—τήν πονηρία— μέ τήν ἀλεπού· αὐτό λέγεται **μεταφορά**.

Ἄλλες μεταφορές :

Σκληρή πέτρα — Σκληρή καρδιά

Μασῶ τὴν τροφή του — Μασῶ τὰ λόγια του

Ἀσκήσεις

* Σέ ποιὰ ἀπό τὰ παραδείγματα πού ἀκολουθοῦν ἔχουμε κυριολεξία καί σέ ποιὰ μεταφορά;

α/ Φυτρώνει ἐκεῖ πού δέν τόν σπέρνουν.

β/ Ἄστραψε ἀπ' ἄγρια χαρά τό μέτωπο τοῦ κλέφτη.

γ/ Ἐκεῖνο τό φθινόπωρο δέν τὰ σπείραμε τὰ χωράφια μας.

δ/ Καί τοῦ γελοῦσαν τὰ βουνά, τὰ πέλαγα κι οἱ κάμποι.

ε/ Τὰ λόγια του ἦταν πικρά καί μᾶς φαρμάκωσαν.

στ/ Ἦταν ἓνας χαρούμενος ἄνθρωπος· ὄλο γελοῦσε.

Ὁμώνυμα

α/ Τό κλίμα τῆς Ἑλλάδας εἶναι γλυκό.

β/ Τό κλῆμα τῆς ἀλλῆς μας εἶναι φορτωμένο σταφύλια.

Ὁμώνυμα λέγονται οἱ λέξεις πού ἔχουν τήν ἴδια προφορά ἀλλά διαφορετική σημασία :

κλίμα (π. α) — κλῆμα (π. β)

σήκω — σύκο

λύρα — λίρα

πῆρα — πείρα

κλείνω — κλίνω

(ὁ) τοῖχος — (τό) τεῖχος

Ἀσκηση

* Μέ τὰ παραπάνω ὁμώνυμα νά σχηματίσεις φράσεις.

- Παράδειγμα :

Πήρα τό δρόμο πού έβγαζε στην κορυφή του λόφου.

Ήταν μεγάλος στά χρόνια· είχε πιά **πειρα** από τή ζωή.

Παρώνυμα

α| **Ύπογράμμισα** πέντε δυσύλλαβες λέξεις του βιβλίου μου.

β| **Ο** Διευθυντής του Σχολείου μας **υπόγραψε** τά ένδεικτικά.

Οί λέξεις **υπογράμμισα** καί **υπόγραψε** μοιάζουν μεταξύ τους στην προφορά, αλλά διαφέρουν στην σημασία. Οί λέξεις αυτές ονομάζονται **παρώνυμα**.

Ήλλα παρώνυμα :

αθέρας — αιθέρας αμυδαλιά — αμυδαλή

Άσκηση

* Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τά ακόλουθα παρώνυμα :

- κοινωνικός - κοινοτικός μετάλλιο - μεταλλείο
- κάμαρα - καμάρα γέρνω - γερνώ
- νόμος - νομός θόλος - θολός
- γέρος - γερός σφάγιο - σφαγείο
- Παράδειγμα :

Ήταν ένας **γερός** καί τίμιος άντρας.

Είχε φτάσει τά ογδόντα του· ήταν πιά **γέρος**.

Συνώνυμα

α| **Η** δουλειά μου μέ αναγκάζει νά γυρίζω **ολόκληρη** τήν **Ελλάδα**. **Η κατοικία** μου όμως βρίσκεται στην **Αθήνα**· εκεί είναι ή οικογένειά μου.

β| Κατοικεί στην **Θεσσαλονίκη**· εκεί βρίσκεται τό σπίτι του· ή **θερινή διαμονή** του όμως είναι στην **Μύκονο**, όπου περνά τήν άδειά του.

γ| **Η νομαρχία** τής **Αττικής** έχει τήν **Έδρα** της στην **Αθήνα**.

Οι λέξεις *κατοικία*, *διαμονή*, *ἔδρα* ἔχουν τήν ἴδια περίπου σημασία· καί λέγονται **συνώνυμες** λέξεις ἢ **συνώνυμα**.

Οἱ συνώνυμες λέξεις φανερώνουν τό ἴδιο νόημα ἀλλά μέ κάποιες διαφορές μεταξύ τους. Ἔτσι :

- Ἡ λέξη *κατοικία* (π. α) σημαίνει τόν τόπο ὅπου μένει κανεῖς μόνιμα.
- Ἡ λέξη *διαμονή* (π. β) σημαίνει τόν τόπο ὅπου μένει κανεῖς προσωρινά.
- Ἡ *ἔδρα* (π. γ) σημαίνει τόν τόπο ὅπου μένει (ἔδρευει) μιᾷ δημόσια ἀρχή, μιᾷ Ἑταιρεία, ἕνας ὑπάλληλος κτλ.

Γι' αὐτό ἀπό τίς συνώνυμες λέξεις, ὅταν μιλοῦμε ἢ ὅταν γράφουμε, πρέπει νά βρίσκουμε κάθε φορά ἐκείνη πού ταιριάζει στή φράση μας.

Ἀσκήσεις

- * 1 Ποιά εἶναι τά συνώνυμα τῶν λέξεων :
 - ἐργασία, θόρυβος, συνομιλία, χρήματα, ἀπλώνω.
- * 2 Νά δείξεις μέ μικρές φράσεις τή χρήση καθεμιᾶς ἀπό τίς ἀκόλουθες συνώνυμες λέξεις :
 - Ὀμάδα, ὄμιλος, μελίσσι, ἔταιρεία, σύλλογος
 - Ἔδρα, θρανίο, κάθισμα, θρόνος, ἐδῶλιο
 - ἐπαινῶ, ἐγκρίνω, ἐγκωμιάζω, ἐπιδιοκιάζω
- * 3 Νά βάλεις τό συνώνυμο πού ταιριάζει :

α / πλησιάζω	Ἡ νύχτα πέρασε... νά ξημερώσει.
κοντεύω	...στό παράθυρο νά δεῖ πιό καλά.
προσεγγίζω	Τό πλοῖο ... στήν ἀποβάθρα.
σιμώνω	..., σέ παρακαλῶ· θέλω νά σοῦ μιλήσω.
β / ραντίζω	• ...τά δέντρα τοῦ περιβολιοῦ μέ θειάφι.
ποτίζω	• Ἡ Ἑλένη...τό βασιλικό της κάθε μέρα.
καταβρέχω	• Τό καλοκαίρι... τοὺς δρόμους τῆς γειτονιάς μας, γιά νά μή σηκώνεται σκόνη.

Ταυτόσημα

Ταυτόσημες λέξεις ή **ταυτόσημα** λέγονται οί λέξεις πού έχουν ακριβώς τήν ίδια σημασία.

• ἀχλάδι	ἀπίδι	• πετεινός	κόκορας
• στέγη	σκεπή	• ὄρνιθα	κότα

Ἄντίθετα

«Χριστός ἀνέστη!» Νέοι, γέροι καί κόρες,
ὄλοι, μικροί, μεγάλοι, ἐτοιμαστεῖτε...
Φιληθεῖτε γλυκά χεῖλη μέ χεῖλη,
πέστε «Χριστός ἀνέστη», *ἐχθροί* καί *φίλοι*.

Δ. Σολωμός

- Οί λέξεις *ἐχθροί* — *φίλοι* ἔχουν ἀντίθετη σημασία καί γι' αὐτό λέγονται **ἀντίθετες λέξεις** ἢ **ἀντίθετα**.
- Ποιές ἄλλες ἀντίθετες λέξεις ὑπάρχουν στό κείμενο;

Ἄσκήσεις

1. Νά βρεῖς τίς ἀντίθετες ἀπό τίς παρακάτω λέξεις :
ἀρετή → ἀνεύθυνος → μορφωμένος →
ἀγάπη → χαρούμενος → αἰσιόδοξος →
προσγειώνομαι → διακόπτω → πλειοψηφία →
2. Νά βάλεις στή θέση τῆς παύλας τήν ἀντίθετη τῆς ὑπογραμμισμένης λέξης :
 - Εἶναι καλύτερη μιά **δυσάρεστη** ἀλήθεια παρά μιά ———— κολακεία.
 - Τρίτη **ἐγεννήθη** ὁ Διγενής καί Τρίτη θά ————
——— βαθύ καί πίσω ρέμα
 - Κοντά στά **ξερά** καίονται καί τά ————
 - "Όταν **ἐσύ** —, — **γύριζα**.
 - 'Η **σκλαβιά** εἶναι τό πιο μεγάλο **κακό**. 'Η ———— εἶναι τό πιο μεγάλο ————.
 - Μήν **πᾶς** ν' ———— μιά φωτιά ὁπού ποτέ δέ **σβήνει**.
 - 'Από **ρόδο** βγαίνει ———— κι ἀπό — βγαίνει **ρόδο**.

Α.— Πόσα και ποιά είναι τὰ μέρη τοῦ λόγου

1. Ἡ λέξις πατέρα φανερώνει πρόσωπο • Ἡ λέξις θηρίων φανερώνει ζῶο • Ἡ λέξις σκαλιά φανερώνει πράγμα. Οἱ λέξεις αὐτές πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα λέγονται οὐσιαστικά.	→ • Ὁ Τάνταλος εἶχε πατέρα τὸ Δία → • Δεκατέσσερα παιδιά ὅμοια μετὴν Ἀρτέμιδα τὴν κυνηγήτρα τῶν ἄγριων θηρίων → • Ἀνέβηκε μερικά σκαλιά
2. Ἡ λέξις μεγάλη δείχνει τί λογῆς εἶναι ἡ Λητώ. Οἱ λέξεις πού δείχνουν τί λογῆς εἶναι τὰ οὐσιαστικά λέγονται ἐπίθετα.	→ • Ἄν εἶναι μεγάλη ἡ Λητώ,
3. Οἱ λέξεις ὁ, ἡ, τὰ μπαίνουν μπροστά ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά ἢ τὰ ἐπίθετα καί λέγονται ἄρθρα.	→ • Ὁ Τάνταλος, ἡ Λητώ → • τὰ μύρα
4. Οἱ λέξεις ἐγώ, ἐκείνη μπαίνουν ἀντί γιὰ τὰ ὀνόματα Νιόβη, Λητώ καί γι' αὐτὸ λέγονται ἀντωνυμίες.	→ • Ἄν εἶναι μεγάλη ἡ Λητώ, τί εἶμαι ἐγώ; Δυὸ παιδιά ἔχει ἐκείνη κι ἐγὼ δεκατέσσερα.
5. Οἱ λέξεις πῆγε, ἀνέβηκε φανερώνουν τί ἔκανε ἓνα πρόσωπο, ἡ Νιόβη, καί λέγονται ρήματά.	→ • Ἡ Νιόβη πῆγε ἴσια στό βωμό. Ἀνέβηκε μερικά σκαλιά.
6. Ἡ λέξις κυνηγημένη φανερώνει σέ ποιά κατάσταση βρίσκεται ἡ Λητώ καί λέγεται μετοχή.	→ • κυνηγημένη ἀπὸ τὴν ἔχθρα τῆς Ἥρας τριγυρνοῦσε στή γῆ.

- 7 . Οί λέξεις **ἴσια, μέσα** πηγαίνουν στά ρήματα **πῆγε, ἀντήχησε**, φανερώνουν τρόπο, τόπο καί λέγονται **ἐπιρρηματα**.
- • *Ἡ Νιόβη πῆγε ἴσια στό βωμό.*
 → • *Ἡ φωνή της ἀντήχησε ὡς μέσα.*
- 8 . Οί λέξεις **μέ, σέ** μπαίνουν μπροστά ἀπό ὀνόματα ἢ ἀντωνυμίες καί λέγονται **προθέσεις**.
- • *ὅμοια μέ τόν Ἀπόλλωνα*
 → • *σέ τοῦτο τό βωμό*
- 9 . Οί λέξεις **καί, ὅταν** συνδέουν ἄλλες λέξεις ἢ προτάσεις καί γι' αὐτό λέγονται **σύνδεσμοι**.
- • *φώναζαν καί σκόρπισαν*
 → • *θνητή δέν ἦταν σάν κι ἐσᾶς, ὅταν κυνηγημένη...*
- 10 . Ἡ λέξη **ποπό!** φανερώνει ἐδῶ φόβο καί λέγεται **ἐπιφώνημα**.
- • *ποπό! φώναζαν...*

Βλέπουμε δηλαδή ὅτι ὑπάρχουν στό κείμενο δέκα εἶδη λέξεων, πού λέγονται **μέρη τοῦ λόγου**. Σ' αὐτά ἀνήκουν ὅλες οἱ λέξεις τῆς γλώσσας μας.

- Τά μέρη τοῦ λόγου εἶναι :
→	<i>ἄρθρο</i>	<i>οὐσιαστικό</i>
	<i>ἐπίθετο</i>	<i>ἀντωνυμία</i>
	<i>ρήμα</i>	<i>μετοχή</i>
	<i>ἐπίρρημα</i>	<i>πρόθεση</i>
	<i>σύνδεσμος</i>	<i>ἐπιφώνημα</i>
- * Τό οὐσιαστικό καί τό ἐπίθετο λέγονται καί **ὀνόματα**.

Β.- Κλιτά καί ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου

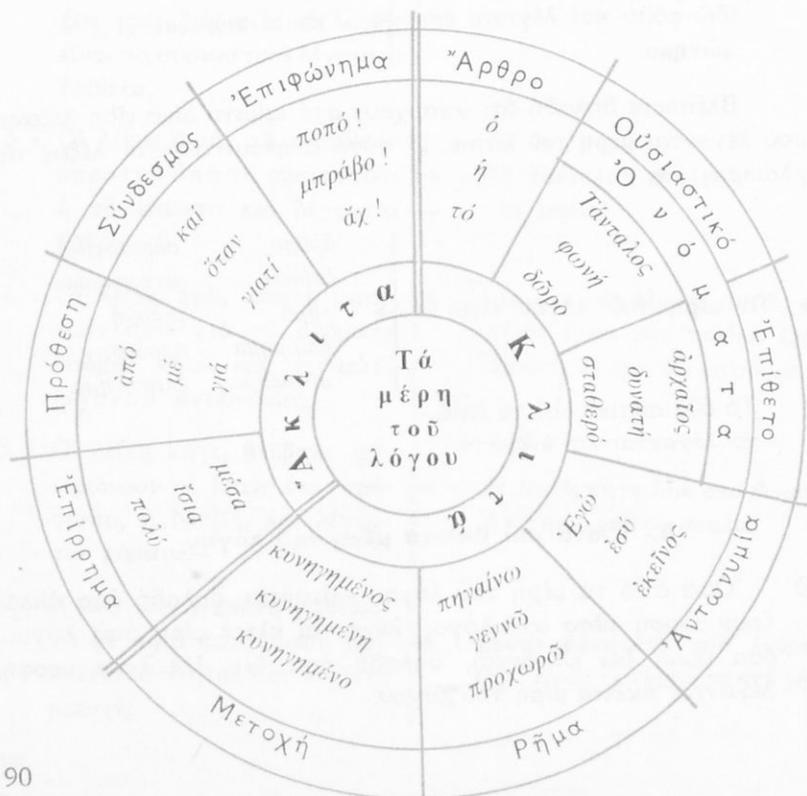
- ⊙ "Όσα ἀπό τά μέρη τοῦ λόγου κλίνονται, δηλαδή ὅσα ἀλλάζουν μορφή μέσα στό λόγο, λέγονται **κλιτά** μέρη τοῦ λόγου· ὅσα ὅμως δέν κλίνονται, δηλαδή ὅσα δέν ἀλλάζουν μορφή, λέγονται **ἄκλιτα** μέρη τοῦ λόγου.

- Τά κλιτά μέρη τοῦ λόγου εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

ἄρθρο	→	ἡ (φωνή), τῆς ("Ἡρας)
οὐσιαστικό	→	(τό) δῶρο, (τοῦ) δώρου
ἐπίθετο	→	(ἡ) δυνατή, (τῆς) δυνατῆς
ἀντωνυμία	→	ἐγώ, ἐμένα
ρῆμα	→	πηγαίνετε, πῆγε
μετοχή	→	κνηρημένη, κνηρημένος

- Τά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

ἐπίρρημα	→	μέσα (στοῦ ναό), μέσα (στούς ναούς)
πρόθεση	→	μέ (σταθερό βῆμα), μέ (σταθερά βήματα)
σύνδεσμος	→	(δυνατή) καί (γεμάτη), (δυνατές) καί (γεμάτες)
ἐπιφώνημα	→	ποπό! (συμφορά), ποπό! (συμφορές)

Άσκησης

- * 1 Νά βρείς στό κείμενο λέξεις πού ἀλλάζουν (εἶναι κλιτές) καί ἄλλες πού δέν ἀλλάζουν (εἶναι ἄκλιτες).
- * 2 Νά γράψεις τίς παρακάτω φράσεις στόν πληθυντικό καί νά σημειώσεις ποιές λέξεις ἀλλάζουν (κλιτές) καί ποιές δέν ἀλλάζουν (ἄκλιτες):
 - Γιά πολλή ὥρα ἡ μέλισσα ἔμεινε πάνω σ' ἐκεῖνο τό λουλούδι λές καί κουβέντιαζε μαζί του.
 - Καθόταν ὀλομόναχη καί κοίταζε πέρα μακριά μήπως φανεῖ τό παιδί της.

Γ.— Τύποι, κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας

- Κοιτάζω ψηλά καί τί νά δῶ... ὁ οὐρανός ἔτοιμος νά ξεσπάσει.
- Κοιτάξεις κάθε βράδυ τ' ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ.
- Κοιτάζει ὥρα πολλή τόν οὐρανό.
- Κοιτάσαμε μέ περιέργεια τόν παράξενο ἐπισκέπτη.
- Ἡ δόξα του ἔφτασε ὡς τοὺς οὐρανοὺς.

Θ Τύποι

Τό ρῆμα **κοιτάζω** (κλιτή λέξη) παρουσιάζεται στό παραπάνω παραδείγματα μέ τίς μορφές :

→ $\left\{ \begin{array}{l} \text{κοιτάζω} \\ \text{κοιτάξεις} \\ \text{κοιτάζει} \\ \text{κοιτάσαμε} \end{array} \right.$

Οἱ μορφές αὐτές λέγονται **τύποι** τοῦ ρήματος **κοιτάζω**.

Τό ὄνομα **οὐρανός** (κλιτή λέξη) παρουσιάζεται στό παραπάνω παραδείγματα μέ τίς μορφές :

→ $\left\{ \begin{array}{l} \text{ὁ οὐρανός} \\ \text{τοῦ οὐρανοῦ} \\ \text{τόν οὐρανό} \\ \text{τοὺς οὐρανοὺς} \end{array} \right.$

Οἱ μορφές αὐτές λέγονται **τύποι** τοῦ ὀνόματος **οὐρανός**.

Οι μορφές πού μπορεί νά πάρει μιά κλιτή λέξη μέσα στό λόγο λέγονται **τύποι** αὐτῆς τῆς λέξης.

κοιτάζ-	{	-ω	οὐραν-	{	-ος
		-εις			-οῦ
		-ει			-ό
		-αμε			-οῦς

⊙
κατάληξη

Τό τελευταῖο μέρος μιᾶς κλιτῆς λέξης, αὐτό πού ἀλλάζει, λέγεται **κατάληξη**.

Τοῦ ρήματος *κοιτάζω* καταλήξεις εἶναι : -ω, -εις, -ει κτλ.

Τοῦ ὀνόματος *οὐρανός* καταλήξεις εἶναι : -ος, -ου, -ο κτλ.

⊙
θέμα

Τό πρώτο μέρος μιᾶς κλιτῆς λέξης, αὐτό πού εἶναι στήν ἀρχή καί δέν ἀλλάζει, λέγεται **θέμα**.

Τοῦ ρήματος *κοιτάζω* τό θέμα εἶναι : **κοιτάζ-**
Τοῦ ὀνόματος *οὐρανός* τό θέμα εἶναι : **οὐραν-**

⊙
χαρακτήρας

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**.

Στίς λέξεις *κοιτάζ-ω*, *οὐραν-ός*, *ιδρύ-ω* χαρακτήρες εἶναι τό ζ, τό ν, τό υ.

Ἀσκήσεις

- * 1 Τί λέμε **θέμα**, **κατάληξη** καί **χαρακτήρα** μιᾶς κλιτῆς λέξης;
- * 2 Νά βρεῖς τό θέμα, τήν κατάληξη καί τό χαρακτήρα τῶν λέξεων :
 - γέρος, ἄσπρος, ἐκεῖνος, μένω.

Δ.- Πτώσεις. Γένος, ἀριθμός καί κλίση

⊙ Πτώσεις

- Ὁ ἥλιος φλόγιζε τή γῆ.
- Οἱ ἀκτίνες τοῦ ἥλιου φλόγιζαν τή γῆ.
- Κοιτάζαμε τόν ἥλιο πού βασίλευε.
- Ξαφνικά ἔφυγαν τά σκοτάδια καί χίλιοι ἥλιοι φώτισαν τή γῆ.

- ⊙ Ἡ κλιτή λέξη ἥλιος παρουσιάζει διάφορους τύπους :
Οἱ τύποι αὐτοί λέγονται **πτώσεις**.

ὁ ἥλιος
τοῦ ἥλιου
τόν ἥλιο
οἱ ἥλιοι

Πτώσεις ἔχουν :

1. τό ἄρθρο	→	ὁ (ἥλιος), τοῦ (ἥλιου) κτλ.
2. τό οὐσιαστικό	→	(ὁ) ἥλιος, (τοῦ) ἥλιου κτλ.
3. τό ἐπίθετο	→	(ὁ) καθαρός, (τοῦ) καθαροῦ κτλ.
4. ἡ ἀντωνυμία	→	ἐκεῖνος, ἐκεῖνο
5. ἡ μετοχή	→	(ὁ) ἀγαπημένος, (τοῦ) ἀγαπημένου

καί γι' αὐτό λέγονται **πτωτικά**. Τά κλιτά δηλαδή μέρη τοῦ λόγου, ἐκτός ἀπό τό ρῆμα, εἶναι **πτωτικά**.

- Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερις : →

ἡ ὀνομαστική
ἡ γενική
ἡ αἰτιατική
ἡ κλητική

- ▲ Μέ τήν **ὀνομαστική** ἀπαντοῦμε στήν ἐρώτηση **ποιός; τί;**

Ποιός ἦρθε; — Ὁ πατέρας.
Τί ἔφτασε; — Τό τρένο.

- ▲ Μέ τή **γενική** ἀπαντοῦμε στήν ἐρώτηση **τίνος;**

Τίνος εἶναι τό καπέλο;
— Τοῦ πατέρα.

▲ Μέ τήν αιτιατική άπαν-
τουϊμε στήν έρώτηση ποιόν; τί;	<i>Ποιόν είδες; — Τόν πατέρα.
Τί είδες; — Είδα τό τρένο.</i>
▲ Μέ τήν κλητική καλοϋμε
κάποιον.	<i>Δῶσ' μου, πατέρα, τήν εϋχή σου.</i>

Τά πτωτικά ἔχουν γένος, ἀριθμό καί κλίση.

⊙ Γένος

Τά γένη τῶν πτωτικῶν εἶναι τρία :

1. Τό ἀρσενικό → α. *Ὁ Ὀμηρος, ἐκεῖνος ὁ γοητευτικός καί ἀγαπημένος ποιητής.*
 2. Τό θηλυκό → β. *Ἡ Σαπφώ, ἐκεῖνη ἡ γοητευτική καί ἀγαπημένη ποιήτρια.*
 3. Τό οὐδέτερο → γ. *Τό Πήλιο, ἐκεῖνο τό γοητευτικό καί ἀγαπημένο βουνό.*
- Ἀρσενικοῦ γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο **ὁ** (παρ. α)
 - Θηλυκοῦ γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο **ἡ** (παρ. β)
 - Οὐδέτερου γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο **τό** (παρ. γ).

⊙ Ἀριθμός

Ἀπό τούς τύπους τῶν πτωτικῶν :

1. ἐκεῖνοι πού φανερώνουν τό
ένα λέγονται ἐνικοῦ ἀριθμοῦ .	→ α. <i>Ἐκεῖνος ὁ μέγας καί ἐμπνευσμένος καλλιτέχνης.</i>
2. ἐκεῖνοι πού φανερώνουν τά
πολλά λέγονται πληθυντικοῦ
ἀριθμοῦ .	→ β. <i>Ἐκεῖνοι οἱ μεγάλοι καί ἐμπνευσμένοι καλλιτέχνες.</i>
- Τά πτωτικά λοιπόν ἔχουν δύο ἀριθμούς : τόν **ἐνικό** καί τόν **πληθυντικό**. Ὅλα τά πτωτικά ἔχουν ξεχωριστούς τύπους γιά τόν ἐνικό ἀριθμό (π. α) καί ξεχωριστούς γιά τόν πληθυντικό (π. β).

⊙ Κλίση

Τά πτωτικά, ανάλογα μέ τόν τρόπο πού σχηματίζουν τίς πτώσεις τους, τά χωρίζουμε σέ κατηγορίες, οί όποίες λέγονται κλίσεις.

Στά ούσιαστικά έχουμε :

1. τήν κλίση τῶν ἀρσενικῶν	→	ὁ οὐρανός
τοῦ οὐρανοῦ	ὁ δρόμος
τοῦ δρόμου	κτλ.
2. τήν κλίση τῶν θηλυκῶν	→	ἡ φωνή
τῆς φωνῆς	ἡ αὐγή
τῆς αὐγῆς	κτλ.
3. τήν κλίση τῶν οὐδετέρων	→	τό τραγοῦδι
τοῦ τραγοῦδιοῦ	τό παιδί
τοῦ παιδιοῦ	κτλ.

Ἄσκησεις

* 1 Νά γράψεις στόν πληθυντικό τίς παροιμίες :

- Τροχός πού γυρίζει σκουριά δέν πιάνει.
- Ξέρει ἡ πάπια πού εἶν' ἡ λίμνη.
- Ἀκάλεστος στό γάμο τί γυρεύεις;
- Τόν ἔμαθα νά κολυμπᾶ, γυρεύει νά μέ πνίξει.

* 2 α/ Ἀπό ποῦ ξεχωρίζουμε τό γένος τῶν ὀνομάτων;
β/ Τί γένους εἶναι :

- ὁ κάμπος, ἡ μέλισσα, τό πουλί, τό ποτάμι, ἡ τρικυμία, ὁ Εἰρηνικός Ὁκεανός.

I. ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

24

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

Ὁ λύκος καί ἡ γριά

Ἐνας λύκος πεινασμένος τριγύριζε γυρεύοντας τροφή. Φτάνοντας σ' ἓνα μέρος ἄκουσε ἕνα παιδάκι νά κλαίει καί μιὰ γριά νά τοῦ λέει : «πάψε νά κλαῖς εἰδάλλως θά σέ δώσω στό λύκο, καί τώρα μάλιστα». Ὁ λύκος νομίζοντας πώς ἡ γριά τό λέει στ' ἀλήθεια, στεκόταν καί περίμενε πολλή ὥρα. Κατά τό βράδυ, ἀκούει πάλι τή γριά νά γλυκομιλεῖ στό παιδάκι καί νά τοῦ λέει : «μωρό μου, σάν ἔρθει ἐδῶ ὁ λύκος, θά τόν σκοτώσουμε». Σάν τ' ἄκουσε αὐτά ὁ λύκος ἔφυγε λέγοντας : «σ' αὐτή τήν καλύβα, ἄλλα λένε κι ἄλλα κάνουν».

«Μύθοι Αἰσώπου» Μετ. Θρασ. Σταύρου

- Ἐνας λύκος πεινασμένος τριγύριζε γυρεύοντας τροφή.
 - Ἀκουσε ἕνα παιδάκι νά κλαίει καί μιὰ γριά νά τοῦ λέει...
 - Ὁ λύκος νομίζοντας πώς ἡ γριά τό λέει στ' ἀλήθεια στεκόταν καί περίμενε.
 - Κατά τό βράδυ, ἀκούει πάλι τή γριά νά γλυκομιλεῖ στό παιδάκι.
- Μπροστά ἀπό τά ὄνομα
τα μπαίνουν συχνά κά-
ποιες μικρές λέξεις πού λέ-
γονται ἄρθρα :

ἕνας λύκος, μιὰ γριά, ἕνα μέρος
ὁ λύκος, ἡ γριά, τό βράδυ

- Τά ἄρθρα εἶναι
τό ἄοριστο :	ἕνας, μιὰ, ἕνα
τό ὀριστικό :	ὁ, ἡ, τό

⊙ Τό άόριστο άρθρο

Τό άόριστο άρθρο φανερώνει κάτι (πρόσωπο, ζώο ή πράγμα) πού είναι άγνωστο καί δέν όρίζεται.

- Ένας λύκος → κάποιος λύκος· δέν όρίζεται ποιός
- μιá γριά → κάποια γριά· δέν όρίζεται ποιá
- ένα μέρος → κάποιο μέρος· δέν όρίζεται ποιό

⊙ Κλίση του άόριστου άρθρου

Ένικός αριθμός			
Πτώσεις	Άρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Όνομαστική	ένας	μιá	ένα
Γενική	ένός	μιãς	ένός
Αίτιατική	ένα (ν)	μιá	ένα
Κλητική	—	—	—

Τό άόριστο άρθρο δέν έχει πληθυντικό.

- Κρατούσε στό χέρι του ένα τριαντάφυλλο.
- Ήρθε κρατώντας τριαντάφυλλα.

⊙ Τό όριστικό άρθρο

Τό όριστικό άρθρο φανερώνει κάτι (πρόσωπο ή ζώο ή πράγμα) γνωστό καί όρισμένο :

- ▲ Ό λύκος νομίζοντας πώς ή γριά τό λέει στ' αλήθεια... → Ό λύκος τώρα όρίζεται· είναι αυτός για τόν όποιο μιλήσαμε πριν από λίγο.
→ Η γριά τώρα όρίζεται· είναι αυτή για τήν όποια μιλήσαμε πριν από λίγο.
- ▲ Κατά τό βράδυ, ακούει πάλι τή γριά... → Τώρα τό βράδυ όρίζεται· είναι τό βράδυ τής ήμέρας κατά τήν όποια έχουν γίνει όλα όσα λέει ό μύθος.

⊙ Κλίση του ὀριστικοῦ ἄρθρου

Ἐνικός ἀριθμός			
Πτώσεις	Ἄρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομαστική	ὁ	ἡ	τό
Γενική	τοῦ	τῆς	τοῦ
Αἰτιατική	τό(ν)	τή(ν)	τό
Κλητική	—	—	—
Πληθυντικός ἀριθμός			
Ὄνομαστική	οἱ	αἱ	τά
Γενική	τῶν	τῶν	τῶν
Αἰτιατική	τούς	τίς	τά
Κλητική	—	—	—

- Τό ἄρθρο δέν ἔχει κλητική : *Μαύρισε, κύμα, τόν ἀφρό.*
Ἔλα, Κόστα.
- Τά ἄρθρα παίρνουν δασεία : **ὁ, ἡ, ἕνας, ἕνα**
- Για τό ν τῶν ἄρθρων βλ. σ. 55 - 56.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις ὅλα τά ἄρθρα τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ἄρθρο πού ταιριάζει :
...γάτα μπῆκε στό ἐργαστήρι... χαλκιᾶ κι ἔπιασε νά γλείφει ...λίμα πού ἦταν καταγῆς. Κι ὅπως τριβόταν... γλώσσα της, ἔβγαине πολύ αἷμα... γάτα εὐχαριστιόταν μέ ...ιδέα πῶς κάποια οὐσία ἔπαιρνε ἀπό... σίδηρο, ὥσπου ὅλη ...γλώσσα της φαγόθηκε.

(Αἰσώπου Μῦθοι)

* 3 Βάλε τά ἄρθρα πού λείπουν :

Τ' ἄκουσε... ἥλιος κι ἔφριξε

... φῶς... κόκκινο ἔριξε.

Πῆραν νά καίγονται... κορφές

κι ὅλες... πάνω γειτονιές.

(Ο. Ἐλύτης)

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

25

Οί σημασίες καί τά εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν

Ὁ Θεαγένης νικά στήν Ὀλυμπία

Πλησιάσαμε. Ἐκείνη τή στιγμή ἔμπαιναν στό στάδιο ἀργά καί μέ σοβαρότητα μεγάλη οἱ ἔλλαοδίκες. Φοροῦσαν κόκκινα φορέματα καί στό κεφάλι εἶχαν στεφάνι ἀπό δάφνη. Σέ λίγο ἕνας κήρυκας φωνάζει δυνατά νά παρουσιαστοῦν ὅσοι θά τρέξουν.

Παντοῦ βασιλεύει σιωπή· οὔτε μурμουρητό δέν ἀκούγεται. Νομίζει κανεῖς πώς ὄλο ἐκεῖνο τό πλῆθος δέν ἔχει στόμα. Μονάχα οἱ χτύποι τῆς καρδιάς μας ἀπό τή συγκίνηση ἀκούγονται.

Ἡ σάλπιγγα δίνει τό σύνθημα ν' ἀρχίσει ὁ ἀγώνας. (...)

Σέ λίγο ἀκούγεται ἡ φωνή τοῦ κήρυκα.

— Ὁ Θεαγένης τοῦ Κόραβου νίκησε στό τρέξιμο. Τ' ὄνομα τοῦ φίλου μου ἀντηχεῖ ὡς τά σύννεφα. (...)

Ἡ ἄλλη μέρα ἦταν ὀρισμένη γιά τήν ἵπποδρομία καί τήν ἄρματοδρομία. Πρωί πρωί πήγαμε στόν ἵππόδρομο. Τό ἄλλο γό μου, ὁ Αἰολος, μέ περίμενε. Μόλις μέ εἶδε, ἄρχισε νά χλιμιντρίζει χαρούμενα καί θαρρετά, σά νά μοῦ ἔλεγε :

— Μή φοβᾶσαι· ἐδῶ εἶμαι ἐγώ!

Α. Κουρτίδη — Γ. Κονιδάρη, «Στά παλιά χρόνια»

ΟΙ ΛΈΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΈΝΟΥ ΦΑΝΕΡΨΝΟΥΝ

α/	Θεαγένης	→	πρόσωπο
β/	κήρυκας	→	πρόσωπο
γ/	ἄλογο	→	ζῶο
δ/	στεφάνι	→	πράγμα
ε/	τρέξιμο	→	πράξη (ένέργεια)
στ/	σιωπή	→	κατάσταση
ζ/	σοβαρότητα	→	ιδιότητα

- ⊙ Οί λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα (π. α-δ) ἢ ένέργεια, κατάσταση, ιδιότητα (π. ε-ζ) λέγονται **οὐσιαστικά**.

⊙ **Τά είδη τῶν οὐσιαστικῶν**

Κύρια	1.	Κύρια ὀνόματα λέγονται τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν ένα ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα.	Θεαγένης Αἴολος Ὀλυμπία
	2.	Κοινά ὀνόματα λέγονται : α/ τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν ὄλα τά πρόσωπα, ὄλα τά ζῶα ἢ ὄλα τά πράγματα τοῦ ἴδιου είδους.	κήρυκας ἄλογο στεφάνι
Κοινά		β/ τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν ένέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα.	τρέξιμο σιωπή σοβαρότητα

- ⊙ Τά κοινά ὀνόματα πού φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα λέγονται **συγκεκριμένα** (π. α-δ).
- ⊙ Τά κοινά ὀνόματα πού φανερώνουν ένέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **ἀφηρημένα** (π. ε-ζ).
- ⊙ Τά κοινά ὀνόματα πού φανερώνουν πολλά πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα μαζί, δηλαδή ένα σύνολο, λέγονται **περιληπτικά**.

{ πλῆθος
ἀγέλη
ἐλαιώνας

▲ Ὁρθογραφία.

Ἔχουν κεφαλαῖο τό πρῶτο γράμμα :

1. Τά κύρια ὀνόματα: Γιώργος, Μαρία, Βενιζέλος, Ἑλλάδα, Κατερίνη.
2. Τά ἔθνικα: Ἕλληνας, Γάλλος, Σουλιώτης.
3. Τά ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδας καί τῶν ἑορτῶν: Αὐγουστος, Τετάρτη, Χριστούγεννα.
4. Οἱ λέξεις Θεός, Χριστός, Παναγία καί τά συνώνυμά τους.
5. Τά ὀνόματα τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων καί τῶν ἔργων τέχνης: Ἡ Ὀδύσεια, ὁ Παρθενώνας.
6. Οἱ τιμητικοί τίτλοι: ὁ Ἐξοχότατος

Ἔχουν μικρό τό πρῶτο γράμμα :

1. Οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπό κύρια ὀνόματα καί ἀπό ἔθνικα:
Ὀμηρος - ὀμηρικός
Ἕλληνας - ἑλληνικός
Ἀπρίλης - ἀπριλιάτικος
2. Τά ἐπίθετα πού φανερώουν ὀπαδοῦς θρησκευμάτων: χριστιανός, μωαμεθανός.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις ὄλα τά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου καί νά πεῖς ποιὰ φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο, πράγμα.
- * 2 Νά βρεῖς στῖς παρακάτω φράσεις τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν: α/ ἐνέργεια, β/ κατάσταση, γ/ ἰδιότητα.
 - Λένε πῶς στόν κόσμο δέ μένει τίποτε ἄλλο ἀπό τήν καλοσύνη.
 - Κουρασμένοι καθώς ἦταν ἐπесе σ' ἓνα βαθύ ὕπνο.
 - Ἦταν φτωχιά ἢ κυρα-Ἀγγελική· μέ τό ράψιμο ἀγωνιζόζοταν νά μεγαλώσει τά παιδιά της.
 - Σ' ὄλο τόν κόσμο ξαστεριά, σ' ὄλο τόν κόσμο ἥλιος.

- Τά ὀνόματα τῶν ζώων ἔχουν συνήθως κοινὸ τύπο γιὰ τὸ ἄρσενικό καὶ τὸ θηλυκό. Γι' αὐτὸ λέγονται **ἐπίκοινα**. ὁ αἰτός, ἡ καμήλα
ἢ ἀλεπού, τὸ ζαρκάδι

Στὰ ἐπίκοινα οὐσιαστικά, ὅταν θέλουμε νὰ δηλώσουμε τὸ φυσικὸ γένος, χρησιμοποιοῦμε τὰ ἐπίθετα **ἄρσενικός** ἢ **θηλυκός**:
ὁ **θηλυκὸς αἰτός**, ἡ **ἄρσενική καμήλα**, τὸ **ἄρσενικό ζαρκάδι**.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νὰ σχηματίσεις τὰ θηλυκά τῶν οὐσιαστικῶν:
μάγος, βασιλιάς, ψεύτης, διευθυντής, γέροντας, ἐπιμελη-
τής, ποιητής, δράκος, φοιτητής, πελάτης, δάσκαλος, ἐργά-
της, ἐγγονός, ὑπναράς, γυμναστής.
- **Βοηθητικὸ στοιχείο.** Σέ πολλά οὐσιαστικά τὸ θηλυκό
σχηματίζεται μέ τίς καταλήξεις: **-ισσα, -τρια, -τρα,-**
-αίνα, -ίνα, -οῦ, -α, -η.
- * 2 Γράψε τὰ θηλυκά τους:
ἐλάφι, σκύλος, περιστέρι, τράγος, πρόβατο, γάτος, ἄλογο,
πετεινός, ὁ γιός, ὁ γαμπρός.
- **Βοηθητικὸ στοιχείο.** Πολλά οὐσιαστικά ἔχουν ἄλλη λέξη
γιὰ τὸ ἄρσενικό καὶ ἄλλη γιὰ τὸ θηλυκό· σέ ἄλλα πάλι
τὸ ἄρσενικό ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ θηλυκό μέ διαφορετικὴ
κατάληξη: κριάρι - προβατίνα, λαγός - λαγίνα.
- * 3 Νὰ ἀπαντήσεις ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα. Πῶς λέ-
γεται:
τὸ μικρὸ τοῦ λύκου → **λυκόπουλο**
τὸ μικρὸ τοῦ γουρουνιοῦ →
τὸ μικρὸ τοῦ ἀετοῦ →
τὸ μικρὸ τῆς ἀλεπούς →

Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιαστικῶν

- α/ Ἡ ἡμέρα ἐκείνη στάθηκε πικρὴ γιὰ κάθε παλικάρη.
 β/ Οἱ ἡμέρες ἐκεῖνες στάθηκαν πικρές γιὰ ὅλα τὰ παλικάρια.
 γ/ Ἦταν καλῆς καρδιάς ἄνθρωπος· ἀγαποῦσε ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη.
 δ/ Τὰ νιάτα του τὰ πέρασε στὴν ξενιτιά.
 ε/ Τὸ ὄξυγόνο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴ ζωὴ μας.
 στ/ Γύρισε τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς.
 ζ/ Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἦταν σκληροί.
 η/ Ὁ Παλαμᾶς τραγούδησε τὴ χαρὰ καὶ τὴν πίκρα τῆς ζωῆς.
 θ/ Χριστοῦγεννα καὶ Φῶτα τὰ παιδιά ἔλεγαν τὰ κάλαντα.
 ι/ Ἄντρες τὰ ὀρίζουν τὰ Σφακιά κι ἄντρες τὰ κυβερνοῦνε.

- Τὰ οὐσιαστικά ἔχουν δύο ἀριθμούς, ἡμέρα, ἡμέρες, τόν ἐνικό καὶ τόν πληθυντικό (π. α,β): → παλικάρη, παλικάρια

Μερικά οὐσιαστικά ὅμως δέν ἔχουν τόν ἕναν ἀπό τούς δύο ἀριθμούς. Ἔτσι :

A. — Συνηθίζονται μόνο στὸν ἐνικό :

1. Πολλὰ περιληπτικά καὶ πολλὰ ἀφηρημένα ὀνόματα (π. γ,δ) :	οἰκουμένη, κουβεντολόη ξενιτιά, ἰατρική
2. Ὀνόματα στοιχείων, μετάλλων, ὀρυκτῶν (π. ε) :	ὄξυγόνο, ἀλουμίνιο σίδηρος, χαλκός
3. Κύρια ὀνόματα (π. στ-η) :	Λαμπρῆ, Σπάρτη Παλαμᾶς, Ἑλλάδα

B. — Συνηθίζονται μόνο στὸν πληθυντικό :

1. Κύρια ὀνόματα (π. θ,ι) :	Σπέτσες, Χριστοῦγεννά Φῶτα, Σφακιά
2. Πολλὰ κοινὰ ὀνόματα	τὰ βαφτίσια, τὰ γεράματα τὰ κάλαντα

Σημείωση

- * Κάποτε μερικά κύρια ονόματα ένικοῦ ἀριθμοῦ σχηματίζουν καὶ πληθυντικό ἀριθμό:
 - Οἱ κλέφτες τ' ἀπαντήσανε, οἱ Κολοκοτρωναῖοι. (Δημοτικό)
 - Καί τό τραγούδι τό ξυπνᾶνε οἱ Ὅμηροι. (Παλαμάς)

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά γράψεις στόν ἐνικό τίς παρακάτω φράσεις:
 - Οἱ Σπαρτιάτες θυσιάζονταν γιά τή Σπάρτη.
 - Οἱ χριστιανοί γιορτάζουν μέ ξεχωριστή μεγαλοπρέπεια τά Χριστούγεννα καί τό Πάσχα.
 - Οἱ Ἕλληνες συμβουλευόνταν τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν.
 - Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμερικῆς μιλοῦν ἀγγλικά.
- * 2 Νά γράψεις στόν πληθυντικό τίς παρακάτω φράσεις:
 - Δουλεῦει σ' ἓνα ἐργοστάσιο πού παράγει ἠλεκτρική ἐνέργεια.
 - Τό ὄπλο του ἦταν καμωμένο ἀπό χαλκό.
 - Εἶχε χάσει τίς αἰσθήσεις του· τόν συνέφεραν μέ ὄξυγόνο.
 - Εἶναι ἓνα μεταλλεῖο πού βγάζει μολύβι.

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

⊙ Ἴσοσύλλαβα οὐσιαστικά

- α/ Ὁ ἀγῶνας ἦταν ἀσταμάτητος.
- β/ Ἦταν γενναῖοι καί δέ φοβήθηκαν τίς δυσκολίες τοῦ ἀγῶνα.
- γ/ Οἱ ἀγῶνες ἦταν σκληροί.
- δ/ Ἡ ὥρα πέρασε χωρίς νά τήν καταλάβουν.

- ε/ Τὴν ἴδια ὥρα ἀκούστηκε μιὰ ἀπόκοσμη μελωδία.
 στ/ Οἱ ὥρες περνοῦσαν γρήγορα.
 ζ/ Ἐνα τραγούδι γέμισε τὴν πλάση.
 η/ Περίμενε τὴ στιγμή τοῦ τραγουδιοῦ.
 θ/ Ξέρω τραγούδια, θάλασσα, μὰ τὸν ἀχό διαλέγω.

- Τὰ οὐσιαστικά ἀγώνας, ὥρα, τραγούδι ἔχουν στὸν πληθυντικὸ τὸσες συλλαβές ὅσες ἔχουν καὶ στὸν ἐνικό (π. α-θ):

ἀγώνας, ἀγώνες
 ὥρα, ὥρες
 τραγούδι, τραγούδια

- ⊙ Τὰ οὐσιαστικά ποὺ ἔχουν στὸν πληθυντικὸ τὸσες συλλαβές ὅσες καὶ στὸν ἐνικό λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

- ⊙ **Ἄνισοσύλλαβα οὐσιαστικά**

- α/ Ὁ ψαράς τράβηξε τὴ βάρκα στὴ στεριά
 β/ Εἶχαν συγκεντρωθεῖ ὅλοι οἱ ψαράδες στὸν κάβο
 γ/ Ἡ ἄλεπού ἔπαιζε μὲ τὴν οὐρά της
 δ/ Περίεργο! Πετεινοὶ καὶ ἄλεπούδες περπατοῦσαν μαζὶ
 ε/ Τὸ κύμα σηκώθηκε βουνό
 στ/ Ἐστριψε τὸ τιμόνι δεξιά καὶ ἀπόφυγε τὴ μανία τοῦ κύματος
 ζ/ Ἦταν θαλασσόλυκοι δέν τούς τρόμαζαν τὰ κύματα

- Τὰ οὐσιαστικά ψαράς, ἄλεπού, κύμα ἔχουν στὸν πληθυντικὸ μιὰ συλλαβὴ παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι στὸν ἐνικό. Τὸ οὐσιαστικὸ κύμα ἔχει μιὰ συλλαβὴ παραπάνω καὶ στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ (π. α-ζ):

ὁ ψαράς, οἱ ψαράδες
 ἡ ἄλεπού, οἱ ἄλεπούδες
 τὸ κύμα, τὰ κύματα
 τὸ κύμα, τοῦ κύματος

- ⊙ Τὰ οὐσιαστικά ποὺ ἔχουν στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ μιὰ συλλαβὴ παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι στὸν ἐνικό λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

Τὰ οὐδέτερα ἀνισοσύλλαβα ἔχουν μιὰ συλλαβὴ παραπάνω καὶ στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ.

⊙ **Τό θέμα τῶν ἀνισοσύλλαβων οὐσιαστικῶν**

Τά ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά ἔχουν δύο θέματα : α / ἓνα γιά τόν ἐνικό ἀριθμό καί β / ἓνα γιά τόν πληθυντικό.

α/ Τό θέμα τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ τό βρίσκουμε, ἄν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό οὐσιαστικό τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ :	ψαρ-άς ἀλεπ-ού κύμ-α	θ. ψαρ- θ. ἀλεπ- θ. κυμ-
β/ Τό θέμα τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τό βρίσκουμε, ἄν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό οὐσιαστικό τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ :	ψαράδ-ες ἀλεπουδ-ες κύματ-α	θ. ψαράδ- θ. ἀλεπουδ- θ. κυματ-

⊙ **Οἱ κλίσεις**

Κάθε γένος οὐσιαστικῶν ἔχει ἰδιαίτερη κλίση. Γι' αὐτό οἱ κλίσεις τῶν οὐσιαστικῶν εἶναι τρεῖς : ἡ κλίση τῶν ἀρσενικῶν, ἡ κλίση τῶν θηλυκῶν καί ἡ κλίση τῶν οὐδετέρων.

Ἀσκήσεις

* Νά βρεῖς τά ἰσοσύλλαβα καί τά ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά καί νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα :

- Ὁ καλός караβοκύρης στή φουρτούνα φαίνεται.
- Τοῦ τσαγκάρη τά παιδιά περπατοῦν ξυπόλυτα.
- Οἱ κάμποι τρέφουν ἄλογα καί τά βουνά λεβέντες.
- Ὁ λύκος ἔχει τό κακό ὄνομα, κι ἄς τρώει ἡ ἀλεπού τά περισσότερα.
- Ὅσα ξέρει ὁ νοικοκύρης, δέν τά ξέρει ὁ κόσμος ὅλος.

Ἴσοσύλλαβα	Ἀνισοσύλλαβα

Ἡ δόξα τοῦ Λούη

Ὁπαπούς ἔβαλε καί τό ἄλλο πόδι του στόν καναπέ, ἀκούμπησε στό μαξιλάρι καί συνέχισε τή διήγηση. Θυμήθηκε πάλι τούς ὀλυμπιακοὺς ἀγώνες πού ὕστερα ἀπό αἰῶνες ξανάγιναν στήν Ἀθήνα τοῦ 1896· τότε πού ὁ Ἑλληνας μαραθωνοδρόμος Λούης ἔμπαινε πρῶτος νικητής στό παναθηναϊκό στάδιο, ἐνῶ ὁ λαός τόν δόξαζε ἀπό τίς κερκίδες γεμίζοντας τόν ἀέρα μέ ἰαχές. Ἦταν καί ὁ παπούς μέσα στό πλῆθος· νέος τότε χάρηκε καί πανηγύρισε τήν ἡμέρα τῆς νίκης. Γι' αὐτό κάθε φορά πού γίνονται ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες θυμᾶται ἐκείνη τή μεγάλη δόξα.

⊙

Τά ἀρσενικά οὐσιαστικά :

α/	τελειώνουν ὀλα στήν ὀνομαστική τοῦ ἔνικοῦ σέ ς*	→	ὁ ἀγῶνας, ὁ νικητής, ὁ καναπές, ὁ παπούς, ὁ λαός
----	--	---	--

β/

διαίροῦνται σέ

→ ἰσοσύλλαβα

→ ὁ ἀγῶνας - οἱ ἀγῶνες

→ ἀνισοσύλλαβα

→ ὁ παπούς - οἱ παποῦδες

⊙

Δυὸ ἀρσενικά οὐσιαστικά μέσα στό λόγο

ὁ ἀγῶνας

- ὁ ἀγῶνας τοῦ στάθηκε πικρός
- Δέν εἶχε ἔρθει ἀκόμη ἡ ὥρα τοῦ ἀγῶνα
- Πίστευε ὅτι μέ τόν ἀγῶνα θά κέρδιζε τή νίκη

- Οἱ μεγάλοι ἀγῶνες χρειάζονται δυνατοὺς ἀνθρώπους
- Τά ἀποτελέσματα τῶν ἀγῶνων κάποτε ἀργοῦν
- Μέ τούς ἀγῶνες οἱ λαοὶ γίνονται ἐλεύθεροι

* Τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἔνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τῆ σχηματίζουν οἱ δύο τελευταῖοι φθόγγοι : φύλακ-ας, παππ-οὺς, φύλακ-ες, παπποῦδ-ες.

ὁ παπούς

- Ὁ παπούς τινάχτηκε ὄρθιος
- Τό καριοφίλι τοῦ παπού τό φυλάγαμε σάν τά μάτια μας
- Τόν παπού χτές τόν εἶδα λυπημένο
- Πάλι τά περασμένα θυμήθηκες, παπού;
- Οἱ παπούδες μᾶς ἄφησαν βαριά κληρονομιά
- Ἐκεῖ φυλάγονται τά κειμήλια τοῦ γένους, τῶν παπούδων μας ἡ δόξα.
- Τούς τιμήσαμε καί τούς παπούδες καί τούς πατέρες μας

Στά παραδείγματα βλέπουμε δύο ἄρσενικά οὐσιαστικά, ἓνα ἰσοσύλλαβο (ὁ ἀγώνας) καί ἓνα ἀνισοσύλλαβο (ὁ παπούς), νά ἀλλάζουν πτώσεις καί ἀριθμούς, δηλαδή νά κλίνονται, ἀνάλογα μέ τό νόημα τοῦ λόγου. Τό ἴδιο μπορεῖ νά γίνηι καί μέ κάθε ἄλλο οὐσιαστικό.

- Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τούς τύπους πού μποροῦν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά ἄρσενικά οὐσιαστικά.

⊙

1. Ἄρσενικά σέ -ας ἰσοσύλλαβα

	ὁ ἀγώνας	ὁ λοχίας	ὁ πίνακας
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ ἀγώνας	ὁ λοχίας	ὁ πίνακας
Γεν.	τοῦ ἀγώνα	τοῦ λοχία	τοῦ πίνακα
Αἰτ.	τόν ἀγώνα	τό λοχία	τόν πίνακα
Κλητ.	ἀγώνα	λοχία	πίνακα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ἀγῶνες	οἱ λοχίες	οἱ πίνακες
Γεν.	τῶν ἀγῶνων	τῶν λοχιῶν	τῶν πινάκων
Αἰτ.	τούς ἀγῶνες	τούς λοχίες	τούς πίνακες
Κλητ.	ἀγῶνες	λοχίες	πίνακες

- ▲ Κατά τὸ **ἄγῶνας** κλίνονται → $\left[\begin{array}{l} \text{αἰῶνας} \\ \text{Μαραθῶνας} \\ \text{Λεωνίδας κ.ἄ.} \end{array} \right.$
παροξύτονα
- ▲ Κατά τὸ **λοχίας** κλίνονται → $\left[\begin{array}{l} \text{ἄντρας} \\ \text{ἐπιχειρηματίας} \\ \text{ταμίας κ.ἄ.} \end{array} \right.$
παροξύτονα
- ▲ Κατά τὸ **πίνακας** κλίνονται → $\left[\begin{array}{l} \text{φύλακας} \\ \text{Τσάκωνας} \\ \text{Ἀγαμέμνωνας κ.ἄ.} \end{array} \right.$
προπαροξύτονα

- Τὰ ἰσοσύλλαβα σέ **-ας** ἄρσενικά εἶναι παροξύτονα καί προπαροξύτονα.
- Τὰ ἰσοσύλλαβα σέ **-ας** ἄρσενικά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα. $\left. \begin{array}{l} \text{ἄγῶνας} - \text{ἄγῶνων} \\ \text{πίνακας} - \text{πινάκων} \end{array} \right\}$
- Δέν ἀκολουθοῦν αὐτό τόν κανόνα τὰ δι-σύλλαβα σέ **-ας** καί ὅσα τελειώνουν σέ **-ίας**. Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα: $\left. \begin{array}{l} \text{ἄντρας} - \text{ἀντρῶν} \\ \text{λοχίας} - \text{λοχιῶν} \\ \text{ταμίας} - \text{ταμιῶν} \end{array} \right\}$

⊙

2. Ἄρσενικά σέ -ης ἰσοσύλλαβα

ὁ πολίτης

ὁ νικητής

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ πολίτης	ὁ νικητής
Γεν.	τοῦ πολίτη	τοῦ νικητῆ
Αἰτ.	τόν πολίτη	τό νικητή
Κλητ.	πολίτη	νικητή

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ πολίτες	οἱ νικητές
Γεν.	τῶν πολιτῶν	τῶν νικητῶν
Αἰτ.	τούς πολίτες	τούς νικητές
Κλητ.	πολίτες	νικητές

▲ Κατά τό **πολίτης** κλίνονται → $\left[\begin{array}{l} \text{ναύτης} \\ \text{ἐργάτης} \\ \text{Μανιάτης κ.ἄ.} \end{array} \right.$
Παροξύτονα

▲ Κατά τό **νικητής** κλίνονται → $\left[\begin{array}{l} \text{ἀγοραστής} \\ \text{μαθητής} \\ \text{δανειστής κ.ἄ.} \end{array} \right.$
Ὀξύτονα

- Τά ἰσοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ης εἶναι ὄξύτονα καί παροξύτονα. Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τוניζοῦνται ὅλα στή λήγουσα :

• ναύτης — ναυτῶν
• νικητής — νικητῶν

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- ὁ κλητήρας, ὁ ἐπιχειρηματίας, ὁ ρήτορας, ὁ κυβερνήτης
- Παράδειγμα :
- Ὁ ρήτορας ἀνέβηκε στό βῆμα συλλογισμένος.
 - Ὁ λόγος τοῦ ρήτορα ἦταν πειστικός, κτλ.
- * 2 Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις : (ἡ πτώση δέ θά ἀλλάξει)
- Ὁ ἐπιστήμονας δουλεύει σκληρά.
 - Ὁ δικαστής ἀπονέμει δικαιοσύνη.
 - Ὁ πολεμιστής δέ φοβήθηκε.
 - Ὁ ἀρχιτέκτονας κατάστρωσε τά σχέδια.
 - Ὁ τραυματίας ἐγινε καλά.

* 3 Νά μεταφέρεις τά ούσιαστικά στήν ἴδια πτώση τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ :

- οἱ σωλήνες τῶν νιπήρων, οἱ ξενῶνες τῶν φοιτητῶν, οἱ ἄγωνες τῶν στρατιωτῶν, οἱ κανόνες τῶν ἀρχόντων, οἱ κηδεμόνες τῶν μαθητῶν.

⊙

3. Ἄρσενικά σέ -ας ἀνισοσύλλαβα

ὁ μαρμαράς

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Ὄνομ.	ὁ μαρμαράς	οἱ μαρμαράδες
Γεν.	τοῦ μαρμαρά	τῶν μαρμαράδων
Αἰτ.	τό μαρμαρά	τούς μαρμαράδες
Κλητ.	μαρμαρά	μαρμαράδες

▲ Κατά τό **μαρμαράς** κλίνονται ὅλα τά ἀνισοσύλλαβα σέ -ας : ὄξύτο- →

γαλατάς	ρήγας
Σκουφάς	πρωτόπαπας
Καναδάς	κ.ἄ.

να, παροξύτονα καί προπαροξύτονα :

- Τά ἀνισοσύλλαβα σέ -ας στόν πληθυντικό τονίζονται στήν πα- →

γαλατάς	- γαλατάδες
ρήγας	- ρηγάδες
πρωτόπαπας	- πρωτοπαπάδες

ραλήγουσα :

⊙

4. Ἄρσενικά σέ -ης ἀνισοσύλλαβα

ὁ βαρκάρης

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Ὄνομ.	ὁ βαρκάρης	οἱ βαρκάρηδες
Γεν.	τοῦ βαρκάρη	τῶν βαρκάρηδων
Αἰτ.	τό βαρκάρη	τούς βαρκάρηδες
Κλητ.	βαρκάρη	βαρκάρηδες

▲ Κατά τό **βαρκάρης** κλίνονται όλα τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ **-ης** εἴτε εἶναι ὀξύτονα εἴτε εἶναι παροξύτονα εἴτε εἶναι προπαροξύτονα. Ἐξαιροῦνται τὰ ἀρσενικά σέ **-της** μέ διπλό πληθυντικό (βλ. παρακάτω)

καφετζής, Βασιλῆς,
Κοραῖς, φούρναρης
μανάβης, Δούναβης
κ.ἄ.

- Τὰ ὀξύτονα στόν πληθυντικό τονίζονται στήν παραλήγουσα :
- Τὰ παροξύτονα καί τὰ προπαροξύτονα τονίζονται στήν προπαραλήγουσα :

καφετζής-καφετζήδες
μανάβης - μανάβηδες
φούρναρης-φουρνάρηδες

Ὀρθογραφία

Παίρνουν περισπωμένη τὰ ἀρχαῖα κύρια ὀνόματα : Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς κ.ἄ. - Μωϋσῆς.

○ **5. Ἄρσενικά σέ -της μέ διπλό πληθυντικό ὁ θεριστής**

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός			
Ὄνομ.	ὁ θεριστής	οἱ	θεριστές	οἱ	θεριστάδες*
Γεν.	τοῦ θεριστή	τῶν	θεριστῶν	τῶν	θεριστάδων
Αἰτ.	τό θεριστή	τούς	θεριστές	τούς	θεριστάδες
Κλητ.	θεριστή		θεριστές		θεριστάδες

▲ Κατά τό **θεριστής** κλίνονται *πραματευτής, τραγουδιστής, τρυγητής, ἀφέντης, δεσπότης κ.ἄ.*

○ **6. Ἄρσενικά ἀνισοσύλλαβα σέ -ες καί σέ -οὺς**

	ὁ καναπές	ὁ παππούς
	Ἐνικός ἀριθμός	
Ὄνομ.	ὁ καναπές	ὁ παππούς
Γεν.	τοῦ καναπέ	τοῦ παπποῦ
Αἰτ.	τόν καναπέ	τόν παππού
Κλητ.	καναπέ	παππού

* Τούς δευτέρους τύπους τούς βρίσκουμε κυρίως στή λογοτεχνία.

Πληθυντικός ἀριθμός

οἱ καναπέδες	οἱ παππούδες
τῶν καναπέδων	τῶν παππούδων
τούς καναπέδες	τούς παππούδες
καναπέδες	παππούδες

▲ Κατά τό καναπές κλίνονται	• καφέες, μενεζέες, μπουφές κτλ.
▲ Κατά τό παππούς κλίνονται
χωρίς πληθυντικό	• Ἰησοῦς καί νοῦς

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- ὁ βοριάς, ὁ ἀμαξιάς, ὁ μανάβης, ὁ πανσές
- Παράδειγμα : Χτές ὁ βοριάς μᾶς πάγωσε.
Ἦρθε μέ τοῦ βοριά ἰά κύματα, κτλ.
- * 2 Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις :
- Ὁ τιμονιέρης ἤξερε τίς θάλασσες. — Εὐχήθηκε χίλια καλά στό νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.
 - Ὁ ἐθελοντής πολέμησε γενναῖα. — Ἦταν ἔργο διάσημου τεχνίτη.
 - Ὁ βαρκάρης πάλευε μέ τά κύματα. — Τόσο πικρό καφέ δέν εἶχε ξαναπιεῖ.
 - Ἔσωσε τό παιδί τοῦ βαρκάρη. - Τράβα τό δίχτυ σου, ψαρά.

⊙

7. Ἀρσενικά σέ -ος

Κανένας ἀπό τούς παλιούς δέν ἤξερε νά πεῖ πόσα χρόνια μετροῦσε ἐκεῖνος ὁ θεόρατος πλάτανος, πού τίναζε τούς κλώνους του στή μέση τοῦ ἀλόγουρου τῆς γειτονιάς ἐκεῖ ὅπου ἔσβηνε ὁ φαρούς ὁ δρόμος. Οἱ ἄνθρωποι ἔρχονταν κι ἔφευγαν μέ τούς ἥλιους καί τά φεγγάρια, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔμενε ἐκεῖ ἀγέραςτος· εἶχε γίνει τό κέντρο τῆς φτωχογειτονιάς· μάζευε κάθε

μέρα τούς άπλούς ανθρώπους της· τούς ξεκούραζε και τούς προστάτευε από τόν ήλιο και από τή βροχή· ήταν ό ευεργέτης τους. "Ετσι περνοῦσε ό καιρός· μαζί του περνοῦσαν και οι άνθρωποι. "Ωσπου μία μέρα ό γεροπλάτανος λύγισε κάτω από τά χτυπήματα τῶν ξυλοκόπων... "Η γειτονιά βουθίστηκε στη θλίψη· μά πιά πολύ λυπήθηκαν τά παιδιά, γιατί έχασαν έναν πιστό τους φίλο. Στόν ίσκιο του δέ μαζεύτηκαν πιά οὔτε μικροί οὔτε μεγάλοι· ή χάρη τοῦ πλάτανου δέν τούς άγγιξε ζανά..."

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- "Ετσι περνοῦσε ό καιρός.
- "Η χάρη τοῦ πλάτανου δέν τούς άγγιξε ζανά.
- Στόν ίσκιο του δέ μαζεύτηκαν πιά.
- Οι άνθρωποι έρχονταν κι έφευγαν.
- Λύγισε κάτω από τά χτυπήματα τῶν ξυλοκόπων.
- Τίναζε τούς κλώνους του.

Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους πού μποροῦν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά άρσενικά ουσιαστικά σέ -ος. "Ολους αὐτούς τούς τύπους τούς βρίσκουμε στους παρακάτω πίνακες :

- Τά άρσενικά ουσιαστικά σέ -ος είναι όλα ισοσύλλαβα :

α /	όξυτονα	→	• ό καιρός	-	οί καιροί
β /	παροξύτονα	→	• ό δρόμος	-	οί δρόμοι
γ /	προπαροξύτονα	→	• ό άνθρωπος	-	οί άνθρωποι
			• ό πλάτανος	-	οί πλάτανοι

ό καιρός

ό δρόμος

ό άνθρωπος

ό πλάτανος

Έ ν ι κ ό ς ά ρ ι θ μ ό ς

'Ονομ.	ό καιρός	ό δρόμος	ό άνθρωπος	ό πλάτανος
Γεν.	τοῦ καιροῦ	τοῦ δρόμου	τοῦ ἀνθρώπου	τοῦ πλάτανου
Αἰτ.	τόν καιρό	τό δρόμο	τόν ἀνθρώπο	τόν πλάτανο
Κλητ.	καιρέ	δρόμε	ἀνθρώπε	πλάτανε

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οὶ καιροί	οὶ δρόμοι	οὶ ἄνθρωποι	οὶ πλάτανοι
Γεν.	τῶν καιρῶν	τῶν δρόμων	τῶν ἀνθρώπων	τῶν πλατάνων
Αἰτ.	τούς καιρούς	τούς δρόμους	τούς ἀνθρώπους	τούς πλάτανους
Κλητ.	καιροί	δρόμοι	ἄνθρωποι	πλάτανοι

<p>▲ Κατά τό καιρός κλίνονται τά ὀξύτονα :</p>	<p>λογαριασμός, Σολωμός, Δομοκός</p>
<p>▲ Κατά τό δρόμος κλίνονται τά παροξύτονα :</p>	<p>ταχυδρόμος, Κάλβος, Βόλος κτλ.</p>
<p>▲ Κατά τό ἄνθρωπος κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα :</p>	<p>δήμαρχος ἔμπορος κίνδυνος Ἰούλιος κτλ.</p>
<p>▲ Κατά τό πλάτανος κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα κρατοῦν τόν τόνο στήν προπαραλήγουσα σέ ὅλες τίς πτώσεις : *</p>	<p>ἀλόγγρος, Ἀχλαδόκαμπος ἀντίλαλος, Μάντζαρος λαχανόκηπος</p>
<p>● Μερικά ὀνόματα, ἰδίως κύρια δισύλλαβα, σχηματίζουν τήν κλητική σέ -ο :</p>	<p>Πέτρο, Σπύρο, Χρίστο, γέρο, διάκο κ. ἄ.</p>

Ἄσκήσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

- ὁ ἀνθόκηπος, ὁ ἀντίλαλος, ὁ ἔμπορος

Παράδειγμα : Ὁ ἀνθόκηπος τοῦ Γίγαντα ἦταν πελώριος.
Σέ μιᾶ ἀπόμερη γωνιά τοῦ ἀνθόκηπου στεκόταν ἓνα μικρό κοριτσί.

* Διατηροῦν τόν τόνο κυρίως οἱ σύνθετες καί οἱ πολυσύλλαβες λέξεις, καθώς καί τά κύρια ὀνόματα.

* 2 Νά μεταφέρεις στον πληθυντικό τις φράσεις : (‘Η πτώση δέ θά αλλάξει).

- ό λογαριασμός του έργατη
- ό μισθός του υπαλλήλου.
- ό κόπος του ζωγράφου.
- ό θόρυβος του όδοστρωτήρα.
- ό πρόεδρος του συλλόγου.
- ό άρχηγός του όμίλου.

○ Γενικές παρατηρήσεις στά άρσενικά

1. Όλα τά άρσενικά σχηματίζουν τή γενική, τήν αίτιατική καί τήν κλητική του ένικοϋ χωρίς τό τελικό -ς τής όνομαστικής.

(ό άγώνας) { του άγώνα
τόν άγώνα
άγώνα

(ό πολίτης) { του πολίτη
τόν πολίτη
πολίτη

(ό καναπές) { του καναπέ
τόν καναπέ
καναπέ

2. Κάθε άρσενικό, έκτός άπό εκείνα που τελειώνουν σέ -ος, έχει στον ένικό τρεις πτώσεις όμοιες, τή γενική, τήν αίτιατική καί τήν κλητική.

(ό φύλακας) { του φύλακα
τό φύλακα
φύλακα

(ό βαρκάρης) { του βαρκάρη
τό βαρκάρη
βαρκάρη

(ό μαρμαράς) { του μαρμαρά
τό μαρμαρά
μαρμαρά

3. Όλα τὰ ἀρσενικά, ἐκτός ἀπὸ ἐκεῖνα πού τελειώνουν σέ -ος, ἔχουν στὸν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τὴν ὀνομαστική, τὴν αἰτιατική καί τὴν κλητική.

(ὁ λοχίας)	}	οἱ	λοχίες
		τούς	λοχίες λοχίες
(ὁ νικητής)	}	οἱ	νικητές
		τούς	νικητές νικητές
(ὁ παπούς)	}	οἱ	παπούδες
		τούς	παπούδες παπούδες

- Όλα τὰ ἀρσενικά, ἐκτός ἀπὸ ἐκεῖνα πού τελειώνουν σέ -ος, ἔχουν στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ες : οἱ ἀγῶνες, τούς ἀγῶνες, ἀγῶνες.
4. Όλα τὰ ἀρσενικά ἔχουν στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ων :

τῶν ἀγῶνων, τῶν πολιτῶν, τῶν καναπέδων,
τῶν μαρμαράδων, τῶν βαρκάρηδων, τῶν καιρῶν.

* Ἀσκηση ὀρθογραφίας

α / Τὰ ἀρσενικά σέ -ας :

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. -οντας	• Τὰ κοινὰ προπαροξύτονα : ἄξοντας, γείτονας, πνεύμονας κ.ἄ.	καύσοντας, μεσαίοντας, θερμοσίφοντας
2. -ωνας	• Τὰ κύρια καί ἔθνικα προ- παροξύτονα : Ἀπόλλωνας, Πλάτωνας, Ἰάπωνας κ.ἄ.	Ἀγαμέμνονας Φιλήμονας Ἀλιάκμονας
3. -ώνας	• Τὰ παροξύτονα κοινά, πε- ριεκτικά, τοπωνύμια : ἀγώ- νας, αἰόνας, ἀμπελλόνας, ἐ- λαιόνας, Μαραθόνας κ.ἄ.	ἀλαζόνας, ἠγεμόνας, κανόνας, Μακεδόνας, Στρυμόνας

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
4. -ορας	• αὐτοκράτορας, ρήτορας, Νέστορας κ.ἄ.	
5. -τήρας	• ἀνεμιστήρας, ὁδοστρωτή- ρας κ.ἄ.	

β / Τά ἀρσενικά σέ -ης :

1. -ητής	• Συνήθως τά οὐσιαστικά πού παράγονται ἀπό ρήματα σέ -ῶ : ἐπιθεωρητής, τηλεγραφη- τής κ.ἄ.	ἰδρυτής, μηνυτής, κριτής (δέν παράγονται ἀπό ρήματα σέ -ῶ)
2. -ιστής	• Συνήθως τά οὐσιαστικά πού παράγονται ἀπό ρήματα σέ -ίζω : θεριστής, λογιστής, πολε- μιστής κ.ἄ.	δανειστής, ληστής
3. -ίτης	• οὐσιαστικά κοινά καί ἑ- θνικά : ὀπλίτης, πολίτης, Θασί- της κ.ἄ.	μαγνήτης, διαβήτης, ἰδιοκότης κ.ἄ.
4. -ώτης	• τά ἔθνη καί πολλά κοινά : Βολιώτης, Σουλιώτης, νη- σιώτης κ.ἄ.	ἀγρότης, δεσπότης, δη- μότης, τοξότης κ.ἄ.

⊙ Ὁ τονισμός τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν

- Τά ἀρσενικά οὐσιαστικά, ὅταν τονί- ὁ μαρμαράς ὁ νικητής
ζονται στή λήγουσα, παίρνουν ὄξεια : τόν παππού τό θεριστή

- Ἡ μακρόχρονη γενική, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη : $\left\{ \begin{array}{l} \text{τοῦ μαρμαρᾶ τοῦ νικητῆ} \\ \text{τῶν λοχιῶν τῶν νικητῶν} \end{array} \right.$
- Τό α στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν εἶναι μακρόχρονο : $\left\{ \begin{array}{l} \text{ὁ ἀγῶνας} \\ \text{τό χαρακτήρα} \end{array} \right.$

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί συμπλήρωσε τά κενά :

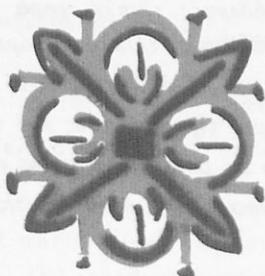
ἐπιστήμ-νας, ἀκτῆμ-νας, γνώμ-νας, δαίμ-νας, καύσ-νας,
Κίμ-νας, Σόλ-νας, Ἀλιάκμ-νας, χειμ-νας, κυκλ-νας, κοιτ-
νας, ἀλαζ-νας, πράκτ-ρας, λαμπτ-ρας, ἀνεμιστ-ρας.

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί συμπλήρωσε τά κενά :

ἀθλ-τής, ποι-τής, ἰδρ-τής, περιηγ-τής, ζυγ-στής, ἀνθρωπ-
στής, λ-στής, μεσ-της, συντοπ-της, Μεσολογγ-της, μαγν-
της, διαβ-της, ἐπαρχι-της, πατρι-της, Ἕπειρ-της, δεσπ-
της, τοξ-της.

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί βάλε τόνο :

ὁ καστανας, ὁ παπας, ὁ τραγουδιστης, τοῦ δουλευτη,
τοῦ βουτηχητη, τῶν φοιτητων, ὁ ἀγκωνας, τόν Ποσειδωνα,
τόν κοιτωνα.

Στό ζωολογικό κήπο

Ήταν ή πρώτη φορά πού τά παιδιά, ή Φρόσω καί ό Δημήτρης, επισκέπτονταν ζωολογικό κήπο. Γι' αυτό καί ή χαρά τους ήταν μεγάλη. Ήξεραν, βέβαια, τά διάφορα ζώα από τή ζωολογία, από τίς εφημερίδες καί από τίς κινηματογραφικές ταινίες· αυτό όμως πού αντίκρισαν, μόλις πέρασαν τήν πόρτα του κήπου, ήταν ένα θέαμα μοναδικό· ζώα μικρά καί μεγάλα κάθε χώρας καί κάθε λογιῆς. Έδω̄ ένας ἐλέφαντας, ἐκεῖ ένα λιοντάρι, πίο̄ κεῖ μία ὕαινα, παραπέρα ένα πλουμιστό παγόνι —τί ἀπαίσια, Θεέ μου, ή φωνή του!— καί πίο̄ πέρα μία *μαῖμου* πού διασκεδάζει μέ τήν ἀκατάσχετη φλυαρία της τόν κόσμο... Τά παιδιά ἔμεναν νά κοιτάζουν... Τέτοιες χαρές σπάνια τίς νιώθουν... Καί τί δέ θά εἶχαν νά διηγηθοῦν τό βράδυ στή μητέρα καί στή γιαγιά.

- Ὅπως βλέπεις στό κείμενο, τά θηλυκά οὐσιαστικά :

α/ τελειώνουν * στήν ὀνομαστική του ἑ- νικοῦ σέ :	<table border="0"> <tr> <td></td> <td>-α</td> <td>-η</td> <td>-ω</td> <td>-ου</td> </tr> <tr> <td>→</td> <td>ή χαρά.</td> <td>ή φωνή.</td> <td>ή Φρόσω,</td> <td>ή μαῖμου</td> </tr> </table>		-α	-η	-ω	-ου	→	ή χαρά.	ή φωνή.	ή Φρόσω,	ή μαῖμου
	-α	-η	-ω	-ου							
→	ή χαρά.	ή φωνή.	ή Φρόσω,	ή μαῖμου							

β/ διαιροῦνται σέ :	<table border="0"> <tr> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>→</td> <td>ἰσοσύλλαβα</td> <td>→</td> <td>ή χαρά - οἱ χαρές</td> </tr> <tr> <td>→</td> <td>ἀνισοσύλλαβα</td> <td>→</td> <td>ή ἀλεπού - οἱ ἀλεπούδες</td> </tr> </table> </td> </tr> </table>	<table border="0"> <tr> <td>→</td> <td>ἰσοσύλλαβα</td> <td>→</td> <td>ή χαρά - οἱ χαρές</td> </tr> <tr> <td>→</td> <td>ἀνισοσύλλαβα</td> <td>→</td> <td>ή ἀλεπού - οἱ ἀλεπούδες</td> </tr> </table>	→	ἰσοσύλλαβα	→	ή χαρά - οἱ χαρές	→	ἀνισοσύλλαβα	→	ή ἀλεπού - οἱ ἀλεπούδες
<table border="0"> <tr> <td>→</td> <td>ἰσοσύλλαβα</td> <td>→</td> <td>ή χαρά - οἱ χαρές</td> </tr> <tr> <td>→</td> <td>ἀνισοσύλλαβα</td> <td>→</td> <td>ή ἀλεπού - οἱ ἀλεπούδες</td> </tr> </table>	→		ἰσοσύλλαβα	→	ή χαρά - οἱ χαρές	→	ἀνισοσύλλαβα	→	ή ἀλεπού - οἱ ἀλεπούδες	
	→	ἰσοσύλλαβα	→	ή χαρά - οἱ χαρές						
→	ἀνισοσύλλαβα	→	ή ἀλεπού - οἱ ἀλεπούδες							

⊙
**Ένα θηλυκό
 οὐσιαστικό
 μέσα στό
 λόγο**

- τρεῖς ἀδερφές, **τριπλή χαρά**
- τρεῖς ἀδερφές, **τριπλό καμάρι**
- Πάμε μακριά **στής χαρῆς** τό νησί
- Θυμᾶμαι **τή χαρά** τους καί **τή λύπη** τους
- Ήταν σέ μένα **τρεῖς χαρές** στήν **πίκρα** φυτρωμένες
- Ἐκεῖνο τό **δῶρο** ἦταν ἀπό τίς **μεγαλύτερες χαρές** μου

* Κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ εἶναι ὁ **τελευταῖος φθόγγος** : **χαρά, ἀλεπού**. Ἡ κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι **-ες** : **χαρές, ἀλεπούδες**.

• Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους πού μπορεί νά πάρει ἕνα θηλυκό οὐσιαστικό μέσα στό λόγο.

Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τούς τύπους πού μποροῦν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά θηλυκά οὐσιαστικά.

A.— ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

⊙

1. Θηλυκά σέ -α

•

Πρώτη ομάδα

	ἡ χαρά	ἡ χώρα	ἡ θάλασσα
	Ἐνικός ἀριθμός		
᾽Όνομ.	ἡ χαρά	ἡ χώρα	ἡ θάλασσα
Γεν.	τῆς χαρᾶς	τῆς χώρας	τῆς θάλασσας
Αἰτ.	τή χαρά	τή χώρα	τή θάλασσα
Κλητ.	χαρά	χώρα	θάλασσα

	Πληθυντικός ἀριθμός		
᾽Όνομ.	οἱ χαρές	οἱ χῶρες	οἱ θάλασσες
Γεν.	(τῶν χαρῶν)*	τῶν χωρῶν	τῶν θαλασσῶν
Αἰτ.	τίς χαρές	τίς χῶρες	τίς θάλασσες
Κλητ.	χαρές	χῶρες	θάλασσες

- ▲ Κατά τό **χαρά** κλίνονται τά ὀξύτονα σέ **-ά** : → ὁμορφιά, Κηφισιά, κ.ἄ.
- ▲ Κατά τό **χώρα** κλίνονται : → ὦρα, ἡμέρα, γλώσσα κ.ἄ.
- ▲ Κατά τό **θάλασσα** κλίνονται : → ἀμέλεια, μέλισσα, Κέρκυρα κ.ἄ.
- Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα. Στίς ἄλλες πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τονίζονται ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ (βλ. κλιτικά ὑποδείγματα).

* Δέ σχηματίζουν ὅλα γενική τοῦ πληθυντικοῦ. Κοίταξε καί τήν πρώτη ἀπό τίς ἀσκήσεις πού ἀκολουθοῦν :

* 1 α/ Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό :

- Τά ἀνθη τῆς μηλιάς σκορποῦσαν χαμόγελα παντοῦ.
- Τά ἀγκάθια εἶναι οἱ ἀγρυπνοὶ φρουροὶ τῆς τριανταφυλλιᾶς.
- Οἱ φλόγες τῆς φωτιᾶς πετάχτηκαν ὡς τὰ σύννεφα.
- Τό νόμισμα τῆς βασιλόπιτας ἔπεσε σ' ἐμένα.
- Τό φῶς τῆς καντήλας τρεμόπαιζε μέσα στό σκοτάδι.
- Ὁρεσ τώρα γύρευαν τὰ κουπιά τῆς βάρκας.

β/ Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι τυπωμένο μέ μαῦρα γράμματα :

- Ἦταν ἄνθρωπος τῆς νύχτας καί ὄλοι τόν φοβόνταν.
- Ἄρπαξε τήν τροφή τῆς κουκουβάγιας καί ἔφυγε.
- Σέ λίγο διαπιστώσαμε ὅτι ἦταν καβούκι χελώνας.
- Ἡ ἀγάπη τῆς προσφυγοπούλας γιά τή χαμένη πατρίδα της δέ λεγόταν.

▲ **Βοηθητικό στοιχείο :** Ἡ γλώσσα ἔχει ἄλλους τρόπους νά ἀναπληρώνει τή γενική πού λείπει.

- Παράδειγμα :
 - Τά στολίδια τῆς ἀρχοντοπούλας.
Τά στολίδια πού φοροῦν οἱ ἀρχοντοπούλες.
 - Τά προικιά τῆς νύφης.
Τά προικιά γιά τίς νύφες.

* 2 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τὰ ὀνόματα :

- ἡ πλατεία, ἡ καρδιά, ἡ γλώσσα, ἡ εἰλικρίνεια

Παράδειγμα : Ἐκεῖνη ἡ μικρή πλατεία συγκέντρωνε ὁλόκληρο τό χωριό.

Στήν ἄκρη τῆς πλατείας ὑψωνόταν ὁ πύργος.

Λεύτερη ομάδα

ή άσπίδα

ή σάλπιγγα

Ένικός άριθμός

Όνομ.	ή άσπίδα	ή σάλπιγγα
Γεν.	της άσπίδας	της σάλπιγγας
Αίτ.	τήν άσπίδα	τή σάλπιγγα
Κλητ.	άσπίδα	σάλπιγγα

Πληθυντικός άριθμός

Όνομ.	οί άσπίδες	οί σάλπιγγες
Γεν.	των άσπίδων	των σαλπίγγων
Αίτ.	τίς άσπίδες	τίς σάλπιγγες
Κλητ.	άσπίδες	σάλπιγγες

▲ Κατά τό **άσπίδα**
κλίνονται :

α/ *είκόνα, μητέρα, Σαλαμίνα* κ.ά.
β/ Τά τρισύλλαβα καί πολυσύλλαβα παροξύτονα σέ **-ίδα** καί **-άδα** : *έλπίδα, έφημερίδα, ομάδα* κ.ά.

▲ Κατά τό **σάλπιγγα**
κλίνονται :

α/ *διώρυγα, σήραγγα, φάλαγγα* κ.ά.
β/ Τά θηλυκά σέ **-ότητα** καί **-ύτητα** : *θερμότητα, ταχύτητα* κ.ά.

- Τονίζονται σέ όλες τίς πτώσεις όπου καί στήν όνομαστική τοῦ ένικοῦ. Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ όμως τονίζονται πάντοτε στήν παραλήγουσα : **άσπίδων, σαλπίγγων.**

Άσκηση

* Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά όνόματα :

- ή γοργόνα, ή σειρήνα, ή ιδιότητα, ή διώρυγα

Παράδειγμα : **Η** γοργόνα χάθηκε πάλι μέσα στά κύματα.

Λίγοι ήξεραν τήν ιστορία της γοργόνας.

2. Θηλυκά σέ -η

	ή φωνή	ή τέχνη	ή θύμηση
	Ένικός ἀριθμός		
Όνομ.	ή φωνή	ή τέχνη	ή θύμηση
Γεν.	τῆς φωνῆς	τῆς τέχνης	τῆς θύμησης
Αἰτ.	τή φωνή	τήν τέχνη	τή θύμηση
Κλητ.	φωνή	τέχνη	θύμηση

	Πληθυντικός ἀριθμός		
Όνομ.	οἱ φωνές	οἱ τέχνες	οἱ θύμησης
Γεν.	τῶν φωνῶν	τῶν τεχνῶν*	— **
Αἰτ.	τίς φωνές	τίς τέχνες	τίς θύμησης
Κλητ.	φωνές	τέχνες	θύμησης

▲ Κατά τό φωνή κλίνονται
τά ὄξυτονα σέ -ή	→	αἰγή, ζωή, Ἀφρική κ.ἄ.
▲ Κατά τό τέχνη κλίνονται	→	ἀγάπη, φήμη, Ἰθάκη κ.ἄ.
▲ Κατά τό θύμηση κλίνονται	→	ἀντάμωση, κούραση, Χρυσόθε-
μη κ.ἄ.

- Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα. Στίς ἄλλες πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τονίζονται ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ (βλ. κλιτικά ὑποδείγματα).

Ἄσκηση

- * Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- ἡ ἀγάπη, ἡ δίκη, ἡ γραμμή, ἡ ἀντάμωση.

* Δέ σχηματίζουν ὅλα γενική πληθυντικοῦ.

** Δέ σχηματίζουν γενική πληθυντικοῦ.

Παράδειγμα : Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν τόπο τοῦ τοῦ ἔκαιγε τὰ
σωθικά.

Ζητοῦσε κάθε μέρα σημάδια τῆς ἀγάπης.

Θ

3. Θηλυκά σέ -ω

ἢ Καλυψώ ἢ Φρόσω

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἢ	Καλυψώ	ἢ	Φρόσω
Γεν.	τῆς	Καλυψῶς	τῆς	Φρόσως
Αἰτ.	τήν	Καλυψώ	τή	Φρόσω
Κλητ.		Καλυψώ		Φρόσω

▲ Κατά τό **Καλυψώ** κλίνονται
τά ὀξύτονα σέ -ῶ :

ἢ ἠχώ, ἢ Ἀργυρώ
ἢ Σαπφώ κ.ἄ.

▲ Κατά τό **Φρόσω** κλίνονται
τά παροξύτονα σέ -ω :

ἢ Δέσπω, ἢ Μάρω κ.ἄ.
Εἶναι ὅλα κύρια ὀνόματα προ-
σώπων.

● Τά ὀνόματα σέ -ω δέν ἔχουν πληθυντικό ἀριθμό.

▲ **Ὅρθογραφία.** Τά θηλυκά σέ -ω γράφονται μέ -ω καί, ὅταν
τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν ὀξεῖα : **Καλυψώ.**

Ἄσκηση

* Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

• ἢ Σαπφώ, ἢ Δέσπω, ἢ Μυρτώ

Παράδειγμα : Ἡ Σαπφώ καταγόταν ἀπό τή Λέσβο.

Τά ποιήματα τῆς Σαπφῶς ἔχουν μιά με-
λωδία.

B.— ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

Ἄνισοσύλλαβα θηλυκά οὐσιαστικά ὑπάρχουν λίγα. Εἶναι κυρίως αὐτά πού τελειώνουν σέ -οῦ.

ἢ ἄλεπού

	Ἐνικός· ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Ὄνομ.	ἡ ἄλεπού	οἱ ἄλεπούδες
Γεν.	τῆς ἄλεπούς	τῶν ἄλεπούδων
Αἴτ.	τήν ἄλεπού	τίς ἄλεπούδες
Κλητ.	ἄλεπού	ἄλεπούδες

▲ Κατά τό ἄλεπού κλίνονται : μαῖμού, γλωσσού, ὕπναρού κ.ἄ.

▲ Τά θηλυκά σέ -οῦ παίρνουν ὀξεῖα : ἄλεπού.

○ Ἄνισοσύλλαβα εἶναι καί μερικά θηλυκά σέ -α :

ἢ γιαγιά → γιαγιάδες — γιαγιάδων κτλ.

ἢ κυρά → κυράδες — κυράδων κτλ.

ἢ μαμά → μαμάδες — μαμάδων κτλ.

ἢ μάνα → οἱ μανάδες (ἀλλά καί μάνες) — τῶν μανάδων κτλ.

Ἄσκηση

* Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

• ἢ ἄλεπού, ἢ μαῖμού

• Παράδειγμα : Ἡ ἄλεπού βγήκε γιά κυνήγι.

Τῆς ἄλεπούς τά καμώματα τά κατάλαβε
ἕνα γέρικο σκυλί.

Γενικές παρατηρήσεις στά θηλυκά

1. Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ σχηματίζεται, ἂν προσθέσουμε ἕνα ς στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ :

ἡ χαρά - τῆς χαρᾶς, ἡ φωνή - τῆς φωνῆς, ἡ ἄλεπού - τῆς ἄλεπούς

2. Κάθε θηλυκό ἔχει σέ κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική :

ἡ χώρα οἱ χώρες ἡ ἄλεπού οἱ ἄλεπούδες

τή χώρα τίς χώρες τήν ἄλεπού τίς ἄλεπούδες

χώρα χώρες ἄλεπού ἄλεπούδες

Ἔτσι ὅλα τά θηλυκά ἔχουν στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη *-ες*.

3. Ἔτσι ὅλα τά θηλυκά ἔχουν στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη *-ων* :

τῶν θαλασσῶν, τῶν ἐλπίδων, τῶν σαλίγγων, τῶν ἄλεπούδων

* Ἀσκηση ὀρθογραφίας

α/ Τά θηλυκά σέ *-α*

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. <i>-αία</i>	<i>• ἀγλαία, κεραία, Νίκαια κ.ἄ.</i>	<i>θεά, ἰδέα, νέα, παρέα</i>
2. <i>-αίνα</i>	<i>• δράκαινα, Μαυρομιχάλι- να κ.ἄ.</i>	
3. <i>-ιά</i>	<i>• βραδιά, ξενιτιά, ξαστεριά κ.ἄ.</i>	<i>Ἐξαιροῦνται ὅσα πα- ράγονται ἀπό ρήμα- τα σέ <i>-εῦω</i>: αὐτά γρά- φονται μέ <i>ει</i>: <i>γιατρεία, δουλειά κ.ἄ.</i></i>

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
4. -ία	• Τά παροξύτονα: <i>ἀηδία, ἀμνηστία</i> κ.ἄ.	Έξαιρούνται ὅσα πα- ράγονται ἀπό ρήματα σέ -εύω καί ἀπό ἐπί- θετα σέ -ύς: <i>ἐρμηνεία, λατρεία</i> κ.ἄ. <i>πλατεία, ὀ- ξεία</i> κ.ἄ.
5. -εια	• Τά προπαροξύτονα: <i>ἄδεια, ἀλήθεια, βοήθεια</i> κ.ἄ.	<i>ἄγνοια, διχόνοια, ἔννοια, ὁμόνοια, παλίρροια, Εὐ- βοια.</i>
6. -ίδα	• <i>ἀσπίδα, πατρίδα</i> κ.ἄ.	
7. -ίλα	• <i>καπνίλα, χρωματίλα</i> κ.ἄ.	
8. -ισσα	• <i>ἀρχόντισσα, ροδίτισσα</i> κ.ἄ.	<i>Λάρισα</i>
9. -τρια	• <i>ἐργάτρια, μαθήτρια</i> κ.ἄ.	
10. -ότητα	• <i>θερμότητα, ποιότητα</i> κ.ἄ.	
11. -ύτητα	• <i>ταχύτητα, εὐθύτητα</i> κ.ἄ.	
β/ Τά θηλυκά σέ -η		
1. -η	<i>πηγή, πράξη, σκέψη</i> κ.ἄ.	
2. -οσύνη	<i>καλοσύνη, δικαιοσύνη</i> κ.ἄ.	

γ/ Ὁ τονισμός τῶν θηλυκῶν

• Τά θηλυκά οὐσιαστικά ὅταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα :
Έξαιρούνται καί παίρνουν περισπωμένη τά ὀνόματα :	<i>ἡ χαρά, ἡ τιμή</i>
<i>ἡ ἄλεπούς, ἡ Μυρτώ</i>
	<i>γῆ, Ἄθηνᾶ, Ναυσικά</i>
• Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη :	<i>τῆς χαρᾶς, τῆς τιμῆς</i>
<i>τῆς ἄλεπούς, τῆς Μυρτώος</i>
<i>τῶν τιμῶν</i>

- Τό α στή λήγουσα τῶν θηλυκῶν εἶναι μακρόχρονο :

ἡ μούσα
ἡ χώρα

Ἄσκήσεις

- * 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τό κενό :
 - περικεφαλ-α, ν-α, λύκ-να, ἐλ-ά, γειτον-ά, βραδ-ά, παντρ-ά, ἡγεμον-α, τυρανν-α, ἐρμην-α, θητ-α, δασ-α, ἄδ-α, εἰλικρίν-α, συγγέν-α, διχόν-α, ἐνν-α, ἄγν-α, γειτον-α, Σαμιώτ-α, ἀνατριχ-λα, μεγαλ-σ-νη, χριστιαν-σ-νη, βαρ-τ-τα, διευθύντ-α.
- * 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά βάλεις τόνο :
 - ἡ δουλεια, τῆς δουλειας, ἡ Σμαρω, τῆς Σμαρωσ, τῶν καρδιων, ἡ γλωσσα, τήν ὠρα, τῆς χωρας.
- * 3 Νά γράφεις στήν ἴδια πτώση τοῦ πληθυντικοῦ τά ὀνόματα :
 - τῆς ρίζας, ἡ φλόγα, ἡ φλέβα, τῆς ὠφέλειας, ἡ θύελλα, τῆς ἐργασίας, ἡ λαμπάδα, τήν ἐλπίδα, τῆς μητέρας, τή στήλη, ἡ τέχνη.
- * 4 Νά γράφεις τό ἓνα ἀπό τά δύο οὐσιαστικά στή γενική, ἔτσι πού νά σχηματιστοῦν φράσεις :

τά λουλούδια - ἡ μητέρα,	ἡ περιφέρεια	- ὁ κύκλος
τό βιβλίον - ἡ φοιτήτρια,	ὁ ποταμός	- ἡ βοή
τό χρῶμα - ἡ σημαία,	τά ἀποτελέσματα	- οἱ ἐξετάσεις
γιορτή - Λητώ,	ἡ μέλισσα	- ἡ κυψέλη

Παράδειγμα : τά λουλούδια τῆς μητέρας.
- * 5 Νά βάλεις στόν πληθυντικό τίς παρακάτω φράσεις :
 - Ἡ νεράιδα βγήκε μέσα ἀπό τή λίμνη.
 - Ἡ κόρη ἀνοιξε τά μάτια της καί ζήτησε τή μητέρα της.
 - Στήν πεδιάδα ἤχοῦσε πρόσχαρα ἢ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ.

- Ἡ φωνή τῆς Σειρήνας ἔφτασε καί στά δικά του τ' αὐτιά.
- Ἦταν μιὰ ἀπόκοσμη μουσική.
- Πῆρε ὁ θεὸς τὴ λύρα του καί ἄρχισε νά τραγουδεῖ.
- Φοβᾶσαι τὴν ἦττα καί ἀποφεύγεις τὸν ἀγῶνα;
- Ἡ φωνή του ἦταν σάν τὴ βροντὴ τῆ μακρινῆ πού φοβερίζει τὸν ὀδοιπόρο.

ΚΛΙΣΗ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε

*Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε καί πῆρε τὸ φεγγάρι.
ἐκάλεσε καί στή χαρὰ συμπέθερους τ' ἀστέρια·
τά σύννεφα τοὺς ἔστρωσε στρώματα γιὰ νά κάτσουν,
τοὺς ἔβαλε προσκέφαλα τίς ράχες ν' ἀκουμπήσουν,
τοὺς ἔβαλε καί τράπεζα στοὺς κάμπους τὰ λουλούδια,
τοὺς ἔβαλε φαῖ νά φᾶν τὸ μόσκο καί τὰ ἄνθη.
Κρασί τοὺς ἔδωσε νά πιοῦν θάλασσες καί ποτάμια·
κι ἀπ' ὅλα τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ Αὐγερινὸς δὲν ἦρθε·
κι αὐτοῦ πρὸς τὸ ξημέρωμα Αὐγερινὸς ἐφάνη·
φέρνει τὸν ὕπνο ζωντανό στά νιόγαμπρα πεσκέσι,
φέρνει καί στοὺς συμπέθερους τὸ φῶς γιὰ νά τοὺς φέξει.*

(Δημοτικὸ)

- Ὅπως βλέπουμε στὸ κείμενο τὰ οὐδέτερα διαιροῦνται σέ :

α/ ἰσοσύλλαβα

τὸ σύννεφο - τοῦ σύννεφου

β/ ἀνισοσύλλαβα

τὸ στρῶμα - τοῦ στρώματος - τὰ στρώματα

- Τὰ ἰσοσύλλαβα τε-
λειώνουν σέ

→ -ο -ι -ος
τὸ σύννεφο, τὸ φεγγάρι, τὸ ἄνθος

- Τὰ ἀνισοσύλλαβα
τελειώνουν σέ

→ -μα -σιμο -ας -ως
τὸ στρῶμα, τὸ γράψιμο, τὸ κρέας, τὸ φῶς

Ένα
ουδέτερο
ουσιαστικό
μέσα στο
λόγο

- Διψάσαμε τό μεσημέρι
μά τό νερό γλυφό.
- Άνεβαίνοντας βρήκαμε τή μάνα τοῦ νεροῦ.
- Σκύψαμε στή βρυσούλα νά πιοῦμε νερό.
- Τά νερά κατέβαιναν ὀρμητικά ἀπό τό βράχο.
- Φτάσαμε στίς πηγές τῶν γάργαρων νερῶν.
- Ὅλου τοῦ κόσμου τά νερά, θάλασσα, ἐσύ τά πίνεις.

• Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους πού μπορεῖ νά πάρει ἕνα ουδέτερο ουσιαστικό μέσα στό λόγο.

Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τούς τύπους πού μποροῦν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά ουδέτερα ουσιαστικά.

Α.— ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ*

1. Ουδέτερα σέ -ο

	τό νερό	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
	Ὁξύτονα	παροξύτονα	προπαροξύτονα	

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	τό νερό	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
Γεν.	τοῦ νεροῦ	τοῦ βιβλίου	τοῦ σύννεφου	τοῦ θεάτρου
Αἰτ.	τό νερό	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
Κλητ.	νερό	βιβλίο	σύννεφο	θέατρο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	τά νερά	τά βιβλία	τά σύννεφα	τά θέατρα
Γεν.	τῶν νερῶν	τῶν βιβλίων	τῶν σύννεφων	τῶν θεάτρων
Αἰτ.	τά νερά	τά βιβλία	τά σύννεφα	τά θέατρα
Κλητ.	νερά	βιβλία	σύννεφα	θέατρα

* Ὅσα ουδέτερα ἔχουν στή γενική τοῦ ἐνικοῦ τίς καταλήξεις -ου καί -ους εἶναι ἰσοσύλλαβα: τό νερό - τοῦ νεροῦ, τό βάρος - τοῦ βάρους.

▲ Κατά τό νερό κλίνονται τά ὄξύ- τονα σέ -ό:	βουνό, φτερό, χωριό κ.ἄ.
▲ Κατά τό βιβλίο κλίνονται τά παροξύτονα σέ -ο:	γραφεῖο, δέντρο, θηρίο, κ.ἄ.
▲ Κατά τό σύννεφο κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα σέ -ο κρατοῦν τόν τόνο στήν προπαραλήγου- σα σέ ὅλες τίς πτώσεις:	λυκόσκυλο, τριαντάφυλλο, Λιτόχωρο κ.ἄ. Εἶναι συνήθως σύνθετα
▲ Κατά τό θέατρο κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα σέ -ο στή γε- νική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πλη- θυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:	ἄτομο, μέτωπο, Ἄγραφα κ.ἄ. ↓ ↓ ↓ τοῦ τοῦ τῶν ἄτόμον, μετώπον, Ἀγράφων

⊙

2. Οὐδέτερα σέ -ι

	τό παιδί	τό λουλούδι
	ὄξύτονα	παροξύτονα
	Ἐνικός ἀριθμός	
ἽΟνομ.	τό παιδί	τό λουλούδι
Γεν.	τοῦ παιδιοῦ	τοῦ λουλουδιοῦ
Αἰτ.	τό παιδί	τό λουλούδι
Κλητ.	παιδί	λουλούδι
	Πληθυντικός ἀριθμός	
ἽΟνομ.	τά παιδιά	τά λουλούδια
Γεν.	τῶν παιδιῶν	τῶν λουλουδιῶν
Αἰτ.	τά παιδιά	τά λουλούδια
Κλητ.	παιδιά	λουλούδια

▲ Κατά τό παιδί κλίνονται τά ὄξύτονα σέ -ί:	αὐτί, βιολί, Δαφνί κ.ἄ.
--	-------------------------

▲ Κατά τό λουλούδι κλίνονται τά παροξύτονα σέ -ι:	καλοκαίρι, βλαστάρι,
ἀρνάκι, Μεσολόγγι κ.ἄ.
▲ Τά οὐδέτερα σέ -ι τονίζονται στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ στή λήγουσα:	τοῦ παιδιοῦ - τοῦ λουλουδιοῦ,
τῶν παιδιῶν - τῶν λουλουδιοῶν
▲ Τά ὑποκοριστικά σέ -άκι καί -ούλι δέν ἔχουν συνήθως γενική.	

⊙ 3. Οὐδέτερα σέ -ος

	τό βάρος	τό ἔδαφος	τό βάρος	τό ἔδαφος
	παροξύτονα	προπαροξύτονα	παροξύτονα	προπαροξύτονα
	Ἐνικός	ἀριθμός	Πληθυντικός	ἀριθμός
Ὄνομ.	τό βάρος	τό ἔδαφος	τά βάρη	τά ἐδάφη
Γεν.	τοῦ βάρους	τοῦ ἐδάφους	τῶν βαρῶν	τῶν ἐδαφῶν
Αἰτ.	τό βάρος	τό ἔδαφος	τά βάρη	τά ἐδάφη
Κλητ.	βάρος	ἔδαφος	βάρη	ἐδάφη

▲ Κατά τό βάρος κλίνονται τά παροξύτονα σέ -ος	ἄνθος, κράτος, Ἴστρος κ.ἄ.
▲ Κατά τό ἔδαφος κλίνονται τά προπαροξύτονα σέ -ος. Αὐτά στή γενική τοῦ ἐνικοῦ

καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα. | μέγεθος, στέλεχος κ.ἄ.

τό μέγεθος - τοῦ μεγέθους -
τά μεγέθη |
| ▲ Τά οὐδέτερα σέ -ος στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα: | τό δάσος - τῶν δασῶν
τό στέλεχος - τῶν στελεχῶν |

▲ Ὀρθογραφία.

Τὰ οὐδέτερα σέ -ος στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί -κλητική τοῦ πληθυντικοῦ τελειώνουν σέ -η : τά *βάρη*.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- τό δάσος, τό ὑπουργεῖο, τό ἀηδόνι, τό θέατρο
- Παράδειγμα : **Τό δάσος** ἄρχιζε ἀπό τήν κορυφή τοῦ βουνοῦ.
Στήν ἄκρη τοῦ **δάσους** εἶχε στήσει ὁ μπαρ-
μα - Θωμᾶς τήν καλύβα του.
- * 2 Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό καί ἀντίστροφα :
- —“Ὅπως καί μέ τό λουλούδι. Ἄν ἀγαπᾶς ἓνα λουλούδι πού βρίσκεται σέ κάποιο ἀστέρι, εἶναι ὁμορφα τή νύχτα νά κοιτᾶς τόν οὐρανό. Ὅλα τ' ἀστέρια λουλουδιίζουν.
 - Σκύψε νά δεῖς τή ρίζα σου στῆς θάλασσας τά βάθη.
 - Γιά τήν πρόοδο τοῦ κράτους ὑπεύθυνος εἶναι ὁ κάθε πολίτης.
 - Αὐτοῦ τοῦ μεγέθους δέν ἔχω ἄλλα δείγματα.
- * 3 Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις :
• Τά βέλ- ἔπεφταν βροχή.	• Τά γέν- εἶναι τρία.
• Τόν ἐπνιξε τό πάθ-	• Τόν ἐπνιξαν τά πάθ-
• Τράβηξε τό ξίφ- ἀπό τό	• Πῆρε τό βιολ- καί ἄρχισε
θηκάρι. νά παίζει.
• Βρισκόμασταν στά μέσα	• Ἦρθε καί ἡ ἐβδομάδα τῶν
τοῦ καλοκαιρ- παθ-
- * 4 Νά ὑπογραμμίσεις ὅλα τά οὐδέτερα τοῦ κειμένου καί νά πεῖς ποιά εἶναι ἰσοσύλλαβα καί ποιά ἀνισοσύλλαβα.

4. Ουδέτερα σέ - μα

	τό σῶμα	τό πρόβλημα
	παροξύτονα	προπαροξύτονα
	Ἐνικός	ἄριθμός
Ὄνομ.	τό σῶμα	τό πρόβλημα
Γεν.	τοῦ σώματος	τοῦ προβλήματος
Αἰτ.	τό σῶμα	τό πρόβλημα
Κλητ.	σῶμα	πρόβλημα

	Πληθυντικός	ἄριθμός
Ὄνομ.	τά σώματα	τά προβλήματα
Γεν.	τῶν σωμάτων	τῶν προβλημάτων
Αἰτ.	τά σώματα	τά προβλήματα
Κλητ.	σώματα	προβλήματα

- ▲ Κατά τό **σῶμα** κλίνονται τά παροξύτονα καί τά προπερισπώμενα σέ **-μα**:

	<i>γράμμα, δέρμα, βῆμα, χρωμα κ.ἄ.</i>
--	--
- ▲ Κατά τό **πρόβλημα** κλίνονται τά προπαροξύτονα σέ **-μα**:

	<i>ζήτημα, μάθημα, ὄνομα, ποίημα κ.ἄ.</i>
--	---
- Τά ουδέτερα σέ **-μα** στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα:

	<i>τῶν σωμάτων - τῶν προβλημάτων</i>
--	--------------------------------------
- ▲ **Ὄρθογραφία.** Τά ουδέτερα σέ **-ημα** γράφονται μέ **η**: *μηχάνημα, τηλεγράφημα.* Ὅμως: *ἴδρυμα, κατάλυμα, μῆνυμα κ.ἄ.*

* Ὅσα ουδέτερα ἔχουν στή γενική τοῦ ἐνικοῦ τήν κατάληξη **-ος** εἶναι ἀνισοσύλλαβα.

⊙

5. Ουδέτερα σέ -σιμο

τό δέσιμο

προπαροξύτονα

Ένικός ἀριθμός Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Γεν.	τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων*
Αἰτ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Κλητ.	δέσιμο	δεσίματα

▲ Κατά τό δέσιμο κλίνονται τά προπαροξύτονα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο):	κλείσιμο, τρέξιμο, γράψιμο κ.ἄ.
▲ Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα:	τῶν δεσιμάτων
τῶν γραψιμάτων

⊙

6. Ουδέτερα σέ -ας, -ως (ος)

τό κρέας

τό φῶς

Ένικός ἀριθμός Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα	τά φῶτα
Γεν.	τοῦ κρέατος	τοῦ φωτός	τῶν κρέατων	τῶν φώτων
Αἰτ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα	τά φῶτα
Κλητ.	κρέας	φῶς	κρέατα	φῶτα

▲ Κατά τό κρέας κλίνονται:	τό πέρας καί τό τέρας
▲ Ὁμοια μέ τό φῶς κλίνονται:	τό γεγονός καί τό καθεστῶς
Αὐτά στή γενική τοῦ ἐνικοῦ
τονίζονται στήν παραλήγουσα:
τοῦ γεγονότος, τοῦ καθεστώτος.

* Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι σπάνια.

- Στή γενική του πληθυντικού των κρεάτων, των φώτων κτλ. νίζονται στήν παραλήγουσα:

- ▲ **Ὄρθογραφία.** Πρόσεξε τά ὀνόματα φῶς, καθεστῶς, γεγονός· καθένα ἔχει τή δική του ὀρθογραφία.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- . τό βῆμα, τό κλείσιμο, τό τέρας, τό γεγονός,
 Παράδειγμα : Τό **διάλειμμα** κράτησε πολύ.
 Θυμοῦμαι ἦρθες καί μέ βρήκες τήν ὥρα
 τοῦ **διαλείματος**.
- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ὄνομα πού ταιριάζει :
- τό ἄναμμα Ἔνα τόσο σημαντικό... δέν μπορούσε νά περάσει ἀπαράτηρητο.
 τό γεγονός Αὐτός δέν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν ἕνα σωστό...
 τό τέρας ... ἦταν τυραννικό καί πίεζε τοὺς πολίτες.
 τό φῶς Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ... ἦταν μιά μόνιμη
 τό καθεστῶς παρεξήγηση ἀνάμεσα στίς δυό οἰκογένειες.
 τό σβήσιμο Τό... καί τό... τῶν... δέν εἶναι παιχνίδι·
 μπορεῖ νά κάψει τίς λάμπες.

⊙

Γενικές παρατηρήσεις στά οὐδέτερα

1. Κάθε οὐδέτερο ἔχει σέ κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική :

Ὄνομ.	τό βάρος	τά βάρη	τό πρόβλημα	τά προβλήματα
Αἰτ.	τό βάρος	τά βάρη	τό πρόβλημα	τά προβλήματα
Κλητ.	βάρος	βάρη	πρόβλημα	προβλήματα

2. Τά άνισοσύλλαβα ούδέτερα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα :
- τῶν σωμάτων, τῶν δεσιμάτων, τῶν κρεάτων, τῶν φώτων*
3. Ὅλα τά ούδέτερα στή γενική πληθυντικοῦ ἔχουν κατάληξη *-ων*.
- τῶν νερῶν, τῶν τραγουδιῶν, τῶν ἔδαφῶν, τῶν φώτων*

Ἐσκήσεις

- * 1 Στίς ἀκόλουθες φράσεις νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό καί ἀντίστροφα ὅπου ταιριάζει (Ἡ πτώση δέν ἀλλάζει) :

• τό ὕψος τοῦ βουνοῦ.	• τά ἄγρια καί τά ἡμερα τοῦ βουνοῦ καί τοῦ λόγκου.
• τά μήκη τῶν ποταμῶν.	• τό φάρμακο τοῦ ἔλκουσ.
• τό πλάτος τοῦ ὑφάσματος.	• τό τραγοῦδι τῆς γῆς.
• τό σβήσιμο καί τό ἄναμμα τοῦ φωτός.	• τό τέλος τοῦ ταξιδιοῦ.
• τά κέρδη τοῦ ἐμπόρου.	

- * 2 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό κατάλληλο οὐσιαστικό :

ὄρη	Τ' ἄκουσε ὁ ἥλιος κι ἔφριξε...	τό κόκκινο
κάστρα	ἔριξε	
τά χωριά	Ἦταν σπασμένο τό ἕνα τό... του.	
τό ἔδαφος	Κάμποι τῆς Σαλονίκης κι... τοῦ Μοριᾶ	
τό φῶς	ποῦ' ν' τά παρμένα... ποῦ' ναι...	
τραγοῦδι	... ἦταν ἀνώμαλο καί δύσβατο.	
φετερό	ἕνα... γέμισε τήν πλάση.	

- * 3 α/ Νά σχηματίσεις οὐσιαστικά σύμφωνα μέ τό παράδειγμα :

λούζω	—	λούσιμο	διώχνω	—	διώξιμο
κλείνω	—		φράζω	—	
λύνω	—		ψάχνω	—	
δένω	—		κράζω	—	

σκύβω	—	σκύψιμο	γράφω	—	γράμμα
ράβω	—		σκάβω	—	
βάφω	—		κόβω	—	
κόβω	—		ράβω	—	

β/ Πρόσεξε τήν προηγούμενη άσκηση και πές από τί παράγονται τά ούδέτερα sé -**σιμο**, -**ξιμο**, -**ψιμο** ;

*** Άσκηση όρθογραφίας**

α) Τά ούδέτερα sé -**ο**

Τελειώνονν sé	Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
1. -ο	• <i>άτομο, βουό</i>	
2. -εϊο	• Τά παροξύτονα πού φανερώνουν τόπο : <i>γραφεϊο, κουρεϊο</i> κ.ά.	
3. -ητό	• <i>κυνηγητό, ποδοβολητό</i> κ.ά.	
4. -ιο	• <i>γέλιο, τετράδιο, έστιατόριο, φυλάκιο</i> κ.ά.	Έξαιρουνται : <i>ισόγειο, ύπόγειο</i>
5. -ριό	• <i>καμπαναριό, νοικοκυριό</i> κ.ά.	<i>μαγειρειό</i>
6. -τήριο	• <i>γυμναστήριο, δικαστήριο</i> κ.ά.	<i>κτίριο, μαρτύριο</i>
β/ Τά ούδέτερα sé - ι		
1. -ι	<i>καλοκαίρι, τραγούδι</i> κ.ά.	<i>βράδυ, δάκρυ, δόρυ, δίχτυ, όξύ, στάχυ.</i> • Τό βράδυ, όταν σχηματίζει καταχρηστικό δίφθογγο, γράφεται μέ ι : <i>βραδίου, βράδια.</i>

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
2. -ίδι	βαρίδι, ταξίδι κ.ἄ.	ἀντικλείδι, στρείδι, καρύδι, φρύδι, κρεμμύδι, Παλαμήδι.
3. -όνι	λεμόνι, τιμόνι κ.ἄ.	άλωνι, κυδώνι κ.ἄ.
4. -τήρι	κλαδευτήρι, ποτήρι κ.ἄ.	Ἐξαιροῦνται ὅσα ἔχουν δεύ- τερο συνθετικό τῆ λέξη τυ- ρί : κεφαλοτύρι.

γ/ Ὁ τονισμός τῶν οὐδετέρων

• Τό ι στό τέλος τῶν οὐδετέρων
εἶναι μακρόχρονο	τό <i>άλωνι</i>
• Τό α στό τέλος τῶν οὐδετέρων
εἶναι βραχύχρονο	τό <i>σῶμα</i> , τά <i>δῶρα</i>
• Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν το-
νίζεται παίρνει περισπωμένη	τοῦ <i>νεροῦ</i> , τοῦ <i>τραγουδιοῦ</i>
τῶν <i>νερῶν</i> , τῶν <i>τραγουδιῶν</i>

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τό κενό :
- ἰατρ-ο, σωματ-ο, σχέδ-ο, παραμιλ-τό, σιδερωτ-ρ-ο,
πιεστ-ρ-ο, δάκρ-, στάχ-, βραδ-ῶν, ἄλάτ-, θυμάρ-,
τουφεκ-δ-, πρι-ν-, κυδ-ν-, ξυπνητ-ρ-, ἀντικλ-δ-,
στρ-δ-, κτ-ρ-ο, μαρτ-ρ-ο, ἰσόγ-ο, καρ-δ-, φρ-δ-.
- * 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά βάλεις τόν τόνο :
τοῦ καταρτιοῦ, τῶν παιδιῶν, τά σχολεῖα, τό ποτιστήρι, τό
νημα, τά φῶτα, τά καθεστῶτα, τό χρῶμα.

Ἐκτός τῶν οὐσιαστικῶν :

- ▲ Μερικά διατηροῦν σέ ὅλες τῖς πτώσεις τήν ἴδια κατάληξη. Αὐτά λέγονται
- ▲ Μερικά συνηθίζονται μόνο σέ μερικές πτώσεις. Αὐτά λέγονται
- ▲ Μερικά ἀλλάζουν γένος στόν πληθυντικό ἀριθμό. Ἀκολουθοῦν ἔτσι δύο κλίσεις. Αὐτά λέγονται
- ▲ Μερικά σχηματίζουν στόν ἐνικό ἢ στόν πληθυντικό δύο τύπους. Αὐτά λέγονται
- ▲ Μερικά δέν κλίνονται σύμφωνα μέ μιά ἀπό τῖς κλίσεις τῶν ἄλλων οὐσιαστικῶν, ἀλλά σχηματίζονται μέ δικό τους τρόπο. Αὐτά λέγονται

ἄκλιτα: *Κιλκίς, ρεκόρ κ.ἄ.*

ἔλλειπτικά: *τό δεῖλι, τό σέλας κ.ἄ.*

διπλόκλιτα: { *ἡ νιότη - τά νιάτα*
ὁ Τάρταρος - τά Τάρταρα
ὁ βράχος - οἱ βράχοι -
τά βράχια

διπλόμορφα: { *ἐλέφαντας - ἐλέφας*
οἱ γονιοί - οἱ γονεῖς

ιδιόκλιτα: { *ὁ δεκανέας - οἱ δεκανεῖς*
ἡ σκέψη - οἱ σκέψεις
ἡ εἴσοδος - οἱ εἴσοδοι(ες)
τό καθήκον - τά καθήκοντα

⊙ Ὅλα αὐτά τῶν οὐσιαστικῶν τῶν ὀνομάζουμε **ἀνώμαλα οὐσιαστικά**.

Ἀσκήσεις

* 1 Ἐκτός τῶν παρακάτω οὐσιαστικῶν ποιά εἶναι ἄκλιτα, ποιά ἔλλειπτικά, ποιά διπλόκλιτα, ποιά διπλόμορφα καί ποιά ἰδιόκλιτα ;

τό ζενίθ, ὁ Ἄϊνστάϊν, ἡ κ. Παπαναστασίου, τά ἥπατα, τό ὄφελος, ὁ λαιμός, ὁ λόγος, ὁ γέρος, ὁ καπετάνιος, ὁ φούρναρης, ὁ κουρέας, ἡ τάξη.

* 2 Νά συμπληρώσεις τή φράση μέ τό ουσιαστικό πού ταιριάζει (μπορεί νά αλλάξει ό αριθμός καί ή πτώση):

ό λόγος	Ταξιδεύαμε πρός τό Βορρά καί ήμασταν όλο άγωνία· θά βλέπαμε τό βόρειο...
τά ήπατα	... δέν τά αγάπησε ποτέ του· ήθελε μονάχα τήν ύγεία του.
ό δεσμός	Στήν άρχή τά είχε χαμένα· δέν άργησε όμως νά έρθει...
τό σέλας	Μοϋ κόπηκαν... από τόν τρόμο πού πήρα.
ό πλοϋτος	Ξεσηκώθηκε ό λαός καί έσπασε... τής σκλαβιάς.
τά σύγκαλα	Ήταν έθνική έπέτειος καί έκφωνήθηκαν... έπίσημοι.
ό λαιμός	Τά έργα είναι προτιμότερα από... 'Υποφέρει κάθε χειμώνα από... του.

* 3 Νά σχηματίσεις μία φράση μέ καθένα από τά ουσιαστικά:

- νιότη, νιάτα, βράχος, βράχοι, βράχια, ζενίθ, καπετάν Γιώργης, κύρ Παντελής, 'Αι-Δημήτρης.

Ίδιόκλιτα ουσιαστικά

α) ΙΔΙΟΚΛΙΤΑ ΑΡΣΕΝΙΚΑ

Τελειώνουν σέ → { $\begin{matrix} -έας \\ δεκανέας \end{matrix}$

ὁ δεκανέας

		Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ὁ	δεκανέας	οἱ δεκανεῖς
Γεν.	τοῦ	δεκανέα	τῶν δεκανέων
Αἰτ.	τό	δεκανέα	τούς δεκανεῖς
Κλητ.		δεκανέα	δεκανεῖς

- Κατά τό δεκανέας κλίνονται : *κουρέας, γραμματέας, συγγραφέας*
κ.ἄ.
- ▲ Ὅρθογραφία. Οἱ πληθυντικοί σέ -εῖς παίρνουν περισπωμένη :
οἱ δεκανεῖς.

Ἄσκήσεις

- * 1 Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις :
- Ὁ συγγραφέας αὐτοῦ τοῦ βιβλίου μᾶς εἶναι ἄγνωστος.
 - Ἀπό τότε κανένας στή γειτονιά δέν εἶδε πάλι τόν καλό μας κουρέα.
 - Ὁ λόχος ἄλλαξε ὄψη· ἡ προσπάθεια τοῦ δεκανέα ἔφερε καρπούς.
 - Ἡ ὁμιλία τοῦ εἰσαγγελέα κράτησε πολλές ὥρες.
 - Ὁ ἀρχιερέας φόρεσε τά ἄμφιά του καί ἄρχισε νά λειτουργεῖ.
- * 2 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα : ὁ γραμματέας, ὁ ἰπέας.
- Παράδειγμα :
Γραμματέας ἐγίνε ὁ Φάνης.
Τά καθήκοντα τοῦ γραμματέα ὄλοι τά γνώριζαν.

Τελειώνουν σέ → { $\begin{matrix} -\eta & \text{καί} & -\omicron\varsigma \\ \text{ή σκέψη} & & \text{ή είσοδος} \end{matrix}$

1. Θηλυκά σέ -η ιδιόκλιτα *

ή σκέψη ή δύναμη

Ένικός ἄριθμός

Όνομ.	ή σκέψη	ή δύναμη
Γεν.	τῆς σκέψης, σκέψεως	τῆς δυνάμεως, δυνάμεως
Αἰτ.	τή σκέψη	τή δύναμη
Κλητ.	σκέψη	δύναμη

Πληθυντικός ἄριθμός

Όνομ.	οἱ σκέψεις	οἱ δυνάμεις
Γεν.	τῶν σκέψεων	τῶν δυνάμεων
Αἰτ.	τίς σκέψεις	τίς δυνάμεις
Κλητ.	σκέψεις	δυνάμεις

▲ Κατά τό σκέψη κλίνονται τά παροξύτονα ιδιόκλιτα σέ -η:

γνώση λύση πράξη
τάξη ψύξη πόλη
Ἄλπεις κ.ἄ.

▲ Κατά τό δύναμη κλίνονται τά προπαροξύτονα ιδιόκλιτα σέ -η:

ἀπόφαση ἀφαίρεση
σύνταξη ἄποψη
Ἀκρόπολη κ.ἄ.

● Τά παροξύτονα ιδιόκλιτα θηλυκά σέ -η τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἑνικοῦ. Τά προπαροξύτονα ὁμως στόν πληθυντικό καί στή γεν. σέ -εως κατεβάζουν τόν τόνο κατά μία συλλαβή.

* Εἶναι συνηθῶς ὀνόματα πού τελειώνουν σέ -ση, -ξη, -ψη, καί μερικά ἀκόμη ἀπό τά ὁποῖα τά πιά συνηθισμένα εἶναι : ἡ δύναμη, ἡ πίστη, ἡ πόλη.

2. Θηλυκά σέ -ος ιδιόκλιτα

ή εισοδος

	Ένικος ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Όνομ.	ή εισοδος	οί εισοδοι (οί εισοδες)
Γεν.	τῆς εισόδου	τῶν εισόδων
Αἰτ.	τήν εισοδο	τίς εισόδους (τίς εισοδες)
Κλητ.	(εἴσοδο)	(εἴσοδοι) (εἴσοδες)

- ▲ Κατά τό εἴσοδος κλίνονται τά :
→	ὀξύτονα	: ή θαλαμηγός
→	παροξύτονα	: ή λεωφόρος
→	προπαροξύτονα	: ή διαγώνιος

- Τά ὀξύτονα καί τά παροξύτονα τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ:

ή θαλαμηγός,
τῆς θαλαμηγοῦ κτλ.
ή λεωφόρος,
τῆς λεωφόρου κτλ.

- Τά προπαροξύτονα θηλυκά σέ -ος στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ καί στήν αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ σέ -ους κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:

ή εισοδος
τῆς εισόδου
τῶν εισόδων
τίς εισόδους

▲ Ὄρθογραφία.

Τά ιδιόκλιτα θηλυκά τελειώνουν σέ -η, -ος : ή σκέψη, ή εισοδος

Ἀσκήσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα : ή τάξη, ή κιβωτός

• Παράδειγμα :

Ἡ τάξη μας ἀποφάσισε νά κάνει ἐκδρομή.

Ἡ ἐκδρομή τῆς τάξης μας δέν ἔγινε ἐξαιτίας τοῦ καιροῦ.

* 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τή λέξη πού εἶναι στήν παρένθεση :

- Τό σπίτι του βρίσκεται στήν... (ὁδός) Κολοκοτρώνη.
- Οἱ ὥρες... (ἡ εἴσοδος) καί... (ἡ ἔξοδος) ἦταν ὀρισμένες.
- Κάναμε τό γύρο... (ἡ Πελοπόννησος).
- Ἐπισκεφτήκαμε τό ἀρχαῖο θέατρο... (ἡ Ἐπίδαυρος).
- Σέ πέντε γωνίες ἀντιστοιχοῦν πέντε... (διχοτόμος).
- Φέρνω... (ἡ διχοτόμος) καί τῶν πέντε γωνιῶν.
- ... (ἡ ἀκρόπολη) τῶν Ἀρχαίων ἦταν κτισμένες πάνω σέ λόφους.
- Δέν ἦταν ἄνθρωπος τῶν λόγων· ἦταν ἄνθρωπος... (ἡ ἀπόφαση).
- Εἶχε φορτώσει... (ἡ σκέψη) του μέ πλῆθος ἄχρηστες... (ἡ γνώση).

⊙

γ/ ΙΔΙΟΚΛΙΤΑ ΟΥΔΕΤΕΡΑ

Τελειώνουν σέ :

{	-ν τό καθῆκον, τό προϊόν, τό σύμπαν, τό φωνῆεν, τό μηδέν
	-υ τό δόρυ, τό ὄξύ

Τά οὐδέτερα ἰδιόκλιτα εἶναι ἀνισοσύλλαβα καί κλίνονται ἔτσι :

1. Ὅσα τελειώνουν σέ -ν (-ον, -αν, -εν)

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	τό καθῆκον	τό προϊόν	τό σύμπαν
Γεν.	τοῦ καθήκοντος	τοῦ προϊόντος	τοῦ σύμπαντος
Αἰτ.	τό καθῆκον	τό προϊόν	τό σύμπαν
Κλητ.	καθήκον	προϊόν	σύμπαν

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τά καθήκοντα	τά προϊόντα	τά σύμπαντα
Γεν.	τῶν καθηκόντων	τῶν προϊόντων	τῶν συμπάντων
Αἰτ.	τά καθήκοντα	τά προϊόντα	τά σύμπαντα
Κλητ.	καθήκοντα	προϊόντα	σύμπαντα

Ἐνικός ἀριθμός

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό φωνήεν	τό μηδεν	τά φωνήεντα	(τά μηδενικά
Γεν.	τοῦ φωνήεντος	τοῦ μηδενός	τῶν φωνηέντων	τῶν μηδενικῶν
Αἰτ.	τό φωνήεν	τό μηδέν	τά φωνήεντα	τά μηδενικά
Κλητ.	φωνήεν	μηδέν	φωνήεντα	μηδενικά

2. Ὅσα τελειώνουν σέ -υ

Ἐνικός ἀριθμός

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό ὄξύ	τό δόρυ	τά ὄξεα	τά δόρατα
Γεν.	τοῦ ὄξεος	τοῦ δόρατος	τῶν ὄξεων	τῶν δοράτων
Αἰτ.	τό ὄξύ	τό δόρυ	τά ὄξεα	τά δόρατα
Κλητ.	ὄξύ	δόρυ	ὄξεα	δόρατα

- ▲ Κατά τό καθῆκον κλίνονται: παρόν, παρελθόν, ἐνδιαφέρον, συμφέρον, μέλλον, περιβάλλον κ.ἄ.

- ▲ Ὅρθογραφία. Ἡ μακρόχρονη γενική, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη: τῶν μηδενικῶν.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φρασεις τά ὀνόματα: τό περιβάλλον, τό σύμπαν.

- Παράδειγμα : **Τό περιβάλλον** τῶν μεγάλων πόλεων εἶναι μολυσμένο ἀπό τὰ καυσαέρια.
 - Εἶναι ἀνάγκη νά προλάβουμε τή μόλυνση **τοῦ περιβάλλοντος**.
- * 2 Νά βάλεις στήν κατάλληλη πτώση τό ὄνομα τῆς παρένθεσης :
- Κι ὅταν πιά συντρίφτηκαν... (τό δόρυ), ἔπιασαν τὰ σπαθιά.
 - Ἦταν ἄνθρωπος... (τό καθήκον) καί ὅλοι τοῦ εἶχαν ἐμπιστοσύνη.
 - Ἡ ἱστορία ἀσχολεῖται μέ τή μελέτη... (τό παρελθόν) τῶν λαῶν.
 - Εἶχε πολύ περιορισμένη... (σκέψη)· δέν εἶχε πλατύτερα... (τό ἐνδιαφέρον).
 - ... (τό μέλλον) οἱ μέρες μᾶς εἶναι ἄγνωστες.

Στήν ἀρχαία Ἀθήνα

Φτάσαμε στήν Ἀθήνα καί προχωρήσαμε μέσα στήν πόλη. Δεξιά καί ἀριστερά μας βλέπαμε ώραῖα ἀγάλματα, ὄμορφους ναούς μαρμαροχτισμένους καί σπίτια χρωματισμένα· τί πληθος, τί φωνές, τί θόρυβος! Δύσκολα τά δυνατά ἄλογα σέρνουν τό βαρῦ ἀμάξι ἀνάμεσα σέ τόσο κόσμο.

Ἀφοῦ περάσαμε πολλοῦς ώραίους δρόμους καί ώραϊες πλατεῖες μέ ψηλά πλατάνια, φτάσαμε σ' ἕνα φτωχικό δρομάκι μέ χαμηλά σπίτια. Ἐκεῖ κατοικοῦσε ἡ Κλεώνη μέ τή μικρή ἐγγονή της, τή Νικομάχη. Οἱ δύο γυναῖκες, μόλις ἄκουσαν τόν κρότο πού ἔκανε τό βαρῦ ἀμάξι ἐπάνω στόν ἀνώμαλο δρόμο, βγήκαν στή βαριά αὐλόπορτα νά μᾶς καλωσορίσουν...

Α. Κουρτίδη — Γ. Κονιδάρη «Στά παλιά χρόνια»

α| Ἐκεῖ κατοικοῦσε ἡ Κλεώνη μέ τή μικρή ἐγγονή της.
β| Δύσκολα τά δυνατά ἄλογα σέρνουν τό βαρῦ ἀμάξι.

Ὅπως βλέπουμε :

- ἡ λέξη **μικρή** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἐγγονή**
- ἡ λέξη **δυνατά** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἄλογα**
- ἡ λέξη **βαρῦ** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἀμάξι**

⊙

Ὅρισμός

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τά οὐσιαστικά, δηλαδή ποιά ποιότητα ἢ ιδιότητα ἔχουν τά οὐσιαστικά, λέγονται **ἐπίθετα**.

Ἐπομένως τά ἐπίθετα συνοδεύουν καί προσδιορίζουν οὐσιαστικά.

• Ἦταν ώραῖ ος ὁ δρόμος, ώραί α ἡ πλατεία, ώραῖ ο τό ἄγαλμα

⊙

Γένος

Τά ἐπίθετα παίρνουν τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν πού προσδιορίζουν. Ἔτσι ἔχουν τρία γένη (τό ἄρσενικό, τό θηλυκό καί τό οὐδέτερο) μέ ξεχωριστές καταλήξεις γιά τό καθένα.

- Μαγευτήκαμε από τη θεά του ώραίου δρόμου, της ώραίας πλατείας, του ώραίου αγάλματος.
- Είδαμε τον ώραιο δρόμο, την ώραία πλατεία, τό ώραιο άγαλμα.
- Είδαμε τούς ώραιους δρόμους, τίσ ώραϊες πλατείες, τά ώραια αγάλματα.

⊙
Ἄριθμός
Πτώση

Τά ἐπίθετα παίρνουν τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τῶν οὐσιαστικῶν πού προσδιορίζουν.

- Τά ἐπίθετα, λοιπόν, συμφωνοῦν μέ τά οὐσιαστικά πού προσδιορίζουν στό γένος, στόν ἀριθμό καί στήν πτώση :
 - Ὁ ἐπιδέξιος ἐργάτης.
 - Ἡ ἐπιδέξια ἐργάτρια.
 - Τό ἠλεκτροκίνητο ἐργοστάσιο.

⊙
Τό ἐπίθετο
μέσα στό
λόγο

- Μοῦ δίνεις, σέ παρακαλῶ, Γιῶργο, τό μολύβι μου; Βρίσκεται πάνω στό γραφεῖο.
- Ποιό ἀπ' ὅλα θέλεις; Πάνω στό γραφεῖο βλέπο τρία μολύβια : ἓνα μαῦρο, ἓνα κόκκινο καί ἓνα πράσινο.
- Θέλω τό μαῦρο μολύβι.
- Κατάλαβα.

- ▲ Νά μελετήσεις μέ προσοχή τόν παραπάνω διάλογο καί νά πείς ποιό ρόλο ἔπαιξε τό ἐπίθετο.

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

⊙ **Ἐνα ἐπίθετο μέσα στό λόγο**

⊙
Τό ἀρσενικό

- Ὁ καλός καρaboκύρης στή φουρτούνα φαίνεται.
- Αὐτό ἦταν δυστυχῶς τό τέλος ἐκείνου τοῦ καλοῦ ἀνθρώπου.
- Ἐκείνον τόν καλό τόν ξένο ὄλοι τόν συμπαθή-
σαμε στό χωριό.

- Πέρνα, **καλέ** μου ἄνθρωπε, τό σπίτι μας εἶναι ἀνοιχτό γιά κάθε ξένο.
- **Οἱ καλοί** λογαριασμοί κάνουν τούς **καλούς** φίλους.
- Δέ χάνονται τά ἔργα **τῶν καλῶν**· νικοῦν τό χρόνο.
- Βοηθᾶτε με, **καλοί** μου φίλοι· σηκῶστε μαζί μου τόν πόνο μου.

⊙

Τό θηλυκό

- Εἶναι **καλή** ἡ δουλειά του καί τοῦ δίνει πολλά.
- Ἐφαγε πρώτα αὐτός· ὕστερα ἔδωσε καί **τῆς καλῆς** του **τῆς** γυναίκας.
- Θυμόταν ἐκείνη **τήν καλή** ἐποχή.
- Βγάλε, **καλή** μου γῆ, λίγο χορτάρι, παρακαλοῦσε τό ἀρνάκι.
- Οἱ ἀποψινές εἰδήσεις δέν εἶναι **καλές**.
- Ἦταν ἀποτέλεσμα **καλῶν** ἐνεργειῶν.
- Ἀπό τότε ἔχασα ὅλες **τίς καλές** μου φίλες.
- Δῶστε του, **καλές** μου μανάδες, **τήν ἀγάπη** σας· τοῦ φτάνει.

⊙

Τό οὐδέτερο

- **Τό καλό** τό παλικάρι ξέρει κι ἄλλο μονοπάτι.
- Ἐτσι πέρασαν γρήγορα οἱ μέρες ἐκείνου **τοῦ καλοῦ** ταξιδιοῦ.
- Τό βόλι βρῆκε τό παλικάρι **τό καλό** στό μεσόφρυδο.
- Πλησίασε, **καλό** μου παιδί.
- Πέρασαν ὥρα **τά καλά** τά χρόνια.
- Ἦρθε μέ **τήν ἀνοιξη τῶν καλῶν** χελιδονιῶν.
- Κρατοῦσε τ' ἄρματα **τά καλά** καί τιμημένα.
- **Τήν εὐχή** μου νά ἔχετε, **καλά** μου ἐγγονάκια, ψιθύρισε ἡ γιαγιά καί τά μάτια της βούρκωσαν.

- Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε τίς μορφές πού μπορεῖ νά πάρει ἓνα ἐπίθετο μέσα στό λόγο.

Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τούς τύπους πού μποροῦν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά ἐπίθετα.

A. — Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ος

1. Ἐπίθετα σέ -ος -η -ο*

α/	ὁ καλός	ἡ καλή	τό καλό
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ἵνομ.	ὁ καλός	ἡ καλή	τό καλό
Γεν.	τοῦ καλοῦ	τῆς καλῆς	τοῦ καλοῦ
Αἰτ.	τόν καλό	τήν καλή	τό καλό
Κλητ.	καλέ	καλή	καλό

Πληθυντικός ἀριθμός

Ἵνομ.	οἱ καλοί	οἱ καλές	τά καλά
Γεν.	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν
Αἰτ.	τούς καλούς	τίς καλές	τά καλά
Κλητ.	καλοί	καλές	καλά

β/	ὁ ὁμορφος	ἡ ὁμορφη	τό ὁμορφο
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ἵνομ.	ὁ ὁμορφος	ἡ ὁμορφη	τό ὁμορφο
Γεν.	τοῦ ὁμορφου	τῆς ὁμορφης	τοῦ ὁμορφου
Αἰτ.	τόν ὁμορφο	τήν ὁμορφη	τό ὁμορφο
Κλητ.	ὁμορφε	ὁμορφη	ὁμορφο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ἵνομ.	οἱ ὁμορφοι	οἱ ὁμορφες	τά ὁμορφα
Γεν.	τῶν ὁμορφων	τῶν ὁμορφων	τῶν ὁμορφων
Αἰτ.	τούς ὁμορφους	τίς ὁμορφες	τά ὁμορφα
Κλητ.	ὁμορφοι	ὁμορφες	ὁμορφα

▲ Κατά τό καλός κλίνονται : ἀκριβός, ἀραιός, μαῦρος κ.ἄ.

▲ Κατά τό ὁμορφος κλίνονται : ἔτοιμος, πράσινος, ὑπάκουος κ.ἄ.

* Σέ -ος, -η, -ο σχηματίζονται τά ἐπίθετα πού πρίν ἀπό τήν κατάληξη -ος τοῦ ἀρσενικοῦ ἔχουν :

α/ σύμφωνο : αὐστηρός, μαῦρος, ξύλινος κ.ἄ.

β/ φωνήεν ἄτονο, ὄχι ὄμως (ι) : ἀραιός, βέβαιος, ὄγδοος κ.ἄ.

2. Ἐπίθετα σέ -ος -α -ο

α/	ὁ ὠραῖος	ἡ ὠραία	τό ὠραῖο
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ ὠραῖος	ἡ ὠραία	τό ὠραῖο
Γεν.	τοῦ ὠραίου	τῆς ὠραίας	τοῦ ὠραίου
Αἰτ.	τόν ὠραῖο	τήν ὠραία	τό ὠραῖο
Κλητ.	ὠραῖε	ὠραία	ὠραῖο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ὠραῖοι	οἱ ὠραῖες	τά ὠραῖα
Γεν.	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων
Αἰτ.	τούς ὠραίους	τίς ὠραῖες	τά ὠραῖα
Κλητ.	ὠραῖοι	ὠραῖες	ὠραῖα

β/	ὁ πλούσιος	ἡ πλούσια	τό πλούσιο
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ πλούσιος	ἡ πλούσια	τό πλούσιο
Γεν.	τοῦ πλούσιου	τῆς πλούσιας	τοῦ πλούσιου
Αἰτ.	τόν πλούσιο	τήν πλούσια	τό πλούσιο
Κλητ.	πλούσιε	πλούσια	πλούσιο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ πλούσιοι	οἱ πλούσιες	τά πλούσια
Γεν.	τῶν πλούσιων	τῶν πλούσιων	τῶν πλούσιων
Αἰτ.	τούς πλούσιους	τίς πλούσιες	τά πλούσια
Κλητ.	πλούσιοι	πλούσιες	πλούσια

▲ Κατά τό ὠραῖος κλίνονται ὅσα ἔχουν πρῖν ἀπό τό -ος φωνῆεν τονισμένο :

ἀρχαῖος, ἀστεῖος, νέος κ.ἄ.

▲ Κατά τό πλούσιος κλίνονται ὅσα ἔχουν πρῖν ἀπό τό -ος (ι) (ι, υ, ει, οι) ἄτονο :

αἰώνιος, ἀλληλέγγυος, ἐπιτήδειος, ὁμοῖος, ἀσημένιος, βουνίσιος κ.ἄ.

3. Ἐπίθετα σέ -ός -ιά -ό*

	γλυκός	γλυκιά	γλυκό
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ γλυκός	ἡ γλυκιά	τό γλυκό
Γεν.	τοῦ γλυκοῦ	τῆς γλυκιᾶς	τοῦ γλυκοῦ
Αἰτ.	τό γλυκό	τή γλυκιά	τό γλυκό
Κλητ.	γλυκέ	γλυκιά	γλυκό

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ γλυκοί	οἱ γλυκές	τά γλυκά
Γεν.	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν
Αἰτ.	τούς γλυκοῦς	τίς γλυκές	τά γλυκά
Κλητ.	γλυκοί	γλυκές	γλυκά

▲ Ὅμοια κλίνονται : γνωστικός, κακός, ξανθός, φτωχός κ.ἄ.

▲ Ὄρθογραφία. Τό θηλυκό τῶν ἐπιθέτων σέ -ός, -ιά, -ό γράφεται στόν πληθυντικό χωρίς τό ι : γλυκιά - γλυκές.

B.— Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ύς, -ῆς

4. Ἐπίθετα σέ -ύς -ιά -ύ

	βαθύς	βαθιά	βαθύ
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ βαθύς	ἡ βαθιά	τό βαθύ
Γεν.	τοῦ βαθιοῦ**	τῆς βαθιᾶς	τοῦ βαθιοῦ**
Αἰτ.	τό βαθύ	τή βαθιά	τό βαθύ
Κλητ.	βαθύ	βαθιά	βαθύ

* Πολλά ἀπό τά ἐπίθετα πού κλίνονται κατά τό γλυκός σχηματίζουν τό θηλυκό καί σέ -η : κακός, κακιά καί κακή, κακό - ξανθός, ξανθιά καί ξανθή, ξανθό.

** Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ εἶναι σπάνια.

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	<i>οἱ βαθιοί</i>	<i>οἱ βαθιές</i>	<i>τά βαθιά</i>
Γεν.	<i>τῶν βαθιῶν</i>	<i>τῶν βαθιῶν</i>	<i>τῶν βαθιῶν</i>
Αἰτ.	<i>τούς βαθιούς</i>	<i>τίς βαθιές</i>	<i>τά βαθιά</i>
Κλητ.	<i>βαθιοί</i>	<i>βαθιές</i>	<i>βαθιά</i>
	σταχτής	σταχτιά	σταχτι

Ἐνικός ἀριθμός

Όνομ.	<i>ὁ σταχτής</i>	<i>ἡ σταχτιά</i>	<i>τό σταχτί</i>
Γεν.	<i>τοῦ σταχτιοῦ*</i>	<i>τῆς σταχτιάς</i>	<i>τοῦ σταχτιοῦ*</i>
Αἰτ.	<i>τό σταχτή</i>	<i>τή σταχτιά</i>	<i>τό σταχτί</i>
Κλητ.	<i>σταχτή</i>	<i>σταχτιά</i>	<i>σταχτί</i>

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	<i>οἱ σταχτιοί</i>	<i>οἱ σταχτιές</i>	<i>τά σταχτιά</i>
Γεν.	<i>τῶν σταχτιῶν</i>	<i>τῶν σταχτιῶν</i>	<i>τῶν σταχτιῶν</i>
Αἰτ.	<i>τούς σταχτιούς</i>	<i>τίς σταχτιές</i>	<i>τά σταχτιά</i>
Κλητ.	<i>σταχτιοί</i>	<i>σταχτιές</i>	<i>σταχτιά</i>

▲ Κατά τό βαθύς κλίνονται:	<i>βαρύς, μακρύς, πλατύς κ.ἄ.</i>
▲ Κατά τό σταχτής κλίνονται ἐπίθετα πού σημαίνουν χρῶμα:	<i>θαλασσής, καφετής, χρυσαφής κ.ἄ.</i>

- ▲ **Ὁρθογραφία.** Τό **υ** καί τό **η** τῶν καταλήξεων διατηροῦνται μόνο στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ ἐνικοῦ. Στίς ἄλλες πτώσεις γράφονται μέ **ι**: *βαθύς, βαθύ - βαθιοῦ, βαθιά, βαθιῶν*· *σταχτής, σταχτή - σταχτιοῦ, σταχτιοί, σταχτιῶν*.

* Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ εἶναι σπάνια.

Γ.- Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ης (ἀνισοσύλλαβα)

⊙

5. Ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο παροξύτονα

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	ζηλιάρης	ἡ	ζηλιάρα	τό	ζηλιάρικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρη	τῆς	ζηλιάρας	τοῦ	ζηλιάρικου
Αἰτ.	τό	ζηλιάρη	τή	ζηλιάρα	τό	ζηλιάρικο
Κλητ.		ζηλιάρη		ζηλιάρα		ζηλιάρικο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	ζηλιάρηδες	οἱ	ζηλιάρες	τά	ζηλιάρικα
Γεν.	τῶν	ζηλιάρηδων	—	—	τῶν	ζηλιάρικων
Αἰτ.	τούς	ζηλιάρηδες	τίς	ζηλιάρες	τά	ζηλιάρικα
Κλητ.		ζηλιάρηδες		ζηλιάρες		ζηλιάρικα

▲ Κατά τό **ζηλιάρης** κλίνονται : **πεισματοάρης, γκρινιάρης, μαυρομάτης, φτωχοῦλης κ.ἄ.**

Γενικές παρατηρήσεις στά ἐπίθετα

1. Τά ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καί τά οὐσιαστικά πού ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις.
2. Τά ἐπίθετα μέ ἀρσενικό σέ -ύς, -ῆς (*βαθύς, σταχτής*) ἀκολουθοῦν δική τους κλίση.
3. Τά ἐπίθετα τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου τονίζονται στήν ὀνομαστική τοῦ ἀρσενικοῦ.

* Άσκηση ὀρθογραφίας

α/ Οἱ καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων

Τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. -αῖος	• ἀκμαῖος, γενναῖος κ.ἄ.	• νέος
2. -λέος	• ρωμαλέος κ.ἄ.	• κεφαλαῖος
3. -τέος	• διαιρετέος κ.ἄ. (βλ. σ. 71)	
4. -εῖος	• ἀστεῖος, λεῖος κ.ἄ.	• γελοῖος, κρύος
5. -ηρός	• ἀνθηρός, ζωηρός κ.ἄ.	• ἄλμυρός, γλαφυρός, ἰσχυρός, ὀχυρός
6. -ικός	• γνωστικός, εὐγενικός κ.ἄ.	• θηλυκός, δανεικός
7. -ιμος	• νόμιμος, χρήσιμος κ.ἄ.	• διάσημος, ἄσημος, ἔτοιμος, ἔρημος, πρόθυμος, περίφημος κ.ἄ.
8. -ινός	• ἀντικρινός, βραδινός κ.ἄ.	• ἐλεεινός, σκοτεινός, ταπεινός, ὑγιεινός, φωτεινός
9. -ινος	• μάλλινος, ξύλινος κ.ἄ.	
10. -ιος	• ἄγιος, οὐράνιος κ.ἄ.	• Ἐξαιροῦνται: α/ ὅσα παράγονται ἀπό κύρια ὀνόματα προσώπων: ἄβερόφειος, πυθαγόρειος κ.ἄ. β/ ἄδειος, ἀντρίκειος, βόρειος, γυνάικειος, ἐπίγειος, τέλειος, ὅμοιος κ.ἄ. γ/ γνήσιος, ἡμερήσιος, Ἰθακήσιος (ἔθνικά).
11. -ίσιος	• βοννίσιος, παλικαρίσιος κ.ἄ.	
12. -ωπός	• ἀγριωπός, πρασινωπός κ.ἄ.	
13. -ωτός	• θολωτός, φουντωτός κ.ἄ.	

β/ 'Ο τονισμός τῶν ἐπιθέτων

• Τά ἐπίθετα ὅταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα.	<i>ὁ βαθύς, ὁ σταχτής
ἢ γλυκιά, ἢ καλή</i>
• Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη.	<i>τοῦ καλοῦ, τῆς καλῆς
τῶν καλῶν, τῆς βαθιάς</i>

* α/ Νά συμβουλευτεῖς τόν παραπάνω πίνακα καί νά συμπληρώσεις τά κενά :

- ὄμ-ος, κεφαλ-ος, γελ-ος, ἀφαιρετ-ος, φωτ-νός, θ-ος, μοιρ-ος, δαπαν-ρός, ὑγι-νός, ἄλμ-ρός, βορ-νός, ἀθλητ-κός, δαν-κός, Πελοπονν-σιος, νόστ-μος, βραδ-νός, εὔθ-μος, θηλ-κός, μαρμάρ-νος, μειωτ-κός, ἰσχ-ρός, ἄγρ-ος, τίμ-ος, πυθαγόρ-ος, διψαλ-ος, τέλ-ος, χαρ-πός, κιτριν-πός, μεταξ-τός, πον-ρός, ἐπίγ-ος, βόρ-ος, παιδιακ-σιος, περίφ-μος, ἄσχ-μος, ἄσ-μος, ἀντρίκ-ος, φετ-νός, περυσ-νός, γλαφ-ρός.

* β/ Νά ἐντάξεις τό καθένα ἀπό τά ἐπίθετα αὐτά στόν παραπάνω πίνακα.

Ἄσκῆσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ἐπίθετα :

- ὁ τυχαῖος, -α, -ο, ὁ βαρῦς, -ιά, -ύ

Παράδειγμα : Τελικά φάνηκε ὅτι ἦταν τυχαῖος ἄνθρωπος.
"Ὅ,τι εἶχε ἀνακαλύψει δέν ἦταν ἔργο τυχαίου ἐπιστήμονα.

* 2 Νά βρεῖς τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου καί νά τά γράφεις στά τρία γένη.

- 'Υπάρχουν εἰδῶν εἰδῶν ρόδα. Ἄλλα εἶναι μικρά μέ πέταλα κανονικά, ἄλλα εἶναι μεγάλα, πελώρια (...). Ἄλλα εἶναι βαθυκόκκινα, βυσσινιά, σάν βελουδένια· ἄλλα

τριανταφυλλιά, πιό σκούρα ή πιό άνοιχτά· άλλα κίτρινα βαθιά, άλλα κίτρινα προς τό άσπρο και άλλα κάτασπρα.
(Γρ. Ξενόπουλος)

- * 3 α/ Νά βρεΐς τά έπίθετα πού σημαΐνουν τό χρωμα :
- τής θάλασσας, του καφέ, του μενεξέ, τής κανέλας, του χρυσαφιου.

β/ Νά γράψεις τά τρία γένη τους στην ονομαστική του ενικοϋ μαζί με ένα οϋσιαστικό πού νά ταιριαζει.

- * 4 Νά συμπληρώσεις τό κενό με τό έπίθετο πού ταιριαζει :
οικονομικός	Βλέπω μπροστά μου τό... αυτό πανηγύρι.
άπομερος	‘Η αγάπη είναι ή μόνη... ευτυχία.
όλακερος	... άμυγδαλιά άνθίζει τό Γενάρη.
χαρούμενος	‘Εζησε στην ξενιτιά δέκα... χρόνια.
άληθινός	Στήν... γωνιά του κήπου στεκόταν ένα
άνυπόμονος	άγόρι.
ίκανοποιητικός	Δέχτηκα τότε μιá... βοήθεια και έτσι
	δέ βούλιαξα οικονομικά.

- * 5 Ποιό έπίθετο ταιριαζει σε ποιό οϋσιαστικό;
- (φαρμακερός) βοτάνι (συναρπαστικός) άναπνοή
 - (θαυματοουργός) βέλος (άχτιδοβόλος) άνάπτυξη
 - (υπόκωφος) βουλευτής (πνευματικός) άνατολή
 - (υποψήφιος) βοή (τεχνητός) άφήγηση.

- * 6 Νά βρεΐς τά αντίθετα έπίθετα :
• επίκαιρο θέμα	• κεντρικός δρόμος
• παράνομη πράξη	• επικίνδυνο πέραςμα
• υπομονετικό άλογο	• γόνιμη συζήτηση
• άκαλίγωτο άλογο	• φιλόξενη χώρα
• υποανάπτυκτο κράτος	• αδιάλλακτος συζητητής
• δημοκρατικό πολίτευμα	• ελεύθερο πνεϋμα.

- ▲ "Όμοια κλίνονται : *ἐπιεικής, ἐπιμελής, διεθνής, ἐλώδης* κ.ἄ.
- Ἡ γενική δέ χρησιμοποιεῖται συχνά καί ἀναπληρώνεται μέ περίφραση:

ἀντί νά ποῦμε ἐπιεικοῦς ἀνθρώπου λέμε:	}	<i>ἀνθρώπου μέ ἐπιείκεια</i> <i>ἀνθρώπου πού δείχνει ἐπιείκεια</i>
---	---	---

- ▲ **Ὁρθογραφία.** Οἱ τύποι σέ **-εις**, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη : **οἱ συνεχεῖς - τοῦς συνεχεῖς.**

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο πολὺς :
 - Ὅπου ἀκοῦς... κεράσια, κράτα καί μικρό καλάθι.
 - Ἐγινε μέγας καί...
 - ...μαυρίλα πλάκωσε· μαύρη σάν καλιακούδα.
 - Οἱ ... γνῶμες βουλιάζουν τό καράβι.
 - ... κακό γιά τό τίποτε.
 - Ἐχει ... ἐνδιαφέρον καί ... ὄρεξη γιά τίς τέχνες.
- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ἐπίθετο πού βρίσκεται στήν παρένθεση.
 - Ἦταν μία... (διεθνής) ἐπιστημονική συνάντηση.
 - Ὁ Ἑρρίκος Ντυνάν ἦταν ὁ ἰδρυτής... (Διεθνής) Ἑρευροῦ Σταυροῦ.
 - Μάθαμε σήμερα... (συμμιγής) ἀριθμούς.
 - Ἡ ἀνεκτικότητα εἶναι γνώρισμα τοῦ... (ἐπιεικής).
 - Ἀρρώστησε ἀπό... (ἐλώδης) πυρετό.

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

Τά δύο βουνά

Πλησιάζαμε τά στενά τῆς Πέτρας. Τό αὐτοκίνητο σταμάτησε σέ ἓνα ἐστιατόριο πού βρισκόταν δεξιά τοῦ δρόμου. Ὁ ὁδηγός μᾶς εἶπε πῶς ἐκεῖ θά μέναμε γιά ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας καί ὕστερα πάλι θά ξεκινούσαμε γιά τήν Ἑλασσόνα.

Εὐκαιρία, εἶπαμε, νά δοῦμε λίγο τή φύση, καί κατεβήκαμε. . . Μπροστά μας καμάρωναν τά δύο βουνά, ἀριστερά ὁ Ὑόλυμπος μέ τίς χιονισμένες κορφές του καί δεξιά γεμάτα βλάστηση τά Πιέρια. Χαιρόμασταν τό θέαμα καί σιωπούσαμε. Καί τά δύο βουνά ἦταν ὁμορφα καί ψηλά. Ὁ Ὑόλυμπος ὅμως ἦταν πιο ψηλός ἀπό τά Πιέρια, ἐνῶ ἐκεῖνα ἔδειχναν πιο ὁμορφα καί πιο γραφικά. Κοιτάζαμε ὀλοένα τό βλέμμα μας βυθίζοταν στό τοπίο.

Σέ λίγο ὁ φίλος μου ἔσπασε τή σιωπή. — Ὁ Ὑόλυμπος, μουρμούρισε, εἶναι ψηλότερος ἀπό τά Πιέρια: τί λένε καί σένα τά χαρτιά σου, ἀγαπητέ μου καλαμαρά;

— Ἐτσι εἶναι, ἀπάντησα: ὁ Ὑόλυμπος εἶναι πολὺ ψηλός. Εἶναι τό πιο ψηλό βουνό τῆς Μακεδονίας: τί λέω; Εἶναι τό ψηλότερο ἀπό τά βουνά τῆς Ἑλλάδας. Γι' αὐτό καί οἱ θεοὶ τό διάλεξαν γιά κατοικία τους. Κοίτα ὅμως καί τά Πιέρια, δέ σοῦ φαίνονται πιο ὁμορφα ἀπό τόν Ὑόλυμπο; Εἶχαν ἄδικο οἱ μοῦσες πού ἔστησαν ἐκεῖ τό σπιτικό τους;

⊙

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Ὁ Ὑόλυμπος εἶναι ψηλός.
- Ὁ Ὑόλυμπος εἶναι ψηλότερος (πιο ψηλός) ἀπό τά Πιέρια.
- Ὁ Ὑόλυμπος εἶναι τό ψηλότερο (τό πιο ψηλό) (βουνό) ἀπό τά βουνά τῆς Ἑλλάδας.
- Ὁ Ὑόλυμπος εἶναι ψηλότατο (πολὺ ψηλό) βουνό.

Τά βουνά εἶναι ψηλά, δηλαδή ἔχουν ἓνα γνώρισμα, τό ὕψος. Δέν εἶναι ὅμως τό ἴδιο ψηλά, ἀλλά διαφέρουν. Ἐτσι ὁ Ὑόλυμπος

είναι ψηλότερος από τὰ Πιέρια καί πιο ψηλός από ὄλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.

- Θ Τό ὕψος τῶν βουνῶν καί οἱ διαφορές τους ὡς πρὸς τό ὕψος φανερώνονται μέ ξεχωριστοὺς τύπους τοῦ ἐπιθέτου **ψηλός** :

ψηλός
ψηλότερος, πιο ψηλός
τό ψηλότερο (τό πιο ψηλό)
πολύ ψηλός.

Οἱ τύποι αὐτοὶ ὀνομάζονται **βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου**.

- Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου εἶναι τρεῖς :
 - ὁ θετικός βαθμός
 - ὁ συγκριτικός βαθμός
 - ὁ ὑπερθετικός βαθμός
- Ἀπὸ τοὺς βαθμούς τὰ ἐπίθετα ὀνομάζονται :
 - ἐπίθετα θετικοῦ βαθμοῦ
 - ἐπίθετα συγκριτικοῦ βαθμοῦ
 - ἐπίθετα ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ

α / Ἐπίθετα **θετικοῦ βαθμοῦ** λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα :

Ὁ Ὀλυμπος εἶναι **ψηλός**

Τό ἐπίθετο **ψηλός** φανερώνει ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει τό γνώρισμα τοῦ ὕψους.

β / Ἐπίθετα **συγκριτικοῦ βαθμοῦ** λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπὸ ἓνα ἄλλο :

Ὁ Ὀλυμπος εἶναι **ψηλότερος (πιο ψηλός)**
ἀπὸ τὰ Πιέρια.

Συγκρίνουμε τὰ δύο βουνά καί βρίσκουμε ὅτι τό ἓνα (ὁ Ὀλυμπος) ἔχει τό γνώρισμα τοῦ ὕψους σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπὸ τό ἄλλο (τὰ Πιέρια).

Υ₁/

Ἐπίθετα ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό ὅλα τὰ ὁμοιά του :

*Ἦ Ὀλυμπος εἶναι τό ψηλότερο (τό πιό ψηλό)
ἀπό τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.*

Συγκρίνουμε τόν Ὀλυμπο μέ ὅλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας, μέ τό καθένα χωριστά, καί βρίσκουμε ὅτι ἔχει τό γνώρισμα τοῦ ὕψους σέ ἀνώτατο βαθμό.

Τά ὑπερθετικά αὐτά λέγονται **σχετικά ὑπερθετικά**.

Υ₂/

Ἐπερθετικοῦ βαθμοῦ εἶναι καί τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ πολύ μεγάλο βαθμό, χωρίς νά γίνεται σύγκριση μέ ἄλλα οὐσιαστικά :

Ἦ Ὀλυμπος εἶναι ψηλότερο (πολύ ψηλό) βουνό.

Τά ὑπερθετικά αὐτά λέγονται **ἀπόλυτα ὑπερθετικά**.

- Τό συγκριτικό καί τό ὑπερθετικό ἑνός ἐπιθέτου λέγονται **παρθετικά τοῦ ἐπιθέτου**.

Ο

Ἦ σχηματισμός τῶν παρθετικῶν

Α.- Σχηματισμός τοῦ συγκριτικοῦ

α| Ἦ Ὀλυμπος εἶναι πιό ἐπιβλητικός ἀπό τὰ Πιέρια.

β| Ἦ Ὀλυμπος εἶναι ἐπιβλητικότερος ἀπό τὰ Πιέρια.

γ| Ἦ Ἀζιός εἶναι πλατύτερος ἀπό τόν Πηνειό.

Τό συγκριτικό τό σχηματίζουμε :

1. Μέ δύο λέξεις (περιφραστικά) βάζοντας ἔμπρός ἀπό τό θετικό τή λέξη **πιό** (π.α.):

πιό ἐπιβλητικός,
πιό ταχύς
πιό ἐπιεικής

2. Μέ μιά λέξη (μονολεκτικά)
βάζοντας στο θετικό τις
καταλήξεις:

α/ -ότερος, -ότερη, -ότερο, στα
επίθετα σε -ος : επιβλητικός →
επιβλητικότερος, επιβλητικότε-
ρη, επιβλητικότερο (π. β)

β/ -ύτερος, -ύτερη, -ύτερο στα
επίθετα σε -ύς : πλατύς →
πλατύτερος, πλατύτερη, πλατύ-
τερο (π. γ)

Β.- Σχηματισμός του υπερθετικού

α/ 'Ο Παρθενώνας είναι **ο πιο ωραίος** από τους αρχαίους ναούς.

β/ 'Ο Παρθενώνας είναι **ο ωραιότερος** από τους αρχαίους ναούς.

γ/ 'Ο Παρθενώνας είναι **ωραιότατος**.

δ/ 'Ο Παρθενώνας είναι **πολύ (πολύ) ωραίος**.

ε/ 'Ο 'Αξίος είναι **πλατύτατος**.

Τό υπερθετικό τό σχηματίζουμε :

1. Βάζοντας τό άρθρο μπροστά
από τό συγκριτικό (π. α,β):

πιο ωραίος → ο πιο ωραίος
ωραιότερος → ο ωραιότερος

2. Βάζοντας στο θετικό τις κα-
ταλήξεις :

α/ -ότατος, -ότατη, -ότατο, στα
επίθετα σε -ος: ωραίος →
ωραιότατος, ωραιότατη, ωραι-
ότατο (π. γ)

β/ -ύτατος, -ύτατη, -ύτατο, στα
επίθετα σε -ύς: πλατύς →
πλατύτατος, πλατύτατη, πλα-
τύτατο (π.ε)

3. Βάζοντας εμπρός από τό θε-
τικό τις λέξεις :

→ [πολύ: ωραίος → πολύ ωραίος
πολύ πολύ: ωραίος →
πολύ πολύ ωραίος

Παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων

Ἐπίθετο				Ἐπίρρημα
Ἄρσενικό		πληθυντικός οὐδετέρου		<i>ώραῖα</i> <i>ψηλά</i> <i>βαριά</i>
<i>ώραῖος</i> -ος		τά	<i>ώραῖα</i>	
<i>ψηλός</i> -ος		τά	<i>ψηλά</i>	
<i>βαρύνς</i> -ύς		τά	<i>βαριά</i>	

Ἀπό τόν πληθυντικό τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων πού τελειώνουν σέ **-ος** καί σέ **-ύς** παράγονται ἐπιρρήματα σέ **-α** καί σέ **-ιά**.

Τά ἐπιρρήματα αὐτά σχηματίζουν μονολεκτικά καί περιφραστικά παραθετικά, ὅπως καί τά ἐπίθετα :

Θετικό	Συγκριτικό		Ἕπερθετικό	
	Μονολεκτικό	Περιφραστικό	Μονολεκτικό	Περιφραστικό
<i>ώραῖα</i>	<i>ώραῖότερα</i>	πιο <i>ώραῖα</i>	<i>ώραῖότατα</i>	πολύ <i>ώραῖα</i>
<i>ψηλά</i>	<i>ψηλότερα</i>	πιο <i>ψηλά</i>	<i>ψηλότατα</i>	πολύ <i>ψηλά</i>
<i>βαριά</i>	<i>βαρύτερα</i>	πιο <i>βαριά</i>	<i>βαρύτατα</i>	πολύ <i>βαριά</i>

- Τά μονολεκτικά παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων σέ:
 - ↳ **-α** τελειώνουν σέ → **-ότερα, -ότατα**
 - ↳ **-ιά** τελειώνουν σέ → **-ύτερα, -ύτατα**

- Τά περιφραστικά παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων σχηματίζουν:
 - ↳ τό συγκριτικό : μέ τό **πιο** + θετικό
πιο ὠραῖα
 - ↳ τό ὑπερθετικό : μέ τό **πολύ (πολύ)**
- θετικό
πολύ (πολύ) ὠραῖα

- Περιφραστικά παραθετικά σχηματίζουν καί πολλά τοπικά ἐπιρρήματα :
 - *κάτω* *πιο κάτω* *πολύ κάτω*
 - *ἐπάνω* *πιο ἐπάνω* *πολύ ἐπάνω*
 - *ἔξω* *πιο ἔξω* *πολύ ἔξω*

Άνώμαλα παραθετικά

Έπιθετα			Έπιρρήματα		
Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός	Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
α/ καλός	καλύτερος	άριστος	καλά	καλύτερα	άριστα
β/ κακός	χειρότερος	—	κακά (ώς)	χειρότερα	—
γ/ πολύς	περισσότερος (πιότερος)	—	πολύ	περισσότερο (πιότερο)	(πάρα πολύ)
δ/ λίγος	λιγότερος	ελάχιστος	λίγο	λιγότερο	(πολύ λίγο) ελάχιστα
ε/ μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος	—	—	—
στ/ μικρός	μικρότερος	ελάχιστος	—	—	—

- Μερικά επίθετα και έπιρρήματα σχηματίζουν τά μονολεκτικά παραθετικά τους από διαφορετικό θέμα ή μέ τρόπο διαφορετικό από τά άλλα (π.α-στ). Τά παραθετικά αυτά λέγονται **άνώμαλα**.

Έλλειπτικά παραθετικά

Έπιθετα			Έπιρρήματα		
Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός	Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
α/ (άνω)	άνωτερος	άνώτατος	(άνω)	άνωτερα	άνώτατα
β/ (κάτω)	κατώτερος	κατώτατος	(κάτω)	κατώτερα	κατώτατα
γ/	μεταγενέστερος	—		μεταγενέστερα	—

- Μερικά παραθετικά επίθετων και έπιρρημάτων είναι **έλλειπτικά**, δηλαδή δέν έχουν θετικό βαθμό ή, έκτός από τό θετικό, δέν έχουν και έναν ακόμη από τους δυό άλλους βαθμούς (π. α-γ). Πολλά από αυτά σχηματίστηκαν από έπιρρήματα ή προθέσεις αρχαίες.

*

Άσκηση ὀρθογραφίας τῶν παραθετικῶν

* Γράφονται μέ ο
οἱ καταλήξεις :

→	-ότερος	σοφός	σοφότερος	σοφότατος
→	-ότατος	τίμιος	τιμιότερος	τιμιότατος
		δίκαιος	δικαιότερος	δικαιότατος
→	-ότερα	σοφά	σοφότερα	σοφότατα
→	-ότατα	τίμα	τιμιότερα	τιμιότατα
		δίκαia	δικαιότερα	δικαιότατα

* Γράφον-
ται μέ ω

ὅσα παραθετικά
προέρχονται ἀ-
πό τοπικά ἐπιρ-
ρήματα σέ -ω

ἄνω	ἀνώτερος	ἀνώτατος
κάτω	κατώτερος	κατώτατος
κάτω	κατώτερα	κατώτατα

* Γράφονται μέ υ
οἱ καταλήξεις

→	-ύτερος	πλατύς	πλατύτερος	πλατύτατος
	-ύτατος	βαθύς	βαθύτερος	βαθύτατος
→	-ύτερα*	πλατιά	πλατύτερα	πλατύτατα
→	-ύτατα	βαθιά	βαθύτερα	βαθύτατα

* Νά συμπληρώσεις τά κενά :

- Είναι καθηγητής σέ ἀν-τατο ἐκπαιδευτικό ἴδρυμα.
- Ὁ πατέρας μου εἶναι μεγαλ-τερος ἀπό τό δικό σου.
- Ὁ δάσκαλός μας φαινόταν ὅτι ἦταν ὁ αὐστηρ-τερος τοῦ

* Τό νεώτερο γράφεται μέ ι.

- κόσμου· είναι γιατί έκρυβε τήν αγάπη πού μᾶς εἶχε.
- Τό πρόβλημα ἦταν δυσκολ-τατο· κι ὁμως εἶχε τή λύση του.
 - Ἄνῆκει κι αὐτός στό κατ-τερο προσωπικό τοῦ νοσοκομείου.
 - Ἦταν ὁ ἀρχαι-τερος ἀπό ὅλους μας στήν ὑπηρεσία.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων :
 - καλός, κακός, πολὺς, λίγος, κομψός, δροσερός
- * 2 Νά σχηματίσεις τά παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων :
 - καλά, πολύ, λίγο, ψυχρά
- * 3 Νά σχηματίσεις φράσεις ὅπως στό παράδειγμα :
 - Φάνης - ἐργατικός - Πέτρος
 Ὁ Φάνης εἶναι ἐργατικότερος (πιό ἐργατικός) ἀπό τόν Πέτρο.
 - Οὐρανοξύστης - ψηλός - πολυκατοικία
 - κερὶ - μαλακός - ξύλο
 - Κύπρος - μεγάλη - Κρήτη
 - Ζάκυνθος - μικρός - Κέρκυρα
- * 4 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων πού δίνονται σέ παρένθεση :
 - Ὁ φίλος μου εἶναι ... (πιστός) ἀπό τό δικό σου.
 - Ἡ αγάπη εἶναι τό... (εὐγενικός) συναίσθημα.
 - Ἡ μητέρα μου εἶναι ἡ... (στοργικός) μητέρα τοῦ κόσμου.
 - Ὁ Πέτρος εἶναι ὁ... (ἔξυπνος) μέσα στήν τάξη.
 - Τό λιοντάρι εἶναι τό... (δυνατός) ἀπό ὅλα τά ζῶα.
- * 5 Νά ὑπογραμμίσεις τά ἐπίθετα πού δέ σχηματίζουν παραθετικά :
 - ἀκριβός, ξύλινος, νέος, ἀσημένιος, καθαρός, βυσσινός,

πήλινος, ουράνιος, σμυρναίικος, λευκός, χτεσινός, μισός, θνητός.

Βοηθητικά στοιχεία :

Δέ σχηματίζουν παραθετικά επίθετα πού σημαίνουν :

- Ύλη (μάλλινος), καταγωγή (προγονικός), τόπο ή χρόνο (θαλασσινός, κυριακάτικος), κατάσταση πού δέν αλλάζει (άθάνατος).

ΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

Οί μικροί κατασκευαστές

Ἡ χαρούμενη συντροφιά ἔφτασε ἐπιτέλους στή Λέσβο. Ἦταν μιά δωδεκάδα μαθητές τῆς Ἑκτῆς τάξης τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Ἦταν ὅλοι τους κεφάτοι ἀπό τόν *πρῶτο* ὡς τό *δωδέκατο* καί λαχταροῦσαν νά περάσουν καμιά *δεκαριά* μέρες ὅλοι μαζί στό γαλάζιο αὐτό νησί τοῦ Αἰγαίου. Δυό μῆνες τήν ὀργάνωναν αὐτή τήν ἐκδρομή· ἔτσι εἶχαν πάρει μαζί τους ἀρκετά τρόφιμα καί *δεκατέσσερις* σκηνές : δώδεκα ἀτομικές, μία γιά ἀποθήκη καί μία γιά ἀναρρωτήριο. Ἡ τελευταία ἦταν ἡ πιό μεγάλη· εἶχε *διπλή* πόρτα, *διπλό* παράθυρο, καί ἦταν *διπλάσια* καί *τριπλάσια* ἴσως ἀπό τή σκηνή τῆς ἀποθήκης. Ἦταν μιά εὐρύχωρη καί ἄνετη σκηνή.

Ἔτσι τά παιδιά τά εἶχαν ὅλα καί δέν τοὺς ἔμενε παρά νά διαλέξουν ἓναν τόπο κοντά σέ πόσιμο νερό καί ἐκεῖ νά ἐγκατασταθοῦν. Αὐτό καί θά ἔκαναν τώρα.

α

β

<ul style="list-style-type: none"> • Δεκατέσσερις σκηνές • Ἀπό τόν <i>πρῶτο</i> ὡς τό <i>δωδέκατο</i> <i>μαθητή</i> • <i>Διπλή</i> πόρτα • Ἡ μιά σκηνή εἶναι <i>διπλάσια</i> ἀπό τήν ἄλλη 	<ul style="list-style-type: none"> • Μιά <i>δωδεκάδα</i> μαθητές • Καμιά <i>δεκαριά</i> μέρες
Ἀριθμητικά επίθετα	Ἀριθμητικά οὐσιαστικά

Οί λέξεις δώδεκα, πρώτος, δωδέκατος, διπλή, διπλάσια, δωδεκά-
 da, δεκαριά δηλώνουν αριθμούς και λέγονται **αριθμητικά**. Τά α-
 ριθμητικά φανερώνουν: **ποσό**: δώδεκα σκηνές· **σειρά**: από τόν πρώ-
 το ως τό δωδέκατο μαθητή, κτλ.

Τά αριθμητικά είναι ή **αριθμητικά επίθετα** (α) ή **αριθμητικά**
ουσιαστικά (β).

A.— ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Τά αριθμητικά επίθετα ανάλογα μέ τή σημασία τους χωρίζον-
 ται σέ άπόλυτα, τακτικά, πολλαπλασιαστικά
 και αναλογικά.

Θ α 'Απόλυτα αριθμητικά

Τά απόλυτα αριθμητικά φανερώνουν
 όρισμένο πλήθος από πρόσωπα,
 ζώα ή πράγματα:

δώδεκα μαθητές,
 δυό λιοντάρια,
 μία σκηνή

▲ Κλίση

Ένας

Ένικός αριθμός		
Άρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ένας	μία, μιά	ένα
ένός	μιάς	ένός
ένα (ν)	μία, μιά	ένα

τρία, τέσσερα

Πληθυντικός αριθμός			
Άρσενικό και θηλυκό	Ουδέτερο	Άρσενικό και θηλυκό	Ουδέτερο
τρεις	τρία	τέσσερις	τέσσερα
τριών	τριών	τεσσάρων	τεσσάρων
τρείς	τρία	τέσσερις	τέσσερα

- ▲ "Όμοια κλίνονται κι εκείνα πού είναι σύνθετα μέ τά παραπάνω αριθμητικά : δεκατρείς, δεκατέσσερις, είκοσι ένας κτλ.
- ▲ Τά απόλυτα αριθμητικά **δυό-δύο** καί από τό **πέντε** ως τό **έκατό** δέν κλίνονται.
- ▲ Τά απόλυτα αριθμητικά από τό **διακόσια** καί πάνω σχηματίζουν μόνο πληθυντικό καί κλίνονται όπως τά επίθετα πού έχουν ίδιες καταλήξεις :

<i>πλούσιοι</i>	<i>πλούσιες</i>	<i>πλούσια</i>
• <i>διακόσιοι</i>	• <i>διακόσιες</i>	• <i>διακόσια</i>
<i>διακόσιων</i>	<i>διακόσιων</i>	<i>διακόσιων</i>
<i>διακόσιους</i>	<i>διακόσιες</i>	<i>διακόσια</i>

Πίνακας τών απόλυτων καί τών τακτικῶν αριθμητικῶν

'Αραβικά ψηφία	'Ελληνικά ψηφία	Λατινικοί αριθμοί	'Απόλυτα αριθμητικά	Τακτικά αριθμητικά
1	α'	I	ένας, μία -μιά, ένα	πρῶτος
2	β'	II	δύο, δύο	δεύτερος
3	γ'	III	τρείς, τρία	τρίτος
4	δ'	IV	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος
5	ε'	V	πέντε	πέμπτος
6	ς'	VI	έξι	έκτος
7	ζ'	VII	εφτά (επτά)	εβδομος
8	η'	VIII	οχτώ (οκτώ)	ογδοος
9	θ'	IX	έννέα, έννια	έννατος
10	ι'	X	δέκα	δέκατος

- 'Ολόκληρο τόν πίνακα θά τόν βρεῖς στό 'Επίμετρο, (Πιν. 7)

⊙ β Τακτικά αριθμητικά

Τά τακτικά αριθμητικά φανερώνουν τή σειρά, τήν τάξη (= τακτικά):	πρώτος μήνας, δεύτερος μήνας πρώτη τάξη, έκτη τάξη πρώτο βραβείο, δεύτερο βραβείο
Τά περισσότερα τελειώνουν σέ -(τ)ος, -(τ)η, -(τ)ο:	πρώτος, δεύτερος, τρίτος κτλ.

⊙ γ Πολλαπλασιαστικά αριθμητικά

Τά πολλαπλασιαστικά αριθμητικά φανερώνουν από πόσα άπλά μέρη είναι σχηματισμένο κάτι:	διπλός κόμπος διπλή πόρτα τριπλό σχοινί
Τελειώνουν σέ -πλός -πλή, -πλό:	άπλός, διπλός, τριπλός κτλ.

⊙ δ Αναλογικά αριθμητικά

Τά αναλογικά αριθμητικά φανερώνουν πόσες φορές ένα ποσό είναι μεγαλύτερο από ένα άλλο:	Οί 10 δραχμές είναι διπλάσιες από τίς 5. Ή μία σκηνή είναι τριπλάσια από τήν άλλη.
Τελειώνουν σέ -πλάσιος, -πλάσια, -πλάσιο:	διπλάσιος, τριπλάσιος... δεκαπλάσιος, εκατονταπλάσιος, πολλαπλάσιος κτλ.

▲ Κλίση Τά τακτικά, τά πολλαπλασιαστικά και τά αναλογικά επίθετα κλίνονται όπως τά ομοιοκατάληκτα επίθετα.

→ $\left\{ \begin{array}{l} \text{πρώτος - πρώτου} \\ \text{διπλάσια - διπλάσιος} \\ \text{δεκαπλό - δεκαπλού} \end{array} \right.$

<p>Τά ἀριθμητικά οὐσιαστικά εἶναι ἀφηρημένα περιληπτικά οὐσιαστικά.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ἦταν μιά δωδεκάδα μαθητές. • Λαχταροῦσαν νά περάσουν καμιά δεκαριά μέρες ὅλοι μαζί. 			
<p>Σχηματίζονται ἀπό τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά μέ τίς καταλήξεις :</p>	<table style="border: none;"> <tr> <td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td> <td style="vertical-align: middle;"> <p>-άδα</p> <p>-αριά</p> </td> <td style="vertical-align: middle;"> <p>δύο-δνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.</p> <p>δέκα-δεκαριά... εἴκοσι-εικοσαριά κτλ.</p> </td> </tr> </table>	{	<p>-άδα</p> <p>-αριά</p>	<p>δύο-δνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.</p> <p>δέκα-δεκαριά... εἴκοσι-εικοσαριά κτλ.</p>
{	<p>-άδα</p> <p>-αριά</p>	<p>δύο-δνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.</p> <p>δέκα-δεκαριά... εἴκοσι-εικοσαριά κτλ.</p>		

- Τά ἀριθμητικά οὐσιαστικά σέ **-άδα** φανερώνουν ἕνα σύνολο ἀπό πολλές μονάδες.
- Τά ἀριθμητικά οὐσιαστικά σέ **-αριά** φανερώνουν τό περίπου : **δεκαριά** = δέκα περίπου.
- ▲ Τά ἀριθμητικά οὐσιαστικά κλίνονται ὅπως καί τά οὐσιαστικά σέ -αδα : ἡ μονάδα, τῆς μονάδας κτλ.
- ▲ Συγκεντρωτικό πίνακα τῶν ἀριθμητικῶν μπορεῖς νά δεῖς στό 'Επίμετρο, πιν. 7.

▲ **Ὁρθογραφία ἀριθμητικῶν**

1. Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπό τό 13 ὡς τό 19 γράφονται μέ μιά λέξη:	δεκατρία ... δεκαεννέα (βλ. 'Επίμετρο πιν. 1)
2. Ἀπό τό 21 καί πέρα γράφονται σέ χωριστές λέξεις:	εἴκοσι ἕνα κτλ. (βλ. 'Επίμετρο, πιν. 7)
3. Τά τακτικά ἀριθμητικά ἀπό τό 13 καί πέρα γράφονται σέ χωριστές λέξεις:	δέκατος τρίτος, δέκατος τέταρτος κτλ. (βλ. 'Επίμετρο, πιν. 7)

4. Γράφονται με δύο νν τό έννέα και όσα (γίνονται από αυτό και) έχουν μέσα όλόκληρη τή λέξη έννέα - έννιά: έννιακόσιοι, έννεαπλάσιος κτλ. έννῶ έννεήντα, έννατος, έννεηκοστός κτλ.
5. Τά άριθμητικά σέ -άντα, -ήντα παίρνουν όξεία: τριάντα, σαράντα, πενήντα, έξήντα κτλ.
6. Παίρνουν δασεία τά άριθμητικά: **Ένα, Ξξι
Έφτά, Έντεκα
Έκατό, Άπλός** και όσα γίνονται από αυτά: Έκτος, Έκατοστός κτλ.
7. Τά σύνθετα πού έχουν δεύτερο συνθετικό τή λέξη **μισός** γράφονται στή λήγουσα με **ι**. Δέν ακολουθοῦν τόν κανόνα και γράφονται με **η** όσα έχουν πρώτο συνθετικό τό άρσ. Ένας και τό θηλ. **μία**: ένάμισι μήλο, δύομισι κιλά. τεσσερισήμισι ώρες, έφτάμισι τόνοι, - ένάμιση τόνο, μιάμιση ώρα

Άσκήσεις

- * 1 Γράψε τά άπόλυτα και τά τακτικά άριθμητικά από τό ένα ως τό είκοσι, όπως στό παράδειγμα:

Έλληνικά σημεία	άραβικά	άπόλυτα άριθμητικά	τακτικά άριθμητικά
α'	1	Ένας, μία (μιά) Ένα	πρώτος, -η, -ο

Συμβουλέψου και τόν πίνακα 7 πού βρίσκεται στό Έπίμετρο.

- * 2 Ποιά άριθμητικά έπίθετα άντιστοιχοῦν στά περιληπτικά ουσιαστικά **τετράδα** και **δεκάδα**;
- * 3 Σχημάτισε φράσεις με τά άριθμητικά:

- πέμπτος, τετραπλός, τριπλάσιος, τριάδα

Παράδειγμα : 'Ο Μάης είναι ό πέμπτος μήνας του χρόνου.

- * 4 Νά κλίσεις τό αριθμητικό επίθετο **τρεις** στά τρία του γένη μέσα σε φράσεις.

Παράδειγμα :

Οί **τρεις** κυνηγοί δέν είδαν τό κρυμμένο έλάφι.

'Ο σκύλος άκολουθοϋσε τά βήματα **των τριων** κυνηγων.

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

"Ενα κατσίκι πού ήταν επάνω σε μία στέγη, βλέποντας ένα λύκο να περνά από κάτω **τόν** έβριζε και **τόν** περιγελοϋσε. Κι ό λύκος είπε : «"Ε καημένη μου, δέ μέ βρίζεις **έσύ**, ή θέση πού είσαι μέ βρίζεις».

Αισώπου Μύθοι, μετ. Θρ. Σταύρου

Στό κείμενο παρατηρούμε ότι :

1. 'Η λέξη **τόν** μπήκε αντί για τό όνομα **λύκος** — **τόν** **έβριζε** = **έβριζε** τό **λύκο**.
2. 'Η λέξη **έσύ** μπήκε αντί για τό όνομα **κατσίκι** — **δέ μέ βρίζεις** **έσύ** = **έσύ** τό **κατσίκι**.

Οί λέξεις πού μπαίνουν αντί για όνόματα λέγονται **άντωνυμίες**.

- Οί άντωνυμίες είναι όχτώ ειδών :

προσωπικές

κτητικές

αυτοπαθείς

όριστικές

δεικτικές

αναφορικές

ερωτηματικές

όριστες

1.- Προσωπικές ἀντωνυμίες

(Τὰ μάτια τῆς γιαιῆς)

Μιλοῦνε τ' ἀδέρφια γιά τό δῶρο τῆς νύφης, μιλοῦν καί γιά τό δῶρο τῆς γιαιῆς, μιλοῦν καί γιά τό δῶρο τοῦ μικροῦ· κοντεῦει πρωτοχρονιά.

Ἄ μικρός πετιέται μέ μάτια ὀλόλαμπρα.

— Γιά τή γιαιῆ ἐγώ θά σᾶς μιλήσω. Ἐγώ δῶρο δέ θέλω. Πέρσι τῆς πήρατε δῶρο τῆς γιαιῆς δόντια. Φέτος... πέστε στό μεγάλο τό γιαιτρό καί ρωτήστε, δέν μποροῦν τάχα αὐτοί, πού κάνουν δόντια, νά κάμουν καί μάτια νά βλέπει ἡ γιαιῆ μου; Ἀχ! ὀλοένα σβήνουν τὰ μάτια τῆς. Σέ λίγο, σᾶς τό λέω, καί τόν ἥλιο δέ θά βλέπει. Ἐμένα ὄχι φέτος, ποτέ μου μή μοῦ κάνετε δῶρο, ἄν τὰ μάτια εἶναι ἀκριβά, ποτέ! Καί ἄν οἱ γιαιτροί δέν μποροῦν νά τὰ κάμουν, ὁ Θεός μπορεῖ· νά τήν πᾶτε στή Βαγγελίστρα νά τήν κάμει νά βλέπει, γιά νά δεῖ ἐμένα, πῶς ἔχω τὰ χρυσά μαλλιά καί τὰ μάτια τῆς μητέρας μας, νά παρηγορηθεῖ.

Τ' ἀδέρφια δέν εἶπαν τίποτα.

Α. Παπαδοπούλου, Ἡ γιαιῆ

Οἱ λέξεις ἐγώ, σᾶς, τῆς εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερόνουν τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου, δηλαδή φανερόνουν :

α/ Ἐκεῖνον πού μιλεῖ:	{	Γιά τή γιαιῆ ἐγώ
θά σᾶς μιλήσω	→	πρῶτο πρόσωπο
β/ Ἐκεῖνον πρὸς τόν ὁποῖο ἀπευθύνεται ὁ λόγος:	{	Γιά τή γιαιῆ ἐγώ
θά σᾶς μιλήσω	→	δεύτερο πρόσωπο
γ/ Ἐκεῖνον γιά τόν ὁποῖο γίνεται λόγος:	{	Πέρσι τῆς πήρατε
δῶρο τῆς γιαιῆς	→	τρίτο πρόσωπο

Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερόνουν τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου λέγονται **π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ς ἀ ν τ ω ν υ μ ῖ ε ς**.

• Οἱ προσωπικές ἀντωνυμίες εἶναι :

- α/ Ἡ ἀντωνυμία ἐγώ γιά τό πρῶτο πρόσωπο καί τῶν τριῶν γενῶν.
- β/ Ἡ ἀντωνυμία ἐσύ γιά τό δεύτερο πρόσωπο καί τῶν τριῶν γενῶν.
- γ/ Ἡ ἀντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτό γιά τό τρίτο πρόσωπο : αὐτός τρέχει, αὐτή κοιμάται, αὐτό παίζει.

Οί προσωπικές άντωνυμίες κλίνονται έτσι :

		Γ' π ρ ό σ ω π ο					
Α' πρόσωπο		Β' πρόσωπο		Γ' πρόσωπο			
'Ενικός ἀριθμός	'Ονομ. Γεν. Αιτ. Κλητ.	ἐγώ ἐμένα (μου) ἐμένα (μέ) —	ἐσύ ἐσένα (σου) ἐσένα (σέ) ἐσύ	αὐτός (τος) αὐτοῦ (του) αὐτόν (τόν) —	αὐτή (τη) αὐτῆς (τῆς) αὐτή(ν) τή(ν) —	αὐτό (το) αὐτοῦ (του) αὐτό (τό) —	
	Πληθυντικός ἀριθμός	'Ονομ. Γεν. Αιτ. Κλητ.	ἐμεῖς ἐμᾶς (μᾶς) ἐμᾶς (μᾶς)	ἐσεῖς ἐσᾶς (σᾶς) ἐσᾶς (σᾶς) ἐσεῖς	αὐτοί (τοι) αὐτῶν (τούς) αὐτούς (τούς)	αὐτές (τες) αὐτῶν (τούς) αὐτές (τίς τές)*	αὐτά (τα) αὐτῶν (τούς) αὐτά (τά)

* Τό τίς μπαίνει πρὶν ἀπὸ τό ρῆμα, τὸ τέξ ὕστερα ἀπὸ αὐτό : Ἐν τίς συναντήσεις, ράστα τέξ.

- Οί προσωπικές άντωνυμίες έχουν συνήθως διπλούς τύπους :
τούς **δυνατούς** καί τούς **άδύνατους**.

Οί δυνατοί τύποι έχουν δυό ή τρείς συλλαβές :

→ *ε̇σα̇ς φ̇ώνα̇ζαν*
ε̇μένα̇ αγα̇πο̇υσαν

Οί άδύνατοι τύποι έχουν μία συλλαβή :

→ *σα̇ς φ̇ώνα̇ζαν*
μέ̇ αγα̇πο̇υσαν

- Δέν πρέπει νά συγχέουμε τά άρθρα μέ τούς άδύνατους τύπους τών προσωπικών άντωνυμιών.

Τά άρθρα συνοδεύουν όνόματα

→ *τόν δρειβα̇τη, τή ζω̇ή,*
τό μ̇ηλο

Οί άντωνυμίες συνοδεύουν ρήματα

→ *Τ̇ής μίλησα. Πέ̇ς του*
κάτι.

Έρωτήσεις

Τί λέμε άντωνυμίες; πόσα είδη έχουμε; Ποιές άντωνυμίες λέμε προσωπικές; Πώς ξεχωρίζουμε τούς δυνατούς από τούς άδύνατους τύπους; Πώς ξεχωρίζουμε τά άρθρα από τούς άδύνατους τύπους;

Άσκήσεις

- * 1 Νά αναγνωρίσεις όλες τίς προσωπικές άντωνυμίες του κειμένου.
- * 2 Νά αντικαταστήσεις τά ουσιαστικά μέ τούς άδύνατους τύπους τής προσωπικής άντωνυμίας, όπως στο παράδειγμα :

• *Είδα τό Γιώργο* → *Τόν είδα.*

• *Άκουσα τή βροντή* → • *Άκούσατε τίς ειδήσεις* →

• *Μίλησα τής άδερφής* → • *Πάρε τό μολύβι* →

• *Μελέτησα τό μάθημα* → • *Έλυσε τά προβλήματα* →

• *Χαιρέτισε τίς φίλες* →

* 3 Νά συμπληρώσεις τά κενά :

— Φεύγεις κι ...;

— Ναί, φεύγω κι ...

— ... πάντως θά μείνουμε λίγο ακόμη.

— *Αν εἶναι γιά λίγο, τότε νά... περιμένω.

— *Όχι, ὄχι, ... πήγαινε... θά ἔρθουμε ἀργότερα.

⊙

2. Κτητικές ἀντωνυμίες

"Όταν μεγαλώσει...

*Τό ἀγαπῶ τό καναρίνι μας, γιατί μοῦ μοιάζει εἴμαστε καί οἱ δύο φυλακισμένοι· τό καναρίνι στό κλουβί του, ἐγώ στό δωμάτιό μου. Εἶναι νά μήν τό ἀγαπᾶς ὕστερα; Εἶναι κοινός ὁ δικός μας ὁ πόνος. *Ὁρες ὠρες μοῦ ῥχεται ν' ἀνοίξω τό κλουβί καί νά τό ἐλευθερώσω. Καί θά τό ἔκανα, ἄν δέ σκεφτόμουν τήν Ἑλένη, τή μικρή τήν ἀδερφή μου, πού δέ θέλει νά τό ἀποχωριστεῖ. Βλέπετε δέν εἶναι μόνο δικό μου εἶναι καί δικό της τό καναρίνι. Προχτές μάλιστα μοῦ τό εἶπε καθαρά :*

— Δέν μπορεῖς, Πέτρο, νά τό κάνεις τό καναρίνι ὅ,τι θέλεις.

**Έχει δίκαιο. Δέν ἀπελπίζομαι ὅμως· ὅταν θά μεγαλώσει, ἐλπίζω νά συμφωνήσουμε...*

● Οἱ λέξεις τοῦ κειμένου **μας, δικό μου, δικό της** εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι. *Έτσι :

• Ἡ ἀντωνυμία **μας** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στήν οἰκογένεια τοῦ Πέτρου.

Τό ἀγαπῶ τό καναρίνι μας.

• Ἡ ἀντωνυμία **δικό μου** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στόν Πέτρο.

Βλέπετε δέν εἶναι μόνο δικό μου (= τοῦ Πέτρου).

• Ἡ ἀντωνυμία **δικό της** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στήν Ἑλένη.

εἶναι καί δικό της (= τῆς Ἑλένης) τό καναρίνι.

⊙

Οί άντωνυμίες πού φανερώνουν σέ ποιόν άνήκει κάτι λέγονται κτητικές άντωνυμίες.

• Κτητικές άντωνυμίες είναι :

1. Οί γενικές τών άδύνατων τύπων τής προσωπικής άντωνυμίας, όταν ακολουθοῦν ένα ουσιαστικό :

μου, σου	Ή βιβλιοθήκη μου
του, της, του	Τό παιδί της
μας, σας, τους	Ο φίλος μας

2. Τό επίθετο δικός, δική, δικό μέ τίς γενικές τών άδύνατων τύπων τής προσωπικής άντωνυμίας :

Γιά έναν κήτορα

Γιά πολλούς κήτορες

α' πρόσ : δικός μου, δική μου, δικό μου

β' πρόσ : δικός σου, δική σου, δικό σου

γ' πρόσ : δικός του δική του, δικό του
(της) (της) (της)

δικός μας, δική μας, δικό μας

δικός σας, δική σας, δικό σας

δικός τους, δική τους, δικό τους

• Ήταν δικός μου ό σκύλος όχι δικός σου.

• Τόν θεωροῦσε δικό του άνθρωπο.

• Ήταν δικός μας ό σκύλος όχι δικός σας.

• Τόν θεωροῦσαν δικό τους άνθρωπο.

• Ή κτητική άντωνυμία έχει τρία πρόσωπα.

• Τό επίθετο δικός, -η, -ό κλίεται όπως τό επίθετο καλός, -ή, -ό.

▲ Προσοχή!

Ή κτητική άντωνυμία μπαίνει ύστερα από ουσιαστικό, ενώ ή προσωπική συνοδεύει ρήμα :

• τό κλουβί του → κτητική

• τοῦ εἶπε → προσωπική

Ἐρωτήσεις

Ποιές ἀντωνυμίες λέμε κτητικές; Ποιές εἶναι; Πῶς ξεχωρίζουμε τίς προσωπικές ἀντωνυμίες ἀπό τίς κτητικές;

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ἀναγνωρίσεις ὅλες τίς κτητικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά ὑπογραμμίσεις μέ κόκκινο μολύβι τίς κτητικές ἀντωνυμίες καί μέ πράσινο τίς προσωπικές :
- Στερνή μου γνώση νά σέ εἶχα πρῶτα.
 - Τοὺς εἶχαμε ἀπωθήσει στό δικό τους ἔδαφος.
 - Μᾶς χάρισε ὀλόκληρη τήν περιουσία του.
 - Δούλεψε στά νιάτα σου, νά ἔχεις στά γερατεία σου.
 - Ἐγώ τό λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος τῆς οὐράς του.
 - Ὅταν κοιμᾶται ὁ γιόκας μας, ψωμί δέ μᾶς γυρεύει.
 - Ἦλιε μου καί τρισήλιε μου
ἕνα σου λόγο στείλε μου.
 - Οἱ ἄνθρωποι μ' ἀρνήθηκαν
κανεῖς δέ μέ σιμώνει.
Μόνο μοῦ κάνει συντροφιά
τῆς νύχτας τό τριζόνι :
- Ἐννοια σου λέει ἔννοια σου
κι ἐγώ εἶμαι ἴδω κοντά σου
γιά συντροφιά στήν ἔγνοια σου
καί γιά παρηγοριά σου.

Ο. Ἐλύτης

3. Αυτόπαθεις άντωνυμίες

Ήταν έγωιστής;

Οἱ φίλοι μου λένε ὅτι εἶμαι έγωιστής καί ὅτι ενδιαφέρομαι ὑπερβολικά γιά τόν έαυτό μου. Προχτές μάλιστα ὁ Φάνης μου τό εἶπε καθαρά :

—“Ακουσε, Πέτρο, νομίζω ὅτι τό έχεις παρακάνει μέ τό νά φροντίζεις τόν έαυτό σου καί νά άγνοεῖς ὄλους τούς άλλους. Καί δέν εἶσαι ὁ μόνος· τό ἴδιο κάνει καί ὁ Παῦλος· κοιτάζει πάντοτε τήν εὐκολία του, κι ὅταν ἀκόμη εἶναι νά στενοχωρησει τούς άλλους· κι αὐτό γιατί σκέφτεται μόνο τόν έαυτό του. Ἔτσι ὁμως χάνετε κάθε μέρα τίς συμπάθειες τῶν φίλων σας. Καιρός, φίλε μου, νά ἀλλάξετε τακτική.

Τά λόγια αὐτά τοῦ Φάνη μέ ἔβαλαν σέ σκέψεις. Ἴσως έχει δίκιο. Ἐξάλλου εἶναι ὁ καλύτερος φίλος μου.

- Οἱ λέξεις **τόν έαυτό μου, τόν έαυτό σου, τόν έαυτό του** εἶναι άντωνυμίες καί φανερώνουν πώς τό ἴδιο πρόσωπο πού ενεργεῖ (κάνει κάτι), τό ἴδιο δέχεται καί τήν ενέργεια. Ἔτσι :

1. Οἱ άντωνυμίες

τόν έαυτό μου

στις
φράσεις

τόν έαυτό σου

φροντίζω ὑπερβολικά τόν έαυτό μου

κοιτάζεις κάθε φορά τόν έαυτό σου

φανερώνουν ὅτι ὁ Πέτρος ὁ ἴδιος ενεργεῖ καί ὁ ἴδιος δέχεται τήν ενέργεια.

2. ἡ άντωνυμία

τόν έαυτό του

στή φράση

σκέφτεται μόνο τόν έαυτό του

φανερώνει ὅτι ὁ Παῦλος ὁ ἴδιος ενεργεῖ καί ὁ ἴδιος δέχεται τήν ενέργεια.

Οἱ άντωνυμίες πού φανερώνουν πώς τό ἴδιο πρόσωπο ενεργεῖ καί τό ἴδιο δέχεται τήν ενέργεια λέγονται **αὐτοπαθεῖς άντωνυμίες**.

Οι αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες κλίνονται ἔτσι :

		Α' πρόσωπο	Β' πρόσωπο	Γ' πρόσωπο
Ἐνικός	Γεν.	τοῦ ἐαυτοῦ μου	τοῦ ἐαυτοῦ σου	τοῦ ἐαυτοῦ του (της)
	Αἰτ.	τόν ἐαυτό μου	τόν ἐαυτό σου	τόν ἐαυτό του (της)
Πληθυντικός	Γεν.	τοῦ ἐαυτοῦ μας ἢ τῶν ἐαυτῶν μας	τοῦ ἐαυτοῦ σας ἢ τῶν ἐαυτῶν σας	τοῦ ἐαυτοῦ τους ἢ τῶν ἐαυτῶν τους
	Αἰτ.	τόν ἐαυτό μας ἢ τούς ἐαυτούς μας	τόν ἐαυτό σας ἢ τούς ἐαυτούς σας	τόν ἐαυτό τους ἢ τούς ἐαυτούς τους

- Οι αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες κλίνονται ὅπως τό ἐπίθετο καλός, -ή, -ό.

Ἄσκηση

- * Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν κατάλληλη αὐτοπαθή ἀντωνυμία :
- Δέν ἀναγνώριζα τόν...
 - Ὅλο τόν κόσμο ρῶτα, τόν... πρῶτα.
 - Πάνω ἀπό τό καθετί ἔβαζε τόν...
 - Ἦταν ἐγωιστές· κοιτάζαν μόνο τούς...
 - Δέ βλέπω τόν... στόν καθρέφτη.
 - Ἀπ' τόν καθρέφτη μέ κοιτάζει ὁ...

4. Ὅριστικές ἀντωνυμίες

Φωτιά καί δόξα

Τό βομβαρδισμό ἐκεῖνον τοῦ 1940 δέ θά τόν ξεχάσουν ποτέ οἱ ἄνδρες τοῦ Τρίτου Συντάγματος Πεζικοῦ. Λίγο πρὶν μοῦμε στήν Κορυτσά, τά ἐπιθροικά ἀεροπλάνα, πέντε φορές τήν ἴδια τήν ἡμέρα, ἔριξαν ἐπάνω μας μέ

πρωτοφανή λύσσα φωτιά καί ἀτσάλι. Οἱ ἐπιδρομεῖς νόμισαν ὅτι θά σπάσουν τὸ ἠθικὸ τοῦ πεζικοῦ μας, πού ἀγωνιζόταν μόνο του, χωρίς ἀεροπορία καί χωρίς πυροβολικό. Γελάστηκαν ὅμως· οἱ λόγους τοῦ Τρίτου Συντάγματος δὲ λύγισαν, ἀντίθετα μάλιστα σέ λίγο δοξάστηκαν στοὺς δρόμους τῆς Κορυτσᾶς.

- Οἱ λέξεις **τὴν ἴδια μόνο του** εἶναι ἀντωνυμίες πού ξεχωρίζουν κάτι ἀπὸ ἄλλα τοῦ ἴδιου εἶδους.

Ἔτσι :

1. ἡ ἀντωνυμία **τὴν ἴδια** στή φράση **πέντε φορές τὴν ἴδια τὴν ἡμέρα** ξεχωρίζει τὴν ἡμέρα ἀπὸ τίς ἄλλες ἡμέρες·

2. ἡ ἀντωνυμία **μόνο του** στή φράση **Τὸ πεζικὸ ἀγωνιζόταν μόνο του** ξεχωρίζει τὸ πεζικὸ ἀπὸ τὰ ἄλλα ὄπλα, δηλαδή ἀπὸ τὴν ἀεροπορία καί τὸ πυροβολικό.

- Τίς ἀντωνυμίες αὐτές πού ξεχωρίζουν κάτι ἀπὸ ἄλλα τοῦ ἴδιου εἶδους τίς λέμε ὀριστικές.

- Ὅριστικές ἀντωνυμίες εἶναι :

- α/ Τὸ ἐπίθετο **ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τὸ ἴδιο,** ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο :
 - Ἦρθε ὁ ἴδιος ὁ στρατηγός (ὁ στρατηγός, ὄχι κανένας ἄλλος).

- β/ Τὸ ἐπίθετο **μόνος, μόνη, μόνο,** ὅταν δέν ἔχει ἄρθρο καί συνοδεύεται ἀπὸ τὴ γενική τῶν ἀδύνατων τύπων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν :
 - Φροντίζω τὸ σπίτι μόνη μου (μόνη, ὄχι μαζί μέ ἄλλη).

- ⊙
μόνος, -η, -ο μου	μόνοι, -ες, -α μας
μόνος, -η, -ο σου	μόνοι, -ες, -α σας
μόνος, -η, -ο του, της, του	μόνοι, -ες, -α τους

- Κλίνονται όπως τά επίθετα πού έχουν τίς ίδιες καταλήξεις.

Άσκηση

- * Νά συμπληρώσει τό κενό μέ τήν κατάλληλη όριστική άνωθυμία :
- Τό πρόβλημα τό έλυσε... , χωρίς νά τή βοηθήσει κανένας.
 - Τελευταία ήρθε και... ό Ξέρξης για νά τούς δώσει θάρρος.
 - Δέν μπορούσα νά του τό άρνηθώ· έξάλλου ήρθε... και μου τό ζητούσε.
 - ... δέν μπορούσαν νά κάνουν τίποτε· έτσι ζήτησαν τή βοήθεια των φίλων τους.
 - ... λένε ότι δέν τίς ενδιαφέρει αυτή ή υπόθεση· είναι όμως έτσι;
 - Άν θέλεις νά κερδίσεις τή ζωή, πάλεψε...

⊙

5. Δεικτικές άνωθυμίες

(Μπά! τουτο είναι τό γιούσουρι;)

Άκουα τούς άντρες, λεβεντοθρεμμένους, και νά μιλουν γι' αυτό μέ τόσο σεβασμό (...). Εκείνοι μία φορά έβαλαν τά στήθη τους εμπρός στο κανόνι του Τούρκου! Ηήδηξαν μέ άναμμένο δαυλί στίς μπαρουταποθήκες του! Είδαν τό θάνατο χίλιες φορές και δέν μόρεσαν νά ξεριζώσουν ένα δέντρο! Δέν μπορούσα νά τό χωνέψω.

— Δέ μου λές, πατέρα, κάνω κάποτε του γέροντά μου· τί είναι αυτό τό γιούσουρι;

— Ξύλο, παιδί μου, σάν και τ' άλλα· θαλασσόξύλο. Άν θέλεις νά τό μάθεις, σύρε νά ιδείς τήν πίπα μου.

Πάω μέσα, ανοίγω τό έρμάρι, βρίσκω τήν πίπα του.

— Μπά! τοῦτο εἶναι τό γιούσουρι; τό κόβουν λοιπόν;

— Τό κόβουν λέει; Ἐφοῦ τό ἔχεις στά χέρια σου! Ἐκοῦσα πῆχες, ὅταν ἤμουν σφουγγαράς.

Ἄνδρέας Καρκαβίτσας, Τό γιούσουρι

Στό κείμενο διαβάζουμε :

α/ Πάω μέσα, ανοίγω τό έρμάρι, βρίσκω τήν πίπα του.

— Μπά! **τοῦτο** εἶναι τό γιούσουρι, τό κόβουν λοιπόν;

β/ Ἐκοῦσα τούς ἄντρες, λεβεντοθρεμμένους, καί νά μιλοῦν γι' αὐτό μέ τόσο σεβασμό (...) **Ἐκεῖνοι** μιά φορά ἔβαλαν τά στήθη τους ἔμπρός στό κανόνι τοῦ Τούρκου!

Οἱ λέξεις **τοῦτο** καί **ἐκεῖνοι**, πού βλέπουμε στίς παραπάνω φράσεις, εἶναι ἀντωνυμίες τίς ὁποῖες μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι. Ἐτσι :

- Μέ τήν ἀντωνυμία **τοῦτο** (π. α) ἐκεῖνος πού μιλάει δείχνει μιά πίπα ἀπό γιούσουρι.
- Μέ τήν ἀντωνυμία **ἐκεῖνοι** (π. β) ἐκεῖνος πού μιλάει δείχνει τούς ἄντρες πού πολέμησαν τούς Τούρκους καί πού μιλοῦν μέ σεβασμό γιά τό γιούσουρι.

⊙

Τίς ἀντωνυμίες αὐτές πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν δείχνουμε τίς ὀνομάζουμε **δεικτικές ἀντωνυμίες**.

- Δεικτικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

α/ αὐτός, αὐτή, αὐτό,

γιά νά δείχνουμε ὅσα βρίσκονται κοντά μας.

- Αὐτό τό βιβλίο εἶναι δικό μου.

β/ (ἐ)τοῦτος, (ἐ)τούτη, (ἐ)τοῦτο,

γιά νά δείχνουμε ὅσα βρίσκονται πολύ κοντά μας :

- Ἐτοῦτος ὁ δρόμος βγάξει στό σπίτι μας.

γ/ *ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο,*

για νά δείχνουμε ὅσα βρίσκονται μακριά μας:

• *Ἐκεῖνο τό φίλο δέ τόν ξέχασα ποτέ*

δ/ *τέτοιος, τέτοια, τέτοιο,*

για νά δείχνουμε ποιότητα.

• *Τέτοιος ἦταν σέ ὅλη του τή ζωή.*

ε/ *τόσος, τόση, τόσο,*

για νά δείχνουμε ποσότητα.

• *Τόσος καιρός πέρασε ἀπό τότε: ποῦ νά θυμᾶμαι;*

⊙ Οἱ δεικτικές ἀντωνυμίες κλίνονται ὅπως τά ἐπίθετα πού ἔχουν ἴδιες καταλήξεις.

Ἄσκηση

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις τίς δεικτικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά κλίνεις τίς δεικτικές ἀντωνυμίες μαζί μέ τά οὐσιαστικά τους:
 - Αὐτή ἢ μέθοδος
 - Τέτοια ἀγάπη
 - Τόσος θόρυβος
 - ἐκεῖνη ἢ ἐποχή
 - τέτοιος κόσμος
 - ἐκεῖνος ὁ μόχθος
- * 3 Ποιά δεικτική ἀντωνυμία θά βάλεις;
 - ...τή νύχτα κανένας δέν κοιμήθηκε.
 - "Ὅλες... οἱ σκέψεις τόν ἔκαναν δυστυχισμένο.
 - Πρέπει νά ἔχουμε τό νοῦ μας"... τό μέρος εἶναι ἐπικίνδυνο.
 - Ἦταν ... τό πλήθος, ὥστε δέν μπορέσαμε νά περάσουμε.
 - ... φίλο πρώτη φορά βρήκα.

⊙

6. Ἐναφορικές ἀντωνυμίες

Δέν κατάλαβε τίποτε...

Ξέρξη, ἐπειδή μέ ρωτᾶς, θά σοῦ πῶ τήν ἀλήθεια, ἀπάντησε ὁ Δημάρατος. Οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά θά πολεμήσουν μέ πολύ πείσμα καί δέ θά λογαριάσουν τή δύναμή σου, ὅση καί ἄν εἶναι. Ὅποιοι κι ἄν εἶσαι, ὅ,τι καί νά κάμεις, δέ θά σέ φοβηθοῦν οὔτε καί θά σέ ἀναγνωρίσουν γιά ἀφέντη τους· ἔχουν αὐτοῖ δικό τους ἀφέντη τό νόμο· σ' αὐτόν πειθαρχοῦν καί γι' αὐτόν εἶναι ἔτοιμοι νά πεθάνουν ὡς τόν ἕνα. Καί τώρα, γιά νά δεῖς ὅτι δέ σοῦ λέω ψέματα, ρίξε στή μάχη ὅσους θέλεις καί θά τό δεῖς μέ τά ἴδια σου τά μάτια.

Ὁ Ξέρξης γέλασε σαρκαστικά· σημάδι ὅτι δέν κατάλαβε τίποτε...

Οἱ λέξεις **πού**, **ὅση** εἶναι ἀντωνυμίες μέ τίς ὁποῖες ὁλόκληρη πρόταση πηγαίνει, δηλαδή ἀναφέρεται, σέ μιά λέξη. Ἔτσι :

- Μέ τήν ἀντωνυμία **πού** ἢ πρόταση «**πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά**» ἀναφέρεται στή λέξη **ἄνθρωποι** : «*Οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά*».
- Μέ τήν ἀντωνυμία **ὅση** ἢ πρόταση «**ὅση καί ἄν εἶναι**» ἀναφέρεται στή λέξη **δύναμη** : «*δέ θά λογαριάσουν τή δύναμή σου, ὅση καί ἄν εἶναι*».

⊙

Τίς ἀντωνυμίες αὐτές μέ τίς ὁποῖες ὁλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται σέ μιά λέξη τίς ὀνομάζουμε **ἐναφορικές ἀντωνυμίες**.

⊙

Ἐναφορικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

- α/ Τό ἄκλιτο **πού** → • *Μιλοῦσε σάν σοφός πού τά ξέρει ὅλα.*
 • *Ἡ μητέρα κοίταζε τήν Ἑλένη, πού ἔφυγε θυμωμένη.*
 • *Οἱ ἐλπίδες εἶναι φυτά, πού φυτρώνουν χωρίς νά τά σπείρει κανένας.*

β/ **ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία,**
τό ὁποῖο →

Τή μεταχειρίζομαστε ἀντί γιά τό **πού,** ὅταν δημιουργεῖται ἀσάφεια. Ἡ φράση π.χ.

• *Τό χωριό πού μεγάλωσε τό ἀγάπησε πολύ.*

δέν εἶναι σαφής, γιατί μπορεῖ νά σημαίνει :

1. ὅτι κάποιος ἀγάπησε πολύ τό χωριό στό ὁποῖο μεγάλωσε.
2. ὅτι κάποιος ἀγάπησε πολύ ἕνα χωριό τό ὁποῖο ἦταν μικρό καί ὕστερα ἔγινε μεγάλο.

Σ' αὐτές τίς περιπτώσεις ἀποφεύγουμε τήν ἀσάφεια, ἂν ἀντί γιά τό **πού** μεταχειριστοῦμε τήν ἀντωνυμία **ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τό ὁποῖο.**

γ/ **ὅποιος, ὅποια, ὅποιο** →

*Ἔ*Οποιος τό βρεῖ, νά τό πάρει γιά δικό του.

δ/ **ὅσος, ὅση, ὅσο**

→ *Θά πιεῖς νερό, ὅσο ζητᾷ ἡ καρδιά σου.*
(Σικελιανός)

ε/ τό ἄκλιτο **ὅ,τι**

→ *Ἔ*τρωγε ὅ,τι ἔβρισκε.

- Οἱ ἀντωνυμίες **ὅποιος, -α, -ο, ὅσος, -η, -ο** καί **ὅ,τι** ἐνώνονται μέ τό ἄκλιτο **-δήποτε** : *ὁποιοσδήποτε. ὁσοδήποτε. ὀτιδήποτε.*

▲ Ὅρθογραφία.

- Τό ἀναφορικό **ὅ,τι** γράφεται μέ ὑποδιαστολή. • *Ἔ*κανε ὅ,τι ἤθελε
(= αὐτό πού ἤθελε)
 - Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία **πού** παίρνει ὀξεῖα καί ἰσοδυναμεῖ μέ τήν ἀντωνυμία **ὁ ὁποῖος, -α, -ο.** • *Ἔ*κεῖνοι πού ἦρθαν
(= οἱ ὁποῖοι ἦρθαν)
 - Ὅλες οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες παίρνουν δασεία. ὅποιος, ὅσος κτλ.
- Οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες κλίνονται ὅπως τά ἐπίθετα πού ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις.

Άσκησης

- * 1 Νά υπογραμμίσεις τις αναφορικές άντωνυμίες του κειμένου.
- * 2 Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τις άντωνυμίες :
 - όποιος, όποια, όποιο, όσος, όση, όσο
- * 3 Νά βάλεις στή θέση τής αναφορικής άντωνυμίας πού τόν κατάλληλο τύπο τής αναφορικής άντωνυμίας **ό όποιος, -α, -ο**, όπως στό παράδειγμα :
 - ό ναύαρχος πού κυβερνούσε τό πλοίο... | → ό ναύαρχος ό όποιος κυβερνούσε τό πλοίο...
 - ή διευθύντρια πού έδωσε τήν έντολή...
 - τό κορίτσι πού ήρθε...
 - οί έργάτες πού έφυγαν...
 - ή έργάτρια πού είδα...
 - Τά πράγματα πού θαυμάζω...
 - Τό παιδί πού του έφεραν ένα παιχνίδι...
 - 'Η κοπέλα πού τής χάρισαν ένα βραχιόλι...
 - οί νότες πού άκουσα...

⊙

7. Έρωτηματικές άντωνυμίες

‘Ο Κανένας...

Οί άλλοι Κύκλωπες, πού κατοικοῦσαν όλόγυρα στίς κορυφές τών βουνών, άκουσαν τίς φωνές του κι έτρεξαν νά δοῦν τί τρέχει. ‘Ηρθαν άπ’ έξω από τή σπηλιά καί τόν ρώτησαν :

—Τί έπαθες, Πολύφημε, καί σήκωσες τόν κόσμο στό ποδάρι μέ τίς φωνές σου; Μήπως κλέφτες σου άρπάζουν τά πρόβατα; Ποιός σε πείραξε; -

—‘Αχ! φώναξε ό Πολύφημος, ό Κανένας, ό Κανένας μέ σκοτώνει.

— Τότε, λοιπόν, είπαν εκείνοι, τί φωνάζεις, ἀφοῦ κανένας δέ σέ πειράζει;
Κονιδάρη - Καλαρᾶ, Ὀδύσσεια.

- Οἱ λέξεις **τί, ποιός** εἶναι ἀντωνυμίες πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε:
 - **Τί** ἔπαθες, Πολύφημε·
 - **Ποιός** σε μειραξέ;

⊙ Τίς ἀντωνυμίες αὐτές πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε τίς ὀνομάζουμε ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες.

Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες εἶναι :

α/ τό ἄκλιτο τί →	Τί θέλεις; Τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός;
Τί ὥρα εἶναι;
β/ ποιός, ποιά, ποιά →	Ποιός τό εἶπε; Ποιοί ἤρθαν; Ποιά γνώμη ἔχεις; Ποιό τραγούδι σ' ἀρέσει;
γ/ πόσος, πόση, πόσο →	Πόσοι ἔφυγαν; Πόση ὥρα ἔχασες; Πόσα πῆρες;

Οἱ ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες κλίνονται ὅπως τά ἐπίθετα πού ἔχουν ἴδιες καταλήξεις.

▲ Ὄρθογραφία

Δέν πρέπει νά συγχέουμε τό ἐρωτηματικὸ **ποιό** μέ τό ἐπίρρημα **πιό**. Τό πρῶτο συνοδεύει οὐσιαστικά· τό δεύτερο συνοδεύει ἐπίθετα καί ἐπίρρηματα :

ποιό πλοῖο;
ποιό σπίτι;
Εἶναι **πιό** ὠραῖος.
Ἔρχεται **πιό** ἀργά.

Ἄσκήσεις

- * 1 Νά ἀναγνωρίσεις τίς ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.
- * 2 α/ Ποιά ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία θά βάλεις;
... σοῦ τά εἶπε αὐτά; Τόν ξέρω;

- . Γιά ... λαό μιλάς, γιά... ιστορία καί γιά... ἔθνος;
 - ἐπιπολαιότητες εἶναι αὐτές;
 - κάνεις; ... κάνετε ἐσεῖς ἐδῶ; ... καί ... εἰστε;
 - εἶναι αὐτό τό βιβλίο;
 - αἰώνων πίκρα εἶχε μαζέψει αὐτός ὁ λαός;
 - εἶναι αὐτή ἡ γυναίκα; Πῶς τή λένε καί... θέλει στόν τόπο μας;
 - παιδί εἶναι; ... εἶναι οἱ γονεῖς του;
- β/ Σημείωσε ὅτι ἀντί γιά τή γενική τοῦ **ποιός** μεταχειριζόμαστε κάποτε τίς γενικές **τίνος** γιά τόν ἐνικό καί **τίνων** γιά τόν πληθυντικό.

⊙

8. Ἀόριστες ἀντωνυμίες

Τό γιασεμί

Μιά λαϊκή παροιμία λέει : « Ἄλλος ἔχει τ' ὄνομα κι ἄλλος τή χάρι ». Αὐτό ἰσχύει καί γιά τά λουλούδια. Πολλά ἀπ' αὐτά διαφημίζονται, τ' ὄνομά τους ἀκούεται παντοῦ ἄλλα μένουν γιά πάντα ἄσημα καί κανένας δέν κάνει λόγο γι' αὐτά. Μονο λίγοι ἀνακαλύπτουν τήν ἀξία τους καί τά προσέχουν ὅσο τούς ἀξίζει.

**Ἔτσι καί τό γιασεμί. Μένει στό περιθώριο, σέ κάποια γωνιά τοῦ κήπου. Δέν ἔχει διάθεση νά φωνάζει. Ξέρει πῶς εἶν' ἕνα λουλούδι ἀπ' τά πιό ὄμορφα κι ἀπ' τά πιό εὐωδιαστά, μά δέν τό διαλαλεῖ. Τοῦ φτάνει ὅτι τό ἴδιο ξέρει καλά τήν ἀξία του.*

Χ. Σακελλαρίου, Μῦθοι καί Περιέργα ἀπό τόν κόσμο τῶν φυτῶν

- Οἱ λέξεις **κανένας**, **ἄλλα** εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερόνουν ἀόριστα ἢ πρώτη πρόσωπο καί ἢ δεύτερη πράγμα.

*Ἔτσι :

- Ἡ ἀντωνυμία **κανένας** στή φράση κανένας δέν κάνει λόγο γι

αὐτά φανερόνουν ἀόριστα, δηλαδή χωρίς νά ὀνομάζει, τόν κάθε ἄνθρωπο.

- 'Η άντωνυμία **άλλα** στη φράση "Άλλα μένουν για πάντα άσημα φανερώνει άόριστα, δηλαδή χωρίς να όνομάζει, κάποια γιασε-μιά.

- ⊙ Αυτές τις άντωνυμίες πού φανερώνουν άόριστα, δηλαδή χωρίς να όνομάζουν, ένα πρόσωπο ή ένα πράγμα τις όνομάζουμε **ά ό ρ ι σ τ ε ς ά ν τ ω ν υ μ ί ε ς**.

Άόριστες άντωνυμίες είναι :

1. ένας **μιά (μία)**, ένα. Είμαι ίδια με τό αριθμητικό και με τό άόριστο άρθρο.

• "Ένας **μάλιστα** έλεγε ότι γύρισε **όλο τόν κόσμο**.

2. κανένας (κανείς), **καμιά (καμία)**, κανένα. Κλίνεται όπως ή ένας, **μιά, ένα**.

• **Κανένα** δέ φοβήθηκα από τούς άντρειωμένους.
• "Έλα **καμιά μέρα** να συζητήσουμε τό πρόβλημά σου.

3. **κάθε: καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα.**

α/ **κάθε.** Είμαι άκλιτη και συνηθίζεται σαν επίθετο.

• ('Ο) **κάθε** άνθρωπος. ('Η) **κάθε** μέρα. (Τό) **κάθε** χωριό.
(Τοῦ) **κάθε** χωριοῦ.

β/ **καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα.** Κλίνεται όπως τό ένας

• **Καθένας** έλεγε **τή γνώμη του**. **Καθεμιά** να κοιτάζει τό σπίτι της.
• "Ερχόταν τό **καθένα** με **τή σειρά του**.

4. κάποιος, κάποια, κάποιο. Κλίνεται όπως τα επίθετα που έχουν ίδιες καταλήξεις.
- *Μου τό ειπε κάποιος. Κάποια μέρα του 'Απρίλη. Κρύβει κάποιο μυστικό.*
5. κάμποσος, κάμποση, κάμποσο. Κλίνεται όπως τα επίθετα που έχουν τις ίδιες καταλήξεις.
- *Μαζεύτηκε κάμποσος κόσμος. Πέρασαν κάμποσες μέρες. Είχε μαζί του κάμποσα χρήματα.*
6. μερικοί, μερικές, μερικά. Κλίνεται όπως τα επίθετα που έχουν τις ίδιες καταλήξεις.
- *Μέ πρόσεχαν μόνο μερικοί. 'Ακούστηκαν μερικές φωνές. Πήρε μερικά πράγματα κι έφυγε.*
7. άλλος, άλλη, άλλο. Κλίνεται όπως τα επίθετα που έχουν τις ίδιες καταλήξεις.
- *Σκόρπισαν άλλος εδώ κι άλλος εκεί. Πήγα μιά άλλη φορά. 'Άλλο έλεγε κι άλλο έννοούσε.*
8. κάτι, κατιτί. Είναι άκλιτες.
- *Κάτι ειπε, αλλά δέν τό άκουσα. Μαζεύτηκαν κάτι άνθρωποι άγνωστοι σ' έμένα και μου έδωσαν κατιτί.*
9. καθετί. Είναι άκλιτη ούδέτερου γένους.
- *Μελετά τό καθετί. Καθετί τόν ένδιαφέρει.*

10.

τίποτε (τίποτα).

*Ακλιτη.

• *Ακουσες τίποτε (=κάτι); Δέν ξέρω τίποτε.

11.

ό δείνα, ή δείνα, τό δείνα.

Εΐναι άκλιτες.

ό τάδε, ή τάδε, τό τάδε.

• Δέν εΐμαι ύποχρεωμένος ν' άκούω όσα λέει ό δείνα καί ή τάδε.

*Ασκήσεις

* 1 Νά ύπογραμμΐσεις τίς άόριστες άντωνυμΐες τοῡ κειμένου.

* 2 Ποιά άόριστη άντωνυμία θά βάλεις;

κάποιος

ένας

κάμποσος

μερικοί

ό καθένας

δείνα

κάθε

κανείς

ό τάδε

κάτι

... λύκοι λιμπίζονταν ... κοπάδι πρόβατα.
Νά μπορέσω νά ζήσω κι εγώ... χρόνια σάν
άνθρωπος.

Εΐναι ... μέσα;

Μήν άκούς τί σου λέει ό ... καί ό ...

*Ήρθε ό Γιώργος· κουβαλούσε καί... βιβλία

— Ποιός σου τά εΐπε αυτά;

— ... Εΐναι άνάγκη νά τον μάθεις;

Γνωρίζω... μυστικά πού δέν τά ξέρουν άλλοι.

Νά ρθει ό ... μέ τή σειρά του.

*Ο πατέρας μου ... Χριστούγεννα γύριζε από
τά ξένα.

Ὁ κύρ Τάσος

Ὁ ὑδραυλικός τῆς γειτονιᾶς μας, ὁ κύρ Τάσος, εἶναι ἓνας μεσόκοπος ἄντρας ξερακιανός μέ ὑπόξανθα μαλλιά καί ροζιασμένα χέρια. Πρώτη δουλειά του, ὅταν φτάσει στό σπίτι μας, εἶναι νά ἐξετάσει μέ περίσκεψη, ὅπως ὁ γιατρός, τή χαλασμένη βρῦση. "Υστερα, ἀφοῦ κάνει τή... διάγνωση, ἀνοίγει τό βαλιτσάκι του, βγάζει ἀπ' ἐκεῖ τά ἐργαλεῖα καί ἀρχίζει τήν ἐργασία: βιδώνει καί ξεβιδώνει, σφίγγει καί ξεσφίγγει, ὥσπου τελικά ἡ βρῦση μας διορθώνεται ἀπό τό ἐπιδέξιο χέρι του. Τότε ὁ κύρ Τάσος πλένεται καί χτενίζεται ὕστερα κάθεται, πίνει τόν καφέ του καί ξεκουράζεται λιγάκι, γιατί τόν περιμένουν καί ἄλλες βρῦσες.

A

⊙
Τί εἶναι ρῆμα

- Οἱ λέξεις **βιδώνει, ξεβιδώνει, χτενίζεται** φανερώ- νουν ὅτι ὁ ὑδραυλικός κάνει κάτι, **ἐνεργεῖ**.
- Ἡ λέξη **διορθώνεται** στή φράση ἡ βρῦση διορ- θώνεται ἀπό τό... ἐπιδέξιο χέρι του φανερώνει ὅ- τι ἡ βρῦση **παθαίνει** κάτι, δηλαδή δέχεται μιὰ ἐνέργεια ἀπό τόν ὑδραυλικό.

κάθεται
καί
ξεκουράζεται

- Οἱ λέξεις **κάθεται** καί **ξεκουράζεται** στή φράση **κάθεται καί ξεκουράζεται**

φανερώνουν ὅτι ὁ ὑδραυλικός **βρίσκεται** σέ **μιὰ κατάσταση**.

⊙

Οἱ λέξεις αὐτές πού φανερώνουν ὅτι κάποιος* ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει κάτι ἀπό ἓναν ἄλλο ἢ βρίσκεται σέ μιὰ κατά- σταση λέγονται **ρήματα**.

* Αὐτό πού ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει κάτι ἢ βρίσκεται σέ μιὰ κατάσταση μπορεί νά εἶναι ἓνα πρόσωπο, ἓνα ζῶο ἢ ἓνα πράγμα.

Μέ τά ρήματα σχηματίζουμε προτάσεις, δηλαδή φράσεις που έχουν ένα νόημα. Πρόταση χωρίς ρήμα δέν υπάρχει.

B

- ⊙ α | 'Ο υδραυλικός διορθώνει τή βρύση.
'Υποκείμενο β | 'Η βρύση διορθώθηκε.
γ | 'Ο σκύλος κοιμάται.

Όπως παρατηρούμε (π. α,β,γ), σε κάθε πρόταση γίνεται λόγος για κάποιον ή για κάτι :

- Στο α' παράδειγμα γίνεται λόγος για τόν υδραυλικό (πρόσωπο)· ό υδραυλικός ενεργεί.
- Στο β' παράδειγμα γίνεται λόγος για τή βρύση (πράγμα)· ή βρύση δέχτηκε μία ενέργεια.
- Στο γ' παράδειγμα γίνεται λόγος για τό σκύλο (ζώο)· ό σκύλος βρίσκεται σε μία κατάσταση.

- ⊙ 'Εκείνο για τό όποιο γίνεται λόγος στην πρόταση λέγεται ύποκείμενο.

- Τό υποκείμενο μπορεί νά είναι πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.
- Τό υποκείμενο τό βρίσκουμε αν απαντήσουμε στην έρώτηση ποιός; ποιιά; ποιό;
 - Ποιός διορθώνει τή βρύση; — 'Ο υδραυλικός (= 'Υποκείμενο).
- Τό υποκείμενο μπαίνει σε πτώση όνομαστική: ό υδραυλικός, ή βρύση, ό σκύλος (π. α-γ).

'Ασκήσεις

- * 1 Νά χρησιμοποιήσεις ρήματα για νά δείξεις τί έργασίες κάνει :
 - ό γιατρός, ό ζωγράφος, ό δάσκαλος, ή μητέρα.
- * 2 Νά βρεις τά υποκείμενα του κειμένου :
 - Τό σύννεφο κατέβηκε χαμηλά, τόσο χαμηλά που άγγιξε τά κεραμίδια του σπιτιού μας.

Ἡ βροχή—χοντρές, χοντρές σταγόνες—ἀργοκυλούσε πάνω στὰ τζάμια. Τὰ λούκια τραγουδοῦσαν.

— Πάει ὁ περίπατος στὸ δάσος, εἶπε ἀναστενάζοντας ὁ Γιαννάκης καί κοίταξε ἀπελπισμένος τόν οὐρανό.

Μ. Κλιάφα

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

1. Οἱ διαθέσεις

A

1 Ἐνεργητικά ρήματα

- Στὴν πρόταση *Ὁ ὑδραυλικὸς ξεβιδώνει τὴ βρύση* τὸ ρῆμα *ξεβιδώνει* φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ ὑδραυλικὸς) *ἐνεργεῖ*.

- ⊙ Τὰ ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ λέγονται *ἐνεργητικά ρήματα* ἢ ρήματα μέ *ἐνεργητικὴ διάθεση*.

2 Παθητικά ρήματα

- Στὴν πρόταση *Ἡ βρύση διορθώνεται ἀπὸ τὸν ὑδραυλικό* τὸ ρῆμα *διορθώνεται* φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ἡ βρύση) *δέχεται μιὰ ἐνέργεια* ἀπὸ ἄλλον (ἀπὸ τὸν ὑδραυλικό).

- ⊙ Τὰ ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο παθαίνει κάτι, δηλαδή *δέχεται μιὰ ἐνέργεια* ἀπὸ ἄλλον, λέγονται *παθητικά ρήματα* ἢ ρήματα μέ *παθητικὴ διάθεση*.

3 Μέσα ρήματα

- Στὴν πρόταση *Ὁ κύρ Τάσος πλένεται* τὸ ρῆμα *πλένεται* φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ κύρ Τάσος) *κάνει κάτι* στὸν ἑαυτό του, δηλαδή τὸ ἴδιο *ἐνεργεῖ καί δέχεται* τὴν ἐνέργεια.

- ⊙ Τὰ ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καί ἡ ἐνέργεια πηγαίνει στὸ ἴδιο λέγονται *μέσα ρήματα* ἢ ρήματα μέ *μέση διάθεση*.

4
Οὐδέτερα
ρήματα

- Στην πρόταση *Ὁ κύρ Τάσος ξεκουράζεται* τό ρήμα **ξεκουράζεται** φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο (ὁ κύρ Τάσος) οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται τήν ἐνέργεια ἄλλου, ἀλλά **βρίσκεται σέ μιά κατάσταση**.

- ⊙ Τά ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τό ὑποκείμενο οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια, ἀλλά βρίσκεται σέ μιά κατάσταση λέγονται οὐδέτερα ρήματα ἢ ρήματα μέ οὐδέτερη διαθεση.

B

Τά ἐνεργητικά ρήματα τά χωρίζουμε σέ **μεταβατικά** καί **ἀμετάβata**.

1 Μεταβατικά ρήματα

- ⊙ **Μεταβατικά** λέγονται τά ρήματα πού φανερώνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια πού κάνει τό ὑποκείμενο πηγαίνει σ' ἓνα πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα :

- *Ἡ μητέρα χτενίζει τήν Ἐλένη* → Ἡ ἐνέργεια πού κάνει τό ὑποκείμενο (**ἡ μητέρα**) πηγαίνει στήν **Ἐλένη**.
- *Ὁ Παῦλος χαϊδεύει τό σκύλο* → Ἡ ἐνέργεια πού κάνει τό ὑποκείμενο (**ὁ Παῦλος**) πηγαίνει στό **σκύλο**.
- *Ἡ Σοφία ἔκοψε τό λουλούδι* → Ἡ ἐνέργεια πού ἔκανε τό ὑποκείμενο (**ἡ Σοφία**) πῆγε στό **λουλούδι**.

⊙ **Ἄντικείμενο**

- Τό πρόσωπο, τό ζῶο ἢ τό πράγμα στό ὁποῖο πηγαίνει ἡ ἐνέργεια πού κάνει τό ὑποκείμενο λέγεται **ἀντικείμενο**.
- Τό ἀντικείμενο μπαίνει συνήθως σέ πτώση **αιτιατική** καί τό

βρίσκουμε αν απαντήσουμε στην ερώτηση **τί; ποιόν; ποιά;**

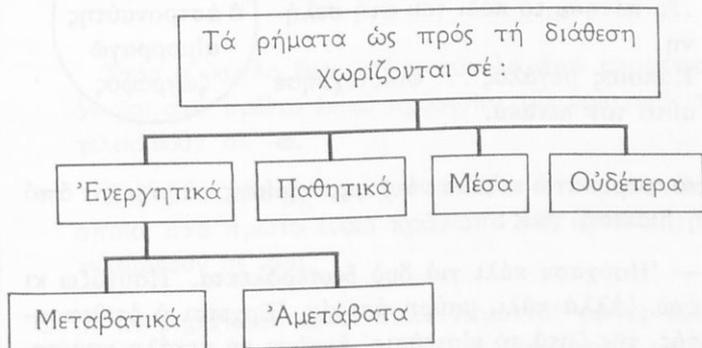
• **Τί έκοψε ή Σοφία;** → **τό λουλούδι** (= 'Αντικείμενο).

2. 'Αμετάβατα ρήματα

⊙ 'Αμετάβατα λέγονται τά ρήματα πού ή ενέργειά τους δέν πηγαίνει πουθενά, ούτε σέ πρόσωπο ούτε σέ ζῶο ούτε σέ πράγμα :

. *Τό παιδί χαμογέλασε* → 'Η ενέργεια πού έκανε τό ὑποκείμενο (τό παιδί) δέν πήγε σέ κάτι έξω από αυτό.

Τά ἀμετάβατα ρήματα δέν έχουν αντικείμενο.

Ἀσκήσεις

* 1 Νά σχηματίσεις τέσσερις προτάσεις μέ ὑποκείμενο καί αντικείμενο, χρησιμοποιώντας στήν καθεμιά ἓνα ἀπό τά ρήματα :

• κλαδεύω, προστατεύω, μαγνητοφωνῶ, ἀνιχνεύω

Παράδειγμα : 'Ο Γιῶργος μαγνητοφώνησε ἓνα καινούριο τραγούδι.

* 2 Στίς παρακάτω φράσεις ξεχώρισε τά ἐνεργητικά, τά παθητικά, τά μέσα καί τά οὐδέτερα ρήματα :

- 'Η θάλασσα ποτέ δέν ήσυχάζει.
- Λυποῦμαι, πού δέ βρίσκουμε λύση.
- Διψάσαμε τό μεσημέρι · μά τό νερό γλυφό.
- 'Η δασική ύπηρεσία φροντίζει τό δάσος.
- Ξεντύθηκε, ξεζώστηκε καί στό πηγάδι μῆκε.
- Τά βουνά φωτίστηκαν ἀπό τόν ἥλιο.

* 3 Νά συμπληρώσεις τίς προτάσεις παίρνοντας τό ρῆμα ἢ τό ὑποκείμενο, πού λείπει, ἀπό τόν κύκλο :

- Τό σπίτι ... πουλιά.
- 'Η πληγή ... ἀσταμάτητα.
- ... σαλεύει, ὅταν γίνεται ...
- ... πάτησε τό πόδι του στή σελήνη
- Κάποιος μέγας ... φιλοτέχνησε αὐτό τόν πίνακα.

σεισμός
γεμίζω, γῆ
ὁ ἀστροναύτης
αἱμορραγῶ
ζωγράφος

* 4 Στό παρακάτω κείμενο νά χαρακτηρίσεις τά ρήματα ἀπό τή διάθεσή τους :

- — 'Ήσυχασε πάλι γιά δύο δευτερόλεπτα. 'Ήσυχάζω κι ἐγώ. 'Αλλά πάλι, μαύρη ήσυχία. *Έρχεται ὁ ἐπιθεωρητής, τῆς ζητᾷ τό εἰσιτήριο, ἀνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τό μικρό τσαντάκι, δίνει τό εἰσιτήριο, κλείνει τό μικρό τσαντάκι, ἀνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα. Τῆς ἐπιστρέφει ὁ ἐπιθεωρητής τό εἰσιτήριο. *Ανοίγει τή μεγάλη τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τό μικρό τσαντάκι...

Δ. Ψαθάς

⊙

2. Οι φωνές

- Στόν α' κύκλο ἔχουμε ἓνα σύνολο ἀπό ρηματικούς τύπους οἱ ὁποῖοι στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τελειώνουν σέ **-ω**.
 - Στό β' κύκλο ἔχουμε ἓνα σύνολο ἀπό ρηματικούς τύπους οἱ ὁποῖοι στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τελειώνουν σέ **-μαι**.
- ⊙ Οἱ ρηματικοί αὐτοί τύποι λέγονται **φωνές τοῦ ρήματος**. Οἱ φωνές τοῦ ρήματος εἶναι δύο : ἡ **ἐνεργητική φωνή** καί ἡ **παθητική φωνή**.

1
Ἐνεργητική
φωνή

⊙

Στήν **ἐνεργητική φωνή** ἀνήκουν οἱ ρηματικοί τύποι πού τελειώνουν σέ **-ω** στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα (κύκλος α').

2
Παθητική
φωνή

⊙

Στήν **παθητική φωνή** ἀνήκουν οἱ ρηματικοί τύποι πού τελειώνουν σέ **-μαι** στό ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα (κύκλος β').

- Τά ρήματα ἔχουν συνήθως καί τίς δύο φωνές : ἐνεργητική (δένο), παθητική (δένομαι).
- Μερικά ρήματα σχηματίζονται μόνο στή μιά φωνή : διψῶ, ἔρχομαι.
- Τά ρήματα πού ἔχουν μόνο παθητική φωνή λέγονται ἀποθετικά. αἰσθάνομαι, δέχομαι, ἐργάζομαι, εἶχομαι κ.ἄ.

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΙ

1. Οἱ ἐγκλίσεις

Στό Ἀρκάδι

Ὁ καλόγερος προχώρησε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μοναστηριοῦ, ἄνοιξε μιά παμπάλαια πόρτα καί μᾶς εἶπε : ἐλάτε ὅταν προχωρήσετε μέσα σ' αὐτὸ τὸ χῶρο, θά νιώσετε τί εἶναι τὸ Ἀρκάδι· θά ἀντικρίσετε κάτι τὸ μοναδικό· ἐκεῖ ἔχουν διατηρηθεῖ χρόνια τώρα τά ὄστα ἐκείνων πού ἔπεσαν ἀψηφόντας τὸ θάνατο. Ἐκεῖ θά δεῖτε τὴ δόξα τῆς φυλῆς μας. Προχωρεῖτε μόνο σιγά σιγά, γιατί ὁ χῶρος εἶναι ἱερός.

- Στὴν πρόταση Ὁ καλόγερος προχώρησε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μοναστηριοῦ ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μέ τὸ ρῆμα προχώρησε κάτι πού ἔγινε, κάτι πραγματικό.

Στὴ φράση Ὅταν προχωρήσετε μέσα σ' αὐτὸ τὸ χῶρο, θά νιώσετε... ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μέ τὸ ρῆμα ὅταν προχωρήσετε κάτι πού περιμένει νά γίνει.

- Στὴν πρόταση Προχωρεῖτε μόνο σιγά σιγά... ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μέ τὸ ρῆμα προχωρεῖτε μιά προσταγή.

Βλέπουμε δηλαδή ὅτι τὸ ρῆμα παίρνει κάθε φορά διαφορετική μορφή γιὰ νά φανερώσει πῶς παρουσιάζεται τὸ νόημά του ἀπὸ ἐκεῖνον πού μιλάει.

- ⊙ Οί μορφές πού παίρνει τό ρήμα γιά νά φανερώσει πῶ παρουσιάζεται τό νόημά του ἀπό ἐκεῖνον πού μιλάει λέγονται **ἐγκλίσεις**.

- Οί ἐγκλίσεις εἶναι τρεῖς :
 - ἡ ὀριστική
 - ἡ ὑποτακτική
 - ἡ προστακτική

1. Ἡ ὀριστική φανερώνει →
 - τό πραγματικό: Ὁ καλόγερος προχώρησε.
 - τό βέβαιο: Ὁ χῶρος εἶναι ἱερός.
2. Ἡ ὑποτακτική φανερώνει →
 - αὐτό πού θέλουμε νά γίνει: Ἄς προχωρήσουμε.
 - αὐτό πού περιμένουμε νά γίνει: Ὄταν προχωρήσετε, θά δεῖτε.
3. Ἡ προστακτική φανερώνει →
 - προσταγή: Προχωρεῖτε.
 - παράκληση: Σώπασε, κυρά Δέσποινα...
 - εὐχή: Πήγαινε, γιέ μου, στό καλό.

⊙ **Τό ἀπαρέμφατο** εἶναι ἄκλιτο καί χρησιμεύει γιά νά σχηματίζονται μερικοί χρόνοι τοῦ ρήματος. Ἀπαρέμφατο ἔχει μόνο ὁ **ἀόριστος** στήν ἐνεργητική καί στήν παθητική φωνή.

ἔχω	}	δέσει	ἔχω	}	δεθεῖ
εἶχα		εἶχα	εἶχα		δεθεῖ
θά ἔχω		θά ἔχω	θά ἔχω		θά ἔχω

Ἐνεργητική φωνή

Παθητική φωνή

⊙ Ἡ **μετοχή** εἶναι τύπος τοῦ ρήματος πού μοιάζει μέ ἐπίθετο. Μετοχή ἔχει :

* Λογαριάζονται ὡς ἐγκλίσεις τό ἀπαρέμφατο καί ἡ μετοχή.

καί ἡ ἐνεργητική φωνή : δέοντας, ἀγαπώντας

καί ἡ παθητική φωνή : $\left\{ \begin{array}{l} \text{ἐργαζόμενος, -η, -ο} \\ \text{δεμένος, -η, -ο} \end{array} \right.$

Ἡ ἐνεργητική μετοχή εἶναι ἄκλιτη, ἡ παθητική κλίνεται ὅπως τὰ ἐπίθετα.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κατατάξεις τίς ἐγκλίσεις τοῦ κειμένου στό παρακάτω πλαίσιο :

Ἐγκλίσεις

Ὀριστική	Ἵποτακτική	Προστακτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή

- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ρῆμα τῆς παρένθεσης.
α/ Στήν ὀριστική :

• Οἱ ἐφημερίδες σήμερα... (κυκλοφορῶ) νωρίς. Χτές ... (ἀργῶ) αὔριο ... (κυκλοφορῶ) πάλι νωρίς.

β/ Στήν ὑποτακτική :

• Εἶναι ἀδύνατο νά ... (φαντάζομαι), φίλε μου, τήν ἔκταση τοῦ κακοῦ.

• Ὁ πατέρας μου ἤθελε νά ... (γίνομαι) γιατρός.

γ/ Στήν προστακτική :

• ... (κοιτάζω), παιδί μου, τούς κάμπους καί τὰ βουνά μας· εἶναι ὁ τόπος μας αὐτά· ... (ἀγαπῶ) τα μέ ὅλη τήν ψυχή σου.

- * 3 Νά μετατρέψεις τίς ὀριστικές τοῦ κειμένου :

α/ Σέ προστακτικές

β/ Σέ ὑποτακτικές μέ τό ρῆμα **θελήσαμε** μπροστά.

- Πήδησαν στή βάρκα, τράβηξαν τήν άγκυρα, σήκωσαν τά πανιά, έπιασαν τά κουπιά καί ξεκίνησαν κωπηλατώντας μέ όλες τίς δυνάμεις τους.

⊙

2. Οί χρόνοι τοῦ ρήματος

Ἀπό τό ἡμερολόγιο ενός στρατιώτη

24 Δεκεμβρίου 1940. Μεσάνυχτα. Οί άντρες στά χαρακώματα κοιμούνται κατάκοποι από τή μάχη τῆς ἡμέρας. Μιά παράξενη γαλήνη ἀπλώνεται παντοῦ. Τό χιόνι πέφτει ἀδιάκοπα καί σκεπάζει τά ἀλβανικά βουνά. Μόνος στή σκηνή χαράζω αὐτές τίς γραμμές. Ἡ σκέψη μου τρέχει στά περασμένα : σάν ἀπόψε άλλες χρονιές μαζεμένοι ὅλοι κοντά στό τζάκι λέγαμε γιά τό Χριστό πού γεννήθηκε γιά νά φέρει τήν εἰρήνην στόν κόσμον· τό σπίτι γέμιζε τότε ἀπό καλοσύνη καί ἀγάπη. Πῶς πέρασαν ἀλήθεια ἐκεῖνα τά χρόνια... Τό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ γιά εἰρήνην πότε θά τό κάνουν δικό τους οἱ ἄνθρωποι... Ἡ ὥρα ὅμως ἔχει περάσει καί πρέπει νά κοιμηθῶ. Ποιός ξέρει τί θά φέροι ἡ μέρα ἡ αὐριανή. Πολύ φοβοῦμαι πῶς μέ τήν ἀγῆ θ' ἀρχίσει πάλι τό τουφεκίδι καί τά φαράγγια θ' ἀντιλαλήσουν ἀπό τήν κακία τῶν ἀνθρώπων.

Ἀπό τό κείμενο βλέπουμε ὅτι οἱ χρόνοι φανερώνουν :

1.

2.

3.

Τό παρόν (τώρα)	Τό παρελθόν (πρίν)	Τό μέλλον (ἔπειτα)
<ul style="list-style-type: none"> • Οἱ άντρες στά χαρακώματα κοιμούνται. • Τό χιόνι πέφτει ἀδιάκοπα. • Μιά γαλήνη ἀπλώνεται παντοῦ. 	<p>Λέγαμε γιά τό Χριστό πού γεννήθηκε.</p> <p>Τό σπίτι τότε γέμιζε καλοσύνη.</p> <p>Πῶς πέρασαν ἐκεῖνα τά χρόνια...</p>	<p>Τί θά φέροι ἡ αὐριανή μέρα...</p> <p>Μέ τήν ἀγῆ θ' ἀρχίσει τό τουφεκίδι.</p> <p>Τά φαράγγια θ' ἀντιλαλήσουν.</p>

1. Τά ρήματα τῆς πρώτης στήλης φανερώνουν κάτι πού γίνεται **τώρα**, δηλαδή στό παρόν.

2. Τά ρήματα τῆς δεύτερης στήλης φανερώνουν κάτι πού γινόταν ἢ πού ἔγινε **πρίν**, δηλαδή **στό παρελθόν**.
3. Τά ρήματα τῆς τρίτης στήλης φανερώνουν κάτι πού θά γίνει **ἔπειτα**, δηλαδή **στό μέλλον**.

Ἐπομένως τά ρήματα ἔχουν ξεχωριστούς τύπους πού φανερώνουν πότε γίνεται κάτι, δηλαδή ἂν γίνεται στό παρόν, στό παρελθόν ἢ στό μέλλον.

- ⊙ Οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού φανερώνουν πότε γίνεται μιά ἐνέργεια λέγονται **χρόνοι τοῦ ρήματος**.

- Οἱ χρόνοι εἶναι τριῶν εἰδῶν : α/ **παροντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό παρόν, β/ **παρελθοντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό παρελθόν καί γ/ **μελλοντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό μέλλον.

- ⊙ **Τί φανερώνουν οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος στήν ὀριστική**

Α.— Παροντικοί χρόνοι

Παροντικοί χρόνοι εἶναι ὁ **ἐνεστώτας** καί ὁ **παρακείμενος**.

1. Ὁ ἐνεστώτας φανερώνει κάτι πού γίνεται τώρα ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή ἢ μέ διακοπές (ἐπανάληψη).	• Ἄκουμπισμένος στό παράθυρο κοιτάζει τή θάλασσα. • Κάθε πρωί πηγαίνει στό ψάρεμα.
2. Ὁ παρακείμενος φανερώνει ὅτι κάτι ἔχει γίνει στό παρελθόν καί εἶναι τώρα τελειωμένο.	• Ὁ φύλακας ἔχει κλείσει τίς πύλες τοῦ κήπου.

Β.— Παρελθοντικοί χρόνοι

Παρελθοντικοί χρόνοι εἶναι ὁ **παρατατικός**, ὁ **ἀόριστος** καί ὁ **ὑπερσυντέλικος**.

3. Ὁ Παρατατικός φανερώνει κάτι πού γινόταν στό παρελθόν ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή ἢ μέ διακοπές (ἐπανάληψη).	• <i>“Ὅλοι κοιτάζαμε τόν πύραυλο πού ἀνέβαινε στόν οὐρανό.</i> • <i>Κάθε βράδυ γυρίζα στίς ἐννιά.</i>
4. Ὁ Ἀόριστος φανερώνει ὅτι κάτι ἔγινε στό παρελθόν καί παρουσιάζεται σάν νά ἔγινε σέ μία στιγμή.	• <i>Σ’ ἓνα χρόνο ταξίδεψε ὅλο τόν κόσμο.</i>
5. Ὁ Ὑπερσυντέλικος φανερώνει ὅτι κάτι ἦταν τελειωμένο στό παρελθόν πρὶν γίνει κάτι ἄλλο.	• <i>Τά καράβια εἶχαν ἀράξει, πρὶν ξεσπάσει ἡ μπόρα.</i>

Γ. — Μελλοντικοί χρόνοι

Μελλοντικοί χρόνοι εἶναι ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας, ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας καί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας.

6. Ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας φανερώνει κάτι πού θά γίνεται ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή ἢ μέ διακοπές (ἐπανάληψη).	• <i>Αὔριο θά δουλεύω ὅλο τό πρωί.</i> • <i>Κάθε καλοκαίρι θά γυρίζω στήν πατρίδα.</i>
7. Ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας φανερώνει ὅτι κάτι θά γίνει στό μέλλον καί παρουσιάζεται σάν νά πρόκειται νά γίνει σέ μία στιγμή.	• <i>Τό καλοκαίρι θά δουλέψει στά καράβια.</i>
8. Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας φανερώνει ὅτι κάτι θά εἶναι τελειωμένο (συντελεσμένο) στό μέλλον σέ μία ὀρισμένη στιγμή.	• <i>Μέ τή δύση τοῦ ἡλίου θά ἔχουμε γυρίσει στό νησί.</i>

Άσκήσεις

- * 1 Από τὰ ρήματα τοῦ κειμένου (σ. 209): ποιά ἀναφέρονται στό παρόν, ποιά στό παρελθόν καί ποιά στό μέλλον ;
- * 2 Νά ἀντικαταστήσεις τούς παροντικούς χρόνους τοῦ κειμένου μέ παρελθοντικούς καί μελλοντικούς.
 - Στό βάθος τοῦ ὀρίζοντα τά βουνά χαμηλώνουν καί μικραίνουν· γίνονται ἕνα μέ τή γῆ. Ἐπί ἐκεῖ περνοῦμε κάθε φορά πού πηγαίνομε στό γειτονικό χωριό.
- * 3 Νά γράφεις τρία δικά σου κείμενα· στό πρῶτο τὰ ρήματα νά ἀναφέρονται στό παρόν, στό δεύτερο νά ἀναφέρονται στό παρελθόν καί στό τρίτο νά ἀναφέρονται στό μέλλον.

⊙

Οἱ τρόποι τοῦ ρήματος

Παραδείγματα	Αὐτό πού σημαίνει τό ρήμα παρουσιάζεται
α Ἐπί τῷ πρῶτῷ σήμερον διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
β Χτές διάβαζα ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
γ Ἐπί τῷ ὅλῳ τῆς ἡμέρας θά διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
δ Κάθε Τετάρτη διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
ε Πέρσι διάβαζα ἱστορία κάθε Δευτέρα.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
στ Θά διαβάζω ἱστορία κάθε Τετάρτη.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
ζ Σέ μιά μέρα χτές διάβασα ὅλοκληρη τήν ἱστορία.	στιγμιαία
η Ἐπί τῷ ὅλῳ θά διαβάσω τήν ἱστορία.	στιγμιαία

Παράδειγματα	Αυτό που σημαίνει τό ρήμα παρουσιάζεται
θ Τήν ιστορία τήν ἔχω διαβάσει ἀπό χτές.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελειωμένο)
ι "Όταν ἤρθε, τήν εἶχα διαβάσει τήν ιστορία.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελειωμένο)
ια "Όταν βραδιάσει, θά ἔχω διαβάσει τήν ιστορία.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελειωμένο).

- "Όπως βλέπουμε, αυτό που σημαίνει τό ρήμα παρουσιάζεται μέ τούς ακόλουθους τρόπους :

1. Ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή (π. α, β, γ) ἢ μέ διακοπές (π. δ, ε, στ).
2. Στιγμιαῖα, δηλαδή σάν νά ἔγινε σέ μιά στιγμή (π. ζ, η).
3. Σάν κάτι τελειωμένο (συντελεσμένο) (π. θ, ι, ια).

"Έτσι οἱ χρόνοι χωρίζονται :

1. Σέ **ἐξακολουθητικούς** : ἐνεστώτας (π. α,δ), παρατατικός (π. β,ε), ἐξακολουθητικός μέλλοντας (π. γ, στ).
2. Σέ **στιγμιαίους** : ἄριστος (π. ζ), στιγμιαίος μέλλοντας (π. η).
3. Σέ **συντελεσμένους** : παρακείμενος (π. θ), ὑπερσυντέλικός (π. ι), συντελεσμένος μέλλοντας (π. ια).

Ἄσκῆσεις

- * 1 Γράψε τήν ἀκόλουθη φράση βάζοντας τά ρήματα στήν ὀριστική ὄλων τῶν χρόνων, στό πρῶτο πρόσωπο τοῦ ἐνικοῦ :
 - Ἀκούω τό κύμα νά σκάει καί ὄνειρεύομαι ταξίδια.
- * 2 Στά παρακάτω παραδείγματα ὑπογράμμισε τούς ἐξακολουθητικούς, τούς στιγμιαίους καί τούς συντελεσμένους χρόνους :

- Πλούτος κυκλοφορεί ζωηρά, πολίταιες άνθίζουν, οί "Ελληνες ξαναβρίσκουν τήν πατροπαράδοτη κλίση τους προς τίς ναυτικές τέχνες. (Γ. Θεοτοκάς)

- Σκέφτηκα μερικές φορές νά γράψω ένα βιβλίον.

- Οί κάτοικοι τής χώρας αὐτῆς λέγονταν «Ρωμαῖοι», ὅμως τό Κράτος δέν ἦταν πιά ρωμαϊκό· εἶχε γίνει ἑλληνικό.

* 3 Σχημάτισε ἕξι φράσεις : μία νά φανερώνει διάρκειαν, μία ἔπανάληψη, δύο τό στιγμιαῖο καί δύο τό συντελεσμένο.

⊙ Μονολεκτικοί καί περιφραστικοί χρόνοι

Ἐπί τούς χρόνους τοῦ ρήματος ὅσοι σχηματίζονται μέ μία μόνο λέξη ὀνομάζονται **μονολεκτικοί**· ὅσοι σχηματίζονται μέ δύο ἢ μέ τρεῖς λέξεις ὀνομάζονται **περιφραστικοί**.

Οἱ πίνακες 1 καί 2, πού ἀκολουθοῦν, δείχνουν πῶς σχηματίζονται οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος :

1. Μονολεκτικοί χρόνοι	→ ἐνεστώτας :	δένω	δένομαι
	→ παρατατικός :	ἔδεναν	δενόμουν
	→ ἄοριστος :	ἔδεναν	δέθηκα

2. Περιφραστικοί χρόνοι	→ ἔξακολουθητικός μέλλοντας :	θά + ὑποτακτική ἐνεστώτα : θά δένω, θά δένομαι
	→ στιγμιαίος μέλλοντας :	θά + ὑποτακτική ἄοριστου : θά δέσω, θά δεθῶ
	→ παρακείμενος	ἔχω + ἀπαρέμφατο ἐνεργητικοῦ ἄοριστου : ἔχω δέσει ἔχω + μετοχή παρακειμένου : ἔχω δεμένο, -η, -ο
	→ παθητικός	ἔχω + ἀπαρέμφατο παθητικοῦ ἄοριστου : ἔχω δεθεῖ εἶμαι + μετοχή παρακειμένου : εἶμαι δεμένος, -η, -ο

2. Περιφραστικοί χρόνοι

→ ὑπερσυντέ-
λικος

→ ἐνεργητικός

→ παθητικός

→ συντελεσμέ-
νος μέλλον-
τας

→ ἐνεργητικός

→ παθητικός

εἶχα + ἀπαρέμφατο ἐνεργη-
τικοῦ ἄορίστου : εἶχα δέσει

εἶχα + μετοχή παρακειμένου :
εἶχα δεμένο, -η, -ο

εἶχα + ἀπαρέμφατο παθητι-
κοῦ ἄορίστου : εἶχα δεθεῖ

ἤμουν + μετοχή παρακειμέ-
νου : ἤμουν δεμένος, -η, -ο

θά ἔχω + ἀπαρέμφατο ἐνεργη-
τικοῦ ἄορίστου : θά ἔχω δέσει

θά ἔχω + μετοχή παρακειμέ-
νου : θά ἔχω δεμένο, -η, -ο

θά ἔχω + ἀπαρέμφατο παθη-
τικοῦ ἄορίστου : θά ἔχω δεθεῖ

θά εἶμαι + μετοχή παρακειμέ-
νου : θά εἶμαι δεμένος, -η, -ο

- ⊙ Τά ρήματα ἔχω καί εἶμαι λέγονται β ο η θ η τ ι κ ἄ , ὅταν σχη-
ματίζονται μέ αὐτά οἱ περιφραστικοί χρόνοι.

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε στήν ὀριστική τῶν μονολεκτικῶν χρόνων τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῶν ρημάτων **ἀνανεώνω** καί **καταδικάζω** καί στίς δύο φωνές.
- * 2 Σχημάτισε στήν ὀριστική τῶν περιφραστικῶν χρόνων τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῶν ρημάτων **ἀναφέρω** καί **λουζώ** καί στίς δύο φωνές.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ

Ρήμα : δένω

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΕΙΝΑΙ	Παροντικοί (τώρα)	Παρελθοντικοί (πρίν)	Μελλοντικοί (έπειτα)
Μ Ο Ν Ο Λ Ε Κ Τ Ι Κ Ο Ι			
Έξακο- λουθη- τικοί	Ένεστώτας (δένω)	Παρατατικός (έδενα)	Έξακολουθητι- κός μέλλοντας (θά δένω)
στιγμι- αίοι		Άοριστος (έδεσα)	Στιγμαίος μέλλοντας (θά δέσω)
Π Ε Ρ Ι Φ Ρ Α Σ			
συντε- λεσμέ- νοι	Παρακείμε- νος (έχω δέσει)	Ύπερσυντέ- λικος (είχα δέσει)	Συντελεσμένος μέλλοντας (θά έχω δέσει)

Θ Πώς σχηματίζονται ή ύποτακτική και ή προστακτική

1. 'Η ύποτακτική έχει τρεις χρόνους :
→ ένεστώτα :	νά δένω	νά δένομαι
→ άοριστο :	νά δέσω	νά δεθώ
→ παρακείμενο :	νά έχω δέσει	νά έχω δεθει

· 'Η ύποτακτική σχηματίζεται παίρνοντας μπροστά μία από τίς λέξεις : **νά, για νά, όταν** κ.ά.

2. 'Η προστακτική έχει τρεις χρόνους :
→ ένεστώτα :	δένε (δένου)
→ άοριστο :	δέσε δέσου
→ παρακείμενο, σπάνια :	έχε δεμένο

Ἡ προστακτική ἔχει δύο πρόσωπα, τό δεύτερο καί τό τρίτο· τό δεύτερο ἔχει ξεχωριστό τύπο· τό τρίτο συμπληρώνεται ἀπό τήν ὑποτακτική: ἄς δένει, νά δένει, ἄς δένουν, νά δένουν.

Ἄσκηση

- * Σχημάτισε τήν ὑποτακτική καί τήν προστακτική τῶν ρημάτων **ὀργανώνω** καί **χάνω** μέσα σέ φράσεις.
- Παράδειγμα: Θέλω νά ὀργανώσω μιά συζήτηση γιά τό θέατρο.

40

ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ

Ἀριθμοί τοῦ ρήματος

α/ Ἐγώ *τρέχω* στόν κάμπο.

ε/ Ἐμεῖς *τρέχουμε* στόν κάμπο.

β/ Ἐσύ *τρέχεις* στόν κάμπο.

στ/ Ἐσεῖς *τρέχετε* στόν κάμπο.

γ/ Τό ἄλογο *τρέχει* στόν κάμπο.

ζ/ Τά ἄλογα *τρέχουν* στόν κάμπο.

δ/ Τό τρένο *τρέχει* στόν κάμπο.

η/ Τά τρένα *τρέχουν* στόν κάμπο.

- Ὅπως τά ὀνόματα, ἔτσι καί τά ρήματα ἔχουν δύο ἀριθμούς: τόν ἐνικό καί τόν πληθυντικό.

Ἐνικοῦ ἀριθμοῦ εἶναι ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ὅτι ὑποκείμενο εἶναι ἓνα πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα (π. α-δ).

Πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ εἶναι ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ὅτι ὑποκείμενο εἶναι πολλά πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα (π. ε-η).

- Ὁ ἀριθμός τοῦ ρήματος φανερώνεται ἀπό τίς ξεχωριστές καταλήξεις πού παίρνει τό ρῆμα:

→ (ἐγώ) <i>τρέχω</i>	→ Ἐνικός ἀριθμός
→ (ἐμεῖς) <i>τρέχουμε</i>	→ Πληθυντικός ἀριθμός

Ἑνικός

Πληθυντικός

α/ Ἐγὼ ἀνάβω τὸ φῶς.

Ἐμεῖς ἀνάβουμε τὸ φῶς.

β/ Ἐσύ ἀνάβεις τὸ φῶς.

Ἐσεῖς ἀνάβετε τὸ φῶς.

γ/ Αὐτός ἀνάβει τὸ φῶς.

Αὐτοὶ ἀνάβουν τὸ φῶς.

- Οἱ ρηματικοὶ τύποι **ἀνάβω** καὶ **ἀνάβουμε** φανερώνουν τὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὁμιλίας, ὅπως δείχνουν καὶ οἱ προσωπικὲς ἀντωνυμίες τοῦ πρώτου προσώπου (**ἐγὼ, ἐμεῖς**) πού τοὺς συνοδεύουν.
- Ποιὰ πρόσωπα τῆς ὁμιλίας φανερώνουν οἱ ρηματικοὶ τύποι **ἀνάβεις** καὶ **ἀνάβετε, ἀνάβει** καὶ **ἀνάβουν**;

Ὁ ρηματικὸς τύπος πού φανερώνει τὸ πρόσωπο τῆς ὁμιλίας λέγεται **πρόσωπο τοῦ ρήματος**.

- Ἀπὸ τὰ παραπάνω βλέπουμε ὅτι :
 - α/ Τὰ πρόσωπα τοῦ ρήματος εἶναι τρία, ὅπως καὶ τὰ πρόσωπα τῆς ὁμιλίας :
 - τὸ **πρῶτο** πρόσωπο : (ἐγὼ) ἀνάβω → (ἐμεῖς) ἀνάβουμε
 - τὸ **δεύτερο** πρόσωπο : (ἐσύ) ἀνάβεις → (ἐσεῖς) ἀνάβετε
 - τὸ **τρίτο** πρόσωπο : (αὐτός) ἀνάβει → (αὐτοὶ) ἀνάβουν
 - β/ Τὰ πρόσωπα τοῦ ρήματος φανερώνονται ἀπὸ τὶς ξεχωριστὲς καταλήξεις πού παίρνει τὸ ρῆμα :

- ἀνάβ-ω → ἐγὼ : πρῶτο πρόσωπο
- ἀνάβ-εις → ἐσύ : δεύτερο πρόσωπο
- ἀνάβ-ει → αὐτός : τρίτο πρόσωπο

Ἄσκηση

* Πῶς θὰ γίνεи τὸ παρακάτω κείμενο, ἂν τὸ ὑποκείμενο **ἐμεῖς** τῶν ρημάτων ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸ **ἐγὼ, ἐσύ, αὐτός, ἐσεῖς, αὐτές**;

- Είναι φανερό ότι για να χρησιμοποιήσουμε αποτελεσματικά την ενέργεια του ανέμου, πρέπει να βρούμε έναν τρόπο να την αποθηκεύσουμε, για να τη χρησιμοποιούμε όταν δέ φυσά. Γι' αυτό τό σκοπό σήμερα έρευνούμε για τρόπους οικονομικής αποθηκεύσεως τής ενέργειας του ανέμου.

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Οί λέξεις πού χρησιμεύουν για να σχηματιστούν οί περιφραστικοί χρόνοι τών ρημάτων είναι οί ακόλουθες :

1. τό μόριο **θά** για τούς τρεις μέλλοντες : *θά δένω, θά δέσω, θά έχω δέσει.*
2. τά βοηθητικά ρήματα **έχω** καί **είμαι** για τούς συντελεσμένους χρόνους.

Τό βοηθητικό ρήμα **έχω**

Μονολεκτικοί χρόνοι				
Ένεστώτας				Παρατατικός
Όριστική	Όποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	Μετοχή	
έχω έχεις έχει έχουμε, έχομε έχετε έχουν	έχω έχεις έχει έχουμε, έχομε έχετε έχουν	έχε έχετε	έχοντας	είχα είχεις είχε είχαμε είχατε είχαν
Περιφραστικός χρόνος. Μέλλοντας	θά έχω, θά έχεις, θά έχει θά έχομε (έχομε), θά έχετε, θά έχουν			

Τό βοηθητικό ρήμα **εἶμαι**

Μονολεκτικοί χρόνοι			
Ἐνεστώτας			Παρατατικός
Ὀριστική	Ὑποτακτική (νά, ὅταν, γιά νχ)	Μετοχή	
<i>εἶμαι</i>	<i>εἶμαι</i>	ὄντας	<i>ἦμουν</i>
<i>εἶσαι</i>	<i>εἶσαι</i>		<i>ἦσουν</i>
<i>εἶναι</i>	<i>εἶναι</i>		<i>ἦταν</i>
<i>εἶμαστε</i>	<i>εἶμαστε</i>		<i>ἦμαστε</i>
<i>εἴστε</i>	<i>εἴστε</i>		<i>ἦσατε</i>
<i>εἶναι</i>	<i>εἶναι</i>		<i>ἦταν</i>
Περιφραστικός χρόνος. <i>θά εἶμαι, θά εἶσαι, θά εἶναι,</i> Μέλλοντας <i>θά εἶμαστε, θά εἴστε, θά εἶναι</i>			

Ἀσκήσεις

- * 1 • Εἶσαι ἔτοιμος; Ἐχεις τίς ἀποσκευές σου;
Γράψε τά ρήματα καί στά ὑπόλοιπα πρόσωπα τῆς ὀριστικῆς ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ. Ὁ χρόνος δέ θά ἀλλάξει.
- * 2 Ἐπανάλαβε τήν ἴδια ἀσκηση στόν παρατατικό καί στό μέλλοντα.
- * 3 Γράψε ἕνα κείμενο ἀπό πέντε ὡς ὀχτώ στίχους καί χρησιμοποίησε σ' αὐτό τά ρήματα **ἔχω** καί **εἶμαι**.

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

α'

β'

Πρώτη συζυγία		Δεύτερη συζυγία	
Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἐνεστώτας	Παρατατικός
<i>δένω δένομαι</i>	<i>ἔδενα δενόμουν</i>	<i>ἀγαπῶ ἀγαπιέμαι</i>	<i>ἀγαποῦσα ἀγαπιόμουν</i>
<i>δένεις δένεσαι</i>	<i>ἔδενες δενόσουν</i>	<i>ἀγαπᾷς ἀγαπιέσαι</i>	<i>ἀγαποῦσες ἀγαπιόσουν</i>
κτλ. κτλ.	κτλ. κτλ.	κτλ. κτλ.	κτλ. κτλ.

Τό ρήμα *δένω* (στήλη α') τονίζεται στήν παραλήγουσα. Τό ρήμα *ἀγαπῶ* (στήλη β') τονίζεται στή λήγουσα. Τό ρήμα *δένω* κλίνεται στόν ένεστώτα καί στόν παρατατικό διαφορετικά ἀπό τό ρήμα *ἀγαπῶ*. Τό ἴδιο γίνεται καί μέ τά ἄλλα ρήματα: ὅσα τονίζονται στήν παραλήγουσα κλίνονται στόν ένεστώτα καί στόν παρατατικό διαφορετικά ἀπό ἐκεῖνα πού τονίζονται στή λήγουσα. Ἔτσι τά ρήματα, ἀνάλογα μέ τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο κλίνονται στόν ένεστώτα καί τόν παρατατικό, χωρίζονται σέ δύο ὁμάδες πού λέγονται **συζυγίες**.

1. Στήν πρώτη συζυγία ἀνήκουν τά ρήματα πού τελειώνουν:
 - α/ σέ **-ω** ἄτονο στήν ὀριστική τοῦ ένεργητικοῦ ένεστώτα: *δένω* καί
 - β/ σέ **-ομαι** στήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ ένεστώτα: *δένομαι*.
2. Στή δεύτερη συζυγία ἀνήκουν τά ρήματα πού τελειώνουν:
 - α/ σέ **-ω** μέ περισπωμένη στήν ὀριστική τοῦ ένεργητικοῦ ένεστώτα: *ἀγαπῶ* καί
 - β/ σέ **-ιέμαι** ἢ **-οῦμαι** στήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ ένεστώτα: *ἀγαπιέμαι*, *θυμοῦμαι*.

* Ἀσκηση *

- * Νά κατατάξεις τά παρακάτω ρήματα στίς συζυγίες τους:
- *σηκώνω*, *καταθέτω*, *κινῶ*, *νερώνω*, *ἀπομονώνομαι*, *ξεγελιέμαι*, *κοιμοῦμαι*, *ξεσπῶ*, *διαλύω*, *δέχομαι*

ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

Ἐνεργητική φωνή

Ἐριστική ένεστώτα

Φωτοτροπισμός

Φωτοτροπισμό ὀνομάζουμε τήν κίνηση τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν πρὸς τό φῶς, εἶπε ὁ πῖο μέγας τῆς βραδινῆς συντροφιάς. Καί συνέχισε: Ἔχει μιά δύναμη τό φῶς καί ἔλκει τό καθετί. Ἐξάλλου δέν εἶναι δύσκολο νά τό διαπιστώσει κανεῖς· ἀρκεῖ νά παρατηρήσει τήν ἡμέρα τά φυτά καί τό

βράδυ τὰ ζῶα. Πείθεται τότε ὅτι ὅλα γυρίζουν πρὸς τὸ φῶς. Νομίζεις ὅτι τὰ μαγεύει καὶ τὰ τραβάει κοντά του. Ξέρω ἓνα φυτὸ πού τὸ λενε ἡλιοτρόπιον αὐτὸ σταθερὰ ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ παρακολουθεῖ τὴν τροχιά τοῦ ἡλίου. Τὴν ἴδια τάση τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα· φτάνει νὰ τὸ προσέξετε καὶ θὰ βεβαιωθεῖτε.

Στὸ κείμενο διαβάζουμε :

- Ξέρω ἓνα φυτὸ.
- Νομίζεις ὅτι τὰ μαγεύει.
- Φωτοτροπισμὸν ὀνομάζουμε τὴν κίνηση τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν πρὸς τὸ φῶς.
- Τὴν ἴδια τάση τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα.
- Ὅλα γυρίζουν πρὸς τὸ φῶς.

Στὰ παραδείγματα βλέπουμε τοὺς τύπους τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἔνεστῶτα μέσα στὸ λόγο.

Ἀσκήσεις

* 1 Νὰ συμπληρώσεις τὰ κενά :

Ὅριστική Ἐνεστῶτα

Ἐνικός ἀριθμὸς	Πληθυντικός ἀριθμὸς
α' πρ. ἐγὼ λύνω τὸ πρόβλημα	ἐμεῖς λύνουμε τὸ πρόβλημα
β' πρ. ἐσύ λύν- τὸ πρόβλημα	ἐσεῖς λύν- τὸ πρόβλημα
γ' πρ. αὐτός λύν- τὸ πρόβλημα	αὐτοὶ λύν- τὸ πρόβλημα

* 2 Μέσα στή φράση πού ἀκολουθεῖ νὰ σχηματίσεις τὸ ρῆμα **κλείνω** στήν ὀριστικὴ τοῦ ἔνεστῶτα :

- Ἐγὼ **κλείνω** κάθε βράδυ ἐκεῖνη τὴν πελώρια πόρτα.

⊙

Ὅριστικὴ Παρατατικού

Φωτοτροπισμὸς

(συνέχεια)

Τὴν ἴδια τάση, ὅπως σᾶς εἰπα, τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα. Μιά συντροφιά, φέτος τὸ καλοκαίρι, καθόμαστε γύρω ἀπὸ μιά λάμπα πού τὴν

είχαμε κρεμάσει σ' ένα δέντρο πλάι στη σκηνή μας. Τό θέαμα πού χαρήκαμε δέν περιγράφεται. Ήταν ένα σωστό πανηγύρι. Ή λάμπα λίγο λίγο μάζευε γύρω της, τό ένα ύστερα από τό άλλο, όλα τά έντομα της περιοχής. Τά έβλεπε νά ξεκινούν από μακριά καί βολίδες νά κατευθύνονται πάνω της. Μερικά μάλιστα έπεφταν στό φώς μέ τόση όρμή, πού στη στιγμή έβρισκαν τό θάνατο. Κοιτάζαμε ώρα πολλή. Τό θέαμα ήταν ανεπανάληπτο: λογής λογής πεταλούδες χόρευαν τρελά γύρω από τό φώς. Δέν ξέρω, βέβαια, πώς θά ονομάζατε έσεις αυτό τό φαινόμενο; ή επιστήμη πάντως τό ονομάζει φωτοτροπισμό.

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Τήν ίδια τάση, όπως σās έλεγα, τή διαπιστώνετε καί στά ζώα.
- Τά έβλεπε νά ξεκινούν από μακριά.
- Η λάμπα λίγο λίγο τά μάζευε γύρω της.
- Κοιτάζαμε ώρα πολλή.
- Δέν ξέρω πώς θά ονομάζατε έσεις αυτό τό φαινόμενο.
- Λογής λογής πεταλούδες χόρευαν τρελά.

Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους τής όριστικής του παρατατικού μέσα στό λόγο.

Άσκησης

- * 1 Νά συμπληρώσεις τά κενά :

Όριστική παρατατικού

Ένικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
έγω έλυνα τό πρόβλημα	έμεις λύν- τό πρόβλημα
... έλυν- τό πρόβλημα	... λύν- τό πρόβλημα
... έλυν- τό πρόβλημα	... λυν- τό πρόβλημα

- * 2 Μέσα στη φράση πού ακολουθεί νά σχηματίσεις τό ρήμα **κλείνω** στην όριστική του παρατατικού :

- Έγώ **έκλείνω** κάθε βράδυ εκείνη τήν πελώρια πόρτα

Άκολουθούν οι πίνακες μέ τά ρήματα τής πρώτης συζυγίας.

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

Ἑνεργητική φωνή

δ έ ν ω

224

ΧΡΟΝΟΙ	Ἑνεργητική	Ἑποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	Ἑπαρέμφοτο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ἑοριστική
Ἑνεργητικός	δένω δένεις δένει δένομε, δένομε δένετε δένουν	δένω δένεις δένει δένομε, δένομε δένετε δένουν	δένε δένετε		δένοντας	Παρατατικός	δένω δένεις δένει δένομε δένατε δένουν
Ἑδραστικός	δέδα δέδασαι δέδασαι δέσασαι δέσατε δέσαν	δέσω δέσεις δέσει δέσωμε, δέσωμε δέσατε δέσουν	δέσε δέσατε	δέσει			
Περιφραστικοί		Ἑοριστική				Ἑποτακτική	
		Ἑξακολουθητικός μέλλοντας : θά δένω, θά δένεις, θά δένει κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά δέσω, θά δέσεις, θά δέσει κτλ. Παρακειμενος : έχω δέσει, έχεις δέσει (ἥ έχω δέμενο κτλ.) Ἑπερσυντέλικος : είχα δέσει, είχεις δέσει (ἥ είχα δέμενο κτλ.) Συντελεσμένος μέλλοντας : θά έχω δέσει (ἥ θά έχω δέμενο κτλ.)				Παρακειμενος : νά έχω δέσει, νά έχεις δέσει, νά έχει δέσει, νά έχουμε δέσει κτλ. (ἥ νά έχω δέμενο, νά έχεις δέμενο, νά έχει δέμενο κτλ.)	

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	‘Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
‘Ενεστώτας	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	(δένου) (δένεστε)			Παρατατικός	δενόμουν δενόσουν δενόταν δενόμαστε δενόσατε δένονταν
‘Αόριστος	δέθηκα δέθηκας δέθηκε δεθήκαμε δεθήκατε δέθηκαν	δεθῶ δεθείς δεθεί δεθοῦμε δεθείτε δεθοῦν	δέσου δεθείτε	δεθεῖ			
Παρακείμενος					δεμένος		‘Υποτακτική
Περιφραστικοί Χρόνοι							Παρακείμενος : νά ἔχω δεθεῖ, νά ἔχεις δεθεῖ, νά ἔχει δεθεῖ (ἢ νά εἶμαι δεμένος, νά εἶσαι δεμένος κτλ.)

Ενεργητική φωνή

κ ρ ύ β ω

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	κρίβω κρίβεις κρίβει κρίβουμε, -ομε κρίβετε κρίβουν	κρίβω κρίβεις κρίβει κρίβουμε, -ομε κρίβετε κρίβουν	κρίβε κρίβετε		κρίβοντας	Παρατατικός	έκριβα έκριβεις έκριβε κρίβαμε κρίβατε έκριβαν
΄Αόριστος	έκριψα έκριψεις έκριψε κρύψαμε κρύψατε έκριψαν	κρύψω κρύψεις κρύψει κρύψουμε, -ομε κρύψετε κρύψουν	κρύψε κρύψτε	κρύψει			
Παρασπαστικοί Χρόνοι		΄Οριστική				΄Υποτακτική	
							΄Υποτακτική Παρακειμένος : νά έχω κρύψει, νά έχεις κρύψει, νά έχει κρύψει, νά έχουμ κρύψει κτλ. (ή νά έχω κρυμμένο κτλ.)

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	Αιτιαφαστα	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	(κρύβου) (κρύβεστε)			Παρωτικός	κρυβόμενον κρυβόσασον κρυβόταν κρυβόμασθε κρυβόσασθε κρύβονταν
Άδριστος	κρύφτηκα κρύφτηκες κρύφτηκε κρυφτήκαμε κρυφτήκατε κρύφτηκαν	κρυφτώ κρυφτείς κρυφτεί κρυφτούμε κρυφτείτε κρυφτούν	κρύψου κρυφτείτε	κρυφτεί	κρυμμένος		
Παρακείμενος							Υποτακτική
Περίφραστικοί Χρόνοι	Έξακολ. μέλλοντας : θά κρύβομαι, θά κρύβεσαι, θά κρύβεται κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά κρυφτώ, θά κρυφτείς, θά κρυφτεί κτλ. Παρακείμενος : έχω κρυφτεί, έχεις κρυφτεί (ή είμαι κρυμμένος κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα κρυφτεί (ή ήμουν κρυμμένος κτλ.) Συντέλ. μέλλοντας : θά έχω κρυφτεί (ή θά είμαι κρυμμένος κτλ.)						Παρακείμενος : νά έχω κρυφτεί, νά έχεις κρυφτεί, νά έχει κρυφτεί, νά έχουμε κρυφτεί (ή νά είμαι κρυμμένος κτλ.)

Ενεργητική φωνή

π λ έ κ ω

228

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε, -ομε πλέκετε πλέκουν	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε, -ομε πλέκετε πλέκουν	πλέκε πλέκετε		πλέκοντας πλέκοντάς	Παρατατικός	Έπλεκα Έπλεκες Έπλεκε πλέκαμε πλέκατε Έπλεκαν
΄Αόριστος	έπλεξα έπλεξες έπλεξε πλέξαμε πλέξαμε έπλεξαν	πλέξω πλέξεις πλέξει πλέξουμε, -ομε πλέξτε πλέξουν	πλέξε πλέξτε	πλέξει			
Περιφραστικοί Χρόνοι	΄Εξακολ. μέλλοντας : θά πλέκω, θά πλέκεις, θά πλέκει κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά πλέξω, θά πλέξεις, θά πλέξει κτλ. Παρακειμενος : έχω πλέξει, έχεις πλέξει (ή έχω πλεγμένο κτλ.) ΄Υπερσυντέλικος : είχα πλέξει, είχες πλέξει, (ή είχα πλεγμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω πλέξει (ή θά έχω πλεγμένο κτλ.)					΄Υποτακτική Παρακειμενος : νά έχω πλέξει, νά έχεις πλέξει, νά έχει πλέξει (ή νά έχω πλεγμένο, νά έχεις πλεγ- μένο κτλ.)	

Ένεργητική φωνή

δ ρ ο σ ί ζ ω

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	δρoσίζω δρoσίζεις δρoσίξει δρoσίζουμε, -ομε δρoσίζετε δρoσίζουν	δρoσίξω δρoσίξεις δρoσίξει δρoσίξουμε, -ομε δρoσίζετε δρoσίζουν	δρoσίξε δρoσίξτε		δρoσίζοντας	Παρωτικός	δρoσίξα δρoσίξεις δρoσίξει δρoσίξαμε δρoσίξατε δρoσίξαν
΄Αόριστος	δρoσίσα δρoσίσαξ δρoσίσε δρoσίσαμε δρoσίσατε δρoσίσαν	δρoσίσω δρoσίσεις δρoσίσει δρoσίσουμε, -ομε δρoσίσατε δρoσίσουν	δρoσίσε δρoσίστε	δρoσίσει			
Περσραστικοί χρόνοι			΄Οριστική			΄Υποτακτική	
							Παρακειμενος : νά έχω δρoσίσει, νά έχεις δρoσίσει, νά έχει δρoσίσει κτλ. (ή νά έχω δρoσίσιμένο κτλ.)

Παθητική φωνή
δροσιζομαι

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	'Απερέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	δροσιζομαι δροσιζεσαι δροσιζεται δροσιζομαστε δροσιζεστε δροσιζονται	δροσιζομαι δροσιζεσαι δροσιζεται δροσιζομαστε δροσιζεστε δροσιζονται	(δροσιζου) (δροσιζεστε)			Παρεστώτας	δροσιζόμενον δροσιζόσθον δροσιζόμεσθε δροσιζόσασθε δροσιζόμεσθαι
'Αόριστος	δροσίστηκα δροσίστηκες δροσίστηκε δροσίστηκαμε δροσίστηκατε δροσίστηκαν	δροσίστηώ δροσίστηξες δροσίστηξε δροσίστηώμε δροσίστηξετε δροσίστησαν	δροσίσου δροσιστείτε	δροσισσει			
Παρακείμενος					δροσισμένος		'Υποτακτική
Περισσώτεροι χρόνοι	'Εξακολ. μέλλοντας : θά δροσιζομαι, θά δροσιζεσαι κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά δροσιστώ, θά δροσιστείς, θά δροσιστεί κτλ. Παρακείμενος : έχω δροσιστεί (ή ήμουν δροσισμένος κτλ.) 'Υπερσυντέλικος : είχα δροσιστεί (ή ήμουν δροσισμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω δροσιστεί (ή θά είμαι δροσισμένος κτλ.)						Παρακείμενος : νά έχω δροσιστεί, νά έχεις δροσιστεί, νά έχει δροσιστεί (ή νά είμαι δροσισμένος κτλ.)

- Κατά τό **δένω** κλίνονται : *λύνω, ντύνω, δυναμώνω, πληρώνω, ιδρύω κ.ἄ.*
- Κατά τό **κρύβω** κλίνονται : *λείπω, ράβω, βάφω, ἀστράφτω, δουλεύω, όνειρεύομαι, παραξενεύομαι κ.ἄ.*
- Κατά τό **πλέκω** κλίνονται : *μπλέκω, άνοίγω, τρέχω, δείχνω, άρπάζω κ.ἄ.*
- Κατά τό **δροσίζω** κλίνονται : *στολίζω, άθροίζω, δοξάζω, ζώνω κ.ἄ.*

Άσκήσεις

A

- * 1 Μέ καθένα άπό τά παρακάτω ρήματα νά σχηματίσεις μία πρόταση για κάθε δεύτερο ένικό και δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο τών έγκλίσεων του ένεργητικού και παθητικού ένεστώτα :

- ντύνω, γράφω

- * 2 α/ Σέ τί μοιάζουν και σε τί διαφέρουν οι καταλήξεις -ετε και -εται ;

β/ Νά σχηματίσεις για καθεμιά άπό τίς παραπάνω καταλήξεις τρεις προτάσεις.

- Παράδειγμα :

Μέ τίς πράξεις σας ζημιώνετε τήν πόλη μας.

Μέ τίς πράξεις σας ζημιώνεται ή πόλη μας.

- * 3 Νά μετατρέψεις τό ένεργητικό ρήμα σε παθητικό, άκολουθώντας τό παράδειγμα :

• Τά έργα σου σε άποκαλύπτουν → Άποκαλύπτεσαι άπό τά έργα σου.

• Τόν βασανίζει ή συνείδησή του →

• Τό κύμα τούς λίκνιζε →

- Σᾶς ἔδιωχναν μικροί καί μεγάλοι →
 - Οἱ πράξεις ἐπιβεβαιώνουν τά λόγια →
- * 4 Ἀναγνώρισε τίς ἐγκλίσεις τοῦ κειμένου :
- Λάμνετε, παιδιά, λάμνετε, παλικάρια.
 - Ἐμεῖς θά λημεριάζουμε ἐκεῖ πού φωλιάζουν λύκοι.
 - Παιζογελῶντ' ἀνέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.
 - Πές τοῦ Χριστοῦ πώς χιόνιζε καί τή Λαμπρή θά βρέχει.
 - Κι ὅταν τά παίρνει ἡ ἀνοιξη κι ἀνοίγουν τά κλαδάκια, γεμίζουν κλέφτες τά βουνά καί τά λαγκάδια σκλάβους.

Ἀσκήσεις

B

- * 1 Μέ τό καθένα ἀπό τά παρακάτω ρήματα νά σχηματίσεις μία πρόταση γιά κάθε δεύτερο ἐνικό καί δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἐνεργητικοῦ καί παθητικοῦ ἄορίστου :
- μισθώνω, βάφω
- * 2 Σέ τί μοιάζουν καί σέ τί διαφέρουν;
- α/ Ἡ ὑποτακτική τοῦ παθητικοῦ ἄορίστου καί ὁ παθητικός στιγμιαίος μέλλοντας.
 - β/ Τό γ' ἐνικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἄορίστου καί τό παθητικό ἀπαρέμφατο.
 - γ/ Τό β' πληθυντικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἄορίστου καί τό β' πληθυντικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἄορίστου.
 - δ/ Τό β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἄορίστου καί τό β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἄορίστου.

- * 3 Συμπλήρωσε τις φράσεις με ρήματα του πλαισίου κύκλου. Οί χρόνοι και οί έγκλίσεις δηλώνονται στις παρενθέσεις. Ἡ φωνή εἶναι πάντα παθητική.

ἐπουλώνω
ὀργανώνω
συγκεντρώνω
ἀπομακρύνω
καταστρώνω

- Τό σχέδιο... (ὀριστ. παρακ.) μέ μεγάλη φροντίδα.
- ... (ὀριστ. ἀορ.) βίαια, γιατί δέν ἤθελε νά ἀφήσει τή θέση του.
- ... (προστ. ἀορ.), ἄν θέλετε νά πετύχετε.
- Ἡ πληγή μέ τόν καιρό... (ὀριστ. ὑπερσ.).
- Ὅσοι κι ἄν... (ὑποτ. παρακ.), δέ φτάνουν γιά μιά τόσο μεγάλη ἐπιχείρηση.

- * 4 α/ Γράψε τό ἴδιο πρόσωπο του ἄλλου ἀριθμοῦ :

- Παράδειγμα :

ἄπλωσε τό χέρι σου → ἀπλώστε τά χέρια σας
διόρθωσε τό κείμενο →
ἔνωσε τίς ἄκρες →
κόψε τό ξύλο →
γιάτρεψε τήν πληγή →
δείξε τή δύναμή σου →
ἄθροισε τά νοῦμερα →

- β/ Γράψε τό ἴδιο πρόσωπο τῆς παθητικῆς φωνῆς. Ὁ χρόνος, ἡ ἔγκλιση καί ὁ ἀριθμός δέ θά ἀλλάξουν :

- Παράδειγμα :

δέσε - δέστε → δέσου - δεθεῖτε

στεφάνωσε - στεφανῶστε →

δυνάμωσε - δυναμῶστε →

ἄλειψε - ἀλείψτε →

ρίξε - ρίξτε →

κοίταξε - κοιτάξτε →

λογάριασε - λογαριάστε →

Τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας στὸν ἑνεστώτα

(α)	(β)	(γ)
τελειώνουν σέ:	Παραδείγματα	Ἐξαίρεσεις
1. -ω	• δένω κ.ᾶ.	παύω, ἀναπαύω κλέβω, σέβομαι δένω, μένω, πλένω παίρνω ἀδειάζω, μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι, χρειάζομαι πρήζω, ἀναβλύζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, κελαρύζω, συγχύζω, σφύζω, δανείζω, ἀθροίζω
2. -άβω	• ράβω κ.ᾶ.	
3. -εύω	• λατρεύω κ.ᾶ.	
4. -αίνω	• πηγαίνω κ.ᾶ.	
5. -έρνω	• φέρνω κ.ᾶ.	
6. -ιάζω	• ἀγκαλιάζω κ.ᾶ.	
7. -ίζω	• δροσίζω κ.ᾶ.	
8. -λλω	• ἀναβάλλω κ.ᾶ.	θέλω, ὀφείλω
9. -ώνω	• ἀπλώνω κ.ᾶ.	ἀρέσω θέτω
10. -σσω	• ἀναπτύσσω κ.ᾶ.	
11. -ττω	• εἰσπράττω κ.ᾶ.	
12. -ίνω	• δίνω, κλίνω, κρίνω, πίνω	
• -ήνω	• ἀφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω	
• -είνω	• κλείνω, τείνω	
• -ύνω	• λύνω, ντύνω, ὀξύνω κ.ᾶ.	

* 1 Συμβουλευέμου τον πίνακα και συμπλήρωσε τὰ κενά:
α/ Στά παρακάτω ρήματα θά βάλεις **ι, η, υ, ει, οι** ;

- μετεωρ-ζω, σφραγ-ζω, ξεν-άζω, έπιταχ-νω, κλ-νω
τήν πόρτα, κλ-νω τό κεφάλι, άποσβ-νω, προτ-νω,
άναβλ-ζω, σφ-ζω άπό ζωή, συγχ-ζω, άθρ-ζω, δαν-ζω,
μ-άζω, χρ-άζομαι, καθαρ-ζω, ξαναδ-νω, άδ-άζω,
μον-άζω.

β/ Στά παρακάτω ρήματα βάλε τό γράμμα ή τά γράμ-
ματα πού ταιριάζουν :

- ξανασκα-ω, άποπ-ρνω, ξανανι-νω, πηγ-νω, σε-ομαι,
κατακλε-ω, έκπληρ-νω, ύποτα-ω, καταβα-ω, άμφι-
βά-ω, καταστé-ω, γ-ρνω, άπομ-νω, παιδε-ω, δ-νω,
όφεί-ω, θέ-ω, καταθέ-ω, άναπα-ομαι, καταγγé-ω,
άνατέ-ω, προεδρε-ω, σαλε-ω.

* 2 Σέ κάθε περίπτωση 1-9 τής β' στήλης πρόσθεσε δύο του
λάχιστον άκόμη παραδείγματα.

ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας χωρίζονται σέ δύο τάξεις. Ὁ χωρισμός γίνεται ἀπό τίς καταλήξεις πού παίρνουν τά τρία ἐνικά πρόσωπα τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα.

1. Ἡ πρώτη τάξη

στήν ἐνεργητική φωνή τελειώνει σέ			στήν παθητική φωνή τελειώνει σέ		
-ῶ	-ᾶς	-ᾷ	-ιέμαι	-ιέσαι	-ιέται
ἀγαπῶ	ἀγαπᾶς	ἀγαπᾷ	ἀγαπιέμαι	ἀγαπιέσαι	ἀγαπιέται

2. Ἡ δεύτερη τάξη

στήν ἐνεργητική φωνή τελειώνει σέ			στήν παθητική φωνή τελειώνει σέ		
-ῶ	-εῖς	-εῖ	-οῦμαι	-ᾶσαι	-ᾶται
λαλῶ	λαλεῖς	λαλεῖ	θυμοῦμαι	θυμᾶσαι	θυμᾶται

Δεύτερη συζυγία
Πρώτη τάξη

*Ενεργητική φωνή
ά γ α π ό

ΧΡΟΝΟΙ	Ήοιστική	Ήποτακτική (νά, όταν, για να)	Προοτακτική	Ήπαρέμφοτο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ήοιστική
Ήεστότας	άγαπώ άγαπής άγαπά 1 άγαπούμε 2 άγαπάτε άγαπούν 3	άγαπώ άγαπής άγαπά 1 άγαπούμε 2 άγαπάτε άγαπούν 3	άγαπα άγαπάτε		άγαπώντας	Παρετακτικός	άγαπούσι άγαπούσε άγαπούσε άγαπούσαμε άγαπούσατε άγαπούσαν
Ήόριστος	άγαπήσι άγαπήσει άγαπήσε άγαπήσαμε άγαπήσατε άγαπήσαν	άγαπήσω άγαπήσεις άγαπήσει άγαπήσουμε, -ομε άγαπήσατε άγαπήσουν	άγαπήσε άγαπήσατε	άγαπήσει			
Πεοφραστικοί Ζρονοί	Ήεκακόλ. μέλλοντας : 0' άγαπώ, 0' άγαπής, 0' άγαπά κτλ. Στυμ. μέλλοντας : 0' άγαπήσω, 0' άγαπήσεις, 0' άγαπήσει κτλ. Παρετακείμενος : έχω άγαπήσει (ή έχω άγαπημένο κτλ.) Ήπερσυντέλικος : είχα άγαπήσει (ή είχα άγαπημένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θα έχω άγαπήσει (ή θα έχω άγαπημένο κτλ.)	Ήοιστική	Ήποτακτική	Ήπαρέμφοτο	Ήμετοχή	Ήχρονολογία	Ήοιστική
							Ήποτακτική Παρετακείμενος : νά έχω άγαπήσει, νά έχεις άγαπήσει, νά έχει άγαπήσει κτλ. (ή νά έχω άγαπημένο κτλ.)

1. καί άγαπάει.

2. καί άγαπάμε.

3. καί άγαπών(ε).

Δεύτερη συζυγία
Πρώτη τάξη

Παθητική φωνή
ἀ γ α π ι έ μ α ι

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιούνται	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιούνται				Παρατατικός	ἀγαπιόμουν ἀγαπιόσουν ἀγαπιόταν ἀγαπιόμαστε ἀγαπιόσατε ἀγαπιόνταν¹
'Αόριστος	ἀγαπήθηκα ἀγαπήθηκες ἀγαπήθηκε ἀγαπήθηκαμε ἀγαπήθηκατε ἀγαπήθηκαν	ἀγαπήθῶ ἀγαπήθῆεις ἀγαπήθῆι ἀγαπήθῶμε ἀγαπήθῆτε ἀγαπήθουν	ἀγαπήσου ἀγαπήθειτε	ἀγαπήθει			
Παρακει- μένος					ἀγαπημένος		
Περιφραστικοί Χρόνοι	'Οριστική						
	<p>Ἐξακλ. μέλλοντας : ὀ ἀγαπιέμαι, ὀ ἀγαπιέσαι, ὀ ἀγαπιέται κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : ὀ ἀγαπήθῶ, ὀ ἀγαπήθῆεις, ὀ ἀγαπήθῆι κτλ. Παρακειμένος : ἔχω ἀγαπήθει (ἤ εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.) Ὑπερσυντέλικος : εἶχα ἀγαπήθει (ἤ ἦουν ἀγαπημένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά ἔχω ἀγαπήθει (ἤ θά εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)</p>					Παρακειμένος : νά ἔχω ἀγαπήθει, νά ἔχει ἀγαπήθει κτλ. θεῖ, νά ἔχει ἀγαπήθει κτλ. (ἤ νά εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)	

1. Καί ἀγαπιόνταν¹.

Δεύτερη συζυγία - Δεύτερη τάξη

Ένεργητική φωνή

Ένεστώτας

Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	Μετοχή
λαλῶ	λαλῶ		
λαλεῖς	λαλεῖς	λάλει	
λαλεῖ	λαλεῖ		
λαλοῦμε	λαλοῦμε		λαλώντας
λαλεῖτε	λαλεῖτε	λαλεῖτε	
λαλοῦν	λαλοῦν		

- Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη τάξη.

Δεύτερη συζυγία - Δεύτερη τάξη

Παθητική φωνή

Ένεστώτας		Παρατατικός
Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Όριστική
θυμοῦμαι ¹	θυμοῦμαι	θυμόμουν
θυμᾶσαι	θυμᾶσαι	θυμόσουν
θυμᾶται	θυμᾶται	θυμόταν
θυμούμαστε	θυμούμαστε	θυμόμαστε
θυμάστε	θυμάστε	θυμόσαστε
θυμοῦνται	θυμοῦνται	θυμόνταν ²

- Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη τάξη.

1. καί θυμᾶμαι.

2. καί θυμοῦνταν.

- Κατά τό ἀγαπῶ κλίνονται : κυβερνῶ, τιμῶ, ρωτῶ κ.ἄ.
- Κατά τό ἀγαπιέμαι κλίνονται : ἀναρωτιέμαι, στενοχωριέμαι, γελιέμαι κ.ἄ.
- Κατά τό λαλῶ κλίνονται : ἀδικῶ, κινῶ, ὠφελῶ κ.ἄ.
- Κατά τό θυμοῦμαι κλίνονται : κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

Ἄσκήσεις

* 1 α/ Τά ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας σχηματίζουν κανονικά τόν ἀόριστο σέ **-ησα** μέ **η** : ἀγαπῶ — ἀγάπησα, τολμῶ — τόλμησα.

Νά βρεῖς ἄλλα πέντε ρήματα καί νά τά βάλεις μέσα σέ φράσεις.

β/ Νά βρεῖς μερικά ρήματα πού σχηματίζουν τόν ἀόριστο σέ : **-ασα** : γελῶ — γέλασα καί **-εσα** : καλῶ — κάλεσα.

* 2 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ρῆμα πού ταιριάζει :

φωταγωγοῦμαι ναυπηγῶ	Ποτέ μας δέν ἀλλάζουμε καί δέν... Δέ σᾶς τρομάζει ὁ πόλεμος, ... σάν λιοντάρια.
ἀσπροφορῶ	... δεξιᾶ, βαρεῖ ζερβιά, βαρεῖ μακριά καί πέρα.
λαλῶ	... καί ξεφάντωσε καί δούλεψε καί ζῆσε.
ἀγαπῶ	Οἱ Ἀθηναῖοι ... ἕνα μεγάλο στόλο.
ὀρμῶ	Ἦταν μεγάλη γιορτή· ὀλόκληρη ἡ πόλη...
βαρῶ	...πουλί, παίρνει σπυρί κι ἡ μάνα τό ζηλεύει.
κοιμοῦμαι	Δέν ... σέ ὅ,τι σέ ρωτῶ.
ἀπαντῶ	Εἶναι νύχτα κι ἡ πλάση ὀλόκληρη ... ἀκόμη.
δικαιολογοῦμαι	Ὁ Φλέμιγκ ... τόν κόσμο. →

εὐεργετῶ	Δέ ... σέ καμιά περίπτωση, μοῦ εἶπε ὁ ξένος.
ἐπικοινωνῶ	... ἄλλοις τοῦ σέ ἕνα χαμόσπιτο ὁ κύριος Παντελής.
ζῶ	Βλέπω ὅτι δέν ... μέ κανέναν· αὐτὴ ὁμολογία ἢ ἀπομόνωση θά σέ βλάψει.

- * 3 Νά γράψεις καί τά ἄλλα πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ, χωρίς νά ἀλλάξεις τίς φωνές, τοὺς χρόνους, τίς ἐγκλίσεις.
- Ἐκεῖνο τό καλοκαίρι καθόμαστε στή βεράντα τοῦ ἐξοχικοῦ μας καί ἀναθυμόμαστε τίς γοητευτικές ἱστορίες τοῦ Ἰουλίου Βέρν.
 - Ἀναρωτιόμουν πῶς ἄλλαξα τόσο· δέν ἀναγνώριζα τόν ἑαυτό μου.
 - Κοιμόμουν στίς δέκα τό βράδυ καί ξυπνοῦσα στίς ἑξι τό πρωί. Ἔτσι χαιρόμουν τίς γεμάτες φῶς ἀνατολές τοῦ καλοκαιριοῦ.
 - Ὑποσχόμουν κάθε φορά νά μή φοβηθῶ, ἀλλά δέν τά κατάφερα.
 - Νά προσέξεις τίς ἀλλαγές τῶν προσώπων.

ΣΥΝΗΡΗΜΕΝΑ ΡΗΜΑΤΑ

- α/ Μήν κλαῖς, μή λές πῶς τίποτα δέ σοῦ 'μειν' ἐδῶ πέρα.
 β/ Πᾶμε μακριά στής χαρᾶς τό νησί.
 γ/ Ἄκοῦς, ἀκοῦς, Τουρκόπουλε, τί λέει τό πουλάκι;
 δ/ Τό λέν στά πλάγια οἱ κέρδικες, στήν ποταμιά τ' ἀηδόνια.

Στά παραδείγματα βρίσκουμε τοὺς ρηματικούς τύπους κλαῖς, λές, πᾶμε, ἀκοῦς, λέν, οἱ ὅποιοι δέν ἔχουν τίς καταλήξεις πού μάθαμε. Οἱ τύποι αὐτοί ἔγιναν ἀπό συναίρεση. Ἔτσι :

- ο τύπος κλαῖς ἔγινε ἀπό τόν τύπο κλαίεις.
- ο τύπος λέν ἔγινε ἀπό τόν τύπο λέ(γ)ουν.

* Πῶς ἔγιναν οἱ ἄλλοι τύποι;

Βλέπουμε δηλαδή ὅτι

⊙

Μερικά ρήματα συναιροῦν συχνά, στίς ἐγκλίσεις τοῦ ἐνεστώτα, τό τελευταῖο φωνῆεν τοῦ θέματος μέ τό φωνῆεν τῆς κατάληξης. Τά ρήματα αὐτά λέγονται συνηρημένα .	Ἐνεστώτας	Ὀριστική	Ἵποτακτική (νά, γιά νά ὄταν)	Προστακτική
		ἀκούω*	ἀκούεις	ἀκούω*
ἀκοῦς	ἀκούεις	ἀκοῦς	ἀκοῦς	ἄκου
ἀκούει*	ἀκούει*	ἀκούει*	ἀκούει*	—
(ἀκούομε)	(ἀκούομε)	(ἀκούομε)	(ἀκούομε)	—
ἀκοῦμε	ἀκούομε	ἀκοῦμε	ἀκούομε	—
(ἀκούετε)	(ἀκούετε)	(ἀκούετε)	(ἀκούετε)	(ἀκούετε)
ἀκοῦτε	ἀκούετε	ἀκοῦτε	ἀκούτε	ἀκοῦτε
(ἀκούουν)	(ἀκούουν)	(ἀκούουν)	(ἀκούουν)	—
ἀκοῦν(ε)	ἀκούουν(ε)	ἀκοῦν(ε)	ἀκούουν(ε)	—

Συνηρημένα εἶναι τά ρήματα : ἀκούω, καίω, κλαίω, φταίω, λέ(γ)ω, τρώ(γ)ω, φυλά(γ)ω, πάω.

- Μερικά συνηρημένα ρήματα χάνουν τό γ ἀνάμεσα σέ φωνήεντα : λέ(γ)ω — λέω. * Ἄλλα πάλι παίρνουν γ ἀνάμεσα σέ φωνήεντα : κλαίω — κλαί γ ω.

Ἄσκησεις

* 1 Ἀναγνώρισε τά συνηρημένα ρήματα :

- Φῦτε καί πιέτε, βρέ παιδιά, χαρεῖτε νά χαροῦμε.
- Γοργά ντύσου, γοργά ἄλλαξε, γοργά νά πᾶς στό γιόμα.
- Βρέχει ὁ Θεός καί φταῖνε οἱ μῆνες.

* Τό πρῶτο καί τό τρίτο ἐνικό δέ συναιροῦνται.

- * 2 ⊙ Πάνε ἀπό χωριό σέ χωριό καί καίνε τά σπίτια τῶν καημένων τῶν χωρικῶν, πού δέν τούς φταίνει σέ τίποτε εἶναι ληστές.

Γράψε καί τά ἄλλα πρόσωπα τῶν ρημάτων στόν πληθυντικό, χωρίς νά ἀλλάξεις τό χρόνο καί τήν ἔγκλιση. Νά κάνεις ὅσες ἀλλαγές κρίνεις ἀπαραίτητες.

Παρατηρήσεις στό σχηματισμό τῶν ρημάτων

1. Στόν παθητικό παρατατικό συνηθίζονται καί οἱ τύποι σέ -μασταν, -σασταν :	δενόμαστε - δενόμασταν
δενόσαστε - δενόσασταν
ἤμασταν, ἀγαπιόμασταν
κτλ.
2. Στό τρίτο πληθυντικό πρόσωπο τά ρήματα παίρνουν κάποτε, ἰδίως στή λογοτεχνία, μετά τό ν ἕνα ε :	* Ἄλλοι λέγανε πὼς περνᾶνε στρατιωτικά συνεργεῖα καί ρίχνουνε τούς ἐτοιμόρροπους τοίχους.

* Ἀσκηση ὀρθογραφίας

⊙ Τά ρήματα τελειώνουν

σέ ↓

1. -ω, -ῶ	δένω ἀγαπῶ		
2. -εις, -ει	δένεις δένει		
3. -εῖς, -εῖ	θεωρεῖς θεωρεῖ		
4. -μαι	δένομαι ἀγαπιέμαι	} ὅταν παίρνουν μπροστά	τό { ἐγὼ (δένομαι) ἐσύ (δένεσαι) αὐτός (δένεται)
5. -σαι	δένεσαι ἀγαπιέσαι		
6. -ται	δένεται ἀγαπιέται		
7. -με	δένομε ἀγαποῦμε	} ὅταν παίρνουν μπροστά	τό { ἐμεῖς (δένομε) ἐσεῖς (δένετε)
8. -τε	δένετε ἀγαπᾶτε		
9. -νται	δένονται ἀγαπιοῦνται		

⊙ Ὁ τόνος στά ρήματα

1. Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη :	<i>ἀγαπῶ, καλοῦν καῖς</i>
2. Τό τονισμένο α τῆς λήγουσας στά ρήματα εἶναι μακρόχρονο :	<i>ἀγαπᾶς</i>
3. Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι βραχύχρονο :	<i>γελοῦσαν</i>
4. Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι μακρόχρονο :	<i>κοίτα</i>
5. Οἱ καταλήξεις τοῦ ἑνικοῦ -ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται καί οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ -ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε παίρνουν περισπωμένη :	<i>κοιμᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται, ἀγαπᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε</i>
Παντοῦ ἄλλοῦ τό α τῆς παραλήγουσας εἶναι βραχύχρονο :	<i>πάρε θυμάστε</i>
6. Τά ι, υ στήν παραλήγουσα παίρνουν ὀξεῖα :	<i>πίνε, λύστε</i>

* 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά τονίσεις τά ρήματα :

- φίλω, φταις, καλεῖ, βαστουν, βαστουμε, βαστας, ξεχνουσαν, ἐσύ πηδα, φοβμαι, λυπασαι, κοιματα, ἐλατε νά φαμε, πηγαν νά φανε, κοιμαστε, ξυπνηστε, μεθυστε, κρεμαστε, ντυστε, κρινε, σβηστε, παρε, ἀναψτε, νά λυθει, ἦταν.

* 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τά κενά :

α / Σήμερα εἶναι ἡ γιορτή τῆς μητέρας. Σηκώνομ- πρῶτος ἀπό τό κρεβάτι καί ἐτοιμάζομ- ὕστερα ξυπν- τήν ἀδερφή μου καί πηγαίνουμ- μαζί νά κόψουμ- μερικά λουλούδια ἀπό τόν κήπο. Ἡ μητέρα χαίρετ- μέ τά λουλούδια. Ἄλλο τόσο χαιρόμαστ- κι ἐμεῖς πού τά προσφέρουμ-

β/ Πηγαίνεται-, σᾶς παρακαλ-, νά φέρετ- μερικά παιχνίδια
 ἀκόμη, γιά νά στολίσουμ- τό χριστουγεννιάτικο δέντρο
 μας. Μοῦ φαίνεται- πῶς κάτι τοῦ λείπει. Ἐσεῖς τί λέτ-;
 δέ νομίζετ- ὅτι εἶν- ἔτσι; Τί συλλογίζεσ-, Γιωργο;

46

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

⊙

1. Αὔξηση

Ἡ τρικυμία

Εἶχαν περάσει τρεῖς μέρες ἀπό τότε πού ξεκίνησαν ἀπό τήν πατρίδα
 τους, τή Μίλητο, γιά νά πᾶνε στόν Πειραιά. Στήν ἀρχή τό ταξίδι πήγαινε
 καλά· ὁ ἀγέρας πού φυσοῦσε ἦταν οὐριος καί ὅλα ἔλεγαν πῶς γρήγορα θά
 ἔφταναν στόν προορισμό τους. Τήν τέταρτη ὅμως μέρα ἡ θάλασσα ἀγρίωσε·
 ὁ ἀγέρας δυνάμωσε καί μολυβένια σύννεφα ἔκρυσαν τόν ἥλιο· ὁ οὐρανός
 σκοτείνιασε· τά κύματα δέν ἄργησαν νά σηκωθοῦν· λυσσασμένα ἔπεφταν
 πάνω στό καράβι καί πάσχιζαν νά τό καταπιοῦν : μιά τό ἔριχναν στό βυθό
 καί μιά τό ἀνέβαζαν στόν οὐρανό. Σωστή κόλαση. Οἱ ναῦτες πάλευαν στήν
 πλώρη καί στήν πρύμνη· τήν ἤξεραν αὐτοί τή θάλασσα· μόνο πού δέν τήν
 ᾄριζαν. Ὅρίζεται τάχα τέτοιο θεριό; Τρεῖς μέρες κράτησε ἡ πάλη μέ τά
 στοιχεῖα τῆς φύσης. Τήν τέταρτη ἡ θάλασσα γαλήνεψε... πέρα στό βάθος
 φάνηκε ἓνα κομμάτι γῆς... Ἐὐχαρίστησαν τότε τό Θεό...

A'

⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
α'	β'	γ'
Φτάνουν στόν προορισμό τους. Σύννεφα κρύβουν τόν ἥλιο.	Ἐ-φταναν στόν προορισμό τους. Σύννεφα ἔ-κρυβαν τόν ἥλιο.	Ἐ-φτασαν στόν προορισμό τους. Σύννεφα ἔ-κρυψαν τόν ἥλιο.

- ⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο (στήλη α') παίρνουν πρὶν ἀπὸ τὸ θέμα, στὸν παρατατικό καὶ στὸν ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς (στήλες β' καὶ γ'), ἓνα ἐ-. Αὐτὸ τὸ ἐ λέγεται **αὔξηση**.

- Τά ρήματα $\left. \begin{array}{l} \text{θέλω} \\ \text{ξέρω} \\ \text{πίνω} \end{array} \right\} \rightarrow \begin{array}{l} \text{στὸν παρατατικό} \\ \text{στὸν ἀόριστο} \end{array}$ παίρνουν αὔξηση ἠ ἀντί ε $\left. \begin{array}{l} \text{ἤθελα} \\ \text{ἤξερα} \\ \text{ἤπια} \end{array} \right\}$

- Ἡ αὔξηση μένει ὅταν τονίζεται

ἔλεγα
ἔλεγες
ἔλεγε
ἔλεγαν

καὶ χάνεται ὅταν δέν τονίζεται

λέγαμε
λέγατε

B'

- ⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
α'	β'	γ'
Ποιὸς ὄριζει τὴ θάλασσα; Ἡ θάλασσα ἀγριεῦει. Εὐχαριστοῦν τὸ Θεό.	Ποιὸς ὄριζε τὴ θάλασσα; Ἡ θάλασσα ἀγριεῦε. Εὐχαριστοῦσαν τὸ Θεό.	Ποιὸς ὄρισε τὴ θάλασσα; Ἡ θάλασσα ἀγρίεψε. Εὐχαρίστησαν τὸ Θεό.

- ⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν (στήλη α') δέν παίρνουν αὔξηση (στήλες β' καὶ γ'), ἀλλὰ διατηροῦν τὸ φωνῆεν σέ ὅλους τοὺς χρόνους.

Ἐξαιροῦνται τὰ ρήματα $\left\{ \begin{array}{l} \text{ἔχω} - \text{εἶχα} \\ \text{ἔρχομαι} - \text{ἤρθα} \\ \text{εἶμαι} - \text{ἤμουν} \end{array} \right.$

- Μερικά σύνθετα ρήματα παίρνουν τὴν αὔξηση στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ.
- Δέν πολυήθελε.
 - Ἦξερε καὶ παραῆξερε.

▲ Ὄρθογραφία.

Γράφονται μέ **η**: ἦρθα, ἦπια, ἦμον, ἦξερα, ἦθελα.

Γράφονται μέ **ει**: εἶδα, εἶπα, εἶχα.

Ἄσκῆσεις

- * 1 Ποιά ρήματα τοῦ κειμένου ἔχουν αὐξηση στόν παρατατικό καί στόν ἀόριστο καί ποιὰ δέν ἔχουν καί γιατί;
- * 2 Ποιά ρήματα τοῦ κειμένου παρουσιάζουν ὀρθογραφική ἀνωμαλία στήν αὐξηση;
- * 3 Νά βάλεις σέ χρόνο παρατατικό τά ὑπογραμμισμένα ρήματα, χωρίς νά ἀλλάξεις πρόσωπο καί ἀριθμό:
 - Τρέμουμε γιά τή ζωή του, τή μικροσκοπική του ζωύλα, ζήτημα μιᾶς ... πατησιᾶς. Μιά μέρα, λαίμαργο καθώς εἶναι, ἄρπαξε ἕνα κομμάτι ψωμί. ... χρωματιστό· -ή κόρη μου πού ζωγραφίζει, σκουπίζει μ' αὐτό τά χρώματά της. Ποῦ νά τοῦ τό πάρουμε ἀπό τό στόμα!
 - Στό σπίτι μας αὐτό τόν καιρό δέν ὑπάρχει ἄλλη γάτα ἀπό τήν Πίσσα. Ἀλλά ἡ Πίσσα ζηλεύει τό γατάκι, κι ὅταν τό βλέπει μπροστά της ὀργίζεται.
- * 4 Νά βρεῖς στό κείμενο ἕνα δισύλλαβο καί ἕνα πολυσύλλαβο ρήμα· σχημάτισέ τα στήν ὀριστική τοῦ παρατατικοῦ καί τοῦ ἀορίστου· σύγκρινε τούς τύπους πού ἔχουν αὐξηση μ' ἐκείνους πού δέν ἔχουν. Διατύπωσε μέ τόν κανόνα τῆς Γραμματικῆς σου τή διαφορά πού παρατηρεῖς.

2. Θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας

Όριστική

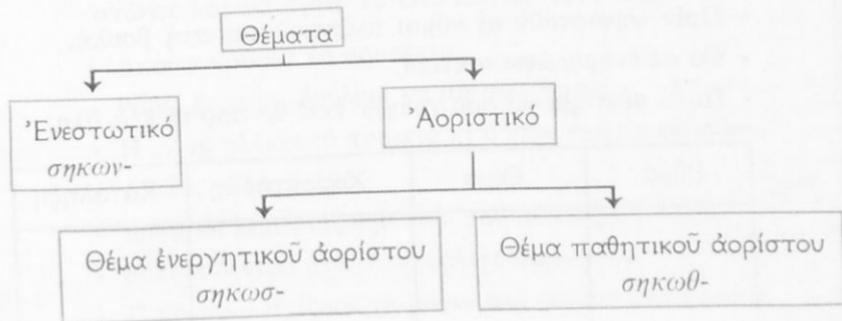
Ένεστώτας	Άοριστος	
	Ένεργητικός	Παθητικός
σηκών-ω σηκών-εις σηκών-ει σηκών-ουμε σηκών-ετε σηκών-ουν	σήκωσ-α σήκωσ-ες σήκωσ-ε σηκώσ-αμε σηκώσ-ατε σήκωσ-αν	σηκώθ-ηκα σηκώθ-ηκες σηκώθ-ηκε σηκωθ-ήκαμε σηκωθ-ήκατε σηκώθ-ηκαν

- Όπως τὰ ὀνόματα, ἔτσι καί τὰ ρήματα ἔχουν :

Θέμα, κατάληξη καί χαρακτήρα

- **Θέμα** λέγεται τό πρῶτο μέρος τοῦ ρήματος, δηλαδή τό μέρος πού δέν ἀλλάζει. → σηκων-
σηκωσ-, σηκωθ-
- **Κατάληξη** λέγεται τό τελευταῖο μέρος τοῦ ρήματος, δηλαδή τό μέρος πού ἀλλάζει. → -ω
-εις, -ει, -ουμε κτλ.

- Τό ρήμα ἔχει δύο θέματα : α/ τό ἐνεστωτικό καί β/ τό ἄοριστικό (θέμα ἐνεργητικοῦ ἄοριστου καί θέμα παθητικοῦ ἄοριστου).

- Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**.
- θέμα { σηκων- }
 { σηκωσ- } χαρακτήρας { ν
 { σηκωθ- } { σ
 { θ

Τό θέμα καί οἱ χρόνοι

• **Ἐνεστωτικό θέμα**

1. Ἀπό τό ἐνεστωτικό θέμα σχηματίζονται οἱ **ἐξακολουθητικοί χρόνοι** τῆς ἐνεργητικῆς καί παθητικῆς φωνῆς. (Βλ. Ἐπίμετρο, πίν. 9).

• **Ἀοριστικό θέμα**

2α Ἀπό τό θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου σχηματίζονται οἱ **στιγμιαῖοι** καί οἱ **συντελεσμένοι χρόνοι** τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς. (Βλ. Ἐπίμετρο, πίν. 9).

2β Ἀπό τό θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου σχηματίζονται οἱ **στιγμιαῖοι** καί οἱ **συντελεσμένοι χρόνοι** τῆς παθητικῆς φωνῆς. (Βλ. Ἐπίμετρο, πίν. 9).

Ἀσκήσεις

* 1 Ἀπομόνωσε στίς παρακάτω φράσεις τά ρήματα καί γράψε τό θέμα, τό χαρακτήρα καί τήν κατάληξή τους, σύμφωνα μέ τό ὑπόδειγμα πού ἀκολουθεῖ :

- Τό φεγγάρι κοιτάζει τόν κόσμο καί σωπαίνει.
- Ἕνα ἀκόμη τράνταγμα καί τό ἀεροπλάνο προσγειώθηκε.
- Ἀκουστήκαν σοβαρές ἀπόψεις καί ἀπό τίς δύο πλευρές.
- Δέν μπορούσε νά σκεφτεῖ σωστά.
- Πρίν ψηφιστοῦν οἱ νόμοι συζητιοῦνται στή βουλή.
- Θά σέ ἐνημερώνω τακτικά.
- Πολύ σύντομα θά σοῦ γράψω· ἐκεῖ θά σοῦ τά λέω ὅλα.

Ρῆμα	Θέμα	Χαρακτήρας	Κατάληξη

* 2 Τῶν παρακάτω ρημάτων γράψε τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τῶν χρόνων πού σχηματίζονται ἀπό τό ἐνεστωτικό θέμα :

• διαποτίζω, ἐπιτηρῶ, στεγάζω, διαλέγω

* 3 Τῶν παρακάτω ρημάτων γράψε τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τῶν χρόνων πού σχηματίζονται ἀπό τό ἀοριστικό θέμα :

• τινάζω, παραλείπω, ἀπομακρύνω, δηλώνω

(Μπορεῖς νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα τῶν χρόνων καί τῶν θεμάτων Ἐπίμετρο, πίν. 9).

⊙

Α.- Τό ἐνεστωτικό θέμα

Τό ἐνεστωτικό θέμα τό βρίσκουμε, ἂν ἀφαιρέσουμε τήν κατάληξη **-ω, -ομαι, -ιέμαι, -οῦμαι** ἀπό τό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα.

δέν-ω	θ. δέν-
δέν-ομαι	θ. δέν-
ἀγαπ-ῶ	θ. ἀγαπ-
ἀγαπ-ιέμαι	θ. ἀγαπ-
θυμ-οῦμαι	θ. θυμ-

Ἄσκηση

* 1 Στό κείμενο πού ἀκολουθεῖ νά ὑπογραμμίσεις τοὺς ἐνεστώτες καί νά βρεῖς τό ἐνεστωτικό τους θέμα :

- Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια.
- Ράβε, ξήλωνε, δουλειά νά μή σοῦ λείπει.
- Ἡ κόρη πλέκει τὰ προικιά κι ὁ νιός πλέκει καλάθια.
- Ἄλεθε, μύλο, ἄλεθε.
- Ἐμεῖς θά λημεριάζουμε ἐκεῖ πού φωλιάζουν λύκοι.
- Θέλετε δέντρα ἀνθίσετε, θέλετε μαραθεῖτε.
- Τ' ἀδέρφια σχίζουν τὰ βουνά καί δέντρα ξεριζώνουν.
- Φεγγαράκι μου λαμπρό, φέγγε μου νά περπατῶ.

- Μάρτης έβρεχε. Θεριστής χαιρόταν.
- Νά πού μ' άρέσουν επιτέλους αυτά τά βουνά μ' αυτό τό φώς.

* 2 Ποιά άπό τά παραπάνω ρήματα έχουν στόν ένεστώτα χαρακτήρα χειλικό, ποιιά όδοντικό, ποιιά συριστικό, ποιιά λαρυγγικό, ποιιά ύγρό καί ποιιά ρινικό;
Μπορείς νά συμβουλευτείς καί τόν πίνακα τών συμφώνων, σ. 23.

○

B.- Τό άοριστικό θέμα

Τό άοριστικό θέμα, όπως είδαμε, διακρίνεται σέ θέμα ένεργητικού άορίστου καί σέ θέμα παθητικού άορίστου.

α/ Τό θέμα του ένεργητικού άορίστου τό βρίσκουμε, άν άφαιρέσουμε τήν κατάληξη -α καί τήν αύξηση (άν ύπάρχει) άπό τό πρώτο ένικό πρόσωπο τής όριστικής του ένεργητικού άορίστου.	έ-δес-α -	θ. δεс-
	άγάπηс-α	θ. άγαπηс-
	έ-φερ-α	θ. φερ-
	παράγγειλ-α	θ. παραγγειλ-

β/ Τό θέμα του παθητικού άορίστου τό βρίσκουμε, άν άφαιρέσουμε τήν κατάληξη -ηκα άπό τό πρώτο ένικό πρόσωπο τής όριστικής του παθητικού άορίστου.	δέθ-ηκα	θ. δεθ-
	άγαπήθ-ηκα	θ. άγαπηθ-
	φέρθ-ηκα	θ. φερθ-
	παραγγέλθ-ηκα	θ. παραγγελθ-

Άσκηση

* Στο κείμενο πού άκολουθεί νά ύπογραμμίσεις τούς άορίστους καί νά βρείς τό άοριστικό τους θέμα :

. Άκούστηκε ένα σφύριγμα, ή άτμομηχανή ξεφύσηξε δυνα-

τά, κι οί τεράστιες ρόδες ἄρχισαν νά κυλοῦνε πάνω στίς σιδερένιες ράγες. Ὁρες πολλές, τσάφ-τσούφ, τσάφ-τσούφ, καί τό τρένο ἔφτασε στή μεγάλη πόλη μέ τούς πολλούς ἀνθρώπους καί τά πολλά αὐτοκίνητα. Ὁ γερο-σοφός σάσιτισε, ζαλίστηκε ἀπό τή φασαρία καί τήν κίνηση, ἀλλά δέν κοντοστάθηκε. Τράβηξε κατευθείαν γιά τό σπίτι τοῦ ξακουσμένου γιατροῦ Ξανανιώνη.

Ζώρζ Σαρρῆ, Τό γαϊτανάκι

Ὁ ἐνεργητικός ἄοριστος

Ὁ ἐνεργητικός ἄοριστος διακρίνεται σέ σιγματικό ἄοριστο καί σέ ἄσιγμο ἄοριστο.

Ὁ σιγματικός ἄοριστος τελειώνει σέ **-σα** : ἔδεσα

Ὁ ἄσιγμος ἄοριστος τελειώνει σέ **-α** : ἔφερα

1. Ὁ σιγματικός ἄοριστος

Ξάφνου ἔτριψε τά μάτια του ἀπό ἀπορία καί κοίταξε... "Ὀρμησε τρέχοντας στίς σκάλες ὁ Γίγαντας, γιομάτος χαρά, καί τρέχοντας βγήκε στόν κήπο. Ἐτρεξε πάνω στό γρασίδι κι ἤρθε κοντά στό παιδί. Κι ὅταν τό ἔφτασε, τό πρόσωπό του κοκκίνισε ἀπ' τήν ὀργή κι εἶπε : «Ποιός τόλμησε νά σέ πληγώσει;» Γιατί στίς παλάμες τοῦ ἀγοριοῦ καί στά μικρά του πόδια διακρίνονταν οἱ πληγές ἀπό καρφιά.

«Ποιός τόλμησε νά σέ πληγώσει;» φώναξε ὁ Γίγαντας· «πές μου κι ἐγώ θά πάρω τό μεγάλο μου σπαθί νά τόν κόψω κομμάτια!»

«Κανένας!» ἀποκρίθηκε τό παιδί· «ὅμως αὐτές εἶναι οἱ πληγές τῆς ἀγάπης!»

«Ποιός εἶσαι;» εἶπε ὁ Γίγαντας, κι ἕνας παράξενος φόβος τόν κυρίεψε καί γονάτισε μπρός στό παιδί.

Καί τό παιδί τοῦ χαμογέλασε καί τοῦ εἶπε : «Μ' ἄφησες κάποτε νά παίξω στόν κήπο σου, ἀπόψε ἐσύ θά ἴρθεις μαζί μου στό δικό μου κήπο, τόν παράδεισο».

Ὁσκαρ Οὐάιλντ, Ὁ σκληρόκαρδος γίγαντας

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Μ' ἄφησες κάποτε νά παίξω στόν κήπο σου.
- Ἐτριψε τὰ μάτια του ἀπό ἀπορία.
- Ἐτρεξε πάνω στό γρασίδι.

Ἀπό τὰ παραδείγματα βλέπουμε ὅτι ὁ ἀόριστος πολλῶν ρημάτων σχηματίζεται σέ :

→ -σα	ἀφήνω	ἄφησα
→ -ψα	τρίβω	ἔτριψα
→ -ξα	τρέχω	ἔτρεξα

Ὁ ἀόριστος αὐτός ὀνομάζεται σιγματικός ἀόριστος, γιατί μπροστά ἀπό τήν κατάληξη **-α** ἔχει **σ**.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά βρεῖς τοὺς σιγματικούς ἀορίστους τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά σχηματίσεις μέσα σέ φράσεις τοὺς ἀορίστους τῶν ρημάτων, ὅπως στό παράδειγμα :

α/ ἀκούω → Ἄκουσα τή βροντή καί τρόμαξα παραλύω →
ἀποκλείω → ἰδρύω →

β/ κρύβω → Ἐκρυψα τό θησαυρό ἀνάβω →
ὑπογράφω → παύω →
παραλείπω → παιδεύω →

γ/ θίγω → Τόν ἔθιξα χωρίς νά τό θέλω ψάχνω →
ξανοίγω → ρίχνω →
καταβρέχω → ξεπλέκω →

δ/ ἀναγνωρίζω → Μόλις τόν εἶδα τόν ἀναγνώρισα
πιέζω → κοκκινίζω →
καταθέτω → ἄρέσω →
ἀλέθω →

ε/ ἀλλάζω → Ἀπό τότε ἄλλαξα σκέψεις καταπλήττω →
βουλιάζω → ἀπαλλάσσω →

στ/ κρυώνω → Κρύωσα γιά τά καλά τεντώνω →	άπλώνω → ζώνω →
ζ/ πιάνω → Τόν έπιασα σχετικά γρήγορα στήνω →	ψήνω → φτάνω →
η/ έγκατασταίνω → Έκει έγκατάστησα τήν οικογένειά μου άνασταίνω → παρασταίνω →	βλασταίνω →
θ/ σωπαίνω → Σώπασα στή στιγμή	χορταίνω →
ι/ τραγουδῶ → Τραγουδῆσα γλυκά τιμῶ → ἀργῶ →	φιλῶ → ἐπιθυμῶ → κουνῶ →
• κρεμῶ → Κρέμασα τ' ἄρματα μου στόν πλάτανο διψῶ → γελῶ → ξεσπῶ →	κερνῶ → πεινῶ →
• καλῶ → Τόν κάλεσα σπίτι μου παραπλανῶ → διαιρῶ →	ἀφαιρῶ → μπορῶ → ἐπαινῶ →

• **Βοηθητικό στοιχείο:** Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν τόν ἀόριστο σέ **-ησα**: ἀγαπῶ – ἀγάπησα. Μερικά ὅμως ἐξαιροῦνται καί σχηματίζουν τόν ἀόριστο σέ **-ασα**: γελῶ – γέλασα καί **-εσα**: καλῶ – κάλεσα.

2. Ὁ ἄσιγμος ἀόριστος

Τό ὄνομά του ὁμόρφυνε τόν κόσμο

Τούς ὀλυμπιονίκες στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα τούς στεφάνωναν μέ κλαδιά ἐλιάς. Αὐτή ἦταν ἡ ἀμοιβή τους. Ἦταν ὅμως μεγάλη ἡ δόξα τους προπάν-

γ/ ἀνασαιῖνω → Στάθηκα καί ἀνάσανα λίγο. καταλαβαῖνω	θερμαῖνω → μαραῖνω →
δ/ πλαταιῖνω → Μέ τή μελέτη πλάτωνα τή σκέψη. παχαῖνω →	βαραιῖνω → βαθαῖνω →
ε/ καταλαβαῖνω → Τότε κατάλαβα τί γινόταν. τυχαῖνω	παθαῖνω → πηγαῖνω →

Ὁ Παθητικός ἄοριστος

Τήν Ἁγία Σοφία τήν ἔχτισε ὁ Ἰουστινιανός· τά σχέδιά της τά κατὰστρωσαν ὁ Ἀνθέμιος καί ὁ Ἰσίδωρος. Τά ἔξοδά της ἐπιβάρυναν τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.

Ἡ Ἁγία Σοφία χτίστηκε ἀπό τόν Ἰουστινιανό· τά σχέδιά της καταστρώθηκαν ἀπό τόν Ἀνθέμιο καί τόν Ἰσίδωρο. Μέ τά ἔξοδά της ἐπιβαρύνθηκε τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.

Τά δύο κείμενα ἔχουν τό ἴδιο περιεχόμενο καί τά ἴδια ρήματα. Παρουσιάζουν ὅμως τήν ἀκόλουθη διαφορά: τά ρήματα τοῦ πρώτου κειμένου βρίσκονται σέ ἐνεργητικό ἄοριστο, ἐνῶ τά ρήματα τοῦ δευτέρου κειμένου βρίσκονται σέ παθητικό ἄοριστο. Τήν πρώτη φορά ἔχουμε ἐνεργητική σύνταξη, τή δεύτερη παθητική.

Ἔτσι διαβάζουμε:

α/ Ὁ Ἰουστινιανός ἔχτισε τήν Ἁγία Σοφία.	• Ἡ Ἁγία Σοφία χτίστηκε ἀπό τόν Ἰουστινιανό.
β/ Τά ἔξοδά της ἐπιβάρυναν τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.	• Μέ τά ἔξοδά της ἐπιβαρύνθηκε τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.
↑	↑
Ἐνεργητική σύνταξη	Παθητική σύνταξη

Ἐκ τῶν παραδείγματα βλέπουμε ὅτι :

1. Ἐκ τῆς σιγματικῆς ἀόριστος —————→ ἔ- | χτι | -σε
 σχηματίστηκε ὁ παθητικὸς ἀόριστος, —————→ | χτί | -στηκε
 ἀφοῦ χάθηκε ἡ αὔξηση ἔ- καὶ ἀντικα-
 ταστάθηκε ἡ κατάληξη -σε ἀπὸ τὴν
 κατάληξη -στηκε.

2. Ἐκ τῆς ἄσπυρης ἐνεργητικῆς ἀόριστος —————→ ἐπιβάρυν | -ε
 σχηματίστηκε ὁ παθητικὸς ἀόριστος, —————→ ἐπιβαρύν | -θηκε
 ἀφοῦ ἀντικαταστάθηκε ἡ κατάληξη -ε
 ἀπὸ τὴν κατάληξη -θηκε.

- Οἱ παθητικοὶ ἀόριστοι λοιπὸν σχηματίζονται ἀπὸ τοὺς ἐνεργητικούς μὲ τὶς ἀκόλουθες ἀλλαγές :

α/ Χάνεται ἡ αὔξηση, ἂν ὑπάρχει	→	ἔ χτισα → χτίστηκε
β/ Ἀντικατασταίνονται οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀόριστου ἀπὸ τὶς καταλήξεις τοῦ παθητικοῦ ἀόριστου :	→	ἔ δε-σα → δε-θηκε
	→	ἔ κρυ-ψα → κρύφτηκε
		ἔ πλε-ξα → πλέχτηκε
		δροσί-σα → δροσίστηκε
		ἔ κριν-α → κρίθηκε

• Ἡ παθητικὴ μετοχή

Ἡ παθητικὴ μετοχὴ σχηματίζεται, ἂν ἀντικαταστήσουμε τὶς καταλήξεις τοῦ παθητικοῦ ἀόριστου μὲ τὴν κατάληξη -μένος (μ-μένος, γ-μένος, σ-μένος)

δε-θηκε → δεμένος
 κρύφτηκε → κρυμμένος
 πλέχτηκε → πλεγμένος
 δροσίστηκε → δροσισμένος

Ἀσκῆσεις

* 1 Νό σχηματίσεις τοὺς ἀόριστους καὶ τὴν παθητικὴ μετοχὴ τῶν ρημάτων :

φανερώνω, ἰδρίω,
 τιμῶ, ἀνασταίνω

- Παράδειγμα : λύνω, ἔλυσα, λύθηκα, λυμένος.
- * 2 Νά σχηματίσεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- πιάνω, ἀκούω,
σβήνω, ἀθροίζω
- Παράδειγμα : δανεῖζω, δάνεισα, δανείστηκα, δανεισμένος.
- * 3 Νά σχηματίσεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- σκάβω, βάφω
ἐγκαταλείπω, κλέβω,
λατρεύω, παύω
- Παράδειγμα : γράφω, ἔγραψα, γράφθηκα, γραμμένος
παιδεύω παιδεύσα παιδεύτηκα παιδεμένος
- Τά ρήματα μέ ἀόριστο σέ **-ψα** ἔχουν μετοχή σέ **-μμένος** μέ δύο **μμ**.
- Τά ρήματα ὁμως σέ **-εύω (-αύω)** ἔχουν στή μετοχή ἕνα **μ** : παιδε**μ**ένος.
- * 4 Νά σχηματίσεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- πλέκω, ἀνοίγω,
βρέχω, ἀλλάζω
- Παράδειγμα : διώχνω, ἔδιωξα, διώχτηκα, διωγμένος.
- * 5 Νά σχηματίσεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- στέλνω, παραγγέλλω
δέρνω, ἀπονέμω
μαραίνω, πλένω
- Παράδειγμα : σπέρνω, ἔσπειρα, σπάρθηκα, σπαρμένος.

* Άσκηση ὀρθογραφίας

Ἡ ὀρθογραφία τοῦ ἀόριστου

1. Τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας διατηροῦν στόν ἀόριστο τό η, τό ι, τό υ, τό ει, τό οι πού ἔχουν στήν παραλήγουσα τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα.	<table border="0"> <tr><td><i>ἀφῆνω</i></td><td>→</td><td><i>ἄφησα</i></td></tr> <tr><td><i>ὀρίζω</i></td><td>→</td><td><i>ὄρισα</i></td></tr> <tr><td><i>λύνω</i></td><td>→</td><td><i>ἔλυσα</i></td></tr> <tr><td><i>κλείνω</i></td><td>→</td><td><i>ἔκλεισα</i></td></tr> <tr><td><i>ἀθροίζω</i></td><td>→</td><td><i>ἄθροισα</i></td></tr> </table>	<i>ἀφῆνω</i>	→	<i>ἄφησα</i>	<i>ὀρίζω</i>	→	<i>ὄρισα</i>	<i>λύνω</i>	→	<i>ἔλυσα</i>	<i>κλείνω</i>	→	<i>ἔκλεισα</i>	<i>ἀθροίζω</i>	→	<i>ἄθροισα</i>
<i>ἀφῆνω</i>	→	<i>ἄφησα</i>														
<i>ὀρίζω</i>	→	<i>ὄρισα</i>														
<i>λύνω</i>	→	<i>ἔλυσα</i>														
<i>κλείνω</i>	→	<i>ἔκλεισα</i>														
<i>ἀθροίζω</i>	→	<i>ἄθροισα</i>														
<p>2. Οἱ ἀόριστοι σέ -ωσα γράφονται μέ ω : <i>ἄπλωσα</i>, <i>ἔδωσα</i> κ.ἄ.
Ἐξαιροῦνται τό <i>ἄρμωσα</i> καί τό <i>δέσποσα</i>.</p> <p>• Τό <i>δίνω</i> στόν παθητικό ἀόριστο γράφεται μέ ο : <i>δόθηκα</i> - <i>δοσμένος</i></p>																
<p>3. Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν ἀόριστο σέ -ησα μέ η.
Ἐξαιροῦνται :</p>	<table border="0"> <tr><td>→</td><td><i>ἀγαπῶ</i></td><td>→</td><td><i>ἀγάπησα</i></td></tr> <tr><td>→</td><td><i>μεθῶ</i></td><td>→</td><td><i>μέθυσα</i>, <i>μηνῶ</i></td><td>→</td><td><i>μήνυσα</i></td></tr> </table>	→	<i>ἀγαπῶ</i>	→	<i>ἀγάπησα</i>	→	<i>μεθῶ</i>	→	<i>μέθυσα</i> , <i>μηνῶ</i>	→	<i>μήνυσα</i>					
→	<i>ἀγαπῶ</i>	→	<i>ἀγάπησα</i>													
→	<i>μεθῶ</i>	→	<i>μέθυσα</i> , <i>μηνῶ</i>	→	<i>μήνυσα</i>											
4. Τά ρήματα σέ -αίνω τελειώνουν στόν ἀόριστο σέ :	<table border="0"> <tr><td>→</td><td>-υνα :</td><td><i>βαθαίνω</i></td><td>—</td><td><i>βάθυνα</i></td></tr> <tr><td>→</td><td>-ηκα :</td><td><i>ἀνεβαίνω</i></td><td>—</td><td><i>ἀνέβηκα</i></td></tr> <tr><td>→</td><td>-ησα</td><td><i>βλασταίνω</i></td><td>—</td><td><i>βλάστησα</i></td></tr> </table>	→	-υνα :	<i>βαθαίνω</i>	—	<i>βάθυνα</i>	→	-ηκα :	<i>ἀνεβαίνω</i>	—	<i>ἀνέβηκα</i>	→	-ησα	<i>βλασταίνω</i>	—	<i>βλάστησα</i>
→	-υνα :	<i>βαθαίνω</i>	—	<i>βάθυνα</i>												
→	-ηκα :	<i>ἀνεβαίνω</i>	—	<i>ἀνέβηκα</i>												
→	-ησα	<i>βλασταίνω</i>	—	<i>βλάστησα</i>												
5. Τά ρήματα στόν ἀόριστο γράφονται μέ ἕνα λ :	<table border="0"> <tr><td>→</td><td><i>ἀνατέλλω</i></td><td>—</td><td><i>ἀνάτειλα</i></td></tr> <tr><td></td><td><i>σφάλω</i></td><td>—</td><td><i>ἔσφαλα</i></td></tr> </table>	→	<i>ἀνατέλλω</i>	—	<i>ἀνάτειλα</i>		<i>σφάλω</i>	—	<i>ἔσφαλα</i>							
→	<i>ἀνατέλλω</i>	—	<i>ἀνάτειλα</i>													
	<i>σφάλω</i>	—	<i>ἔσφαλα</i>													
6. Πολλά ρήματα πού τελειώνουν σέ -ελνω, -ερνω σχηματίζουν ἀόριστο σέ -ειλα, -ειρα :	<table border="0"> <tr><td></td><td><i>στέλω</i></td><td>—</td><td><i>ἔστειλα</i></td></tr> <tr><td></td><td><i>γέρνω</i></td><td>—</td><td><i>ἔγειρα</i></td></tr> </table>		<i>στέλω</i>	—	<i>ἔστειλα</i>		<i>γέρνω</i>	—	<i>ἔγειρα</i>							
	<i>στέλω</i>	—	<i>ἔστειλα</i>													
	<i>γέρνω</i>	—	<i>ἔγειρα</i>													

* Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τά κενά :

α/ Στά παρακάτω ρήματα θά βάλεις **ι**, **η**, **υ**, **ει**, **οι** :

ἔσβ-σα, *ἔκλ-να*, *ἔστ-σα*, *ἔκρ-να*, *ἔψ-σα*, *ἄφ-σα*, *ἀγκάλ-ασα*,

ἔπρ-ξα, γόγγ-σα, χρ-άστηκα, σύγχ-σα, δάκρ-σα, ν-άστηκα, ὄπλ-σα, λέπτ-να, ἀνάστ-σα, ἀμαρτ-σα, βάθ-να, κατέβ-κα, βγ-κα, μέθ-σα, πήδ-σα, σελήρ-να, σκούρ-να.

β/ Στά παρακάτω ρήματα νά βάλεις τό γράμμα πού ταιριάζει :

ἀπόβα-α, μήν-σα, στεφάν-σα, κατάγγει-α, προσάρμ-σα, ἔλ-σα, χτύπ-σα, παρίδ-σα, μάκρ-να, παράστ-σα, ἔδ-ρα, ἔσπ-ρα, ἀνάγγ-λα, ἀνάτ-λα, ποίκι-α.

Ἡ μετοχή

Ἐνεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Ἐνεστῶτας	Καταλήξεις	Παρακείμενος	Καταλήξεις
α/ Ὁ Ἀνδρουτσος καί τά παλικάρια του μπήκαν στό χάνι τῆς Γραβιάς χορεύοντας καί τραγουδώντας .	-οντας -ώντας	γ/ Κουρασμένος ἀπό τή δουλειά τῆς ἡμέρας κάθισε λίγο νά ἀνασάνει.	-μένος.
β/ Τό αὐτοκίνητο ἀνέβαινε ἀγχομαχώντας τόν ἀνήφορο.	-ώντας	δ/ Ἡ παλιά ἀρχόντισσα ἀνέβαινε πρώτη τήν ἀνηφόρα φορτωμένη ἕνα δεμάτι ζύλα.	-μένη
		ε/ Ὁλόκληρο τό παρεκκλήσι ἦταν ζωγραφισμένο ἀπό τό ἐπιδέξιο χέρι κάποιου παλιοῦ ζωγράφου.	-μένο
		στ/ Ἦταν μοναδικές οἱ εἰκόνες τοῦ ζωγραφισμένου τέμπλου.	-μένου

- Οί λέξεις **χορευόντας, τραγουδόντας, άγκομαχόντας** είναι μετοχές του ένεστώτα τής ένεργητικής φωνής.
 - Οί λέξεις **κουρασμένος, φορτωμένη, ζωγραφισμένο** είναι μετοχές του παρακειμένου τής παθητικής φωνής.

Θ Μετοχή έχουν :

α/ **ό ένεστώτας τής ένεργητικής φωνής (ένεργητική μετοχή)**
(π. α,β) και

β/ **ό παρακειμένος τής παθητικής φωνής (παθητική μετοχή)**
(π. γ-στ).
- **Ή ένεργητική μετοχή** τελειώνει σέ **-οντας ή -όντας** και δέν κλίεται (π. α,β).
 - **Ή παθητική μετοχή** τελειώνει σέ **-μένος, -μένη, -μένο, έχει** τρία γένη και κλίεται όπως τά επίθετα (π. γ-στ).
(Γιά τή μετοχή βλ. σ. 207)

● **Ή μετοχή του παθητικού ένεστώτα**

Ή μετοχή του παθητικού ένεστώτα τελειώνει σέ :

Είναι σπάνια και χρησιμοποιείται συνήθως ως επίθετο :

-όμενος, -η, -ο
-όμενος, -η, -ο
-όμενος, -η, -ο
-όμενος, -η, -ο

- ↓
- *Τό πήρε μέ **τρεμάμενα** χέρια.*
 - *Ήταν **χαρούμενος** σήμερα τό προί.*
 - *Οί **εργαζόμενοι** άντρες.*
 - *Τό **τιμώμενο** πρόσωπο.*

* **Όρθογραφία τής μετοχής**

- ↓

Ή ένεργητική μετοχή τελειώνει σέ :

-οντας, όταν είναι προπαροξύτονη	→	παίζοντας
-όντας, όταν είναι παροξύτονη	→	άγαπόντας

2. Ἡ παθητική μετοχή τελειώνει σέ :

-μένος μέ ἓνα μ	→ συνήθως	δεμένος — δένω
-μμένος μέ δύο μμ	→ στά ρήματα μέ χαρακτήρα χειλικό (π, β, φ, φτ, πτ)	γραμμένος — γράφω
-ημένος μέ η	→ στά ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας	τιμημένος — τιμῶ
-σμένος*	→ σέ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας καί σέ μερικά τῆς δευτέρας	χτισμένος — χτίζω δυστοχισμένος — δυστοχῶ
-ομένος μέ ω	→ ὅταν εἶναι παροξύτονη	τεντωμένος — τεντώνω
-όμενος μέ ο	→ ὅταν εἶναι προπαροξύτονη	ἐνδιαφερόμενος — ἐνδιαφέρομαι
-όμενος μέ ω	→ ὅταν εἶναι προπαροξύτονη	ἐκτιμώμενος — ἐκτιμῶμαι

Ἄσκήσεις

* 1 Θά βάλεις η, ι, υ, ει, οι;

- ντ-μένος, ἐντειχ-σμένος, συναθρ-σμένος, δαν-σμένος, κλ-μένος, κλ-σμένος, καταψ-φ-σμένος, ἀφ-μένος, καταφοβ-σμένος, ἀπομακρ-σμένος, πρ-σμένος, συγχ-σμένος

* 2 Θά βάλεις ο ἢ ω;

- προστατευ-μενος, ιδ-μένος, ματαιοπον-ντας, ὕμν-ντας, λυτρ-μένος, παγ-μένος, εἰπ-μένος, διαδίδ-ντας, ἐρχ-μενος

* 3 α/ Νά σχηματίσεις τίς ἐνεργητικές καί τίς παθητικές μετοχές, ὅπως στό παράδειγμα :

- σκάβω — σκάβοντας — σκαμμένος • φυτεύω —
ἀποκόβω — κρύβω —
βεβαιώνω — πλάθω —

* Τό ι, η, υ, ει, οι πού ἔχουν τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας στήν παραλήγουσα τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἑνεστώτα διατηρεῖται, γιατί ἀνήκει στό θέμα :

δροσιζ-ω δροσισμένος, δακρύζ-ω δακρυσμένος

β/ Νά σχηματίσεις μέ τά παραπάνω ρήματα τά πρώτα πρόσωπα τῶν συντελεσμένων χρόνων στήν παθητική φωνή.

- Παράδειγμα : ἔχω σκαφεῖ — εἶμαι σκαμμένος
εἶχα σκαφεῖ — ἦμουν σκαμμένος
θά ἔχω σκαφεῖ — θά εἶμαι σκαμμένος

50

ΡΗΜΑΤΑ ἘΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

⊙

Ι. Ἐλλειπτικά καί ἀπρόσωπα ρήματα

Ἡ φουρτούνα

Πέρα βροντᾶ καί ἀστράφει ἀκόμη ὁ οὐρανός ἀδειάζει τή μανία του πάνω στό καράβι μας. Οἱ ἄνεμοι τοῦ χαμοῦ κουβάριασαν πανιά καί κατάρτια. Ξημερώνει. Τό φῶς μάχεται τό σκοτάδι καί τό καράβι τή φουρτούνα. Ἔχουμε κουραστεῖ ἀπό τή μάχη τῆς νύχτας. Τί μᾶς μέλλεται κανένας δέν τό ξέρει. Ὁρκίζομαι πῶς, ἂν σωθῶ, δέν πρόκειται νά ξαναμπῶ στή θάλασσα· θά ἀγοράσω ἕνα κομμάτι γῆς καί θά ζῶ.

Ἔχει χαράζει πιά γιά καλά κι ἐμεῖς ἀκόμη παλεύουμε μέ τά στοιχεῖα τῆς φύσης. Μέ τόν κουβά στά χέρια ἀδειάζω τή θάλασσα ἀπό τά ἀμπάρια. Πρέπει νά σωθῶ· πρέπει νά σωθοῦμε, λέω μέσα μου καί παίρνω κουράγιο. Ἔχουμε ἀγώνα ἀκόμη. Ἐτούτη ἡ θύελλα εἶναι πρωτοφανής. Ἐξω φυσᾶ καί βρέχει ἀσταμάτητα.

⊙ Ἐλλειπτικά ρήματα

Στό κείμενο βρίσκουμε πολλά ρήματα πού δέν ἔχουν ὄλους τούς τύπους. Τά ρήματα αὐτά τά λέμε Ἐλλειπτικά.

- ἔχω εἶμαι
- μάχομαι μέλλεται
- πρόκειται κ.ἄ.

- Οἱ τύποι πού λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπό συνώνυμα ρήματα ἢ περιφράσεις :

- Γιά τό μάχομαι λ.χ. στόν ἀόριστο θά ποῦμε *πολέμησα*

⊙ Ἐπίσημα ῥήματα

Ἐπίσημα λέμε τὰ ῥήματα πού συνηθίζονται στό τρίτο ἐνικό πρόσωπο καί δέν ἔχουν ὑποκείμενο πρόσωπο ἢ πράγμα. Τέτοια εἶναι :

1. Τὰ ῥήματα : *πρέπει, πρόκειται, μέλλεται, συμφέρε* κ.ἄ.
2. ῥήματα πού φανερώνουν φυσικό φαινόμενο : *βροντᾶ, ἀστράφτει* (βλ. κείμενο).
3. Μερικά προσωπικά ῥήματα σέ μερικές φράσεις : *ἀκούεται, θέλει, ταιριάζει* κ.ἄ.

Ἐπίσημα

* 1 Νά ἀναγνωρίσεις τὰ ἑλλειπτικά καί τὰ ἐπίσημα ῥήματα τοῦ κειμένου.

* 2 Μετάτρεψε τρία ἐπίσημα ῥήματα τοῦ κειμένου σέ προσωπικά, σύμφωνα μέ τό ὑπόδειγμα :

Ἐπίσημα	Προσωπικά
α/ ἔχει χαράξει γιά καλά	* Ὁ γλύπτης χάραξε τό ὄνομά του στή βάση τοῦ ἀγάλματος.
β/	
γ/	
δ/	

* 3 Συμπλήρωσε τὰ κενά μέ τὰ ῥήματα πού ταιριάζουν:

ξημερώνει	Τό χειμώνα... νωρίς.
ταιριάζει	Δέν τόν... γιά τίποτε· εἶναι σκληρός.
βραδιάζει	Τό καλοκαίρι... νωρίς.
νοιάζει	Δέν... σ' ἕναν καπετάνιο νά σκέφτεται μικρόψυχα.
βρέχει	Ἐπίσης... νά πετύχετε ἢ νά χάσετε.
ἐξαρτᾶται	Ἐπίσης... Τά νερά πλημμύρισαν τούς δρόμους.

- α | Κάθε μέρα παίρνω τό λεωφορεῖο καί πηγαίνω στήν ἀγορά.
 β | Χτές πῆρα τό λεωφορεῖο καί πῆγα στήν ἀγορά.
 γ | Ἀπό τό παράθυρό μου βλέπω ἕνα χελιδόνη.
 δ | Ἀπό τό παράθυρό μου εἶδα ἕνα χελιδόνη.
 ε | Δές, σέ παρακαλῶ, μόνος σου αὐτό τό πρόβλημα.
 στ | Τρέχα, ἂν θέλεις νά προλάβεις.

Ἑνεστώτας	Ἀόριστος
παίρνω, πηγαίνω	→ πῆρα, πῆγα
βλέπω	→ εἶδα
τρέχα (προστακτική)	→ δές (προστακτική)

Στά παραδείγματα βλέπουμε :

- Μερικά ρήματα ἀλλάζουν τό **θέμα** τους.

{	παιρν- → πηρ- πηγαίν- → πηγ- βλέπ- → εἶδ-
---	--
- Μερικά ρήματα **κλίνονται** μέ τρόπο διαφορετικό ἀπό τά ἄλλα ρήματα.

{	δές τρέχα
---	--------------

Τά ρήματα πού δέν ἀκολουθοῦν στό σχηματισμό τους τούς κανόνες τῶν ἄλλων ρημάτων, ἀλλά παρουσιάζουν ἀνωμαλία ἢ στό θέμα ἢ στήν κλίση τά λέμε **ἀνώμαλα ρήματα**.

Τά ἀνώμαλα ρήματα θά τά βρίσκεις στόν Κατάλογο τῶν Ἄνωμαλων Ρημάτων, σ. 295, καί στόν πίνακα 12, σελ. 300. Στόν πίνακα 12 εἶναι συγκεντρωμένα τά ρήματα πού παρουσιάζουν ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τοῦ ἄσιγμου ἐνεργητικοῦ ἀορίστου.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις τά ἀνώμαλα ρήματα.

- Παράγγιλέ μου, μάτια μου, τό πότε θέλεις νά ῥθεις
νά στρώσω ρόδα στά βουνά, τριαντάφυλλα στους κάμπους.
 - Ἄσπιδοφόρος ὁ ἥλιος ἀνέβαινε πολεμώντας.
 - Ὅσα σοῦ λένε ἄκου τα κι ὅσα σοῦ βγαίνει κάνε.
 - Κυκλάμινο, κυκλάμινο, στοῦ βράχου τή σχισμάδα
ποῦ βρίσκεις χρώματα κι ἀνθεῖς, ποῦ μίσχο καί σαλεύεις;
 - Ἐγειραν τά δεντρόφυλλα κι ἀκούμπησαν στό χιόνι,
σέ μελετάει τ' ἄχειλι μου, μέσα ἡ καρδιά μου λιώνει.
 - Τό μήνα πού δέν ἔχει ρ πίνε κρασί μέ τό νερό.
 - Σκαλί, σκαλί κατέβαινε, σκαλί τό μετανιώνει.
- * 2. Νά σχηματίσεις μέ τό καθένα καί μιά φράση.

II. ΤΑ ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

51

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

(Ξέρεις τί είναι ὁ τσαλαπετεινός;)

Ξεμάκρυνα *πολύ* ἀπ' τὸ ὑποστατικό (...). Σέ *λίγο* ἔρχεται ἀπό ἄλλο μονοπάτι κι ἡ Ἔρτεμη.

— Κι ἐσύ ἐδῶ, Ἔρτεμη; Ποῦ γυρίζεις;

Ἡ Ἔρτεμη κάθεται νά ξεκουραστεῖ. Ἀπλώνει τὰ πόδια της καί κοιτάζει τόν οὐρανό.

— Ξέρεις τί εἶναι τσαλαπετεινός; λέει σέ *λίγο*.

— Ὄχι, δέν ξέρω τί εἶναι τσαλαπετεινός.

— Βέβαια, ἐσύ ποῦ νά ξέρεις! κάνει εἰρωνικά! Ἐγώ ὅμως ξέρω! Καί μοῦ λέει γιά ἓνα παράξενο ὠραῖο πουλί μέ θαυμάσιο λειρί, πού στό κεφάλι καί στό στήθος ἔχει χρώματα καστανά καί κίτρινα κι οἱ φτεροῦγες του εἶναι μαῦρες μέ κορδέλες ἄσπρες. Πετᾷ χαμηλά στίς ἔρημες πέτρες, τρέχει *τρελά*, δεξιά ζερβά, πιάνει τὰ ζουζούνια καί τὰ τινάζει ψηλά, ἀνοίγοντας ὕστερα τὸ ράμφος του νά τὰ πάρει μέσα. Εἶναι πολύ ὁμορφο πουλί, *μά ποτέ* δέν τραγουδᾷ.

Ἡλία Βενέζη, ἀπό τήν Αἰολική Γῆ

Στό κείμενο βλέπουμε ὅτι :

Ἡ ἄκλιτη λέξη	→ στήν πρόταση →	συνοδεύει τὸ ρῆμα	→ καί φανερώνει
χαμηλά	↓	↓	↓
ποτέ	↓	↓	↓
τρελά	↓	↓	↓
πολύ	↓	↓	↓
	πετᾷ χαμηλά	πετᾷ	τόπο
	ποτέ δέν τραγουδᾷ	τραγουδᾷ	χρόνο
	τρέχει τρελά	τρέχει	τρόπο
	Ξεμάκρυνα πολύ	ξεμάκρυνα	ποσό

Τέτοιες ἄκλιτες λέξεις πού συνοδεύουν (προσδιορίζουν) κυρίως τὰ ρήματα καί φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.ἄ. λέγονται **ἐπιρρήματα**.

- Τά επιρρήματα κάποτε προσδιορίζουν καί επίθετα ή άλλα επιρρήματα :

- Είναι πολύ ὄμορφο πουλί.
- Πετούσε πολύ ψηλά.

■ Ἀνάλογα μέ τή σημασία τους τά επιρρήματα χωρίζονται σέ τοπικά, χρονικά, τροπικά, ποσοτικά, βεβαιωτικά καί ἀρνητικά.

⊙ τοπικά επιρρήματα	Τά τοπικά επιρρήματα φανερώνουν τόπο :] ποῦ;	[ἐδῶ, ἐκεῖ, (ἐ)πάνω, κάτω, μέσα, ἔξω, πίσω, αὐτοῦ, ἀλλοῦ, ψηλά κ.ἄ.
⊙ χρονικά επιρρήματα	Τά χρονικά επιρρήματα φανερώνουν χρόνο :] πότε;	[τώρα, πρίν, χτές, αὔριο, πέρσι, (ἐ)φέτος, ποτέ, κάποτε, κάπου κάπου κ.ἄ.
⊙ τροπικά επιρρήματα	Τά τροπικά επιρρήματα φανερώνουν τρόπο :] πῶς;	[ὅπως, ἔτσι, ἀλλιῶς, καθῶς, μαζί, ὄμορφα, καλά, κακά, ἤσοχα, σάν* κ.ἄ.
⊙ ποσοτικά επιρρήματα	Τά ποσοτικά επιρρήματα φανερώνουν ποσό :] πόσο;	[ὅσο, τόσο πολύ, περισσότερο, λίγο, πιά, ἀρκετά, κάμποσο, καθόλου κ.ἄ.
⊙ βεβαιωτικά επιρρήματα	Τά βεβαιωτικά επιρρήματα φανερώνουν ἐπιβεβαίωση :] ναί →	[ναί, μάλιστα, βέβαια, σωστά κ.ἄ.
⊙ ἀρνητικά επιρρήματα	Τά ἀρνητικά επιρρήματα φανερώνουν ἀρνηση :] ὄχι →	[ὄχι, δέ(ν), μή(ν), ὄχι βέβαια

* Τό σάν φανερώνει παρομοίωση :
'Ο παππούς πετάχτηκε ὀρθίος σάν παλικάρι.

* Ὄρθογραφία τῶν ἐπιρρημάτων

Τά ἐπιρρήματα

Τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
-ω	κάτω, ἐδῶ κ.ἄ.	
-ως	ἀμέσως, κακῶς κ.ἄ.	ἐμπρός, ἐντός, ἐκτός, (ἐ)-φέ-τος, τέλος
-ια	ἀνάρια, βαθιά κ.ἄ.	
-ις	μόλις, ὀλονυχτίς κ.ἄ.	Γράφονται μέ η μερικά σύνθετα μέ γενική: ἐ- ξαρχῆς, καταγῆς, ἐπί- σης, ἐπικεφαλῆς κ.ἄ.

Τοισμός τῶν ἐπιρρημάτων

- Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη: • ἀλλιῶς, ποῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, πωρῆ, καταγῆς.
Ἐξαιροῦνται τά: καθῶς, μή, εἰδεμή, παμψηφεῖ.
- Τό **-α** στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι **βραχύχρονο**: βαθιά, ὠραῖα.
- Τό **-ας** στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι **μακρόχρονο**: μεμῆς.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά βρεῖς καί νά ἀναγνωρίσεις ὅλα τά ἐπιρρήματα τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά ἀπαντήσεις στίς ἐρωτήσεις μέ ἕνα ἐπίρρημα:
 - Ποῦ θά σέ βρῶ; • Πῶς εἶστε;
 - Πότε θά φύγεις; • Πόσο περπάτησες;
 - Ποῦ πηγαίνεις; • Θέλεις νά μείνεις;
 - Πότε ἦρθες; • Ἐχεις ταξιδέψει στό φεγγάρι;
- * 3 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ἐπίρρημα πού ταιριάζει:

τόσο	...τό καλοκαίρι μου φάνηκε πώς πέρασε γρήγορα.
όλοτελα	Νά ζήσεις, νά γεράσεις... τά ψηλά βουνά.
φέτος	Ήταν... εὐτυχημένος ὅσο ποτέ.
σάν	Ήκεί πού τρώγαμε, ἀκούστηκε... ἕνας πυροβολισμός.
ξαφνικά	Ήταν... ἀδιάφορος γιά ὅλα.

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

[Ἐγκατάλειψη]

Κανένας δημόσιος δρόμος δὲ βγάζει σ' ἐκεῖνο τό μέρος. Ὅλοι οἱ δρόμοι τραβοῦν πίσω ἀπό τοὺς μικροὺς λόφους πού κλείουν τὴν ἀγρονη γῆ τοῦ τόπου, ὅπου ὁ ὁδοιπóρος δὲ θά βρεῖ δέντρο μῆτε ἕνα. Σκίνα μονάχα βρίσκονται, ἀγκάθια, βοῦρλα καὶ ἄμμος. Χέρια ἀνθρώπου ἀπὸ αἰῶνες πολλοὺς δὲν ὄργωσαν τό χῶμα, κι ὁ ἄμμος κι ἡ βροχὴ καὶ ὁ ἥλιος ἔκαμαν τό ἔργο τους χωρὶς τὸν ἰδρώτα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ λόφοι προχωροῦν ὡς χαμηλά στή θάλασσα, τὴ ζώνουν καὶ κάνουν ἕνα φυσικό κόρφο πού ἀφήνει ἕνα στενό πέρασμα κατὰ τὸ πέλαγο.

Ἡλία Βενέζη, Γαλιῆη

Στό κείμενο παρατηροῦμε :

Ἡ ὄκλιτη λέξη →	σ τ ῆ φ ρ ά σ η →	μ π ῆ κ ε μ π ρ ο σ τ ά	καί φανερώνει μαζί του
↓	↓	↓	↓
ἀπό	ἀπὸ αἰῶνες πολλοὺς	ἀπὸ τό ὄνομα αἰῶνες	χρόνο
χωρὶς	χωρὶς τὸν ἰδρώτα τοῦ ἀνθρώπου	ἀπὸ τό ὄνομα τὸν ἰδρώτα	στέρηση
ὡς	ὡς χαμηλά στή θάλασσα	ἀπὸ τό ἐπίρρημα χαμηλά	τόπο
κατά	πέρασμα κατὰ τό πέλαγο	ἀπὸ τό ὄνομα τό πέλαγο	τόπο

- ⊙ Οί άκλιτες λέξεις πού μπαίνουν μπροστά από άλλες λέξεις και φανερώνουν μαζί τους τόπο, χρόνο, στέρηση, αίτία, τρόπο, ποσό κτλ. λέγονται **προθέσεις**.

• Οί προθέσεις είναι :	μέ, σέ, γιά, ώς, πρός,
μετά, παρά, αντί(ς), από, κατά
δίχως, χωρίς, ίσαμε
• Μερικές προθέσεις χρησιμεύουν
ώς πρώτα συνθετικά :	πρός + φέρω → προσφέρω
από + θήκη → αποθήκη
• 'Η πρόθεση από παθαίνει συχνά άποκοπή :	απ' τόν ούρανó
• 'Η πρόθεση σέ ένώνεται σέ μιά λέξη μέ
τό άρθρο πού αρχίζει από τ :	στόν κήπο
στή θάλασσα
στό χωράφι
• Μερικές προθέσεις παθαίνουν
συχνά έκθλιψη :	σ' εκείνο τό μέρος
γι' αυτό
μ' εκείνον

Άσκήσεις

* 1 Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τίς προθέσεις : μετά, κατά, ώς, παρά.

* 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν πρόθεση πού ταιριάζει :

κατά	... κρεμεζιά τριανταφυλλιά ήταν άκουμπισμένη.
σέ	... αύριο έχουμε καιρό.
άντί	Διψούν οί κάμποι... νερό και τά βουνά... χιόνια.
γιά	... νά μελετᾷς, εσύ παίζεις.
από	... τίς δύο ήρθε και ό πατέρας
μέ	... μακριά τόν χαιρετᾷ κι... κοντά του λέει.
ώς	Μικρό πούλι τριανταφυλλί δεμένο... κλωστήσα. ... σγουρά φτεράκια του στόν ήλιο πεταρίζει.

Τό περιβόλι μας

"Ανοιξη! Η νιότη του Χρόνου! είπε ένας ποιητής. Το λόγο τον θυμόμουν συχνά μέσα στο περιβόλι μας. Τί δύναμη! Τί ζωηρότητα! Τί ὄργασμός! Από τον Γενάρη ακόμη ἄρχιζε ἡ φανέρωση τῆς ἀκράτητης ζωῆς. Οἱ ἀνυπόμονες ἀμυγδαλιές καί οἱ ντροπαλοῦλες ροδακινιές προλάβαιναν νά πετάξουν πρῶτες πρῶτες τὰ μπουμπούκια τους, γιά νά γεμίσουν τοὺς λεπτούς ἀφυλλούς κλώνους τους, ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες, μέ τ' ἄσπρα καί κόκκινα ἀνθάκια. Ἀσπρη καί κόκκινη καί πράσινη, τρίχρωμη ἢ σημαία τῆς ἀνοιξῆς!...

Γρ. Ξενόπουλου, Τό Περιβόλι μας

Στό κείμενο παρατηροῦμε ὅτι:

Ἡ ἄκλι- τη λέξη	→ στή φράση	→ συνδέει
καί	μέ τ' ἄσπρα καί κόκκινα ἀνθάκια	• δύο λέξεις: τ' ἄσπρα καί κόκκινα 1 2
νά	...προλάβαιναν νά πετάξουν πρῶτες πρῶτες τὰ μπου- μπούκια τους.	• δύο προτάσεις: προλάβαιναν νά πετάξουν 1 2

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού συνδέουν λέξεις ἢ προτάσεις λέγονται **σύνδεσμοι**.

Πίνακας μέ τοὺς συνδέσμους

Εἶδη	Σύνδεσμοι
1. Συμπλεκτικοί	καί (κι), οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ
2. Διαχωριστικοί	ἢ, εἴτε

Εἶδος	Σύνδεσμοί
3. Ἀντιθετικοί	μά, παρά, ἀλλά, ὅμως, ὥστόσο, ἐνῶ, ἂν καί, μολονότι, μόνο
4. Ἀποτελεσματικοί	λοιπόν, ὥστε, ἄρα, ἐπομένως, πού
5. Ἐπεξηγηματικός	δηλαδή
6. Εἰδικοί	πώς, πού, ὅτι
7. Χρονικοί	ὅταν, σάν, ἐνῶ, καθώς, ἀφοῦ, ἀφότου, πρίν (νά), μόλις, προτοῦ, ὅσπου, ὥσότου, ὅσο πού, ὅποτε
8. Αἰτιολογικοί	γιατί, ἐπειδή, ἀφοῦ
9. Ὑποθετικοί	ἂν, σάν, ἄμα
10. Τελικοί	νά, γιά νά
11. Διστακτικοί	μή(ν), μήπως
12. Συγκριτικός	παρά

▲ Ὄρθογραφία.

- Τό **καί** μπροστά ἀπό φωνῆεν γίνεται **κι** : *καί* ἔπειτα – **κι** ἔπειτα
Αὐτό συμβαίνει συνήθως στή λογοτεχνία.
- Τό **πώς** μέ ὀξεῖα εἶναι εἰδικός σύνδεσμος : *Νόμισε πώς* (= ὅτι) ἔφτασε.
- Τό **πῶς** μέ περισπωμένη εἶναι τροπικό ἐπίρρημα : *Ρωτοῦσε πῶς ἦρθε. Πῶς ἦρθες;*
- Τό **ὄτι** χωρίς ὑποδιαστολή εἶναι εἰδικός σύνδεσμος : *Ἔλεγε ὄτι ἄκουσε τό παραμῦθι τῆς νεράιδας.*
- Τό **ὄ,τι** μέ ὑποδιαστολή εἶναι ἀναφορική ἀντωνυμία : *Ρωτοῦσε ὄ,τι ἦθελε* = (ὅποιο πράγμα...).
- Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία **πού** παίρνει ὀξεῖα : *Οἱ μαθητές πού* (=οἱ ὅποιοι) *συγκεντρώθηκαν...*
- Ὁ εἰδικός σύνδεσμος **πού** παίρνει ὀξεῖα : *Ἡξερα πού* = (ὅτι) *δέ θά ἐρχόσουν*
- Τό ἐρωτηματικό **ποῦ** παίρνει περισπωμένη : *Ποῦ ἦσαν;* *Ρωτοῦσε ποῦ ἦμουν.*

- Τό πώς, τό **ὅτι** καί τό πού στόν προφορικό λόγο δέν τονίζονται, ἐνώ τό πῶς, τό **ὄτι** καί τό πού στόν προφορικό λόγο τονίζονται.

⊙ ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Οἱ προτάσεις ἐνώνονται μεταξύ τους μέ τρεῖς τρόπους :

A

⊙ Ἀσύνδετο σχῆμα

$$\begin{array}{c} \frac{\text{Τό τοιφεκι ἀνάβει. ἀστράφτει,}}{1 \qquad \qquad \qquad 2} \\ \frac{\text{λάμπει, κόφτει τό σπαθί.}}{3 \qquad \qquad \qquad 4} \end{array}$$

- Οἱ προτάσεις μπαίνουν ἢ μία πλάι στήν ἄλλη, χωρίς κανένα σύνδεσμο.

Ὁ τρόπος αὐτός ὀνομάζεται **ἀσύνδετο σχῆμα**.

B

⊙ Παρατακτική σύνδεση

α/ Κοίταζε ὦρα πολλή τό λουλούδι ← **καί** → θαίμαζε τήν ὀμορφιά του.

β/ Περπάτησαν κάμπος καί κάμπος ← **ἀλλά** → πυθηνά δέ βρήκαν τό θησαυρό.

γ/ Ἔρχεσαι μαζί μου ← **ἤ** → φεύγω μόνοξ μου.

δ/ Ἄν ἔχεις διάθεση ← **καί** → ἂν μπορεῖς, ἔλα τό Σαββατοκύριακο.

1 2 3

- Οἱ προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους μέ συνδέσμοις συμπλεκτικούς (π. α,δ) ἀντιθετικούς (π.β) καί διαχωριστικούς (π.γ). Οἱ σύνδεσμοι αὐτοί ὀνομάζονται παρατακτικοί σύνδεσμοι καί

συνδέουν **ὅμοιες προτάσεις**, δηλαδή κύριες με κύριες (π. α,β,γ) ή δευτερεύουσες με δευτερεύουσες (π. δ₁, δ₂).

Ἡ σύνδεση αὐτὴ ὀνομάζεται **παρατακτικὴ σύνδεση**.

Γ

⊙ Ὑποτακτικὴ σύνδεση

α/ Ὁ καπετάνιος εἶπε ὅτι τὸν τραβοῦσε ἡ θάλασσα.

β/ Ὅλοι στὸ νησί τὸν ἀγαποῦσαν τὸν κύρ Ἀντόνη, γιατί ἦταν καλόκαρδος.

γ/ Ὁ γιατρός ἀνοίξε τὸ βιβλίο νά γράψει.

δ/ Φοβήθηκα μήπως δέν ἔρθεις.

ε/ Ἄν δέ χιονίσει, θά φύγω αἶριο.

στ/ Ὅταν καλοσυνέψει ὁ καιρός, θ' ἀνοίξουμε πανιά.

ζ/ Τόσο πονεμένο ἦταν τὸ τραγούδι του, ὥστε τὰ δέντρα μαράθηκαν.

η/ Δέν πῆγα στὸ σπίτι του ποτέ, ἂν καί μέ κάλεσε πολλές φορές,

1
γιά νά μέ φιλοξενήσει.

2
3

θ/ Ἄκουσε ὅσα θά σοῦ πῶ. Πήγαινε ὅπου θέλεις.

1

2

3

4

- Οἱ δευτερεύουσες ἀπὸ τίς προτάσεις αὐτές ἀρχίζουν μέ συνδέσμοις :
 - * εἰδικούς καί ὀνομάζονται **εἰδικές προτάσεις** (π. α),
 - * αἰτιολογικούς καί ὀνομάζονται **αἰτιολογικές προτάσεις** (π. β),
 - * τελικούς καί ὀνομάζονται **τελικές προτάσεις** (π. γ),
 - * διστακτικούς καί ὀνομάζονται **διστακτικές προτάσεις** (π. δ),

* Κύρια πρόταση = _____

Δευτερεύουσα πρόταση = _____

- * ὑποθετικούς και ὀνομάζονται **ὑποθετικές προτάσεις** (π. ε),
- * χρονικούς και ὀνομάζονται **χρονικές προτάσεις** (π. στ),
- * ἀποτελεσματικούς και ὀνομάζονται **ἀποτελεσματικές προτάσεις** (π. ζ),
- * ἐναντιωματικούς και ὀνομάζονται **ἐναντιωματικές προτάσεις** (π. η₂).

Οἱ σύνδεσμοι αὐτοὶ ὀνομάζονται ὑποτακτικοὶ σύνδεσμοι και συνδέουν τὶς δευτερεύουσες προτάσεις με τὶς κύριες (π. α-ζ) ἢ τὶς δευτερεύουσες προτάσεις μεταξύ τους (π. η₂ - η₃).

Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἡ σύνδεση ὀνομάζεται **ὑποτακτικὴ σύνδεση**.

- * Πολλές ἀπὸ τὶς δευτερεύουσες προτάσεις ἀρχίζουν με ἀναφορικές λέξεις και λέγονται **ἀναφορικές προτάσεις** (π. θ₂, θ₄).

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσαι τοὺς συνδέσμους και νά βρεῖς ποιές λέξεις ἢ ποιές προτάσεις συνδέουν:
 - Κάθισε ἢ φύγε.
 - Ἄκου και μὴ μιᾶς.
 - Τὸν περίμενα, ἀλλὰ δὲ φάνηκε.
 - Ἐξακολουθοῦσε νά τοὺς ἐπισκέπτεται, ἐνῶ ἐκεῖνοι δὲν τὸν ἠθελαν.
 - Εἶμ' Ἑλληνας, ὥστε κι ἐγὼ γιὰ λευτεριά διψᾶω.
 - Ἀκούστηκε πὼς θά γίνει πόλεμος.
 - Τά ὑπόλοιπα θά τά πάρεις, ὅταν ἐπιστρέψω.
 - Ὁ Μπίλης, τὸ σκυλάκι τῆς κυρίας Μαίρης, ἦταν τρομαγμένος, ἐπειδὴ πρώτη φορά ἐρχόταν σπῆτι μας.
 - Ἄν εἴστε ἐχτροὶ μου, φύγετε.
 - Φώναξε δυνατὰ γιὰ νά ἀκουστεῖ σέ ὄλο τὸ χωριό.
 - Φοβόταν μήπως δὲν πῆγαιναν.
 - Κάλλιο ἴλαμπε τὸ δάχτυλο παρὰ τὸ δαχτυλίδι.

• Έκείνος επέμενε, δηλαδή δεν έπρεπε νά υπολογίζουμε σ' αυτόν.

* 2 Νά σχηματίσεις φράσεις, γιά νά δείξεις τίς διαφορές πού έχουν οί λέξεις : πού - πού, πώς - πώς, ότι - ό,τι.

Μ Ο Ρ Ι Α

Τό περιστέρι καί τό μυρμήγκι

Καθώς τό περιστέρι έσκυβε στό ρυάκι νά πιεί νερό, βλέπει ένα μυρμήγκι στήν όχθη· σέ λίγο γλίστρησε στό νερό· θά πνιγόταν. . .

— **Θά** τό σώσω, σκέφτηκε. Έκοψε μέ τό ράμφος του ένα κλωνί, τό έριξε μέσ στό νερό καί τοῦ εἶπε :

— **Νά**, σκαρφάλωσε στό κλωναράκι νά βγεις στήν όχθη.

Τήν ίδια όρα ένας χωρικός πού περνούσε σήκωσε τό μπαστούνι του νά σκοτώσει τό περιστέρι. Τό μυρμήγκι τοῦ τσίμπησε τή γυμνή φτέρνα κι αὐτός ένοχλημένος κι έκπληκτος έλεγε :

— **Μά** τήν ἀλήθεια, ἄσχημα τήν έπαθα! **Γιά** νά δῶ τί μέ τσίμπησε! κι ἄρχισε νά ξίνει τή φτέρνα του. Τότε τό περιστέρι βρῆκε καιρό καί πέταξε μακριά. Τό εἶχε σώσει κι ἄς ἦταν τόσο μικρό. . .

Ο. Μαιροπούλου

Ἀναδηγήση μύθου τοῦ Λαφονταίν

- Οί ἄκλιτες λέξεις **θά**, **γιά** λέγονται **μόρια**. Τά μόρια εἶναι μονοσύλλαβες ἄκλιτες λέξεις πού τίς χρησιμοποιοῦμε συχνά στή γλώσσα μας μέ διάφορες σημασίες.

Ἄς πάλι ὁ πίνακας πού ἀκολουθεῖ περιέχει τά μόρια καί τίς σημασίες τους.

Τό μόριο	Φ α ν ε ρ ὶ ν ε ι	Ἄ ο ν ο μ ᾶ ζ ε τ α ι	Π α ρ α δ ε ἰ γ μ α τ α
	↓	↓	
• Ἄς	προτροπή ἢ συγκατάθεση	προτρεπτικό	Ἄς ξεκινήσουμε. Ἄς εἶναι. . .
• Γιά	προτροπή	πρειραπτικό	Γιά ἔλα μιά στιγμή.

Τό μόριο	Φα νερ ώ νει	Όνομάζεται	Παραδείγματα
• <i>Θά</i>	αυτό που θά γίνει	μελλοντικό	Θά σέ περιμένο.
• <i>Θά</i>	αυτό που θά μπορούσε νά γίνει	δυναμικό	"Αν ήθελες, θά έρχο- σουν. Θά ζύπνησε τώρα.
• <i>Θά</i>	αυτό που είναι πιθανό	πιθανολογικό	Μά τήν αλήθεια.
• <i>Μά</i>	έπιβεβαίωση, όρκο	όρκωτικό	Νά φύγεις (= Θέλω νά φύγεις).
• <i>Νά</i>	θέληση	βουλητικό	Νά ό φίλος μου.
• <i>Νά</i>	ότι δείχνουμε κάτι	δεικτικό	

Άσκήσεις

- * 1 Νά υπογραμμίσεις τά μόρια του κειμένου καί νά πεις τί σημαίνει τό καθένα.
- * 2 Χρησιμοποιώντας μόρια νά σχηματίσεις πέντε φράσεις.

55

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

"Ω! τί όμορφα άκρογιάλια!

"Αχ! χτύπησα στό πόδι μου!

Μπράβο σου! είσαι υπέροχο παιδί!

Οί άκλιτες λέξεις **ώ**, **άχ**, **μπράβο** φανερώνουν θαυμασμό, πόνο, έπαινο, δηλαδή φανερώνουν δυνατά συναισθήματα.

Οί λέξεις αυτές λέγονται **έπιφωνήματα**.

Τά ἐπιφωνήματα εἶναι ἄκλιτα καί φανερώνουν :

- Ἄβεβαιότητα : *χμ!*
- Ἄπορία : *ἄ! ὄ! μπά!*
- Ἄρνηση : *ἄ μπά!*
- Ἐπαινο : *μπράβο! Εὐγε!*
- Εὐχή : *μακάρι! εἶθε! ἄμποτε*
- Θαυμασμό : *ἄ! ὄ! ποπό! μπά!*
- Κάλεσμα : *ἔ! ὦ!*
- Παρακίνηση : *ἄντε! ἄμε! ἄλτ! μάρς! στόπ!*
- Περίπαιγμα : *ἔ! οὐ!*
- Πόνο, λύπη : *ἄχ! ὦ! ὄχ! ὄχου! ἀλί! ἀλίμονο!*
- Στενοχώρια, ἀηδία : *ἔ! οὐ! οὐφ! πά πά πά!*
- Χαρά : *χά, χά, χά!*

Ἐκτός ἀπό τά ἐπιφωνήματα ὑπάρχουν καί μερικές ἐκφράσεις πού χρησιμεύουν γιά ἐπιφωνήματα :

- *Σέ καλό σου! Χριστός καί Παναγιά!*

▲ Ὀρθογραφία.

Ἦστερα ἀπό τά ἐπιφωνήματα σημειώνουμε συνήθως θαυμαστικό :

- *Μπράβο! τοῦ φώναξε ὁ πατέρας.*

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε προτάσεις μέ ἐπιφωνήματα πού φανερώνουν θαυμασμό, ἔπαινο, εὐχή, χαρά, παρακίνηση.
- * 2 Νά βρεῖς πέντε ἐπιφωνήματα ἀπό τό βιβλίο σου.

Ἀσκηση γιά ἐπανάληψη

Ξέρω μιά λεύκα μέ κορμί σάν γυναικειο, πού ζεῖ καί τό τελευταῖο της φύλλο — μιά λεύκα τρελή. Τό κυπαρίσσι ἔστεκε ἀντίκρου κι ἡ λεύκα τό ρωτοῦσε :

—“Ὡς πότε συλλογισμένο; Ὡραία πού εἶν’ ἡ ζωή! Ὡς πότε ἀκίνητο σάν Ἁγιορείτης στὸν ὄρθρο; (...)

— Οἱ ρίζες σου δέν εἶναι βαθιές, τρελή μου λεύκα, εἶπε τὸ κυπαρίσσι, πρόσεξε, πρόσεξε.

— Ὡραία πού εἶν’ ἡ ζωή! Οἱ ρίζες μου ἄς μὴν εἶναι βαθιές, μά ὅποια στιγμή κι ἂν πεθάνω, θά μπορῶ νά πῶ : ἔζησα.

— Ἐζησες, τρελή μου λεύκα, τῆς ἀπάντησε τὸ κυπαρίσσι, ἀλίμονο! μόνο ἐδῶ μέσα, σ’ αὐτὴ τῆ ρεματιά.

* 1 Νά βρεῖς τρεῖς προτάσεις, νά τίς ὀνομάσεις καί νά πεῖς πῶς συνδέονται μέ τίς ἄλλες.

* 2 Νά δικαιολογήσεις τὰ σημεῖα τῆς στίξης.

* 3 Νά ὑπογραμμίσεις τὰ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου.

* 4 Νά γράψεις στὶς παρακάτω στῆλες τὰ ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου :

Ἐπιρρήματα	Προθέσεις	Σύνδεσμοι	Μόρια	Ἐπιφωνήματα

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Πίνακες

1. Λέξεις πού γράφονται ένωμένες σέ μία λέξη.
2. Λέξεις πού παίρνουν δασεία.
3. Συντομογραφίες.
4. Τά άχώριστα μόρια.
5. Όνόματα πού παρουσιάζουν άνωμαλία, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά.
6. Τά άριθμητικά, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά.
7. Τά άπόλυτα καί τά τακτικά άριθμητικά.
8. Συγκεντρωτικός πίνακας τών άριθμητικῶν.
9. Τά θέματα.
10. Τό ρήμα στεροῦμαι.
11. Κατάλογος Ἀνώμαλων Ρημάτων.
12. Ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τών έγκλίσεων του ἄσιγμου άορίστου.

Λέξεις πού γράφονται ένωμένες σέ μία λέξη

A	ἀπαρχήσ ἀπεναντίασ ἀπενθείασ ἀφότου ἀφού	(καθεμιά, καθένα) καθεξήσ καθετί καλημέρα καληνύχτα καλησπέρα καληώρα καταγήσ κατευθείαν κατιτί κιάλασ
A	δεκατρία δεκατέσσερα δεκαπέντε δεκαέξι δεκαεπτά δεκαοκτώ δεκαεννέα δηλαδή διαμῶσ	M μεμῶσ μολαταῦτα μόλο (πού) μολονότι
E	εἰδάλλωσ εἰδεμῆ ἐνμέρει ἐνόσω ἐντάξει ἐνῶ ἐξαιτίασ ἐξάλλου ἐξαρχήσ ἐξίσου ἐπικεφαλήσ ἐπιπλέον ἐπιτέλουσ ἐφόσω	O ὀλημέρα ὀληνύχτα ὀλωσδιόλων ὀποιοσδήποτε (ὀποιαδήποτε, ὀποιοδήποτε) ὀπουδήποτε ὀποσδήποτε ὀσοσδήποτε (ὀσηδήποτε, ὀσοδήποτε) ὀτιδήποτε
K	καθαυτό καθίνας	Π προπάντων Υ ὑπόψη Ω ὠστόσω

Λέξεις πού παίρνουν διαφορεία

A	άβρός	Άλιάκμονας	άλωση	άρμη
	άγιος	άλειψία	άμα	άρμώζω
	άγνός	Άλικαρνασσός	άμάξι	άρπάζω
	Άδης	άλίπαστο	άμαρτάνω	άφή
	άδρός	άλμα	άμιλλα	άψίδα
	αΐμα	Άλόννησος	άπαλός	άψίθυμος
	Αΐμος	άλκμή	άπλός	άψίκορος
	αΐρεση	άλυσίδα	άρμα	άψύς
	άλάτι	άλώνι		
E	έαυτός	Έκτορας	Έλλάδα	έρπετό
	έβδομος	Έλένη	έλος	έρπω
	Έβραϊός	έλικας	ένώνω	έσπερινός
	Έβρος	Έλικόνας	έξής	έστια
	έδώλιο	έλκος	έρματο	έστιατόριο
	έδρα	έλκύω	έρμηνεύω	έταιρεία
	είλωτας	Έλλη	Έρμής	έτοιμος
	είρμός	Έλληνας	Έρμιόνη	εύρετήριο
	Έκάβη			
H	ήβη	ήλιος	ήπατα	Ήσιδος
	ήγεμόνας	ήμέρα	Ήρα	ήσυχος
	ήγούμενος	ήμερος	Ήρακλής	ήττα
	ήδονή	ήμι-(κύκλιο)	Ήρόδοτος	Ήφαιστος
	ήλικία	ήνιχος	ήρωας	
I	ιδρύω	ικανός	ιμάτιο	ίπποτης
	ιδρώτας	ικετεύω	ίππικό	ίστορία
	ιερός	ίλαρός	Ίπποκράτης	ιστός
	Ίερουσαλήμ			
O	όδηγός	όμάδα	όμιλία	όμοιος
	όλμος	όμαλός	όμιλος	όμως
	όλόκληρος	όμηρος	όμίχλη	όπλή
	όλος	Όμηρος	όμο-(όμόνοια)	όπλο

ὅποιος	ὄραση	ὄρμος	ὄσος
ὄποῖος	ὀρίζω	ὀρμῶ	ὄταν
ὄποτε	ὄριο	ὄρος (ὄ)	ὄτι
ὄπου	ὄρκος	ὄσιος	ὄ,τι
ὄπως			

Υ *νίοθετεῶ*

Ω *ῶρα, ῶραῖος, ῶριμος, ὄς, ὄς*

▲ Προσοχή!

ἄρμα = ὄχημα *ἄρματα* = ὄπλα
ὁ ὄρος = συμφωνία *τό ὄρος* = τό βουνό

▲ Παίρνουν δασεία καί οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπό λέξεις μέ δασεία:

- *ὀμιλία, ὀμιλῶ, ὀμιλητικός* κτλ.

Πίνακας 3

Συντομογραφίες

Κάποτε μερικές λέξεις τίς γράφουμε κομμένες γιά συντομία. Οἱ πλιό συνηθισμένες εἶναι :

ἄγ.	ἄγιος	Μ. Ἀσία	Μικρά Ἀσία
ἄρ.	ἀριθμός	μιλ.	μίλια
βλ.	βλέπε	μ.μ.	μετά τό μεσημέρι
γραμμ.	γραμμάρια	μ.Χ.	μετά Χριστό
δρχ.	δραχμές	π.μ.	πρίν ἀπό τό μεσημέρι
έκ.	έκατοστό	π.χ.	παραδείγματος χάρη
κ.	κύριος, κυρία	π.Χ.	πρό Χριστοῦ
κ.ἄ.	καί ἄλλα	σ.	σελίδα
κτλ.	καί τά λοιπά	στρ.	στρέμματα
κυβ.	κυβικά	τ.μ.	τετραγωνικά μέτρα
λ.χ.	λόγου χάρη	χιλ.	χιλιάδες
μ.	μέτρο	χμ.	χιλιόμετρα
Μ.	Μεγάλος		

Γιὰ τοὺς ἀνέμους :

Α	ἀνατολικός	ΒΑ	βορειοανατολικός
Β	βόρειος	ΒΔ	βορειοδυτικός
Δ	δυτικός	ΝΑ	νοτιοανατολικός
Ν	νότιος	ΝΔ	νοτιοδυτικός

Πίνακος 4

Τά ἀχώριστα μόρια ὡς πρῶτα συνθετικά

Μόρια	Παραδείγματα
ἀ-(ἀν-,ἀνα-)	ἀδοῦλαιτος (ἀνήλιος, ἀνάβροχή)
ἀμφι-	ἀμφικερτος
ἀρχι-	ἀρχιστράτηγος
δια-(δι-)	διήματρος, διάξοδος
διχο-	διχόνοια
δυσ-	δυσάρεστος
εἰσ-	εἰσαγωγή
ἐκ- (ἐξ-)	ἐκθῆται, ἐξελληνίζω
ἐν-(ἐγ-, ἐμ-)	ἐναίριος, ἐγγραφή, ἐμπνέω
ἐπι- (ἐπ-, ἐφ-)	ἐπιτρέπω, ἐπεκτείνω, ἔφηβος
εὐ-	εὐλόγῳ
ἡμι-	ἡμισφαίριο
ὁμο-	ὁμόγλωσσος
περι-	περιορίζω
συν- (συγ-, συλ-)	συνονόματος, συγχαίρω, συλλυποῦμαι,
συμ-, συρ-, συσ-,	συμμαζεύω, συμφωνῶ, συρροή, σύσσωμος,
συ-, συνε-)	συχωριανός, συνεπαίρω
τηλε-	τηλεόραση
ὑπο- (ὑπ-, ὑφ-)	ὑπόστεγο, ὑπαξιωματικός, ὑφίποιργός

1. Τά ἀχώριστα μόρια **δια-**, **ἐπι-**, **ὑπο-** χάνουν τό τελικό τους φωνήεν, ὅταν τό β' συνθετικό ἀρχίζει ἀπό φωνήεν: *διέξοδος*, *ἐπάγγελμα*, *ὑπάκουος*.
2. Τό μόριο **ἐπι-** γίνεται **ἐφ-**, ὅταν τό β' συνθετικό ἔχει δασεία: *ἐπί + ἵππος = ἐφιππος*.
3. Τό μόριο **ὑπο-** γίνεται **ὑφ-**, ὅταν τό β' συνθετικό ἔχει δασεία: *ὑπό + ἥλιος = ὑφήλιος*.
4. Τό μόριο **ἐκ-** γίνεται **ἐξ-**, ὅταν τό β' συνθετικό ἀρχίζει ἀπό φωνήεν: *ἐκ + ἡμερώνω = ἐξημερώνω*.
5. Τό μόριο **ἐν-** γίνεται **ἐμ-**, ὅταν τό β' συνθετικό ἀρχίζει ἀπό χειλικό ἢ **μ**: *ἐμπορος*, *ἐμμένω*.
6. Τό μόριο **ἐν-** γίνεται **ἐγ-**, ὅταν τό β' συνθετικό ἀρχίζει ἀπό λαρυγγικό σύμφωνο: *ἐγγραφή*, *ἐγκρίνω*, *ἐγχορδο*.
7. Τό μόριο **συν-** γίνεται **συν-**, ὅταν τό β' συνθετικό ἀρχίζει ἀπό χειλικό ἢ **μ**: *συμφωνῶ*, *συμμαζεῦω*.
8. Τό μόριο **συν-** γίνεται **συγ-**, ὅταν τό β' συνθετικό ἀρχίζει ἀπό λαρυγγικό σύμφωνο: *συκρατῶ*, *συγγενής*, *συγχαίρω*.
9. Τό μόριο **συν-** γίνεται:
 - α/ **συν-**, ὅταν τό β' συνθετικό ἀρχίζει ἀπό **λ**: *σύν + λυποῦμαι = συνλυποῦμαι*.
 - β/ **συν-**, ὅταν τό β' συνθετικό ἀρχίζει ἀπό **ρ**: *σύν + ρίζα = σύρριζα*.
 - γ/ **συν-**, ὅταν τό β' συνθετικό ἀρχίζει ἀπό **σ**: *σύν + σῶμα = σύσσωμος*.
10. Τό μόριο **συν-** κάποτε χάνει τό **ν** ἢ γίνεται **συνε-**: *συστεγάζω*, *συνεπαίρω*.

Πίνακας 5

Όνόματα πού παρουσιάζουν άνωμαλία, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά

Τό όνομα	γίνεται	Πα ρα δε ί γ μ α τ α
γή	γη-	γήπεδο, γήλοφος
γή	γεω-	γεωγραφία, γεωμετρία
γή	γαι(ο)-	γαιοκτήμονας, γαϊάνθρακας
πατέρας	πατρο-	πατρογονικός, πατροπαράδοτος
μητέρα	μητρο-	μητροπολη
χάρη	χαριτο-	χαριτολογώ
χέρι	χερο-	χεροδύναμος
χέρι	χειρο-	χειροῦργος, χειρόγραφο
καλός	καλο-	καλοκαίρι, καλοβλέπω
καλός	καλλι-	καλλιέργεια, καλλιτέχνης
μεγάλος	μεγαλο-	Μεγαλόχαρη
μεγάλος	μεγ(α)-	μεγαθήριο, Μεγαλέξαντρος
ὔδωρ	ὔδρ-	ὔδραγωγείο
ὔδωρ	ὔδατ-	ὔδατάνθρακες
λαός	λεω-	λεωφορεῖο, λεωφόρος
ναός	νεω-	νεωκόρος
πῦρ	πυρ-	πυρκαγιά
πῦρ	πυρο-	πυροσβέστης

Πίνακας 6

Τά ἀριθμητικά όταν γίνονται πρώτα συνθετικά

Τό ἀριθμητικό	γίνεται	Πα ρα δε ί γ μ α τ α
ένα	μον(ο)-	μονόγραμμα, μονάκριβος
δύο	δι-	διπρόσωπος, δίστιχο
δύο	δισ-	δισεκατομμυριοῦχος
δύο	δυ-	δυαρχία

Τό ἀριθμητικό	γίνεται	Παραδείγματα
τρία	τρι-	τρίγωνο, τρίτομος
τρία	τρις-	τριθάβλιος
τέσσερα	τετρα-	τετράπλευρος, τετράποδο
πέντε	πεντα-*	πεντάγραμμα, πενταετία
πέντε	πεντο-	πεντόλιρο
έξι	έξα-	έξαδάχτυλος, έξάχρονος
έφτά	έφτα-	έφτάχρονος, Έφτάνησα
όχτώ, όκτώ	όχτα-, όκτα-	(ό)χταπόδι όκτάστηλος,
έννιά	έννια-	έννιάμερα

* Τά αριθμητικά από τό πέντε ως τό ένενήντα έχουν συνδετικό φωνήεν α.

Προσοχή!

Δέν πρέπει νά συγχέεται τό **δισ-**, πρώτο συνθετικό του **δύο** (δισεκατομμύριο = δύο φορές τό έκατομμύριο), μέ τό άχώριστο μόριο **δυσ-** πού σημαίνει δύσκολα, άσχημα: *δυσεύρετος* (= αύτός πού δύσκολα βρίσκεται), *δύστυχος* (= αύτός πού έχει κακή τύχη).

Πίνακας 7

Τά άπόλυτα και τά τακτικά αριθμητικά

Άραβικά ψηφία	Έλληνικά σημεία	Άπόλυτα αριθμητικά	Τακτικά αριθμητικά
1	α'	ένας, μία-μιά, ένα	πρώτος
2	β'	δύο - δυό	δεύτερος
3	γ'	τρείς, τρία	τρίτος
4	δ'	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος
5	ε'	πέντε	πέμπτος
6	ς'	έξι	έκτος

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
7	ζ'	ἑφτά (ἑπτά)	ἑβδομος
8	η'	ὀχτώ (ὀκτώ)	ὀγδοος
9	θ'	ἐννέα - ἐννιά	ἕνατος
10	ι'	δέκα	δέκατος
11	ια'	ἕντεκα	ἐνδέκατος (ἐντέκατος)
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος
13	ιγ'	δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ισ'	δεκαἑξί (δεκάξι)	δέκατος ἕκτος
20	κ'	εἴκοσι	εἰκοστός
21	κα'	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	κβ'	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	λ'	τριάντα	τριακοστός
40	μ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	ξ'	ἑξήντα	ἑξηκοστός
70	ο'	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός
80	π'	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός
90	ζ'	ἐνενηντα	ἐνενηκοστός
100	ρ'	ἑκατό	ἑκατοστός
101	ρα'	ἑκατόν ἕνας, ἑκατό μία, ἑκατόν ἕνα	ἑκατοστός πρῶτος
102	ρβ'	ἑκατό δύο	ἑκατοστός δεύτερος
200	σ'	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός
300	τ'	τριακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός
400	υ'	τετρακόσιοι, -ες, -α	τετρακοσιοστός
500	φ'	πεντακόσιοι, -ες, -α	πεντακοσιοστός
600	χ'	ἑξακόσιοι, -ες, -α	ἑξακοσιοστός
700	ψ'	ἑφτακόσιοι, -ες, -α	ἑφτακοσιοστός
800	ω'	ὀχτακόσιοι, -ες, -α	ὀχτακοσιοστός
900	θ'	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
1.000	,α	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός
2.000	,β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός
10.000	,ι	δέκα χιλιάδες	δεκακισχιλιοστός
100.000	,ρ	ἑκατό χιλιάδες	ἑκατοντακισχιλιοστός
1.000.000		ἕνα ἑκατομμύριο	ἑκατομμυριοστός
1.000.000.000		ἕνα δισεκατομμύριο	δισεκατομμυριοστός

Πίνακας 8

Συγκεντρωτικός πίνακας ἀριθμητικῶν

Ἀριθμητικά

Ἐπίθετα				Οὐσιαστικά
Ἀπόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	Ἀναλογικά	Περιληπτικά
ἕνας, μία, ἕνα	πρῶτος -η- ο	ἁπλός -ή -ό	—	μονάδα —
δύο	δεύτερος	διπλός	διπλάσιος	δνάδα —
τρεις, τρία	τρίτος	τριπλός	τριπλάσιος	τριάδα —
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ. —
δέκα	δέκατος	δεκαπλός	δεκαπλάσιος	δεκάδα δεκαριά
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ. κτλ.
	- (τ)ος	- πλός	- πλάσιος	- άδα - αριά
	- (τ)η	- πλή	- πλάσια	
	- (τ)ο	- πλό	- πλάσιο	

- Στόν πίνακα φαίνεται ἡ ἀντιστοιχία πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στά εἶδη τῶν ἀριθμητικῶν.
- Τά τακτικά, τά πολλαπλασιαστικά καί τά ἀναλογικά ἐπίθετα κλίνονται ὅπως τά ὁμοιοκατάληκτα ἐπίθετα: πρῶτος - πρῶτου κτλ., διπλάσια - διπλάσιος κτλ., δεκαπλό - δεκαπλοῦ κτλ.
- Τά ἀριθμητικά οὐσιαστικά κλίνονται ὅπως καί τά ὁμοιοκατάληκτα οὐσιαστικά: μονάδα - μονάδας κτλ.

Πίνακας 9

Τά Θέματα

Ρήμα : δένω

Α.- Ένεστωτικό θέμα

Δεν-

Θ

Φωνή		Ένεστώτας	Παρατατικός	Έξακολ. μέλλοντος
Φωνή	Ένεστωτική	δέν-ω νά δέν-ω δέν-ε δέν-οντα	ἔ-δεν-α	(θά) δέν-ω
	Παθητική	δέν-ομαι νά δέν-ομαι δέν-ου	δεν-όμενον	(θά) δέν-ομαι

B.-' Αοριστικό θέμα

Θέμα	' Αόριστος	Στιγμιαίος μέλλοντας	Παρακείμενος	'Υπερσυν-τέλειος	Συντελ. μέλλοντας
α 'Ενεργητικού 'Αορίστου	ἔ-δεσ-α νά δέσ-ω δέσ-ε δέσ-ου (παθ.) δέσ-ει*	(θά) δέσ-ω	(ἔχω) δέσ-ει (νά) ἔχω δέσ-ει	(εἶχα) δέσ-ει	(θά ἔχω) δέσ-ει
β. Παθητικού 'Αορίστου	δέθ-ηκα νά δεθ-ῶ δεθ-εἶτε δεθ-εἶ**	(θά) δεθ-ῶ	(ἔχω) δεθ-εἶ	(εἶχα) δεθ-εἶ	(θά ἔχω) δεθ-εἶ

* Μέ τό βοηθητικό ρῆμα ἔχω καί τό ἀπαρέμφατο δέσει σχηματίζονται οἱ συντελεσμένοι χρόνοι τοῦ δένω: ἔχω (εἶχα, θά ἔχω) δέσει.

** Μέ τό βοηθητικό ρῆμα ἔχω καί τό ἀπαρέμφατο δεθεῖ σχηματίζονται οἱ συντελεσμένοι χρόνοι τοῦ δένωμα: ἔχω (εἶχα, θά ἔχω) δεθεῖ.

Τό ρῆμα στεροῦμαι

Ἐνεστώτας		Παρατατικός
Ὁριστική	Ἑποτακτική (νά, γιά νά, ὅταν)	
<i>στεροῦμαι</i>	<i>στεροῦμαι</i>	<i>στερούμουν</i>
<i>στερεῖσαι</i>	<i>στερεῖσαι</i>	<i>στερούσουν</i>
<i>στερεῖται</i>	<i>στερεῖται</i>	<i>στεροῦνταν</i>
<i>στερούμαστε</i>	<i>στερούμαστε</i>	<i>στερούμαστε</i>
<i>στερεῖστε</i>	<i>στερεῖστε</i>	<i>στερούσατε</i>
<i>στεροῦνται</i>	<i>στεροῦνται</i>	<i>στεροῦνταν</i>

Ὅμοια σχηματίζονται καί μερικά ἄκόμη ρήματα: *ἐπικαλοῦμαι*, *προηγούμαι*, *συνεννοοῦμαι* κ.ἄ.

Γιά τά ρήματα αὐτά, καί ἰδίως γιά τόν παρατατικό τους, χρησιμοποιοῦμε συνήθως περιφράσεις:

- *συνεννοοῦμαι* = *βρίσκομαι* (ἔρχομαι) *σέ* *συνεννόηση*.
- *συνεννοοῦμουν* = *βρισκόμουν* (ἐρχόμουν) *σέ* *συνεννόηση*.

Κατάλογος Ἐνώμαλων Ρημάτων*

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα (βλ. πίν. 12)	—	ἀνεβασμένος
ἄρεσω <u>Παρατατικός</u> ἄρεσα & ἄρεζα	ἄρεσα	—	—
ἄρταινω	ἄρτυσα	ἄρτύθηκα	ἄρτυμένος
αὔξανω	αὔξησα	αὔξήθηκα	αὔξημένος
ἀφήνω	ἄφησα	ἀφέθηκα	ἀφημένος
βάζω	ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
-βάλλω προ-, προσ- ἀνα- κ.ἄ.	-έβαλα	-βλήθηκα	-βλημένος
βγάζω	ἔβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω	βγήκα (βλ. πίν. 12)	—	βγαλμένος
βλέπω	εἶδα (βλ. πίν. 12)	εἰδώθηκα <u>Ἐποτακτική</u> ἰδωθῶ	ἰδωμένος

* Στόν Κατάλογο αὐτόν θά βρῖσκεῖς τόν ἐνεργητικό ἐνεστώτα καί τόν ἄοριστο, τόν παθητικό ἄοριστο καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου. Ἀπό αὐτούς τούς ρηματικούς τύπους σχηματίζονται ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
βόσκω	βόσκησα	βοσκήθηκα	βοσκημένος
βρέχω	ἔβρεξα	βράχηκα	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρήκα (βλ: πίν. 12)	βρέθηκα	—
γδέρνηω	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος
γέρνω	ἔγειρα	—	γερμένος
γίνομαι	ἔγινα	γίνηκα	γινομένος
δέρνω	ἔδειρα	δάρθηκα	δαρμένος
διαβαίνω	διάβηκα	—	—
διαμαρτύρομαι	—	διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διδάσκω	δίδαξα	διδάχθηκα	διδαγμένος
δίνω	ἔδωσα	δόθηκα	δο(σ)μένος
ἐγκατασταίνω	ἐγκατάστησα	ἐγκαταστάθηκα	ἐγκαταστημένος
ἔρχομαι	ἦρθα (βλ. πίν. 12)	—	—
εὐχομαι	—	εὐχήθηκα	—
θέλω	θέλησα	—	θελημένος
θέτω	ἔθεσα	—	-θεμένος (ἀπο-, κατα-, ἀποσυν- κ.ἄ.)
κάθομαι	κάθισα	—	καθισμένος

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
(καθίζω)	κάθισα	—	καθισμένος
καίω	ἔκαψα	κάηκα	καμένος
κάνω	ἔκαμα	—	καμωμένος
καταλαβαίνω	κατάλαβα	—	—
κατεβαίνω	κατέβηκα (βλ. πίν. 12)	—	κατεβασμένος
κλαίω	ἔκλαψα	κλαύτηκα	κλαμένος
λαβαίνω	ἔλαβα	—	—
λαχαίνω	ἔλαχα	—	—
λέ(γ)ω	εἶπα (βλ. πίν. 12)	εἰπώθηκα	εἰπομένος
μαθαίνω	ἔμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος
μακραίνω	μάκρυνα	—	—
		ἀπομακρύνθηκα	ἀπομακρυσμένος
μένω	ἔμεινα	—	—
μπαίνω	μπήκα (βλ. πίν. 12)	—	μπασμένος
ντρέπομαι	—	ντράπηκα	—
παθαίνω	ἔπαθα	—	(κακο) παθήμενος
παίρνω	πῆρα (βλ. πίν. 12)	πάρθηκα	παρμένος

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
παραγγέλλω	παράγγειλα	παραγγέλθηκα	παραγγελμένος
παραγγέλνω			
πάω βλ. πηγαίνω			
πετυχαίνω	πέτυχα	—	πετυχημένος
πέφτω	ἔπεσα	—	πεσμένος
πηγαίνω	πῆγα (βλ. πίν. 12)		
πίνω	ἤπια (βλ. πίν. 12)	πιώθηκα	πιωμένος
πλένω	ἔπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος
σέβομαι	—	σεβάστηκα	—
σέρνω	ἔσυρα	σύρθηκα	συρμένος
σπέρνω	ἔσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέκομαι	—	στάθηκα	—
στέκω		Προστακτική στάσου σταθεῖτε	
στέλνω	ἔστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
στρέφω	ἔστρεψα	στράφηκα	στραμμένος -στρεμμένος (κατα-)

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
σωπαίνω	σώπασα	—	—
σιωπῶ	σιώπησα	-σιωπήθηκα (ἀπο- κ.ᾶ)	-σιωπημένος
τείνω	ἔτεινα	-τάθηκα (ἀπο- κ.ᾶ.)	—
τρέπω	ἔτρεψα	τράπηκα	-τραμμένος
τρῶ(γ)ω	ἔφαγα (βλ. πίν. 12)	φαγώθηκα	φαγωμένος
τυχαίνω	ἔτυχα	—	(ἀποτυχημένος)
ὑπόσχομαι	ὑποσχέθηκα	—	ὑποσχεμένος
φαίνομαι	—	φάνηκα	(κακοφανισμένος)
φεύγω <u>Προστακτική</u> φεῦγε φεύγα	ἔφυγα	—	—
φταίω	ἔφταιξα	—	—
χαίρομαι <u>Μετοχή</u> χαρούμενος	—	χάρηκα	—
χορταίνω	χόρτασα	—	χορτασμένος
ψέλνω (ψάλλω)	ἔψαλα	(ψάλλθηκα)	ψαλμένος

**Ἄνωμαλίες στό σχηματισμό τῶν ἐγκλίσεων
τοῦ ἄσιγμου ἁορίστου**

Ἐνεστώτας	Ἄ ο ρ ι σ τ ο ς			
	Ἵοριστική	Ἵποτακτική	Προστακτική	ἽΑπαρέμφατο
1. ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα	ἀνέβω ἥ ἀνεβῶ	ἀνέβα ἀνεβεῖτε	ἀνέβει ἥ ἀνεβεῖ
2. κατεβαίνω	κατέβηκα	κατέβω ἥ κατεβῶ	κατέβα κατεβεῖτε	κατέβει ἥ κατεβεῖ
3. βγαίνω	βγῆκα	βγῶ ἥ νά Ἵβγω	βγές (ἔβγα) βγεῖτε	βγεῖ
4. μπαίνω	μπῆκα	μπῶ ἥ νά Ἵμπω	μπές (ἔμπα) μπεῖτε	μπεῖ
5. βρίσκω	βρῆκα	βρῶ ἥ νά Ἵβρω	βρές βρεῖτε	βρεῖ
6. βλέπω	εἶδα	(ἱ)δῶ	(ἱ)δές δεῖτε, δέ(σ)τε	ἱδεῖ
7. λέ(γ)ω	εἶπα	(εἰ)πῶ	πές πεῖτε, πέστε	(εἰ)πεῖ
8. πίνω	ἥπια	πιῶ	πιές (πιέ) πιεῖτε, πιέ(σ)τε	πιεῖ
9. ἔρχομαι	ἥρθα	ἔρθω ἥ νά Ἵρθῶ ἥ νά Ἵρθω	ἔλα ἐλάτε	ἔρθει
10. πηγαίνω	πῆγα	πάω	—	πάει
11. παίρνω	πῆρα	πάρω	πάρε πάρ(ε)τε	πάρει
12. τρώ(γ)ω	ἔφαγα	φά(γ)ω	φά(γ)ε φᾶτε	φά(γ)ει

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

	Σελ.
1. Ἡ πρόταση	5
2. Περίοδος, ἡμιπερίοδος	15

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Φθόγγοι καὶ γράμματα	17
Λέξεις καὶ συλλαβές	27
Τόνοι καὶ Πνεύματα	32
Ἄλλα ὀρθογραφικά σημεῖα - Στίξη	40
Πάθη φθόγγων	48

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

Ὁ σχηματισμὸς τῶν λέξεων	58
Γενικά	58
Παραγωγή	62
Σύνθεση	74
Ἡ σημασία τῶν λέξεων	82
Κυριολεξία καὶ μεταφορά	82
Ομώνυμα	83
Παράωνυμα	84
Συνώνυμα	84
Ταυτόσημα	84

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

Τά μέρη τοῦ λόγου	87
Γενικά	87
Τά κλιτά μέρη τοῦ λόγου	96
Τό ἄρθρο	96
Τά οὐσιαστικά	99
Οἱ σημασίες καί τά εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν	99
Τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν	102
Ὁ ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν	105
Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	106
Κλίση τῶν ἄρσενικῶν	109
Κλίση τῶν θηλυκῶν	122
Κλίση τῶν οὐδετέρων	132
² Ανώμαλα οὐσιαστικά	143
Τά ἐπίθετα	151
Παραθετικά	164
Τά ἀριθμητικά	172
Οἱ ἀντωνυμίες	178
Τά ρήματα	199
Γενικά	199
Διαθέσεις καί φωνές	201
³ Εγκλίσεις καί χρόνοι	206
³ Αριθμοί καί Πρόσωπα	217
Βοηθητικά στοιχεῖα γιά τό σχηματισμό τῶν ρημάτων ...	219
Οἱ συζυγίες	220
Τά στοιχεῖα τοῦ σχηματισμοῦ	246
Αὔξηση	246
Θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας	249
Τό ἐνεστωτικό θέμα	251
Τό ἄοριστικό θέμα	252
⁴ Ἡ μετοχή	261
Ρήματα ἑλλειπτικά, ἀπρόσωπα, ἀνώμαλα	264

Τά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου	268
Ἐπιρρήματα	268
Προθέσεις	271
Σύνδεσμοι	273
Σύνδεση προτάσεων	275
Μόρια	278
Ἐπιφωνήματα	279

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Πίνακες	282
Λέξεις πού γράφονται ἔνωμένες σέ μία λέξη	283
Λέξεις πού παίρνουν δασεία	284
Συντομογραφίες	285
Τά ἀχώριστα μόρια ὡς πρῶτα συνθετικά	286
Ὄνόματα πού παρουσιάζουν ἀνωμαλία ὅταν γίνονται πρῶτα συνθετικά	288
Τά ἀριθμητικά ὅταν γίνονται πρῶτα συνθετικά	288
Τά ἀπόλυτα καί τά τακτικά ἀριθμητικά	289
Συγκεντρωτικός πίνακας τῶν ἀριθμητικῶν	291
Τά θέματα	292
Τό ρῆμα στεροῦμαι	294
Κατάλογος Ἀνωμαλῶν Ρημάτων	295
Ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἄσιγμου ἁορίστου	300

Σ η μ ε ί ω σ η :

Τά παραδείγματα καί τά κείμενα τῆς Γραμματικῆς εἶναι παρμένα ἀπό τή λογοτεχνία καί ἀπό τόν προφορικό λόγο. Γιά λόγους ὅμως πού ἀφοροῦν τήν ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου δέν κρίθηκε σκόπιμο νά γίνουν ὅλες οἱ παραπομπές.

Τά αντίτυπα του βιβλίου φέρουν τό κάτωθι βιβλιόσημο γιά απόδειξη τής γνησιότητας αὐτῶν.

Ἀντίτυπο στερούμενο τοῦ βιβλιόσημου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπο. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτό διώκεται κατά τίς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108)

0020555776

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ Ε΄ 1982 (III) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 200.000 ΣΥΜΒΑΣΗ 3720/11/1/82

ΕΚΤΥΠΩΣΗ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Δ. ΚΑΤΣΑΒΡΙΑΣ & ΣΙΑ Ο.Ε.

